

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KUZEY IRAK KÜRTLERİ, AYRILIKÇI KÜRT
HAREKETİNİN DEVLETLEŞME SÜRECİ VE
TÜRKİYE'YE ETKİLERİ**

**İsmail DURSUN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2006**

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUZEY IRAK KÜRTLERİ, AYRILIKÇI KÜRT
HAREKETİNİN DEVLETLEŞME SÜRECİ VE
TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

İsmail DURSUN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Salih AYNURAL

GEBZE
2006

ÖZET

TEZ BAŞLIĞI: Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye'ye Etkileri

YAZAR ADI: İsmail DURSUN

Kuzey Irak Kürtlerinin sosyal ve kültürel yapısını ve ayrılıkçı Kürt hareketinin tarihsel gelişimini inceleyen bu çalışma, on bölümden oluşmaktadır. Genelde tüm Orta Doğu'nun, özelde Türkiye'nin siyasal istikrarı için bir tehdit arz eden bu ayrılıkçı hareket incelenirken güdülen amaç, sorunun temeline inerek daha etkin politikaların üretilmesine katkı sağlamaktır.

Birinci bölümde Kuzey Irak halkları için verilen nüfus projeksiyonları incelenmiş ve Kürtler lehine abartılı rakamlar analiz edilerek daha gerçekçi oranlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümlerde Kuzey Irak'ta meskun Kürt, Türkmen, Arap ve Asuri toplumları incelenmiş; suni bir Kürt milliyeti teşkil ettirme yönündeki yanılgılar ve aldatmalar ortaya konmuş ve sınırları son derece geniş tutulan Kürt toplumunun kendi içindeki sosyal ve kültürel çatlaklar tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümden itibaren Kürtlerin fiili isyanları ve ayrılıkçı Kürt hareketinin tarihsel gelişimi incelenmiştir. Dördüncü bölüm Osmanlı dönemindeki Kürt aşiret isyanlarını incelemiş, feodal bir nitelik arzeden bu isyanların merkezileşen Osmanlı devlet sistemine karşı, dış mihraklarca teşvik edilen gayr-i milli isyanlar olduğu ortaya konmuştur.

Beşinci ve altıncı bölümlerde ayrılıkçı Kürt hareketinin Barzani liderliğinde kurumlaşma süreci, yedinci bölümde siyasallaşma süreci incelenmiştir. Dış güçler tarafından bir destabilizasyon aracı olarak kullanılan ve dış destek- ayaklanma ve iç çatışma döngüsünden kurtulamayan bu hareketin uluslar arası bir boyut kazanması ve fiilen devletleşme süreci sekiz, dokuz ve onuncu bölümlerde incelenmiştir.

Çalışmanın genelinde ayrılıkçı Kürt hareketinin, iddia edilen boyutta bir siyasal ve kültürel birliktelik göstermediği; önce Rusya, ardından İngiltere ve en nihayetinde İsrail ve ABD tarafından Orta Doğu'da bölgesel güçlere karşı kullanılan etkin bir destabilizasyon aracı olmaktan öteye bir anlam taşımadığı ispatlanmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS: The Kurdish people of northern Iraq, the process of nationalization of the Kurdish separatist movement and its effects upon Turkey

AUTHOR: İsmail DURSUN

This study, which examines Northern Iraq Kurds' social and cultural structure and historical development of separatist Kurdish movement, consists of ten chapters. The main aim of studying this separatist movement, which threatens the political stability of whole Middle East's and specifically Turkey's, is to contribute generation of more efficient politics by paying attention to the main source of the problem.

At first part, the population prospects for Northern Iraq people are examined and more realistic ratios are tried to be determined by analyzing exaggerated data that favor Kurds.

At the second and third part, the inhabited Kurd, Turkomen, Arab and Assyrian communities are studied, misleads and confusions that aimed at establishing an artificial Kurdish nation are exhibited and internal social and cultural conflicts of Kurdish society whose borders assumed extremely wide.

Starting from the fourth part, Kurds' de facto riots and separatist Kurdish movements' historical process are examined. The fourth part studied Kurdish tribal rebellions during Ottoman period, having feudal characteristics these riots were encouraged by outsiders against centralizing Ottoman state structure.

At the fifth and sixth chapters, separatist Kurdish movement's institutionalizing process led by Barzani and at the seventh part politicization processes are studied. At the eighth, ninth and tenth parts, how outsiders exploited this movement and used it as a destabilization tool and how the movement could not get rid of riots supported by external powers and internal quarrels, how this movement gained international dimension and de facto state building course are analyzed.

The general approach of the study is to prove that separatist Kurdish movement has not a political and cultural unity that is alleged and only used against regional powers in Middle East as a destabilization instrument firstly by Russia than England and at last Israel and United States.

TEŞEKKÜR

Bu alıőmam sırasında yardımlarını ve yönlendirmelerini benden esirgemeyen değerli tez danıőmanım ve hocam Prof. Dr. Salih AYNURAL'a, fedakârlığından dolayı eőim Leyla DURSUN'a ve GYTE'nin tüm akademik ve idari personeline teőekkürlerimi ve őükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. KUZEY IRAK'IN DEMOGRAFİK YAPISININ ANALİZİ	4
3. KÜRT TOPLUMU DIŞINDA KUZEY IRAK'TA YAŞAYAN DİĞER GRUPLAR	13
3.1. Irak Türkleri (Türkmenler)	13
3.1.1. Irak Türklerinin Kısaca Tarihleri	13
3.1.2. Irak Türklerinin Nüfusları ve Yaşam Alanları	19
3.1.3. Irak Türklerinin Siyasi Ve Politik Teşekkülleri	22
3.2. Diğer Etnik Gruplar	23
4. KUZEY IRAK KÜRT TOPLUMUNUN ETNİK KİMLİĞİ, SOSYAL YAPISI VE BU SOSYAL YAPI İÇİNDEKİ FARKLILAŞMALAR	27
4.1. Kürt Etnik Kimliği Üzerine Tezler	27
4.2. Kuzey Irak Kürt Toplumunun Sosyal Yapısı İçerisinde Dil, Kültür, İnanç ve Aşiret Farklılaşmaları	32
4.2.1. Kuzey Irak Kürt Toplumunu Tarafından Konuşulan Diller ve Lehçeleri	34
4.2.2. Kuzey Irak Kürt Toplumundaki Aşiret Yapısı ve Bu Yapının Sosyal Hayat Üzerindeki Etkinliği	40
4.2.3. Kuzey Irak Kürt Toplumundaki Dinsel- Mezhepsel Farklılaşmalar	45
5. OSMANLI DÖNEMİNDE KUZEY IRAK VE AŞİRET İSYANLARI	53
5.1. Osmanlı Döneminde Kuzey Irak'ın İdari Yapılanması	53
5.2. Osmanlı Dönemindeki Aşiret İsyanları	56

5.2.1. Yeni Dünya Düzeninde Zayıflayan Osmanlı İmparatorluğunun Konumu ve Merkezileşme İhtiyacından Kaynaklanan İdari Düzenlemeler	58
5.2.2. Osmanlı İmparatorluğu Tarafından Yapılan Merkezileşmeye Karşı Aşiret Liderlerinin İktidar Hırslarının Ağır Bastığı Feodal Nitelikli Dirençler	60
5.2.3. Emperyal Devletlerin Bölgeye Yönelik Ajitasyon Politikalarıyla Bölgede Suni Bir Kürt Milliyetçiliğinin Uyandırılması Gayretleri	64
5.2.4. Osmanlı Politikalarının Bu İsyanlar Üzerindeki Etkileri ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Siyasallaşma Gayretleri	66
6. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ VE İNGİLİZ MANDASI ALTINDAKİ KUZEY IRAK	70
6.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Irak'ın Genel Durumu	70
6.2. İngiliz İşgali Altındaki Kuzey Irak ve Şeyh Mahmud Berzenci İsyanı	73
7. 1932- 1958 YILLARI VE AYRILIKÇI KÜRT HAREKETİNİN KURUMSALLAŞMASI	83
7.1. Genel Siyasi Durum	83
7.2. Rotasından Çıkan Irak ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Yeniden Dirilişi	85
7.3. Barzaniler Kimdir?	87
7.4. Mahabat Cumhuriyeti ve Mustafa Barzani'nin Rusya Yılları	89
8. 1958 DARBESİ İLE 1968 DARBESİ ARASINDAKİ DÖNEM VE AYRILIKÇI KÜRT HAREKETİNİN SİYASALLAŞMASI	93
8.1. 1958 Devrimi ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Siyasallaşma Süreci	93
8.2. 1963-1968 Arası Dönemde Kürt Hareketi ve Yükselen Dış Destek Olgusu	97
9. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NA KADAR BAAS YÖNETİMİ ALTINDAKİ KÜRT HAREKETİ	102
9.1. Baas Partisi	102
9.2. 1968- 1980 Arası Dönem Ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin ABD İle İlk Temasları	104

9.3. İnan- İrak Savaşı Ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Ayağına Gelen Tarihi Bir Fırsat	114
10. İKİNCİ KÖRFEZ SAVAŞINDAN A.B.D.'NİN İRAK'I İŞGALİNE KADAR GEÇEN SÜREÇTE KUZEY İRAK KÜRT HAREKETİNİN FİİLEN DEVLETLEŞME SÜRECİ	119
10.1. Soğuk Savaşın Bitişi, Dünya Güç Dengelerindeki Değişim ve Yeni Dünya Düzeninde Orta Doğu'nun Yeri	119
10.2. İrak'ın Kuveyt'i İşgali ve Ayrılıkçı Kürt Hareketi	121
10.3. 1991 İsyanı, Huzur Harekâtları ve Ayrılıkçı Hareketinin Fiilen Devletleşme Süreci	123
10.4. 9.4. Türkiye'nin Bu Dönem Kuzey İrak Politikası ve Yanılgılar	135
11. A.B.D.'NİN İRAK'I İŞGALİ SONRASINDA KUZEY İRAK KÜRT HAREKETİNİN ULUSLARARASI DÜZEYDE EDİNDİĞİ TARİHSEL KAZANIMLAR	139
11.1. 11 Eylül Saldırıları, A.B.D.'nin Değişen Güvenlik Stratejisi ve İrak'ın İşgali	139
11.2. İrak'ın İşgali Sonrasında ABD'nin Yeni Stratejik Ortağı Olan Kürt Hareketinin Kazandığı Güçlü Konum	142
11.3. Musul ve Kerkük'ün İşgali ve Süleymaniye Olayı	146
11.4. İrak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Kürtler	148
11.5. Kerkük ve Telafer'in Kürtleştirilme Süreci.	152
11.6. Ocak 2005 Seçimleri Ve Anayasanın Hazırlanma Sürecinde Kürtler	156
11.7. İrak Anayasası Açısından Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Tarihsel Kazanımları	165
11.8. Aralık 2005 Seçimleri Ve Kürtler	168
11.9. Yeni İrak Hükümetinin Teşkili Ve Son Gelişmelerle Birlikte Türkiye Açısından Olası Tehditler	172
12. SONUÇ	177
KAYNAKLAR	181
ÖZGEÇMİŞ	188
EKLER	
EK-A. İrak Siyasi Haritası ve İdari Taksimatı	

- EK-B. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Batılı Kaynaklarca Desteklenen Kürt Tezi)
- EK-C. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Türk Tezi)
- EK.D. Irak'ın Petrol ve Doğalgaz Yataklarını Gösterir Harita
- EK-E. Uçuşa Yasak Bölge İle Güvenli Bölgeyi Gösterir Harita
- EK.F. KDP ve KYB'nin Fiili Hakimiyet Alanlarını Gösterir Harita
- EK.G. Irak'taki Etnik ve Dini Grupların, Büyük Aşiretlerin Yaşam Alanlarını Gösterir Harita

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
İKDP	: Irak Kürdistan Demokrat Partisi
İKDP	: İran Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Partisi
İİDYK	Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi
ITC	: Irak Türkmen Cephesi
GBOP	Genişletilmiş Büyük Orta Doğu Projesi
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
IPC	: Iraq Petrollium Company
INC	: Irak Ulusal Konseyi
TERT	Türkmeneli Radyo ve Televizyonu
İGYK	Irak Geçici Yönetim Konseyi
GKO	: Geçici Koalisyon Otoritesi
İKP	: Irak Komünist Partisi
İKİH	: Irak Kürdistanı İslami Hareketi
FKİH	: Fayli Kürtlerin İslami Hareketi

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. 1975 Nüfus Sayımı Baz Alınarak Vanlı Tarafından Yorumlanan Irak'taki Kürt Nüfusu	5
2.2. 2002 Yılı İtibariyle Kuzey Irak Vilayetlerinin Nüfusu	7
4.1. Kuzey Irak Kürtlerinin Konuştukları Diller ve Lehçeler	38
4.2. 1905 Yılında Musul ve Şehrizer Vilayetlerinde Göçebe, Yarı-yerleşik ve Yerleşik Kürt Aşiretleri	43
5.1. 1920 Yılı Musul Vilayeti İdari Taksimatı	56
11.1. Ocak 2005 Irak Seçimlerinin Resmi Sonuçları	159
11.2. Aralık 2005 Irak Seçimlerinin Resmi Sonuçları	171

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi büyük güçlerin hegemonya kurma çabalarıyla ve bu yöndeki uluslar arası çatışmalarla şekillenmiş, imparatorluklar kurulmuş, kurulan bu imparatorluklar tarihin hangi safhasında olursa olsun birer küresel imparatorluk olmak için dönemin şartlarına uygun stratejiler geliştirmişlerdir. Sömürgecilikten gelen ve rekabet gücü dayanılmaz olan zenginlik, sermayenin küreselleşerek belirli güçlerde temerküz etmesi, gelişen bilim ve teknolojinin ekonomik ve askeri güce yansması gibi olguların beslediği bir süreç neticesinde, bu yarışın tarafları arasındaki güç dengesi, günümüzde, tarihte hiçbir zaman olmadığı kadar açılmıştır. Dolayısıyla, insanlık tarihi, varoluşundan beri, uluslar arası çatışmalarda ve ilişkilerdeki “en adaletsiz, en acımasız ve en dayatmacı” dönemini yaşar olmuştur.

Emperyalizmin bu gelişiminde üç ana safhadan söz etmek mümkündür:

a. Askeri gücün doğrudan kullanıldığı Klasik sömürgecilik dönemi

b. Askeri gücün doğrudan ve açık olarak kullanımından ziyade ekonomik ve politik alandaki dolaylı müdahale araçlarıyla şekillenen Yeni sömürgecilik dönemi

c. Sovyetlerin yıkılmasından sonra, askeri güç olarak rakipsiz kalan ABD'nin önderliğinde dünyanın yeniden paylaşımına yönelik ve küreselleşme ile zirve yapan, yeni sömürgecilik tekniklerinin yanı sıra askeri müdahalelerin tekrar ve yoğun olarak kullanılmaya başlandığı son dönem(Özdek, 2000, sf 11-15)

Dolayısıyla yeni sömürgecilik dönemiyle beraber, etnisite ve insan hakları kavramı, “ulus devletlere karşı kullanılan meşrulaştırılmış birer müdahale ve destabilizasyon aracı olarak” ön plana çıkmışlar; bu doğrultuda hedef ülkeler, etnisitenin menfi yönde tahrikiyle sürekli olarak düşük yoğunluklu bir çatışma ve iç savaş ortamına çekilmişlerdir. Dünya hakimiyeti stratejilerinin değişimi ve en nihayet “enerji kaynaklarına hakim olan dünyaya hakim olur” (Kuloğlu ve Salkaya, 2004, sf 25) fikrine tebdil etmesiyle, paylaşımı yeni sömürgecilik dönemine kalan Orta Doğu “etnisitenin bir müdahale aracı olarak” en ziyade kullanıldığı bir

coğrafya olmuştur. Bu doğrultuda Kürtler, 19. Y.Y.'dan itibaren uluslar arası ilişkilerde giderek artan bir ilgiye mazhar olmuşlar, sürekli tahrik edilen ayrılıkçı bir milliyetçilik akımıyla Orta Doğu'nun kanayan yarasına dönüşmüşlerdir.

Bu çalışmanın amacı, Kürtlerin Türkiye'den koparıldıktan sonra dağılık olarak yaşadıkları dört devletten birisi olan Irak'taki Kürt toplumunu, ayrılıkçı Kürt hareketinin tarihsel gelişimini ve Türkiye'ye etkilerini incelemektir. Zira bugün gelinen noktada, emperyalizmin bölgesel güçler üzerindeki en etkin kartı haline gelen Kürt ayrılıkçılar, ne yazık ki tüm bölgesel dengeleri tehdit eden uluslar arası bir konum ve güç kazanmışlardır.

Öncelikle şunu belirtmekte fayda vardır. Kürt kartı üzerine oynayan emperyal güçler amaçlarında takdire şayan büyük aşamalar kaydetmişlerdir. İlk etapta ısmarlama bilimsel araştırmalarla Kürtleri ayrı bir millet olarak tanımlanmayı başarmışlar, ardından oluşturulan bu suni milliyete tarihsel kökler teşkil edecek suni bağlantılar kurmuşlardır. Bu mesnetsiz bilimsel çalışmaların üzerine inşa edilen yoğun askeri ve siyasi müdahaleler, takip eden süreçte ilk meyvesini Irak'ta vermiş ve neticede bugün gelinen noktada Kürtler, uluslar arası kamuoyuna Orta Doğunun en büyük dördüncü etnik grubu olarak, "devletleri olmayan müstakil bir millet" statüsünde sunulur olmuşlardır.

Dolayısıyla çalışmanın ilk üç bölümü, emperyalizm tarafından oluşturulan bu suni Kürt milliyeti ve bu suni milliyetin cesameti üzerine yoğunlaşmıştır. Amaç, hem nüfus ve yaşam alanı açısından son derece geniş tutulan, hem etnisite açısından saptırılan Kürt toplumunun Irak'taki gerçek nüfus potansiyelini; gerçek etnik kökenlerini; Türk- Kürt ayrımı yapılırken kullanılan küçük ölçekler baz alınarak irdelenen sosyal ve kültürel bağlarını; son olarak aynı coğrafyayı paylaşan diğer grupları, özellikle Türkmenleri analiz ederek sorunun tabanına inmektir.

Müteakip bölümlerde Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketinin göstermiş olduğu tarihsel gelişim incelenmiştir. Öncelikle Osmanlı dönemindeki Kürt aşiret isyanları analiz edilmiş, bu isyanların devletin merkezileşme ihtiyacının ardından dış tahriklerle oluşan feodal birer ayaklanma mı oldukları, yoksa tarihsel bir taban arayan bazı çevreler tarafından iddia edildiği gibi milliyetçi bir kimlik mi

sergiledikleri irdelenmiştir. Altıncı bölümden itibaren, Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketinin geçirdiği kurumsallaşma, siyasallaşma, uluslar arası bir boyut kazanma ve nihayet devletleşme süreçleri incelenmiş; bu süreçlerdeki emperyal destek, teşvik ve müdahaleler ortaya konmaya çalışılmıştır. Son bölümde ayrılıkçı Kürt hareketinin bugün gelinen noktadaki tarihsel kazanımları ve Türkiye'ye etkileri analiz edilmiştir.

Çalışmadan güdülen genel amaç, Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt sorununu “tarihsel süreçte geçirdiği bu evrelerle beraber, halihazırdaki sosyal ve kültürel yapısı dahil olmak üzere” geniş bir perspektiften incelemektir. Zira bu sorunun Irak'a mahsus olduğunu düşünmek bu aşamada yapılabilecek en büyük hatadır. Dolayısıyla komşudaki bu sorunu bir milli tehdit olarak algılamak ve bu sorunun teşkilini ve vücudunu sağlayan emperyalist stratejileri ve aldatmaları tarihsel ve bilimsel bir perspektifle ortaya koymak, müteakiben sağlam temellere dayanan ve çok yönlü olan karşı tedbirleri etkin ve uzun vadeli olarak belirlemek bu aşamada son derecede elzemdir.

2. KUZHEY İRAK'IN DEMOGRAFİK YAPISININ ANALİZİ

Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketinin tarihsel gelişimi ve dinamiklerinin incelenmesinden önce, bu bölümde değişik kaynaklardan faydalanarak, Kürt ayrılıkçıların bölgedeki mevcut kazanımlarından veya daha doğru bir tabirle dünya kamuoyuna bölgenin Kürtlüğü konusunda sunulan mevcut statünün dinamiklerinden bir tanesi olan sayısal üstünlük meselesi incelenecektir.

Halihazırdaki durumda, Kuzey Irak, dünya kamuoyuna, “iki büyük parti ve siyasi oluşum tarafından temsil edilen, ezici çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu bir toprak parçası” gibi sunulmaktadır. Ayrıca bir çok eserde aşırı Kürt milliyetçileri, kendilerini, “dünyanın kendisine ait bir devleti olmayan en büyük etnik grubu olarak” tanımlamaktadırlar.(El Tikriti, 2003) Dolayısıyla bu iki tablo örtüştüğü zaman Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketi uluslar arası arenada hem bir haklılık zemini kazanmakta, hem de yapılanmasını tamamlamış mevcut statükodan kaynaklanan bir realite olarak destek zemini bulabilmektedir. Oysa ki, Kürt hareketini günümüzde bu denli güçlü kılan karanlık tarihi gelişimi bir kenara bırakılsa dahi, halihazırdaki gerçek durum bile yukarıda çizilen tablodan aslında son derece farklıdır. Zira politikalarını aşırı Kürt milliyetçiliği üzerine tesis eden emperyalist güç odakları hem birbirinden son derece farklı grupları Kürt olarak tesmiye edip bu toplumun gerçek sınırlarını zorlamakta, hem de sayısal mübalağalarla bölgedeki diğer kimlikleri neredeyse yok saymaktadırlar.

Dolayısıyla öncelikle Kuzey Irak nüfusuna dair uluslararası kamouyouna sunulan rakamsal veriler gözden geçirilecektir. Hemen belirtmek gerekir ki, gerek Irak hükümetinin Araplaştırma politikası sebebiyle, gerekse Batılı kaynakların Kürt merkezli dış politikaları gereğince, gayri milli kaynaklar tarafından verilen rakamları doğru yorumlamak son derece hayati bir önem arz etmektedir. Zira bu kaynaklarda bilimsellikten ziyade, kendi politikalarına hizmet etmeyi esas alan siyasi kaygı ve amaçlar ön plana çıkmaktadır. Ve ne yazık ki, bu konuda bize ait olan yeterli bir milli veri tabanı ise mevcut değildir.

Genel bir çerçeve çizmek ve oranları yorumlamak maksadıyla, ilk önce, bir Fransız yazar olan Chaliand Gerard'ın, A People Without a Country isimli eserinde verilen rakamlar incelenecektir. Zira Gerard ve Vanlı'nın bu rakamları, bir çok eserde temel bilimsel dayanak olarak kullanılmaktadır. Yazar bu çalışmasında İsmet Şerif Vanlı'ya dayanarak, Irak'ın genel nüfusunu 11,124,000 olarak veren 1975 nüfus sayımını baz almıştır. Kürt nüfusunu bölgesel bir yaklaşımla hesaplayan yazar, 1970 anlaşmasıyla Kürt otonomi bölgesi olarak belirlenen Erbil, Duhok ve Süleymaniye'yi Kürdistan olarak adlandırmıştır. Bu üç bölgeye ilaveten yazara göre, Kerkük'ün tümü, Musul'un Akra, Şeykhan, Sincar ve Zimmar ilçeleri, yine aynı şekilde Mandali, Karatu ve Kanakin bölgeleri baskın Kürt nüfusları sebebiyle Kürdistan içine dahil olmalıydılar. İlk üç eyaleti Kürdistan içindeki eyaletler, diğerlerini Kürt kurucu bölgeleri olarak tesmiye eden yazar, bu surette Kuzey Irak'ın coğrafi sınırlarını Musul, Kerkük ve Diyale'ye kadar uzatmış, Kuzey Irak'taki Kürt nüfusunu bu doğrultuda hesaplamış ve aşağıdaki enteresan verileri elde etmiştir.

Çizelge.2.1. 1975 nüfus sayımına göre Vanlı tarafından yorumlanan Irak'taki Kürt nüfusu:

Kürdistan İçindeki Eyaletler	Nüfus	Açıklama
Süleymaniye	653,000	Süleymaniye Hükümeti, 1975
Erbil	564,000	Süleymaniye Hükümeti, 1975
Duhok	168,000	Bağdat Planlama Bak. Yıllık İstatistik Özetleri, 1975
Kerkük	641,000	
TOPLAM	2,026,000	
Kürt Kurucu Bölgeleri		
Akra- Ninova	90,000	Musul Hükümeti, 1975
Şeykhan- Ninova	50,000	Kişisel tahmin
Sincar- Ninova	54,000	Musul Hükümeti, 1975
Zammar- Ninova	50,000	Musul Hükümeti, 1975
Karatu, Kanakin, Mandali-Diyala	180,000	Diyala Hükümeti, 1975
Badra'nın Kuzeyi-Wasit	50,000	Kişisel tahmin
Kürt mülteciler ve sürg.	300,000	
GENEL TOPLAM	2,800,000	Genel nüfusun %26,7'sidir.

Kaynak: Gerard Chaliand, A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan, Zed Press, London, 1980, sf 143

Bu rakamlardan hareket ederek, Kerkük'ün tümünü ve Musul'un büyük bir kısmını Kürdistan'a dahil edip, Kürdistan'ın nüfusunu 2,800,000 olarak hesaplayan yazar, bu rakamdan sözde Kürdistan'da yaşayan 250,000 Kürt olmayan nüfusu çıkarmış ve daha sonra bu rakama Bağdat'ta yaşayan 300,000 Şii Kürdü, Musul'da yaşayan 50,000 Kürdü ve son olarak Güney Irak'ta yaşayan 100,000 Kürdü ekleyerek, Kürt nüfusu için 3,000,000 gibi büyük bir rakama ulaşmıştır. Bu da tüm Irak nüfusunun o yıla göre %28'ine tekabül etmektedir.(Gerard, 1980, sf 143)

Bu tablodan çıkarılabilecek diğer bir sonuç ta şudur ki, Kürt mültecilerin geri dönüşü göz önünde tutulduğunda, Kürt nüfusun yaklaşık %90'nı Duhok, Erbil, Musul, Kerkük, Diyala ve Süleymaniye'de yaşamaktadırlar. Yani bu iddianın sahibine göre, Irak nüfusunun yaklaşık olarak üçte birini barındıran, yani Musul'un tümü dahil toplam nüfusları 1975 için 3,6 milyon civarında olan bu vilayetlerde 2,7 milyon civarında bir Kürt nüfus yaşamakta ve bu oran, bölgeye kesin bir Kürt kimliği kazandırmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki, aşırı Kürt milliyetçiliği meselesini manidar bir şekilde en fazla sahiplenen ülkelerden biri olan Fransa vatandaşı yazarın Vanlı'ya dayandırdığı bu % 28'lik oran, bu meselede verilen en yüksek rakamlardan birisidir.

İkinci olarak, pek çok siyasi ve politik çalışmada veri kaynağı olarak kullanılan bir Amerikan araştırma merkezinin Irak'a dair rakamları incelenecektir. CIA'in verilerine göre Temmuz 2005 tarihi itibariyle Irak'ın genel nüfusu tahminen 26,074,906'dır. Bu rakamın %75-80'ini Arap nüfus temsil ederken, genel nüfus içerisinde Kürt nüfusu %15-20 civarında, Türkmen, Asuri ve diğerleri ise % 5 civarında bir oran teşkil etmektedirler. Dinsel olarak tahlil edildiğinde %60-65'i Şii, %32-37'si Sünni, %3'ü Hıristiyan ve diğer dinlere mensupturlar.(www.cia.gov - The World Factbook) Bu rakamlar Kürtler için Gerard'a göre daha insafli olmasına rağmen; yine de bu yaklaşım, Türkmen nüfusa %2-3 gibi çok küçük bir oran verildiği anlamına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre Irak'taki Kürt nüfus 4- 5 milyon civarında iken, Türk nüfus bugün için sadece 500,000 ile 750,000 arasında kabul edilmektedir.

Yine başka bir Kürt bilimci sıfatıyla Gretchen Bratvold'a göre 1990 tarihi itibariyle tahminen 18.1 milyon olan Irak nüfusunun %20'si Kürttür.(Bratvold, 1990,

sf 40) Louisville Üniversitesinin elektronik kütüphanesinde Mokhless El Hariri tarafından “Salahaddin'den Bir Kürt” adı altında yayınlanan bir makalede Kürtlerin genel nüfusa oranı % 19 olarak verilmektedir.(Al Hariri, 1988) Son olarak etnik Kürt milliyetçiliği konusunda sözde uzmanlardan sayılan Washington Üniversitesi öğretim görevlilerinden Mehrdad R. Izady'nin yıllara ayrılarak yapılan tasnifine göre, Irak Kürt toplumunun genel nüfusa oranı yıllara göre %25 ile %20 arasında değişmekte; 2000 yılı için bu oran %24,8 olarak ön görülmektedir.(Izady, 2004, sf 223-228)

Netice itibariyle, Kuzey Irak'ın demografik yapısı üzerinde fikir yürütmek için kullanılabilir, Kürt nüfusun Irak genel nüfusuna oranına ait Batılı kaynaklarca verilen ortalama rakam, % 20 olarak kabul edilebilir. Bir başka karakteristik olarak Batılı kaynaklar, Kürt bölgelerinin coğrafi sınırları Musul, Kerkük ve Diyala'ya kadar uzatmaktadırlar. Yani Batılı kaynaklarca Irak nüfusunun % 20'si Kürtlerden oluşmakta ve yine Kürtlerin %90'ı Duhok, Süleymaniye, Erbil, Diyale, Musul ve Kerkük'te yaşamaktadırlar. Ve hatta onlara göre bu yaşam alanı güneyde Wasit'e kadar uzanmakta ve Diyala'dan itibaren kuzeye doğru çıkıldıkça artan bir yoğunlukta bölgeye kesin bir Kürt kimliği kazandırmaktadırlar.

Basit bir analize taban teşkil etmesi için, 2002 yılı itibariyle nüfusun illere göre dağılımını gösteren, Kürtlerin bir etnik grup olarak yaşadığı Kuzey Irak'taki vilayetlerin nüfus miktarları aşağıda listelenmiştir:

Çizelge 2.2., 2002 Yılı İtibariyle Kuzey Irak Vilayetlerinin Nüfusu

Vilayetin İsmi	2002 yılı itibariyle nüfusu
Dohuk	448,300
El Tamim	922,100
Erbil	1,181,600
Musul- Ninova	2,435,600
Süleymaniye	1,459,600
Diyala	1,474,000
TOPLAM	7,920,900

Kaynak: Irak Ülke Profili, Irak Krizi, 2003, sf 451

2002 yılı genel nüfusunun 25,537,000 olduğu, bunun beşte birinin Kürt olduğu ve Kürt nüfusun %90'ının bu altı eyalette yaşadığı düşünülürse, bu rakam 4,596,000 yapar ki, bu da altı eyaletin tümünde Kürtlerin toplam nüfusun %58'ni; Diyale hariç tutulursa %65'ini teşkil ettiği anlamına gelmektedir. Ki Mehrdad R. Izady, Vanlı ve Chaliand Gerard daha kuzeye çıkıldıkça bu oranı % 91 civarına kadar taşımaktadırlar.(Izady, 2004, sf 241) Yani, Kürtler lehine diğer etnik grupları neredeyse yok sayan bu yaklaşımların sahiplerine göre, en düşük rakamlarla % 65'i Kürt olan ve sözde tarihsel olarak ta bir Kürt vatani olan Musul ve Kerkük dahil tüm Kuzey Irak'ta baskın olan unsur ezici bir şekilde Kürt toplumdur. Bu bakış açısına sahip olan kaynaklara göre Kuzey Irak'ın demografik yapısını özetleyen, cia.gov'dan alınan ve üniversiteler dahil her yerde sözde resmi ve bilimsel bir kaynak olarak kullanılan harita Ek-B'da verilmiştir.

Oysa ki, yine bu iddianın sahiplerinden Izady'ye göre (şehrin Türklüğünü inkar etmesine rağmen), Kerkük Kürt değil, kesin bir Arap çoğunluğa sahiptir.(Izady, 2004, sf 237) Musul'un bir Arap ve Irak Türkü şehri olduğu ise Batılı kaynakların da dile getirdiği ve inkar edilemeyecek diğer bir gerçekliktir.(Hasan, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği", 2003, sf 49) Ve hatta, "ne olursa olsun ama Türk olmasın" zihniyetiyle hareket eden İngiliz yaklaşımı bile Lozan görüşmeleri sırasında Milletler Cemiyeti Araştırma Komisyonuna sunduğu raporda, Musul Vilayetinin merkezinde, yani bugünkü Musul'da yaşayan Arap nüfusunu 170,663, Kürt nüfusunu 149,820, Türk nüfusunu 14,895, Hristiyan, Yahudi, Yezidi ve diğerlerini 97,000 civarında göstermiştir. Yani bu raporda bile, Musul'daki Kürt nüfusun oranı ancak % 34'dür. Ve yine Lozan görüşmeleri sırasında bugünkü Kuzey Irak'ın tamamını kapsayan o günkü Musul vilayetine dair verilen istatistiklerde, Türkiye Cumhuriyetine göre Kürt nüfus oranı %39, İngilizlere göre ise ancak %54'dür.(Öke, 1995, sf 267)

Bunlara ek olarak, peşmergelerin namlularının tehdidi altında yaşayan ve zorla değişime tabi tutulan tarihi bir Türk şehri olan Erbil'de, tüm asimilasyon politikalarına rağmen 300,000 civarında yekunuyla yoğun bir Türk nüfusu mevcuttur. 1958 yılına kadar Erbil'in %75'nin Türk olduğu, bu dengenin daha sonraki Kürt göçleriyle Kürtler lehine değiştiği bugün bilinen bir gerçektir.(Bainbridge, 1995, sf 163)

Dolayısıyla bu beş vilayeti kapsayan, bu yoğunluktaki bir Kürt sayısal üstünlüğünün olması matematiksel olarak mümkün değildir. Zira, bugün için 3,5 milyona varan nüfuslarıyla bu beş vilayetin yarısından daha büyük olan Kerkük ve Musul'un Batılı kaynaklarca da teyit edilen "Kürt olmayan etnik dokusu", bu iki vilayete ek olarak Erbil'in barındırdığı yoğun Türk nüfusu, Süleymaniye ve Duhok tamamen Kürt kabul edilse dahi (ki bu doğru değildir), bu abartılı rakamları yalanlamak için yeterlidir. Çünkü Süleymaniye ve Duhok'un toplam nüfusu 2002 yılı için ancak 1,900,000 civarındadır. Erbil için Kürt nüfus oranı %90 civarında kabul edilse dahi, o halde geriye kalan 1,9- 2 milyon Kürdü Musul ve Kerkük'e koymak gerekir ki, o taktirde bu durum Musul ve Kerkük'ün demografik yapısının kaldıramayacağı büyüklükte bir mübalağa olur.

Kuzey Irak'taki diğer etnik grupların sayısal analizlerine gelince, bugün Irak'ta yaşayan Asurilerin nüfusu çoğu kaynakta genel nüfusun %1'i olarak verilmektedir. Irak'ın kuzey-doğusunda yaşayan bu Hıristiyan azınlığın sayısal büyüklüğü, bu orandan hareketle, 2002 yılı için, yaklaşık 250,000 olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu rakamlar yine farklı kaynaklarda değişkenlik göstermekte ve bazen bu hususta %3 ile %5 arasında değişen oranlar verilebilmektedir.(Lewis, 2003) Bilhassa Asuri kaynaklara bakıldığı taktirde daha sonraki bölümlerde görüleceği gibi, bu rakam 1,5-2 milyona varan abartılı büyüklüklere çıkabilmektedir.

Irak Türklerine dair verilen rakamlara gelince, bu konuda bugün tam bir kargaşa mevcuttur. Zira bölgenin kaderiyle doğrudan ilgili olan nüfus projeksiyonları, bugün artık bilimsel birer meta olmaktan çıkmış, tam anlamıyla birer psikolojik harp aracı ve vasıtası olmuşlardır. Dolayısıyla farklı kaynaklardan verilen rakamlar arasında uçurumlar mevcuttur. Genel bir çerçeve çizmek amacıyla, "politik kaygıları bilimselliklerinin önüne geçen Batılı kaynaklardan" derleme yapan Margaret Bainbrigde'in Irak Türklerine dair verdiği rakamlar aşağıda özetlenmiştir:

"Irak'taki Türkmenlerin sayılarını doğru olarak tahmin etmek çok güçtür. Ancak Vernier'e göre, 1963'te Irak Türkmenlerinin sayısı 80.000, Irons'un tahminlerine göre 1977'de bu sayı 170.000'dir. Bu da toplam nüfusun %1.4'üne tekabül etmektedir. 1977 sayımın sonuçlarına bakılacak olursa, bu da o yılda Türkmen toplumu için 243.422 rakamını verecektir. Konuşulan dillerin de

istatistiğini yapan 1977 sayımındaki ‘Türkçe konuşanların sayısı’ baz alındığında, resmi rakamlar 600.000 ile 700.000 civarına çıkmaktadır ki, bu da tüm nüfusun % 5-6’sı demektir.”(Bainbridge, 1995, sf 163-164)

Özetlemek gerekirse Irak Türkleri için Batılı kaynaklar tarafından verilen oran, daha önce değinildiği gibi %2 civarında bir rakamdır. Oysa ki nüfus projeksiyonları incelendiğinde, Musul, Erbil ve Kerkük’ün, genel nüfusun yaklaşık olarak %20’sini barındırdığı görülmektedir. Yazarın müteakip satırlarında, “bundan otuz yıl öncesine kadar Kerkük’ün büyük çoğunluğu, Erbil’in de % 58’i Türkmen’di” şeklindeki beyanına istinaden, 1975 nüfus sayımındaki 11 milyonluk genel nüfusa kıyasla 2-2,5 milyonluk nüfusa sahip olması gereken bu üç vilayette hem büyük çoğunluğun Türkmen olduğunu ifade etmek, hem de buna rağmen Irak Türklerinin sayısını 243,00 olarak vermek rakamsal mantıkla bağdaşmamaktadır. Ayrıca Türkçe konuşan ile Türk ayrımının hangi ölçekte yapıldığı, bu ölçeklerin Kürt toplumu için neden kullanılmadığı soruları bu istatistiklerin siyasi boyutunu çok net olarak ortaya koyan bir ayrıntı olarak ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca, 1957 yılında Irak Krallığı tarafından yapılan ve 1959’da Cumhuriyet tarafından yayınlanan resmi sayım verileri, o yıl için dahi Türklerin sayılarını 567.000 olarak göstermektedir. Bu ise o dönem için Irak’ın %8,4’nün Türk olduğu anlamına gelmektedir.(www . iraqitürkman. org.tr /siyasi durum) Aradaki 50 yıllık zaman farkına bakıldığında, bugün Türk nüfus için telaffuz edilen rakamın hiç artmamış, hatta eksilmiş olması bilim adına gerçekten ironik bir tablo çizmektedir.

Irak’taki yıllık nüfus artış hızı cia.gov’da %2,7 olarak verilmiştir. Dolayısıyla 1957 yılı baz alınarak 50 yıllık nüfus artış miktarı hesaplandığında bugün elde edilecek ve daha yakın bir surette gerçeği ifade edecek olan Türkmen nüfusu, %379’luk bir artışla yaklaşık olarak 2,150,000 olarak bulunmaktadır. Yani bu konuda alınabilecek en düşük rakam ancak 2,150,000 rakamı olmalıdır. Hemen bu noktada belirtmek gerekir ki, bazı kaynaklarda 1957 sayımındaki Türkmen nüfus için, yukarıdaki rakamın aksine 136,000 rakamının verildiğini görmek mümkündür. 136,000 rakamı, sayımlardan sonra Krallık tarafından yayınlanan ilk rakam olup, 1958 Devriminden sonra yine Irak Hükümeti tarafından resmen 567,000 olarak

düzeltilmiştir. Yani bazı kaynakların aksine resmi olarak kullanılacak rakam elbette ki, düzeltilmiş olan 567,000 rakamıdır. (www.turkmencephesi.com/nufus.asp)

İngiliz Inquiry Magazine Dergisinin yukarıdaki yayının yanı sıra, Türkmen nüfusu daha mantıklı bir surette ifade eden başka Batılı kaynaklar da mevcuttur. Mesela Jenny Gamming tarafından, Kuzey Irak'taki Türkmen varlığı gerçeğe yakın bir ifadeyle 1997 yılı için 2 ila 2,5 milyon olarak verilmiştir.(Gamming, 1997)

Bunlara ek olarak Osmanlıların iskan politikası bölgedeki Türk varlığının boyutu hakkında bize fikir verecek bir nitelik arz etmektedir. Osmanlılar'ın 4. Murat döneminden itibaren, Musul- Bağdat yolunu güvence altına almak için bu yol üzerinde zaten var olan Türkmen varlığını, Sünni mezhepli Anadolu Türkleri ile güçlendirdikleri bilinen bir gerçektir. Musul eski valisi Hazım Tepeyran'ın sözleri bu tespiti doğrular niteliktedir:

“Kerkük, Erbil kazalarının merkezleri ve onlara bağlı bir çoğu gibi Telafer'in nüfusunun ekseriyetini de 4. Murat zamanında yerleştirilmiş olan Türkler teşkil ediyorlardı.” (Marufoğlu, 1998, sf 52-57)

Türkler ve Asurilerden başka, göçlerden dolayı bugün sayıları hakkında kesin bir rakam vermek mümkün olmasa da, bir Arap ve Türk şehri olan ve nüfusu 2.5 milyonu bulan Musul'da, nüfusu bir milyonu aşan Kerkük'te ve hatta az da olsa Erbil'de yoğun bir Arap nüfusun yaşadığı bilinmektedir. Dolayısıyla Batılı kaynaklarca verilen, Türk, Arap ve Asurilere sadece 1,900,000 civarında bir büyüklük biçen ve bölgeyi bu surette baskın unsur olarak tamamen Kürt kimliğine terk eden mezkur sayıların bilimselliği elbette ki son derece şüphelidir.

Netice olarak, Kerkük'ün % 60'nın Türkmen olduğu, doğu Musul'da yaklaşık olarak 250,000 Türkmen yaşadığı, Erbil ve Salahaddin'de yoğun bir Türkmen nüfusun bulunduğu, büyük çoğunluğu Türkmen olan Telafer'de 300,000 Türkmen'in ikamet ettiği ve Diyala'da pek çok kaza, nahiye ve köylerin Türkmen olduğu düşünüldüğü (Mazin, “Irak'ın Gizlenen Gerçeği”, 2003, sf 45), ve bu yoğun Türk nüfusa Araplar ve Asuriler de eklendiği takdirde, iddia edilen büyüklükteki Kürt nüfusunu olduğu gibi kabul etmek elbette ki mümkün değildir.

Dolayısıyla elimizde net veriler olmasa da, kaynakların taranmasıyla hasıl olan kanaate göre, ortalama olarak alınabilecek rakamlar Kürt nüfus için %15, Türkmen nüfus için ise %10-12 civarında olmalıdır.(Irak Ülke Profili, Irak Krizi, 2003, sf 451) Ayrıca, 2.5- 3 milyonluk Türk nüfusa 250 bin civarındaki Asuri ve Keldaniyi ve Kerkük'le Musul'daki yoğun Arap nüfusunu eklediğimiz takdirde bu beş vilayetteki Kürt nüfus oranı ise ancak % 40 civarında olacaktır. Yani, bugün Kuzey Irak'ta baskın bir Kürt kimliğinden söz edilebilecek bölgeler sadece Duhok ve Süleymaniye'yle sınırlandırılabilir ve bazı kaynaklarca ortaya atıldığı şekliyle tüm Kuzey Irak'ı kapsayan yoğunlukta bir Kürt nüfusu ve Musul ile Kerkük'ü de içine alan genişlikte bir Kürt hakimiyeti söz konusu değildir. Ek-B'de verilen sözde Kürt nüfus yoğunluğunu gösteren haritaya mukabil, gerçek durumu yansıtan, daha mantıklı bir harita Ek-C'de verilmiştir.

Erbil'in durumu ise, demografik yapının zorla değiştirilmeye çalışıldığı Musul ve Kerkük'teki hukuksuz ve halen yaşanmakta olan sürecin nihai amacına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Şovenist Kürt çetelerinin baskıları altında Kürtleştirilen Erbil, bugün artık ne yazık ki, Duhok ve Süleymaniye ile birlikte anılmaktadır.

Bu durumda dahi, Şabaklar, Kakailer, Sarliler, Fayli toplumu ve Yezidileri Kürt kabul etmek, Türk- Kürt ayrımı yaparken ve suni bir millet yaratırken kullanılan küçük ölçekli ölçütleri bu toplumları Kürt olarak kategorize ederken göz ardı etmek ve hayali homojen bir toplum yaklaşımı sergilemek gibi bir zorunluluk doğacaktır ki, bu durum bilimsel olarak çok tartışılması gereken diğer bir olgudur.

3. KÜRT TOPLUMU DIŞINDA KUZEY IRAK'TA YAŞAYAN DİŐER GRUPLAR

Bu çalışmanın ana teması Kürt toplumu olmasına rağmen, Kürt toplumunun kazanımlarının çoğu zaman diŐer toplumların kayıpları olduğu ve bu toplumların sürekli bir etkileşim içerisinde yaşadıkları göz önünde tutularak, Kuzey Irak'taki ayrılıki Kürt hareketi irdelenirken diŐer tüm etnik unsurların da incelenmesi gerektiği inancı hasıl olmuştur. Bu maksatla bu bölümde Kuzey Irak'ta meskun Kürt toplumu dıŐındaki diŐer etnik gruplar sosyal, kültürel ve siyasi boyutlarıyla ele alınıp incelenmiştir.

3.1. Irak Türkleri (Türkmenler)

Şüphesiz ki Kuzey Irak'taki Türkmen varlığı; Şark meselesinin doğu uzantısı olarak 19. YY.'ın sonlarında başlayıp 20.YY.lın ortalarına kadar devam eden süreçte bu bölgenin kaybedilişi; takip eden dönemde Irak Türklerine uygulanan asimilasyon politikaları; günümüzde bölge üzerinde süper glerin enerji politikaları merkezli stratejik menfaatlerine dayalı radikal manevraları ve Irak Türklerinin bu tablodaki yerleri başlı başına ayrı birer tez konusudurlar. Bu açıdan, bu bölümde Irak Türklerinin sadece kısaca tarihleri, nüfusları, yaşam alanları ve bugünkü siyasi ve politik yapılanmaları gözden geçirilerek, bu tablodaki yerlerine dair genel bir fikir edinmek amaçlanmıŐtır. Türkmenlerin bu tablodaki yerleri hayati bir önem arz etmektedir. Zira peşmerge gruplarının hukuksuz kazanımları hali hazırdaki çerçevede devam ederse bu hal sadece Türkmenlerin kayıpları olmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgenin silinen TrklĞyle beraber bölgesel dengeler de alt st olacaktır. Onlara karşı olan yükümlülüklerimiz yanısıra, onların kaderinin aynı zamanda Türkiye başta olmak üzere tüm bölgesel glerin de kaderi olacağını idrak etmek bu safhada son derece önemlidir.

Bu bölüme baŐlamadan önce, aslında gayet önemli olan bir yaklaşıma değinmek faydalı olacaktır. Bugün Kuzey Irak'ta yaşayan soydaşlarımız için kullanılan Türkmen deyimini artık günlük hayatımıza ve bilimsel literatüre tamamen

girmiştir. Oysa ki, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hukuksuz bir surette Türkiye'den koparılıp Irak'a bağlanan soydaşlarımızdan 1959 yılına kadar Türkler diye söz edilmiştir. Türkmen tabiri ancak 1959 yılından sonra, Irak Türkleriyle Anadolu Türkleri arasındaki mevcut kan ve kültür bağlarını zayıflatmak ve taraflara unutturmak için Irak hükümeti tarafından kullanılmaya ve kullandırılmaya başlanmıştır.(Saatçi, 2003, sf 15) Bu gerçeği aklımızın bir kenarına yazarak ve Lozan görüşmelerinde bir İngiliz politikası (Şimşir, 2004, sf 54) olarak başlayan ve 1950'lerde Irak hükümeti tarafından da benimsenen bu tanımlama mücadelesini bile kaybetmemize sebep olan milli bir şuur ve stratejiden yoksun olduğumuz gerçeğine hayıflanarak çalışmamıza devam edeceğiz. Bu sebeple çalışmanın devamında Türkmenler tabiri yerine yer yer Irak Türkleri tabiri kullanılacak ve bu tabir Irak'ta yaşayan tüm Türkleri içine alacaktır.

3.1.1. Irak Türklerinin Kısaca Tarihleri

Bugün artık pek çok bilim adamı “Türklerin ana yurdu Orta Asya'dır” klişesinin dışında, Türklüğün izlerini farklı pek çok coğrafyada aramaktadırlar. Öz adlandırmaları bugün kullandığımız Türk tabiriyle olmasa da, yazılı tarihten binlerce yıl öncesine uzanan bir süreçte, Çin, Hindistan, Mezopotamya, Anadolu ve Orta Avrupa'da bozkır kültüründen gelen ve içlerinde Türklerin cetlerini aramak lazım gelen pek çok kültür unsurlarının yaşamış olduğu artık bir çok bilim adamı tarafından dile getirilmektedir.(Rasoyni, 1971, sf.65) Yine bu doğrultuda, M.Ö. 680'lerde Azak Denizi çevresindeki Kimmerleri yurtlarından çıkararak Çin'den güneyde Anadolu, Filistin ve Suriye'ye, batıda Karpatlar'a kadar uzanan geniş bir bölgeye hakim olan ve büyük bir imparatorluk kuran Sakaların Türklüğü konusunda neredeyse şüphe yoktur. (Kırzioğlu, 1964, sf.21) Dolayısıyla bu çerçevede, Mezopotamya'nın Türkleşme süreci aslında Selçuklulardan çok daha önceki zaman dilimlerine kadar uzanmaktadır. Bu gerçek bölgenin Türklüğü açısından önemli olduğu kadar, Kürtlerin bir Türk boyu olduğu gerçeğinin idraki açısından da son derece önemlidir.

Bu yönde aslında son derece kuvvetli dil-bilimsel kanıtlar da mevcuttur. Tarihçi Osman Karatay, öncelikle O. N. Tuna'nın ve daha başka bir çok bilim

adamının çalışmalarına değinerek, Mezopotamya'daki Türk varlığının, bilinen boyutundan çok daha eskilere uzandığını gösteren, Türkçe ile Sümerce arasındaki son derece ciddi bağlantılara dikkat çekmektedir ve iki dil arasında en az 168 ortak kelimenin varlığına işaret etmektedir. Sümerlerin öz adlandırmaları olan Kenger tabiriyle Orhon yazıtlarındaki Kengeras boyu ve Peçeneklerin esas boyu olan Kangarlar arasındaki benzerliğe değinen yazar, Ağasıoğlu'nun çalışmalarını baz alarak Subarlar'ın dilindeki ata, kaka, dede tabirlerine dikkat çekmektedir. Ardından Türkçe gibi bitişken bir dil konuşan Elamların çözülebilen dilinden, Koşay'ı baz alarak Türkçeyle ortak olan kelimelerin listesini vermektedir. Yazarın ifadesiyle "Bunlar pek çoğu itibariyle arada hemen hiçbir dil olayı olmadan, hem ses, hem de anlam olarak Türkçe ile bağlantılıdır ve aynıdır." Bu derecedeki dil-bilimsel benzerlikleri tesadüfe vermek veya bir anlam ifade etmediğini düşünmek elbette ki imkânsızdır. Dolayısıyla Sümerler, Subarlar ve Elamların en azından Türklükle olan yakın bağlarını bu safhada idrak etmek lazım gelir.

Yazar, sonraki Mannaların ve Türkiye'de son dönemde tuhaf şekilde meşhur olan Medlerin de Elam dili konuştuğunu ifade ettikten sonra, Manna diline ait olan kaya, ata, han, Attila ve Targit gibi isimlerin Türkçeyle olan birebir benzerliklerini sunmaktadır. Ardından Kürt kelimesine, açık bir telaffuzla Orhon yazıtlarında rastlandığına değinen yazar, Orta Asya'da bir Türk budunun isminin Kürt olduğunu, Onoğur- Macar birliğinin yedi Türk asıllı kabilesinden birinin de Kürt- Gyarmat olduğunu ifade etmektedir.(Karatay, 2003, sf 61- 78) Bütün bu verilere dayalı çalışmalar, bölgenin Kürtlüğüne ve Kürtlerin ayrı bir ırk olduğuna dair ortaya atılan iddialarda kullanılan Med tezinin ve diğer mesnetsiz iddiaların ne kadar suni ve politik tabanlı olduğunu gösterdiği kadar; Sümer ve Elam kavimlerinin konuştuğu dillerin Türkçeye olan yakınlıkları itibariyle, bölgedeki Türk varlığının bilinen tarihten çok daha eskilere dayandığının çok keskin ifadeleridirler.

Fakat Türkmen olarak adlandırılan bugünkü Irak Türklerinin bölgeye ilk gelişleri ancak Emeviler dönemine rastlamaktadır. 674 yılında Emevi Halifesi Muaviye tarafından Buhara seferine gönderilen Ubeydullah Bin Ziyad'ın geri dönüşünde getirip Basra'ya yerleştiği 2000 kadar Türk askeri bugünkü Irak Türklerinin ilk unsurları olarak bilinmektedirler. Türklerin paralı asker olarak İslam ordularında hizmet etmeleri ve Irak'a gelişleri Abbasiler zamanında yoğunlaşmış ve

Mezopotamya'daki ilk Türk şehri olan Samerra Halife Mutasım tarafından Türkler için bu dönemde kurulmuştur. Türk komutanlar bu dönemde devlet yönetiminde de güç kazanmışlar; Afşın, Aşnas, Büyük Boğa, Küçük Boğa, Vasıf ve Hakan gibi Türk komutanları devlet yönetiminde etkin mevkiler elde etmişlerdir. Bu dönem Samerra'nın nüfusu 70.000 civarındadır.(Saatçi, 2003, sf 20-23)

Kuzey Irak'ın Türkleşmesi sürecinin ikinci önemli dönüm noktası, Musul'un Selçuklu İmparatorluğunun egemenliği altına girmesidir. Tuğrul Bey'in, 1057 senesinde halifenin kızıyla evlenmesi ve Halife tarafından kendisine “Sultanü'l-meşrik ve'l-mağrib” ünvanı verilmesinin ardından aynı yıl Musul Selçuklu egemenliğine girmiş ve idaresi İbrahim Yınal'a bırakılarak bölgede bilfiil Türk hakimiyeti dönemi bu suretle başlamıştır. (www.devletarşivleri.gov.tr /yayın/osmanlı/musul)

Bundan sonraki dönemde Irak'taki Türk hakimiyeti Irak Selçukluları ile devam etmiş, Irak Selçuklularının yıkılmasıyla bugünkü Irak'ın kuzeyi ile Suriye'nin bazı bölgelerinde Türk hakimiyeti Musul Atabeyleri (Zengiler) ve Erbil Atabeyleri (Beğ-Tiginler)'nin kurdukları mahalli hükümetler ile devam etmiştir. 1258 yılında İlhanelilerin ve ardından 1339 yılında Celayirlielerin egemenliğine giren Kuzey Irak, 1411'den 1508 yılına kadar Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türk Devletlerinin idaresinde yaşamış, 1534 yılına kadar süren Safevilerin idaresinden sonra Osmanlı hakimiyeti dönemi başlamıştır. (Saatçi, 2003, sf 47)

Tebriz seferinde Hemedan ve Kirmanşah yolunu takip ederek 1534 yılında Kerkük şehrine giren Kanuni Sultan Süleyman, şehir Osmanlı idaresine girmeden önce de Türkmenlerin elinde bulunduğundan, Kerkük'ü “Gökyurt” olarak adlandırmış ve resmi kayıtlara böyle geçmiştir. Aynı sene içinde Bağdad'ın fethedilmesiyle Musul bölgesinde Osmanlı hakimiyeti kesinleştirilmiş ve Musul altı sancak ihtiva eden bir Osmanlı eyalet merkezi yapılmıştır.(www.devletarşivleri.gov.tr / yayın/osmanlı/musul)

Osmanlı hakimiyetinde ve sükunetle geçen 400 yıl aradan sonra, tüm enerji politikalarını alt üst eden yeni bir enerji kaynağı olan petrolün bulunmasıyla, Mezopotamya, güçten düşen Osmanlı İmparatorluğunun tasfiyesini ve paylaşımını

ön gören Şark meselesinin doğu uzantısı olarak uluslar arası arenada yeni bir kavganın merkezi olmuştur. Bu emperyalist kavganın bittiğini düşünmek elbette ki büyük bir hata olacaktır. Halen mevcut bölgesel istikrarsızlıklar, çatışmalar ve savaşlar bu kavganın devamı veya günümüze yansıyan neticeleridirler.

İsrail Dışişlerinin eski bir görevlisi olan Oded Yinon'un, 1982 yılında Dünya Siyonist Örgütü'ne bağlı Enformasyon Dairesi'nin İbranice yayın organı olan Kivunim'de yazdığı bir rapor, bu durumu çok iyi özetlemektedir. Orta Doğu ülkelerinin demografik yapısını raporuna temel alan Yinon'a göre, Orta Doğu ülkelerinin hiç birisi, homojen birer ulus devlet değildirler. Aksine yapay bir biçimde birbirine tutturulmuş ve dolayısıyla dış etkilere daima açık birer zoraki mozaiktirler. Bu durum elbette ki tesadüf olmayıp, 20. Y.Y.ın başlarında Orta Doğu'yu sömürgeleştiren Avrupalı devletlerin bölge üzerindeki etkinliklerini sürekli kılmayı amaçlayan bölgesel bir düzenlemenin sonucudur. Dolayısıyla Yinon'a göre bu devletler iskambil kağıdından yapılmış evlere benzerler. (Eroğlu, 2003, sf 65)

Bu iskambil kağıdından yapılan evler misali, bu dönemde İngiliz diplomasisi tarafından Orta Doğuda ortaya çıkarılan yapay devletlerden birisi de, geçmişini olmayan yeni bir devlet olarak Irak'tır.

Musul sancağı Birinci Dünya Savaşının sonunda İngilizlerin gayri hukuki bir surette işgalleriyle bilfiil kaybedilmiş, bu işgal daha sonra İngiltere'nin bir kuklası konumunda olan Milletler Cemiyetince resmileştirilmiş ve Musul Sancağı yeni kurulan Irak Devletine terkedilmiştir. Musul'un kaybedilişi üzerine yapılan yorum ve tartışmalar oldukça fazladır. Ama belki bu süreçte yapılan en büyük hatalardan birisi, Musul kaybedilse dahi, Kıbrıs ve Bulgaristan Türkleri için yapıldığı gibi, Ankara Anlaşmasına Irak Türklerinin kültürel ve siyasi haklarını garanti altına alan garantör bir maddenin konulamaması olmuştur. Zira yeni başlayan bu dönem, Irak Türkleri açısından “var olma mücadelesinin yaşandığı sancılı bir dönem” olmuştur. Bu dönemde Iraklı Türkler, önce Irak hükümetinin Araplaştırma politikalarına, ardından peşmerge çetelerinin yoğun asimilasyon programlarına maruz kalmışlardır.

Bu süreçte, Irak hükümetlerinin, gerek Kraliyet döneminde, gerek Baas rejimi döneminde Irak Türklerine yönelik uyguladığı Araplaştırma politikasının üç temel ayağının olduğu görülmüştür. Bu temel stratejiler şunlardır:

a. Irak Türklerinin siyasal baskı altına alınmasını hedefleyen 1924, 1946 ve 1959 katliamlarıyla kendisini gösteren siyasal ve askeri yaptırımlar

b. Kerkük'ün diğer Türk bölgeleriyle olan bağlarının koparılması ve nüfus oranlarının Türkler aleyhine değiştirilmesi amacıyla, Kerkük'e bağlı Türk kazaların Süleymaniye, Erbil ve Salahattin şehirlerine bağlanıp, yüz ölçümünün 19.543 km²'den 9.426 km²'ye düşürülmesiyle kendisini gösteren idari yapılanmalar

c. Bölgenin demografik yapısının değiştirilmesine yönelik, Irak'ın orta ve güney kesimlerinden Musul ve Kerkük'e göç ettirilen Arap aileleriyle kendisini gösteren demografik müdahaleler.

Bu müdahalelerin neticesinde, mesela Irak hükümetlerinin Kerkük politikalarının sonucu olarak, Hasan Özmen'in 'Irak'ta Türkmenler ve İnsan Hakları' adlı kitabında belirttiği gibi, Kerkük'te 1960'lara kadar % 95 olan Türk nüfus oranının son dönemde oldukça düşmesi gibi vahim neticeler veren bir tablo ortaya çıkmıştır.(Hasan, Şükür, "Kerkük Kerkük", 2004, sf 19)

Netice itibariyle Irak Türkleri 1918 yılından itibaren fiilen önce İngiliz işgal kuvvetlerinin, müteakiben mandater devlet olarak İngiltere hükümetinin, ardından farklı Irak hükümetlerinin yönetimi altında yaşamış ve bu süreç soydaşlarımız tarafından bir var olma mücadelesi olarak yaşana gelmiştir. Müteakiben Körfez Savaşlarıyla yaşanan son dönem, peşmerge çetelerinin insafına terk edilen Irak Türklerinin yaşamış ve yaşamakta olduğu en riskli ve ölümcül dönem olmuştur. Bu yeni dönem, kurulmak istenen sözde bağımsız bir Kürdistan'ın alt yapısını hazırlamak açısından son derece önemli olan "demografik yapının Kürtler lehine değişimini amaçlayan asimilasyon gayretlerini" daha sert bir biçimde ön plana çıkarmıştır. Sadece Türkiye basını değil, başta bölgesel Arap medyası olmak üzere, emperyalizmin bu oyunundan bir menfaat götmeyen tüm ülke medyaları ve diğer kuruluşlar bu gerçeği kaygıyla dile getirmektedirler.(Bkz: Demiral Necdet, Mazin

Hasan, Zoran Şükür, “Arap Medyasının Kürtlere ve Türkmenlere Bakışı”, Stratejik Analiz Dergisi, Şubat 2004, sf 23-38) Koalisyon güçlerinin desteğini arkasına alan peşmerge çetelerinin bu gayretleri Baas rejimi esnasında yaşananlar kadar hukuksuzdur ve bu yeni dönem, ne yazık ki, Türkler için o dönemden daha ölümcül neticeler veren bir dönem olmuştur. Bu döneme ait ayrıntılar, Türk- Kürt siyasi hareketlerinin tarihsel gelişimleri iç içe olduğundan, daha sonra, Kürt siyasi hareketiyle birlikte incelenecektir.

3.1.2. Irak Türklerinin Nüfusları ve Yaşam Alanları

Ne yazık ki, Irak Türklerinin nüfuslarına dair elimizde gerçeği net olarak yansıtabilecek güncel, bilimsel ve resmi rakamlar yoktur. Zira geçmişte ve günümüzde Irak hükümeti ve Batılı kaynakların Türkler için verdiği rakamlar bir önceki bölümde incelendiği gibi politik amaçlar doğrultusunda şekillendirilmiş, dolayısıyla çok fazla anlam içermeyen rakamlardır. Fakat mevcut veriler kıyaslanarak analiz edildiğinde, hasıl olan kanaatimize göre Irak’taki Türk varlığı bugün için %10-13 civarındadır. Dolayısıyla bugün Irak için 2,5- 3 milyonluk bir Türk varlığından bahsetmek bilimsel yaklaşımın dışına taşmayacak gerçeklikte rakamlardır. Bu safhada gelebilecek eleştirilerin başında hiç şüphesiz bu oranın seçimlere neden yansımadağı ve seçim sonuçlarının bu rakamları yalanladığı iddiaları olacaktır. Daha sonraki bölümlerde bu konuya daha ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Fakat bu safhada denilebilir ki, Irak Türkleri arasındaki mezhep farklılaşmalarının getirdiği bazı ayrışmalar, siyasi ve politik bir bütünlük sergilemekteki yetersizlikler, bu yetersizliklerden ve Türkmenlerin siyasi tercihlerinden kaynaklanan Türkmen siyasi oluşumlarının askeri boyutta etkin olamayışı ve dolayısıyla silahlı peşmergelerin namlularının gölgesinde yapılan seçimlerdeki usulsüzlükler bu talihsiz sonuçları açıklamakta yeterli olacaktır.(1)

1- Global Strateji Enstitüsü’nün 23 Şubat 2005 tarihli ilk seçimleri konu alan analizinde bu ihlallere örnek olarak Kerkük-Rahimova’da kayıtlı seçmen sayısı 21,000 iken 76,000 kişinin; Azadi’de kayıtlı seçmen sayısı 31,000 iken 90,000 kişinin oy kullandığı; bu tür ihlallerin yanı sıra seyahat yasağına rağmen on binlerce Kürdün Kerkük’e giriş yaptığı; bir çok merkezde ise seçmenlerin oy kullanmasına eksik oy pusulası gibi gerekçelerle engel bulunduğu gibi ciddi iddialar dile getirilmiştir.(Uzun ve Dersan, 2005)

Irak Türklerinin yerleşim bölgeleri ise, daha önce dile getirildiği gibi, Bağdat yolunun emniyetini öngören Osmanlı iskan politikasının bir sonucu olarak, Irak'ın kuzeyinin dağlık alanlarından başlayarak kuzey batıdan güney doğuya doğru, Telafer'den Mendilli'ye kadar uzanan coğrafyadır. Bu coğrafyadaki en önemli Türk yerleşim merkezleri 1960'a kadar nüfusunun % 95'i Türk olan, bugün ise maruz kaldığı yoğun asimilasyon politikalarıyla Türk nüfus oranının %60'lara kadar gerilediği Kerkük; ne yazık ki yoğun Kürt göçleriyle bugün Türkmenlerin nüfus çoğunluğunu kaybettiği Erbil; tamamen Türk olan Tuz Hurmatu ve El- Bayyat köyleriyle(15 adet köyden mürekkeptir) Salahaddin; bir Türk ve Arap şehri olan Musul; Irak'ın en büyük ilçelerinden olan ve 300,000 Türkmen'in yaşadığı Telafer ve Diyala'dır. (Hasan, "Irak'ın gizlenen Gerçeği", 2003, sf 49)

Fakat gerek Krallık döneminde, gerek Baas rejimi döneminde Irak Türklerinin yaşam alanları sürekli olarak baskı altına alınmış, daraltılmış ve mevcut durumda halen daraltılmaktadır. 1959 yılı toprak reformuyla fiilen başlayan bu süreç, halen Kerkük'te tapu ve nüfus dairelerinin peşmergelerce yağmalanmasıyla kendisini açıkça ortaya koyan kesintisiz bir süreç olarak günümüzde de devam etmektedir. İlk olarak 1959 yılında Kürt isyanlarından bunalan General Kasım'ın Sovyetlerden yardım istemesiyle gündeme gelen toprak reformu, aslında Türklerden alıp Kürtlere verme şeklinde geniş bir asimilasyon programına dönüşmüştür. Sovyetler, yardım programını halk tabanında güçlenen, Kürt ve Yahudilerin oluşturduğu ve enteresan bir biçimde İngilizlerle de ilişkisi olan Komünist Parti'nin yönetime ortak edilmesi şartına bağlayınca İngilizlere yönelen Kasım, İngiltere'nin teşvikiyle Kürtlere geniş imtiyazlar tanımıştır. Arkasından Mustafa Barzani'nin talebiyle çıkarılan toprak reformu kanunuyla Türklerin elindeki topraklar Kürtlere dağıtılırken, Türklerin elinde sadece 1000 dönüm arazi bırakılmıştır.

1963 ve 1968 darbelerinin ardından Baas Partisi yönetime gelmiş, henüz istikrar arayışında olan Parti Kürtlerle anlaşmak ihtiyacını hissetmiştir. Neticede 11 Mart 1970'de çıkardığı bir kanunla iki Zap arası ve Süleymaniye bölgesini Kürdistan Otonom Bölgesi olarak tanıyan Baas rejimi, yeni bir uygulamayla bir kısım toprağı daha Kürtlere dağıtırken, tarihi Erbil kentini de bu otonom bölgenin başkenti ilan ederek peşmerge çetelerinin insafına terk etmiştir. (Manaz, 2003) Neticede bu süreç, emperyalist güçler tarafından Irak hükümetlerine karşı bir silahlı yaptırım gücü

olarak kullanılan peşmerge çetelerinin hukuksuz kazanımlarının Irak Türklerinin hayati kayıplarına dönüştüğü bir süreç olmuştur.

ABD'nin silahlı bir güç olarak bölgeye girmesinin ardından geçen süre göstermiştir ki, Irak Türklerinin dramı değişmeksizin devam etmektedir. Zira, bu yeni dönem, yakinen şahit olduğumuz gibi, Irak Türklerinin neredeyse yok sayıldığı, Türk bölgelerinin ABD destekli ayrılıkçı Kürt hareketi tarafından Kürtleştirme politikalarına maruz bırakıldığı ve ABD'nin artık tam bir açıklıkla Kürt kartı üzerine oynadığı bir dönem olmuştur. Ve hatta, daha sonraki bölümlerde inceleneceği gibi, Kuzey Irak Kürt Otonom Bölgesinin devlet yönelimli kurumsallaşması bu dönemde gerçekleşmiş ve bu süreçte en fazla zararı gören kesim eritilmek tehlikesiyle karşı karşıya kalan Irak Türkleri olmuştur.

ABD tarafından bu yönde atılan en önemli adım olan Kuzey Irak Güvenlik Bölgesi, müteakip süreçle çelişki arz edecek şekilde bu maksada uygun çizilmiştir. Musul'un 36. Paralelin üzerinde olmasına rağmen güvenli bölge dışında bırakılması, Süleymaniye'nin ise tam tersine 36. Paralelin altında olmasına rağmen güvenli bölgeye dahil edilmesi göstermektedir ki, Kuzey Irak Güvenlik Bölgesinin asıl amacı Kürt Otonom Bölgesini koruma altına almak ve orada bilfiil bir devletleşme sürecini başlatmak olmuştur.(Manaz , 2003) Neticede bugün KDP ve KYB, güvenli bölge mantığının dışında olarak 36. Paralelin altındadır ve güvenli bölge şemsiyesi altında güçlenen şovenist Kürt çeteler, ortaya çıkan otorite boşluğunu çok iyi değerlendirerek otonom bölgelerini şuursuzca genişletmeye çalışmaktadırlar.

Irak Türklerinin yaşam alanlarının peşmergelerce işgal sürecinin son halkası adına, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi organlarınca Türkiye'nin bölgeye müdahale sebebi olarak açıklanan, "peşmerge gruplarının Musul ve Kerkük'e girmemesi" talebinin aksine, henüz savaşın üçüncü haftasında peşmergeler önce Kerkük'e, daha sonra Musul'a girmişlerdir. Buna mukabil sessiz kalan Türkiye Cumhuriyetinin dış politikasının kırmızı çizgileri, doğal olarak artık sorgulanır durumdadır.

Irak Türklerinin yaşam alanlarının stratejik önemini kavramak açısından incelenecek rakamlar, nüfus perspektiflerinden çok daha nettir. 112 milyar (bazı çalışmalarda 180-200 milyar) varillik petrol ve 3 ila 6 milyar metreküp arasında

değişen tahminlerle büyük bir doğal gaz potansiyeline sahip olan Irak'ın, tamamen bir Türkmen bölgesi olan Kerkük'teki tahmini petrol potansiyeli yaklaşık olarak 30 milyar varildir. Kerkük bölgesinin tek başına ABD görünür petrol rezervlerinin toplamı kadar petrol barındırması ve Irak'taki petrol üretiminin yaklaşık üçte birinin Kerkük ve civarındaki petrol sahalarından sağlandığı gerçeği bölgesel dengeler açısından dikkate değer bir olgu olarak ön plana çıkmaktadır. (Irak'ın petrol ve doğal gaz alanlarını gösterir harita Ek-D'dedir.) (Üşümezsoy, 2003, sf 103,104) Sadece Kerkük değil, İran'ın güney batısındaki petrol alanlarının çoğunun da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde bulunması bu aşamada önemlidir. Doğal olarak, anlaşılan odur ki, emperyalist sistem, kendisini besleyen enerji havzalarında Anadoluyla bütünleşme ihtimali olan bir Türk varlığı istememekte ve bu sebeple bu bölgelerdeki Türk yaşam alanlarını birbirinden koparmak için özel gayret sarf etmektedir.

3.1.3. Irak Türklerinin Siyasi Ve Politik Teşekkülleri

Batı emperyalizmi tarafından Irak yönetiminin başı üzerinde bir sopa gibi tutulan, gerektiğinde silahlı bir yaptırım kuvveti olarak kullanılan ve 1932, 1943, 1961-75 ve İran- Irak Savaşı sırasında sürekli olarak ayaklanan Kürt hareketi silahlı bir kuvvet olarak son derece güçlenmiş, buna karşılık Irak Türklerinin mücadelesi ise daha çok kültürel bir boyutta ve milli kimliklerini muhafaza etme gayreti içerisinde kalmıştır. Bu dönemde, Irak'ın toprak bütünlüğünü dış politikasına esas alan Türkiye'nin bu temel yaklaşımının Irak Türklerine yansımalarıyla, Türkmenlerin kültürel ve sosyal faaliyetler yoluyla sessiz bir muhalefete başvurduklarını ve dolayısıyla etkin bir askeri güç teşkil etmekte yetersiz kaldıklarını söylemek mümkündür.(Hasan, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği", 2003, sf 52-54) Ama netice itibariyle, bu politika başarısız olmuş; 1970 anlaşmasıyla Kürtler hem kültürel, hem idari olarak çok büyük kazanımlar sağlarken; Kürtlere verilen tavizlerle aslında Irak Türkleri yaşama haklarını giderek kaybettikleri hazin bir sürece girmişlerdir.

Ne yazık ki bu hazin süreçte, tüm bu olumsuzluklara ek olarak, Irak Türkleri politik bir birlik oluşturma yönünde de başarısız olmuşlardır. 1970'li yılların sonlarından itibaren küçük boyutlu siyasi hareketler olarak ortaya çıkan Türkmen

hareketleri, önce Irak İslami Hareketi içerisinde yer almışlar, 1979 yılında Milliyetçi Demokrat Örgütü adlı ayrı bir örgüt kurmuşlar fakat etkin olamamışlardır. (Hasan, “Irak’ın Gizlenen Gerçeği”, 2003, sf 50) Ancak 1990’larda etkin olarak politik partiler teşekkül ettirebilen Irak Türkleri, 1991 yılında Irak Milli Türkmen Partisini, 1994’te eski adıyla Türkmen Birlik yeni adıyla Türkmeneli Partisini, 1994 yılında Türkmen Bağımsızlar Hareketini kurmuşlardır. Yine bu dönemde 1960 yılında kültürel bir örgüt olarak kurulan Türkmen Kardeşlik Ocağı politik bir güç haline gelmiştir. 1995 yılında bu üç partinin birleşmesiyle kurulan Irak Türkmen Cephesi, halen Irak Türkleri’ne ait en etkin ve Türkiye’nin Türkmen politikası çerçevesinde Irak Türklerini temsil etme açısından meşruiyetini tanıdığı tek siyasi teşekküldür.

Bu dönemde ayrıca, ITC’ye mukabil; Kürtler tarafından, “Demokratik Türkmen Cephesi Topluluğu” adı altında, Kürt bölgesi içerisinde otonom bir siyasi varlık olma tercihini ortaya koyan, kukla bir başka Türkmen bloğu kurulmuştur. Bu kukla Türkmen bloğu, ITC’nin, dolayısıyla Türkmenlerin Irak’ın yeniden yapılandırıldığı yakın sürecin dışına itilmesinde etkili bir Kürt taktiği olarak tarihteki yerini almıştır.

Üçüncü bir Türkmen politik güç merkezi olarak Iraklı Şii Türk Partileri ön plana çıkmaktadır. Iraklı Şii Türkler Türkmen İslami Birlik Partisi, Türkmen İslami Hareketi, Türkmen Vefa Hareketi olarak üç parti ile temsil edilmektedirler. Halen Türkmen İslami Hareketi, ITC içerisinde temsil edilen tek Şii Türk Partisidir. (Hasan, Şükür, “Kerkük Kerkük”, 2004, sf 17-35) Dolayısıyla Türkiye’nin, son seçimlere de Şii ittifakının içinde katılan ve Türk kimliğinden ziyade Şii kimliğini ön plana çıkaran Şii Türkmenleri kucaklamakta yetersiz kalan Türkmen politikası, gideremediği bu ayrışmalar oranında başarısız olmuştur.

3.2. Diğer Etnik Gruplar

Kuzey Irak’ta, Türklerden başka sayılabilecek diğer etnik gruplar günümüz itibariyle Araplar ve Asurilerdir. Eskiden Kerkük, Erbil ve Zaho arasında yaşayan Kürt Yahudi toplumunun 1948’den sonraki yıllarda Bağdat hükümetinin baskısı sonucu İsrail’e göç etmesiyle bugün için Kuzey Irak’ta etkin bir Yahudi nüfusundan

söz etmek mümkün değildir. Yine, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen göçlerden sonra Kuzey Irak'ta kayda değer bir Ermeni azınlık kalmamıştır ve günümüzde ancak kent merkezlerinde çok az sayıda Ermeni Iraklı yaşamaya devam etmektedir.(Minorsky v.d., 2004, sf 15)

Kuzey Irak'taki Arap nüfusun Irak hükümetlerinin Araplaştırma politikaları gereğince Musul, Kerkük ve Erbil'de yoğunlaştığı kesin olmakla birlikte, nüfuslarına dair net veriler mevcut değildir. 1980 yılında Vanlı, kendi tabiriyle Irak Kürdistan'ındaki diğer unsurları, toplam nüfusun % 8,6'sı olarak vermiş, bu oranın yarısını Türkmenlerin oluşturduğunu iddia etmiştir.(Izady, 2004, sf 241) Yani Batılı bilim adamlarınca pek muteber olan Vanlı'ya göre Kuzey Irak'ta Kuzey Irak'ın genel nüfusunun %4'ü kadar Türk, yine yaklaşık %4'ü kadar Arap ve Asuri vardır. Görülmektedir ki rakamlar Türkler gibi Araplar için de, manidar bir şekilde yine aşırı küçük tutulmaktadır. Oysa ki, incelenebilecek tek tarafsız kaynak olan Osmanlı Ordusu Hümayununun 1905 yılına ait raporları göstermektedir ki, Musul ve Şehrizor bölgesinde 119,000 yerleşik ve yarı yerleşik Arap yaşarken, aynı rakam Kürt aşiretler için 182,000'dir.(Marufoğlu, 1998, sf 120-127) Yani bu belgelerde sadece bu iki toplum için verilen rakamlar bile birbirine oldukça yakındır ve bu tarihsel gerçek bugün bu hususta verilen ve Kürtleri %91, diğerlerini %9 olarak gösteren abartılı rakamları elbette ki komik kılmaktadır. Sayıları hususunda net bir rakam vermek mümkün değilse de, 2.5 milyonluk Musul'un bir Arap ve Türk şehri olduğu, Erbil ve Kerkük vilayetlerinde gerek bölgenin yerlisi, gerek Irak hükümetinin Araplaştırma politikası gereğince daha sonra yerleştirilmiş olan yoğun bir Arap nüfusun mevcut olduğu düşünüldüğü takdirde, bir kısmı bugün bölgeyi terk etmiş olsa da, Vanlı'nın veya Izady'nin verdiği 100,000'li rakamların bilimsel ciddiyetten son derece uzak olduğuna ve bu rakamın milyonla ifade edilmesi gerektiğine kanaat getirmek elbette ki zor olmayacaktır.

Keldani, Nasturi, Suriye Ortodoks ve Suriye Katolik olarak 4 ana inanç ve mezhep grubuna ayrılan Asuriler (bazı kaynaklarda bu tasnif Doğu Kilisesi, Keldani, Maruni, Suriye Ortodoks ve Suriye Katolik olarak beşe ayrılmaktadır) ise Aramice konuşan, Mezopotamya'nın yerli halkları olarak telakki edilen Hıristiyan bir topluluktur.(www.usiraqprocon.org, iraq's population) Orta ve Kuzey Irak'ta

yaşayan Asuriler hakkında değişik kaynaklar tarafından verilen rakamlar da, Araplar için verilen rakamlar gibi aralarında büyük farklılıklar göstermektedirler.

Fransız AFP'nin 13 Şubat 2005 tarihli haber- analizine göre 1987 yılı nüfus sayımında 1,4 milyon olarak verilen Hıristiyan azınlığın toplam nüfusu bugün itibariyle 700,000 civarına gerilemiştir. Bu gerilemede savaş ortamının, bu toplum üzerindeki baskının ve göçlerin etkisinin esas belirleyici oldukları iddia edilmektedir.(AFP, 13 Şubat 2005, The Iraqi Christians) Bu rakam içerisinde baskın olan unsur Keldaniler olmakla birlikte, bu rakam tüm diğer farklı Asuri inanç gruplarını ve az miktarda Ermenileri de içermektedir. Yüksek olan bu rakamın da ötesinde, Asuriler kendi siteleri olan AINA'da bu rakamı bugün itibariyle 1,500,000 olarak vermektedirler. AFP ve AINA tarafından verilen bu yüksek rakamların aksine, pek çok kaynakta bu rakam genel nüfusa oranla %1 veya daha az olarak verilmektedir. Izady'ye göre de bu rakam bugün için 250,000 civarındadır.(Izady, 2004, sf 241) Bize göre Irak genel nüfusunun ancak %3 kadar Hıristiyan ve diğer dinlere mensup olan azınlığın mevcut olduğu göz önüne alındığı takdirde, milyonlarla ifade edilen rakamların elbette ki inandırıcılığı yoktur.

Asurilerden Irak'ın dışına göç edenlerin büyük bir çoğunluğu bugün ABD ve Avustralya'da yaşamaktadırlar. Dolayısıyla siyasi ve politik teşekküllerinin ağırlık merkezi de ABD'dir. Asuri Ulusal Kongresi(ANC), California'da faaliyet gösteren ve diğer tüm Asuri teşekkülleri tek bir çatı altında toplayan şemsiye bir grup olarak en büyük Asuri siyasi teşekküldür.(El Tikriti, 2003)

İngilizler tarafından Anadolu yanlısı Türk ve Kürt aşiretlere karşı etkin bir askeri güç olarak kullanılan Asuriler, daha sonraki süreçte merkezi yönetim tarafından kuşkuyla yaklaşılacak bir toplum olmuşlardır. Asuriler, takip eden süreçte Bağdat rejiminin hatalı politikalarının da etkisiyle, sürekli olarak, ayrılıkçı Kürt hareketi içinde, komünist parti içinde veya bağımsız olarak merkezi hükümete karşı muhalefet saflarında yer almışlardır. KDP'nin polit-büro üyesi Francoise Hariri, IKP'nin merkez komite üyesi Thoma Thomas birer Asuridirler. Fakat son dönemde Asuriler, Barzani ve sol tabanlı hareketlerden bağımsız olarak hareket etmeye başlamışlar ve kendi ulusal kimliklerine daha güçlü vurgu yapar olmuşlardır.(www.politicalresources.net/kurdistan.htm-Washington Kurdish Ins.)

Son dönemde, ANC'nin bir kolu olan Bet- Nahrain Demokratik Partisi, Irak'ta (onların deyimiyle Bet-Nahrain) otonom bir Asuri Devleti kurmak için mücadele etmekte olan etkin bir Asuri partisi olarak ön plana çıkmaktadır. Asuri Demokratik Hareketi ve Asuri Yurtseverler Partisi etkin olan diğer iki Asuri siyasi partisidirler. Körfez Harekatının ardından gelişen ve Kürt toplumu lehine büyük kazanımlar sağlayan bu yeni süreçte, Türkmenler gibi Asuriler de doğal olarak ayrılıkçı Kürt hareketinden olumsuz etkilenmişler ve bu harekete karşı muhalif bir tutum sergilemeye başlamışlardır.(El Tikriti, 2003)

4. KUZEY IRAK KÜRT TOPLUMUNUN ETNİK KİMLİĞİ, SOSYAL YAPISI VE BU SOSYAL YAPI İÇİNDEKİ FARKLILAŞMALAR

4.1. Kürt Etnik Kimliği Üzerine Tezler

19. Y.Y.'lın sonlarından itibaren, bilhassa petrolün istikbal vadeden bir enerji kaynağı olarak dünya gündemine girmesiyle, Orta Doğu'daki etnik yapı emperyalist devletlerin ilgi odağı olmuştur. Bu süreç boyunca bilhassa Kürtler, üzerinde en fazla araştırma yapılan, kökenleri, dilleri ve kültürleri adeta didik didik edilen bir toplum olarak ön plana çıkmışlardır.(Önder, 2002, sf 106)

Bu yoğun ilginin arkasında yatan olgu, elbette ki büyük güçlerin emperyalist yayılma arzularından kaynaklanan “bölgesel bir destabilizasyon aracı ve müdahale gerekçesi” bulma arzusu olmuştur. Zira bu süreç, yoğunlaşan ve merkezileşen sermayenin dünya yüzeyine yayılma eğiliminden kaynaklanan ve dünya haritasını yeniden şekillendiren müthiş bir emperyalist mücadelenin yaşandığı bir süreç olmuştur. Bu süreç boyunca yeni dünyayı sömürgeleştirip paylaşımını yapmış olan emperyalist devletler eski dünyaya yönelmişler, dolayısıyla yetersiz kalan klasik sömürge yöntemleri büyük ölçüde terkedilmiştir. Artık emperyalist devletlerce izlenen iki ana stratejiden birincisi insani müdahale adı altında zayıf devletlere müdahale etmek olurken; ikincisi yükselen milliyetçilik kavramıyla birlikte etnik ve kültürel farklılıkları istismar ederek nüfuz altına alınabilecek yeni küçük ulus-devletçikler üretmek olmuştur.(Özdek, 2000, sf 66-73) Dolayısıyla bu zaman diliminde en fazla yara alan ülkelerden birisi, belki de birincisi zengin petrol yataklarına sahip coğrafyasıyla Osmanlı olurken, bu sürecin işletilmesinde en yoğun kullanılan silah ise Osmanlı'nın sahip olduğu çok kültürlü sosyal yapısı olmuştur.

“Örneğin, Ruslar, 1856 Paris Anlaşmasıyla Boğazlar yoluyla Akdeniz'e inme umutlarını yitirince, yeni bir yön aramışlar ve Kafkasya, Azerbaycan, Türkiye ve İran yoluyla Basra Körfezine ulaşmayı amaçlamışlardır... Bu nedenle, Kürtleri araştırmak için V. Minorski, B. Nikitin ve Jaba gibi bugünkü Kürdolojinin önde

gelen isimleri olarak anılan kimseleri Urmiye ve Erzurum Konsolosluklarına getirmişlerdir... Hiçbir planlarında tesadüfe pay bırakmamayı ve geleceği belirlemede hazırlıklı olmayı ilke edinmiş Batılılar ise dünyanın başlıca petrol rezervi olan Orta Doğunun etnik yapısını en küçük ayrıntısına kadar araştırmayı ihmal etmemişlerdir.”(Önder, 2002, sf 106))

Prof. Dr Ali Tayyar Önder’in dinamiklerini özetlediği gibi, Kürt ayrılıkçılığı meselesi bu çerçevede gelişmiş; Kürt toplumunun içinden doğal olarak doğup büyüyen bir süreç olmaktan ziyade, Troçki’nin “ne savaş, ne de barış” stratejisiyle özetlenebilecek bölgesel bir destabilizasyon aracı olarak etnisitenin Batılı menfaat grupları tarafından menfi olarak tahrik edilmesi ve kullanılması şeklinde yakın tarih boyunca gündemde tutulmuştur.

Bu doğrultuda stratejik menfaatleri gereği müstakil bir Kürt Devleti arzu eden emperyalist güçler, uygun zemini teşkil etmek ve kendi tezlerine bilimsel ve hukuksal bir taban bulmak için Kürtlerin müstakil ve ayrı bir ırk olduklarını ispat etmek ihtiyacı duymuşlardır. Dolayısıyla ısmarlama bilimsel araştırmalar, propaganda veya diğer nüfuz yollarını kullanarak araştırmacıları yönlendiren bu güçlerin müdahaleleriyle, bu yöndeki araştırmalar ve bilimsel çalışmalar siyasi boyunduruktan kurtulamamış ve neticede birbiriyle çelişkili, ve bilimsel olmaktan son derece uzak veriler ortaya çıkmıştır. (Attar, 2004, sf 30)

Bu hususta ortaya atılan ve birer varsayım olmaktan öteye geçemeyen tezlerden bir kısmı bu bölümde incelenecektir. Öncelikle Kürt biliminin babası sayılan Minorski’nin Kürt ırkı hakkında söyledikleri özetlenecektir.

Minorsky’ye göre Kürtler İran ulusları arasında sınıflandırılması gereken, dolayısıyla Ari bir kavimdirler. İranlı Kürtlerin onun tabiriyle Merkezi Kürdistan’a gelmesinden önce o bölgede Su halkıyla yan yana yaşayan Kardü isimli bir kavim bulunduğunu söyleyen yazar, bu kavmin daha sonra İranlı Kürtlerle birleşerek bugünkü Kürtlerin atalarını teşkil ettiğini iddia etmektedir.(Minorsky vd, 2004, sf 41,42)

Bir diğ er ünlü Sovyet ş arkiyatç ısı ve Kürt bilimcisi Bazil Nikitin ise, Kürtler adlı eserinde, özetle iki teoriden bahsetmektedir. Birinci teori, Kürtleri Minorsky'nin görüşüyle paralellik arz eden bir yaklaşımla Hint- Avrupalı sınıfına dahil edilmekte ve Milattan önce 7. asırda Urumiye Gölü civarından Botan'a göç ettiklerini iddia etmektedir. Kürtlerin yerel karakteristiğ ine ve konuştukları dile vurgu yapan ikinci teorisine göre ise, Kürtler Khaldiler, Gürcüler ve Ermeniler gibi diğ er Asya kavimleriyle akraba sayılmaktadırlar. Her iki halde de, Nikitin'e göre Kürtler Ari ırka mensup bir Kafkas ırkı olup, ataları Medler ve devamındaki Mannalardır.(Attar, 2004, sf 33)

Netice itibariyle Batılı kaynaklar bu iki görüş etrafında birleşmekte, özetlenecek olursa Kürtleri Türk ırkından kesin bir çizgiyle ayırmakta, "Mezopotamya'nın yerli bir halkı, bir Kafkas halkı veya İranlı" olarak tasnif eden farklılaşmalarla birlikte onları Ari ırktan, yani Avrupalı olarak tasnif etmektedirler. Bu safhada Ari ırk tabiri ön plana çıkmaktadır ki, Ari ırk günümüzde Avrupa'nın büyük çoğunluğ unu, İran'ı ve Hindistan'ı kapsayan ve Hint- Avrupa dili konuşan tüm toplulukların ortak ismi olarak kullanılmaktadır. Yani bu topluluğ u bir çatı altında toplayan, sanal kuramların üzerine bina edilen bir dil birlikteliğ idir.

Oysa ki Ari ırk kavramı, bugün bir çok araştırmacı tarafından "içi Avrupa burjuvazisi tarafından doldurulan şişirme ve sanal bir kavram" olarak tanımlanmaktadır. Maurice Duverger'in tabiriyle "adı var, kendi yok bir dille" tanımlanan "bu adı var kendi yok halk topluluğ u" bilimsel dayanaklardan uzak bir Avrupalı fantazisi olmaktan öteye geçemeyen bir kavramdır. Üstelik tek bir çatı altında tasnif edilmekten bile uzak olan Kürtçe'nin, yine Nikitin'e göre bir Hint-Avrupa dili olduğ u da tartışmalı olan diğ er bir konudur.(Önder, 2002, sf 120)

Üstelik etnisite konusunda, biyolojik ırk ile dilsel ırkın bağlantısının ne kadar anlam ifade ettiğ i ve bu yönde çizilecek belirleyici bir yaklaşımla hangi seviyede mümkün olduğ u da yine tartışılması gereken bir olgudur. Zira "bu sanal gruptan olan uzun ve sarışın bir İsveçlinin kendisiyle güya aynı dil ırkından yani Hint- Avrupa dil ailesinden olan kısa ve esmer bir Hintliyle mi, yoksa tamamen başka bir dil ırkına/ailesine ait olan Finliyle mi biyolojik ırk açısından daha yakın olduğ u ortadadır."(Karatay, 2003, sf 31)

Bu tezi bir adım daha öteye taşıyıp, “Kürtlerin atasının Medler ve Mannalar olduğu veya en azından Mezopotamya’nın yerli bir halkı olan Kürtlerin- Karduların Medlerle kaynaşarak Arileştiği” savına gelince, hemen belirtmek gerekir ki, Medler tarih içerisinde eriyip gitmiş, bugün itibariyle tamamen yok olmuş bir kavim olma özelliğiyle tanınmaktadırlar. Ünlü Kürt bilimci Izady’nin itirafıyla “erken dönemdeki Medlerin tarihiyle ilgili bilgiler en hafif tabiriyle yetersizdirler.”(Izady, 2004, sf 77) Dolayısıyla ayrılıkçı Kürtlerin tarih içinde kaybolup gitmiş bir kavim olan Med takıntıları bu aşamada son derece anlamsızdır. Medlerin ataları olan Mannalar hakkında ise Asurlularla yaptıkları ciddi savaşlar sebebiyle daha geniş ve nispeten yeterli kaynaklar mevcuttur. Ve bu kaynaklar ışığında elde edilen bilgiler göstermektedir ki, daha önceki bölümlerde değindiğimiz “Sümerler’in, Elamlar’ın ve Subarlar’ın konuştukları diller itibariyle Türklükle yakın bağları olduğu gerçeğine” paralel olarak, Mannalar da sanal Ari kavramından daha ziyade Türk dünyasına yakın bir kavimdirler.

“Şöyle ki, Asurlular bir kısım Manna’yı esir alıp, Suriye’nin kuzeyine tehcir etmişlerdir. Bu sürgünler kavim veya memleketleri esas alınarak listelenmiştir. Memlekete mensubiyetin aynen günümüz Türkçesindeki gibi –li ekiyle yapılması çok ilginçtir. Ayrıca diğer bazı kelimeler bilinmektedir ki bu bağlantıyı ortaya koymak açısından önemlidir: Uş (üş), kaya (kaya), ata (ata), han (han),vb. İsimlerin pek çoğu da ilginç şekilde –taş’la biter. Dahası elimizde iki özel isim vardır ki, özellikle birincisine çok dikkat edilmelidir: Attila ve Targit. Targit ismi, daha sonraki dönemlerde çeşitli Türk topluluklarında karşımıza çıkmaktadır.”(Karatay, 2003, sf 74)

Tüm bu gerçeklerin yanı sıra, günümüzde Türklerin ya da Su hanedanı tarafından yönetilen ve Türk oldukları artık umumen kabul edilen Sakaların egemen olmadığı hiçbir coğrafyada Kürt kültürünün mevcut olmadığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla tarihin karanlıklarında çok fazla delil aramadan denilebilir ki, Kürtlerin yaşam alanları onların Türk ve İskit coğrafyasının bir topluluğu olduklarını ispat etmek için yeterlidir.(Önder, 2002, sf 108) Üstelik ikinci bölümde değindiğimiz gibi, Kürt kelimesinin Orhon yazıtlarında açık bir telaffuzla geçtiği; Urallar’dan gelerek Orta Tuna boylarını yurt tutan On Oğur- Macar birliğinin yedi Türk asıllı kabilesinden birisinin isminin Kürt- Gyarmat olduğu ve iç Asya’daki Türk

boylarından birisinin isminin Kürt olduğu gerçekleri göz önüne alındığında Kürtlerin bir Türk boyu oldukları neredeyse tartışılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.(Karatay, 2003, sf 77)

Ayrıca, artık etnisite konusuna modern çağın yaklaşımı da son derece farklıdır. Bugün herkes tarafından kabul edilen bir gerçek şudur ki, etnik aidiyet, temas halinde bulunduğu diğer gruplarla etkileşim içinde olan ve zaman içinde farklılaşan, dolayısıyla pek çok ölçüte sahip olduğu halde ait olduğu kültürle ön plana çıkan bir kavramdır. Zira, bilhassa Mezopotamya gibi tarih içinde kavimlerin yoğun olarak etkileşim içerisine girdikleri bir kavimler yolunda etnik arılık ve saflık aramak elbette ki anlamsız olur. Dolayısıyla bu bölgede etnik aidiyet konusunda esas olan, zoraki bir ırki yaklaşımdan ziyade, toplumların sahip olduğu ortak değerler, ortak bir tarih ve kader birliği, kısacası toplumların ait olduğu kültürel kimliklerdir.

Bu açıdan meseleye yaklaşıldığında ortaya çıkan tablo uluslar arası ilişkiler açısından çok daha çarpıcıdır. Zira bugün müstakil ve hayali bir Kürt kültürel kimliği yaratmayı neredeyse başaran Batılı menfaat gruplarının, bu işe ilk soyundukları zaman diliminde yaşadıkları ve rapor ettikleri sosyal durum oldukça enteresandır.

20.Y.Y.'ın başlarından itibaren Anadolu ve Mezopotamya Amerikan, Alman, Rus ve İngiliz misyonerlerinin yoğun psikolojik taarruzlarına maruz kalmıştır. Bu safhada İngiltere, Orta Doğu'da tahrik edip kullanmayı başardıkları Arap milliyetçiliğinin ardından, Mezopotamya'nın yeniden şekillendirilmesi safhasında Kürtlere diğer devletlere nispeten daha yoğun bir ilgi göstermiştir. Bu süreçte kullandıkları ajanlardan Binbaşı Noel'in raporları, Kürt toplumunun kültürel kimlik olarak Türk toplumundan ayrı olmadığı gerçeğini vurgulaması ve hayali ve müstakil bir Kürt kimliği ve Kürt ayrılıkçılığı teşkil etmek yönünde İngilizlerin o dönemde yaşadıkları sıkıntıları anlatmak açısından önemlidir:

“13 Mayıs akşamı Midyat'ta Mahalami aşiretine konuk olan Noel, amcaları Halaf Bey'in Osmanlı tarafından idam edilmesine rağmen, aşiretin şeyhi Halil Bey'in hükümete kırgın olmadığını, aksine Halil Bey'in kendi tabiriyle tam bir Türk dostu olduğunu hayretler içinde yazmıştır. Yolda Osmanlı üniforması taşıyan Kürt kökenli Osmanlı subayları ile karşılaşan Noel, sadece Süleymaniye'deki orduda

2,000 civarında Kürt olduğunu öğrenince hayreti daha da artmış, Kürtlerdeki Türk dostluğunun tüm halka şamil olduğuna kanaat etmiş ve not defterine şöyle yazmıştır: ‘Burada mandaterliği üstlenecek devletin hiç de öyle gıpta edilecek bir tarafı olmayacaktır’.

Daha sonraki süreçte, Hindistan Bakanlığı’nda Binbaşının ayrıntılı raporlarını değerlendiren yetkililer bir siyasal ünite olarak Kürdistan’ın mevcut olmadığını, fakat zamanla gerekli zemin teşkil edilerek bu yörede milli bir bilincin oluşturulabileceğine inandıklarını kaydetmişlerdir.”(Öke, 1995, sf 74-78)

Neticede kesin bir surette denilebilir ki, gerek biyolojik ırk, gerek kültürel kimlik yaklaşımı açısından aynı olan, sadece Mezopotamya gibi bir kavimler kapısında yaşadığından dolayı etkileşime girdiği toplumlarla değişimler yaşayarak yöresel farklılaşmalar gösteren bu toplumlar, Oğuz Türkleri kadar “Turani” birer kavimdirler. Aynı çınarın bu iki dalı, 150 yılı aşkın bir süredir ayrıştırılmaya çalışılmaktadır. Amaç “hayali ve müstakil -bilhassa Türk kimliğinden kesinlikle koparılmış- bir Kürt kimliği ve milliyeti” vücuda getirmektir. Ve görünen odur ki, Batılı nifak odakları bugün, Orta Doğu’daki bir çok devletin başı üzerinde bir sopa gibi tuttıkları “bir aşırı Kürt milliyetçiliği akımı” yaratmayı nispeten başarmışlardır. Bu amaçları doğrultusunda en zayıf halka olduğu için üzerinde en çok oynadıkları bölge olan Kuzey Irak’ta, bugün artık uluslar arası arenada doğruluğu tartışılmayan bir Kürt realitesi oluşturmayı ne yazık ki başarmışlardır. Elbette ki, Kuzey Irak’taki bu oluşumun sadece bu bölgeyle sınırlı olacağını ve çevre ülkelerin, Batı siyaseti tarafından tahrik edilen ve beslenen bu Kürt şovenizmi sorunundan etkilenmeyeceğini düşünmek, yakın tarih boyunca yapılan hatalar zincirine yeni ve ciddi bir halka daha ekleyecektir.

4.2. Kuzey Irak Kürt Toplumunun Sosyal Yapısı İçerisinde Dil, Kültür, İnanç ve Aşiret Farklılaşmaları

Kuzey Irak Kürt toplumunu, günümüzde dünya kamuoyuna lanse edildiği gibi, milli bir birlik teşekkül ettirmiş, homojen bir yapıda tahayyül etmek ne kadar doğrudur? Bu bölümde, bu soruya ışık tutacak şekilde Kuzey Irak Kürt toplumunun sosyal yapısı, bu sosyal yapı içerisindeki dilsel, dinsel ve kültürel farklılaşmalar ve

yine bu sosyal yapı içerisinde belirleyici bir konuma sahip olan Kürt toplumundaki güçlü aşiret yapılanması incelenecektir. Amacımız, zorlama bilimsel tanımlamalarla oluşturulamaya çalışılan ve sınırları politik kaygılarla ifrat derecesinde geniş tutulan Kuzey Irak Kürt toplumunun bir milli birlik teşekkül ettiremeyecek seviyede kendi içerisinde farklılaştığını göstermektir.

Kürdologların belki de en fazla sıkıntı çektikleri konu Kürt kimliğinin tanımlanması meselesidir. Aşırı Kürt milliyetçilerini finansal olarak desteklemek, askeri ve siyasi yapılanmalarına yön vermek gibi salt-siyasi manevralar, bu açıdan Kürt meselesinin halli için yeterli olmamaktadır. Zira, müthiş bir tarafgirlik ile Kürt meselesine son derece sübjektif yaklaşan Batılı bilim adamları bile, Kürt toplumu olarak adlandırılan ve sınırları son derece zorlanan mezkur toplumu tek bir tanımlama altında toplamanın imkansızlığını dile getirmek zorunda kalmaktadırlar. Richard Anderson'un bir makalesinden alınan aşağıdaki bölüm, bu hususta bir itiraf niteliğinde önem arz ettiği için aynen aktarılmıştır:

“Amerikalı politika uzmanı Jess Jackson devlet meselesinde “organize bir azınlık politik bir çoğunluktur” derken, maalesef Orta doğudaki Kürtleri kastetmemektedir. Stratejik ve jeopolitik bir öneme sahip sınırlar üzerinde yaşayan, kendi içlerinde bölgesel farklılıklara sahip olan ve dilsel ve kültürel asimilasyona maruz kalan(!) Kürtlerin, modern ulus-devlet anlamında tanımlanmaları çeşitli zorluklar arz etmektedir. Nihayet Kürtlerin sosyolojik olarak kategorize edilmeleri ve üzerlerinde çalışmaları da oldukça zordur.”(Anderson, 2005)

Sultan Sancar'dan itibaren kullanılan coğrafi bir tabirin üstüne bina edilen bir yaklaşımla, Kürtlerin ayrı bir ırk, müstakil ve tek bir millet olarak tanımlanmasını bu denli zor kılan hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Ortak yazılı bir Kürt dilinin ve politik ve kültürel bir Kürt merkezinin olmayışı,

b. Kürt olarak tanımlanan toplumların kullandıkları ve yanlış bir tabirle “lehçe” olarak isimlendirilen konuşma dillerinde “benzerliklerden çok daha fazla farklılıkların olmasıyla” kendisini gösteren dilsel farklılaşmalar,

c. Sınırları güncel yaklaşımlarda aşırı derece geniş tutulan Kürt toplumu konusunda etnik bir belirleyici olmaktan uzak kalan dinsel kabullenmeler ve inanış farklılıkları,

d. Kürdologların tanımladığı Kürt kimliğinin çok daha fazla önüne geçen ve aidiyet konusunda bu kimlikten daha belirleyici olan aşiret yapılanması (The Kurdish Identity, www.mtholyoke.edu ve Anderson, 2005)

Bu safhada 150 yıldır müstakil bir Kürt kimliği teşkil etmek için yoğun çaba harcayan emperyalistlerin hayallerini kabusa çeviren bu farklılaşmalar ve sosyal çatlaklar yukarıdaki bir ve ikinci maddeler tek başlık altına alınarak üç ana başlık altında incelenecektir.

4.2.1. Kuzey Irak Kürt Toplumunun Tarafından Konuşulan Diller ve Lehçeleri

Dil Kürt olarak tanımlanan toplumların arasında aidiyet ve kimlik belirlemede esas unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Dilsel farklılaşmaların ardından, değişen dinsel tabiiyetler ikinci önemli belirleyici faktör olarak dil gruplarının kendi içlerinde daha da fazla parçalanmalarını netice verir.(Jenkins, 2003) Dolayısıyla Kürt olarak tesmiye edilen ve dünya kamuoyuna müstakil bir kimlik gibi sunulan toplumların ne ölçüde kamuoyuna aksettirildiği gibi bir birliktelik sergilediklerini kavrayabilmek için bu dil gruplarını doğru tahlil etmek önem arz etmektedir.

Bazı etnologların ve Kürdologların tasniflerinde Kürtçe iki ana dil grubundan teşekkül etmiş bir dil grubu olarak kabul edilmektedir. Bu iki ana dil grubundan Kurmançi, daha çok kuzeydeki Kürt grupları arasında yaygındır. Güneyde ve orta bölgedeki Kürtler arasında konuşulan ana dil grubu, Sorani olarak adlandırılmaktadır. Bunlara ilaveten Senendec'in güney doğusundan Kirmanşah'a kadar bir çok Kürt, yeni Farsça'ya Sorani'den daha yakın olan bir lehçeyle konuşurlar. (Attar, 2004, sf 46-47) Dolayısıyla Sorani ve Kurmançi ayrışmasının yanısıra daha güneye inildikçe farklı güney dilleri ve lehçeleri ortaya çıkmakta ve farklılaşma daha da artmaktadır.

Ayrıca Batılı kaynaklarda Zazaca da bir Kürt lehçesi olarak sayılmakta ve dolayısıyla onlara göre farklılaşma en az 5 ana dil grubu yapmaktadır. Fakat bu noktada hemen belirtmek gerekir ki, Dimili- Zaza toplumu kendilerini Kürt olarak kabul etmediği gibi; O.Mann, David Mc Kenzie ve Haddank gibi pek çok dil otoriteleri, Zazaları Kürt toplumuna dahil etmenin yanlışlığını gösteren bir ifadeyle, Zazaca'nın Kürtçenin bir lehçesi olmadığını ve Kürtçe olarak kabul edilemeyeceğini beyan etmektedirler. Dolayısıyla hem etnik tanımlama açısından, hem de konuşulan dilin tamamen farklılaşması açısından Zazaları Kürt toplumuna dahil etmek bilimsel olarak mümkün değildir. Gerçi bu noktada Sorani ve Kurmançi ana ayrışmasının dahi tek çatı altında toplanması eleştiriye açıktır. Fransa'nın Strasburg Üniversitesi akademisyenlerinden Prof. Dr. Goichi Kojima'ya göre, Kurmançi ve Soraniye dahi, Kürtçenin iki ayrı lehçesi olarak değil, iki ayrı dil olarak yaklaşmak daha doğrudur.(Önder, 2002, sf 129)

Bu ana ayrışmalara ilaveten geniş dil grupları, ayrıca kendi içlerinde pek çok lehçelere sahiptirler. Kullanılan lehçeler de göz önüne alındığında, Kürt halkları kendi içinde Çizelge.4.1.'de gösterildiği gibi pek çok ayrı dil ve lehçe konuşmaktadırlar. Üstelik bu altı geniş dil grubu, “karşılıklı olarak anlaşabilir seviyede kategorize edilemeyecek kadar birbirinden farklıdır”. Ancak bu geniş dil gruplarının içindeki alt lehçeler, kendi dil grupları içinde karşılıklı anlaşabilir seviyede kabul edilirler.(Jenkins, 2003)

Bu noktada belirtmek gerekir ki, Kürtçenin tasnifi konusunda birbirinden farklı pek çok değişik sınıflandırmalar mevcuttur. Bir başka tabirle Kürtçe'nin tanımlanmasında ve tasnifinde bilim adamları arasında henüz bir mutabakat sağlanmış değildir. Bu kargaşanın sebebini elbette ki, dilsel farklılaşmaların ulaştığı ciddi boyuta rağmen, siyasi amaçlara hizmet eden zoraki bir birliktelikle, bu dilleri tek bir dil grubunun lehçeleri olarak, tek bir çatı altında toplama gayretinde aramak lazım gelir.

Bu farklı tasniflerden örnek olarak, Paris'teki Kürt Araştırmaları Merkezi'nden G. Gautier ve D. Methy'nin Kürtçeyi altı ana gruba ayırdıkları bilimsel olmaktan daha ziyade siyasi bir propaganda aracı olan tasnifleri aşağıda özetlenmiştir:

a. Kurmançi: Daha çok kuzeydeki Kürtler arasında kullanılan bu dil, aynı zamanda Kuzey Kürtçesi olarak ta adlandırılmaktadır. Mackenzie'nin tasnifine göre Kurmançi dili, Surçi, Akre, Amadiye, Barwari, Guli, Zakho ve Şeykhan alt lehçelerine ayrılır.

b. Sorani: Bu dil grubu, daha çok orta bölgelerde yaygındır. Yine Mackenzie'ye göre, Süleymaniye, Warmawa, Bingird, Pizdar, Mukri, Erbil, Revanduz gibi alt lehçelere sahiptir.

c. Güney Kürtçe Lehçeleri: Kürt dil bilimcileri, bu grubu daha çok Luri diliyle birlikte tasnif etmeye meyillidirler. Esas olarak, Fayli Kürtlerin konuştuğu lehçeyi ve Kermaşahi lehçesini de bu grupta tasnif etmek mümkündür. Kendi içinde pek çok alt lehçeler içermektedir.

d. Zaza- Dimili: Yazar bu dil grubunu tanımlarken, Luri dili ve Güney Kürtçe lehçeleri gibi, orijin ve sınıflandırma açısından sorunlar arz eden bir dil grubu olarak sunmaktadır. Fakat daha önce belirtildiği ve yazarın da bir ölçüde itiraf ettiği gibi, bu dil grubunu Kürtçe içinde tasnif etmek mümkün değildir. Kendisini Kürt olarak kabul etmeyen ve farklı bir lisan konuşan bir toplumu cebren Kürt olarak isimlendirmeye çalışmak bu noktada oynanan oyunun vahametini algılamak açısından önemlidir.

e. Gorani: Bu dil de tasnif açısından, yukarıda bahsi geçen diğer iki dil grubu gibi çeşitli problemler arz eder. Bazı Kürt dil bilimcileri, bu dil grubunu kuzey- batı İran dil grubunun altında kabul etmektedirler.

f. Luri: Daha çok İran Kürtleri arasında yaygın olan, Farsçaya yakın ve Bahtiyari olarak ta isimlendirilebilen diğer bir dil grubudur. Bu dili de Kürtçe olarak tasnif etmek hususunda birbiriyle çelişen yaklaşımlar mevcuttur. (Bazı kaynaklar Fayli Kürtlerin konuştukları Leki'yi bu dil grubunda sayarlarken, bazı kaynaklar bu dil grubunu Kürt dilleri grubuna dahil etmezler) (Gautier and Daniel, 2003)

Kürtçe konusunda, bölgede konuşulan dil ve lehçe çeşitliliğini ve müstakil bir kimlik oluşturmak hususundaki bilimsel zorlukları ortaya koyan daha ayrıntılı bir başka tasnif olan encyclopedia'nın tasnifi, daha farklı bir surette Kürtçeyi beş ayrı

ana dil grubunda sınıflandırmaktadır. Bu tasnifte, bir öncekine nispeten, Gorani lehçesi Güney Kürtçe lehçeleri arasında gösterilmektedir. Yine bir tutarsızlık olarak, bir çok yerde müstakil sayılan ve İrani diller grubuna dahil edilen Luri dili aynı kabulle tasnif dışı bırakılmış; bazı tasniflerde onun alt lehçesi sayılan Leki, Güney Kürtçe lehçeleri altında tasnif edilmiştir. Ayrıca yine bir çok yerde birlikte tasnif edilen ve birbirinin yerine kullanılan Hawrami ve Gorani isimlendirmeleri, bu tasnifte ayrı tutulmuş ve farklı dil gruplarında tasnif edilmişlerdir. Bu tasnifte önem arzeden diğer bir konu Güney Kürtçe diye adlandırılan lehçelerin tasnifi olduğundan, bu başlık aşağıda aynen verilmiştir:

“Güney Kürtçe (Pehlevani) Lehçeleri: Kendi içerisinde yedi ayrı alt lehçe grubu olup, Gorani lehçesi de alt lehçeler olarak kendi içerisinde farklılaşmaktadır.

1. Kirmanşahi

2. Gorani

-Eski Gorani (Ehl-i Hak ve Kakailer tarafından konuşulan bir lehçedir)

-Maşo

-Eski Gahvarei

-Eski Korejei

-Eski Bivenji

-Bajelani

-Eski Kinduleh

3. Sanjabi

4. Kalhur

5. Leki

6. Kolyei

7. Sahne – Harsin”

(<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Kurdish+language>)

Bu tasnif, Maşo ve eski Gorani lehçelerini konuşan toplumların kimlikleri açısından önem kazanmaktadır. Zira Maşo ve eski Gorani lehçelerini konuşan Ehl-i Hak ve Şabaklar da Zazalar gibi kendilerini Kürt olarak kabul etmemekte ve uç Alevi inançları ve kültürel yapıları itibariyle pek çok araştırmacı tarafından Türkmen olarak kabul edilmektedirler.

Neticede denilebilir ki, kamuoyuna iki ana ayrışım ile beraber göreceli olarak müstakil ve ortak bir dil niteliğine sahipmiş gibi lanse edilen Kürtçe, iddia edildiği gibi modern anlamda bir ulus-devlete temel teşkil edecek seviyede “müstakil ve ortak bir dil niteliği” taşımamaktadır. Ayrıca Zazaca ve Güney- Gorani dillerini Kürtçenin birer lehçesi olarak tasnif etmek hiçbir bilimsel dayanağı olmayan, ancak siyasi çıkar ve endişelerin ön plana çıktığı bir yanıltma olarak önem arz etmektedir. Dolayısıyla denilebilir ki, bugün Kürtçe olarak adlandırılan bu farklı diller, aslında, farklı kültürlerin bir potada farklı oranlarda kaynaşmasıyla ortaya çıkan, bir “birbirinden farklı bölgesel diller topluluğudurlar”.

Son olarak, 1996’da Etnologue’un 13. Sayısında yayınlanan Summer Institute of Linguistic’in sınıflandırması baz alınarak Dr. Orville Jenkins tarafından yapılan tasnifini gösteren tablo aşağıda verilmiştir. Bu tablo üzerinden hareket edilerek, Kuzey Irak Kürt toplumu olarak kamuoyuna lanse edilen farklı toplumların ve dil farklılaşmasının sayısal boyutta ifade ettiği bölünmüşlük analiz edilecektir:

Çizelge 4.1., Kuzey Irak’ta Araça ve Türkçe Haricinde Konuşulan Diller Ve Lehçeler:

HALK TOPLULUKLARI	ANA DİL GRUB.	KONUŞULAN DİL	LEHÇELERİ	BU DİLLERİN DİĞER İSİMLERİ	KONUŞAN AŞİRET VE KLANLAR	YERLEŞİM BÖLGELERİ	BU DİLİ KONUŞAN DİĞER ALT DİNSEL GRUPLAR	SAYILARI
BEHDİNİ		BEHDİNİ						22,000
HERKİ	KURMANÇI	HERKİ		Kurmançî				20,000 civarı
KÜRT	SORANİ	SORANİ	Mukri	Sorani Kurd			Yezidi, Şabaki, Ehl-i-Hak (Kakai), Sarli	448,000
KÜRT	SORANİ	SORANİ	Erbili, Adaiani (Sanandaji), Kuşnaw, Sulaymani, Pişdar, Mukri, Warmawa, Garmiyani	Sorani Kürtçesi, Güney Kürtçe		Erbil, Halepçe, Kerkuk, Musul, Sincar, Soran, Suleyman iye,	Yezidi, Shabaki, Ehl-i Hak(Kakai), Sarli,Sünni	2,785,500
KÜRT	KURMANÇI	KURMANÇI	Cezire (Botan)	Kermanji, Kuzey Kürtçe		Cezire, Musul, Revandiz, Sincar,		1,457,000
FAYLİ	LURI	LURI				Bağdad civarı	Şia	
ŞİKAKİ	KURMANÇI	ŞİKAKİ		Kurmançinin bir kolu				20,000 civarı
SURÇİ	KURMANÇI	SURÇİ		Kurmançinin kolu				11,000

Kaynak:Jenkins Orville, The Kurdish Peoples, 2003, www.endor.hsutx.edu

Tablo incelendiği takdirde görülecektir ki, bugün sayıları 5- 6 milyon olarak kamuoyuna lanse edilen ve zoraki bir birliktelikle Kürt olarak tesmiye edilen bu geniş topluluğun içerisinde, sadece dil açısından bile rakamsal boyutta çok büyük çatlaklar mevcuttur ve dünya kamuoyu bu hususta yanlış bilgilendirilmektedir. Yukarıdaki tablodan elde edilecek rakam 4,750,000 civarındadır. Radio Free'nin, Iraklı Fayli Kürtlerin İslami Birliği Partisi lideri Tahir İbrahim El Fayli'yle yaptığı röportaj baz alındığında, Fayli Kürtlerin Kürt toplumunun %10'unu teşkil ettiği, yani rakamsal olarak 500,000 civarında bir yekun ifade ettiği kabul edilir.(www.rferl.org/special/iraqielections) O halde toplam bu rakam 4,750,000'e eklendiğinde Kürt nüfus için yukarıdaki tablodan elde edilen toplam rakam 5,250,000 civarında yapmaktadır. Ve görülmektedir ki, Kuzey Irak Kürt toplumu içindeki en büyük çatlaklardan birisini ifade eden Sorani ve Kurmançi ayrışması, sanılanın aksine neredeyse yarı yarıya bir oran teşkil etmektedir.

Ayrıca tabloda Sorani dilinin bir lehçesi olarak verilen Mukri dilini konuşan Yezidilerin ve asıl dilleri Maşo olan ve Batılı iddiaların aksine Türkmen oldukları kesin olan Şabak, Ehl-i Hak ve Sarli topluluklarının sayıları 450,000 civarındadır ki, bu rakama Sünni Kürtlerden kültürel kimlik açısından son derece farklı olan Fayliler eklendiğinde bir milyon civarında bir büyüklüğe ulaşılır. Yani, Sorani ve Kurmançi esas ayrışmasının yanı sıra, Şiiler, Yezidiler ve uç Alevi inançlarıyla Şabak, Sarli ve Kakailer, Kuzey Irak Kürt toplumu olarak lanse edilen suni toplumun yaklaşık beşte biri gibi büyük bir oranı teşkil etmektedirler.

Netice olarak, yine Batılı bilim adamlarının tasniflerinden hareket ederek görülen odur ki, bugün Kuzey Irak'ta bilimsel propaganda yöntemleri kullanılarak suni bir millet teşkil edilmeye ve farklı topluluklar zoraki bir yaklaşımla suni bir Kürt kimliği altında toplanmaya çalışılmaktadır. Oysa ki, etnik aidiyet ve tanımlamalardan da öteye, millet olmanın ilk şartı olan dil ve kültür boyutunda, tüm bu toplulukları müstakil bir millet statüsüne taşıyacak olan müstakil ve özgün bir Kürtçeden söz etmek bilimsel olarak mümkün değildir.

Dolayısıyla, bu zoraki birliktelik gayretlerinden anlaşılabilir ki, emperyalist devletlerin esas amacı milliyetçi bir harekete taban teşkil etmesi için suni bir Kürt

kimliği oluşturmak ve birbirinden dilsel ve kültürel boyutta farklılaşan bu toplulukları suni de olsa asgari bir ortak paydada buluşturmaktır.

Oysa ki, mesele Türk- Kürt birlikteliğine gelince, gayretler istikamet değiştirmekte ve en küçük farklılıklar bile ortak paydaların yıkımı için güya bilimsel birer dayanak olarak kullanılmaktadır. Batının etnisite konusundaki bu ifte standartlığı, üzerinde hassasiyetle düşünülmesi ve ibret alınması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2. Kuzey Irak Kürt Toplumundaki Aşiret Yapısı Ve Bu Yapının Sosyal Hayat zerindeki Etkinliği

Tarih boyunca Irak'ın kırsal toplumunda sosyal, ekonomik, kültürel ve politik anlamda önemli birer rol oynayan aşiretler, Osmanlı dönemindeki reformlarla ve monarşinin modern bir ulus-devlete dönüşümü aşamasında g kaybettiği geçici bir dönem yaşamıştır. Fakat Baas rejiminin bu gidişatı tersine çevirmesiyle aşiretler günümüzde halen etkin birer belirleyici sosyal faktör olarak önemlerini muhafaza etmektedirler.(Jabar,2002) Zira 1968 devrimiyle iktidara gelen Baas rejimi, iktidarı devraldığında aşiretiliği kesin bir dille reddeden bir bildiri yayınlamasına rağmen, daha sonraki dönemde, özellikle İran- Irak Savaşı ve Körfez Savaşı sırasında aşiretlerin sahip olduğu askeri ve siyasi gten faydalanmak istemiştir. Bu maksatla aşiretlere yönelik motivasyon araçları olarak ekonomik ödüllendirme veya cezalandırma uygulamalarında bulunmuş, bu uygulamalar aşiret yapılanmasının tekrar güçlenmesine ve Irak toplumunda aşiretlerin oynadığı mevcut rolün daha da artmasına sebep olmuştur.(Erkmn, "İ Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği", 2003, sf 5-6)

Bu tarzda aşiret yapısına dayalı bir toplum olmanın en büyük etkisi; Orta Doğudaki bir çok grupta olduğu gibi, "liderlik konseptleri, coğrafi bütünleşme ve grup kimliği" gibi kavramların kişisel ihtiraslarla sınırlanan bir stratejik vizyon eksikliğine sahip aşiret liderlerinin karizma ve güçlerine tabi olmalarından dolayı; toplumların modern bir devlete dönüşmek için gerekli soyut konseptleri kavramakta zor dönemler yaşamaları olmuştur.(Anderson, 2005) Richard Anderson'ın dile

getirdiği bu sosyal mania, Irak'taki aşiret yapısının Kürt hareketi üzerindeki olumsuz etkilerini dile getirdiği kadar; ayrılıkçı Kürt hareketi olarak lanse edilen Kuzey Irak'taki mevcut hareketin aslında aşiret yapısına dayalı feodal kimliğini ifade etmesi açısından önemlidir. Başka bir tabirle, daha sonraki bölümlerde görüleceği üzere Kuzey Irak Kürt hareketi, yakın tarihe kadar, hiçbir zaman milli bir hareket sıfatına sahip olamamış, daha çok baskın aşiretlerin ve liderlerin yönetiminde gelişen ve kendi içerisinde sürekli bir mücadele halinde olan feodal nitelikli bir isyanlar zinciri olmuştur. Denilebilir ki bugün dahi, aşiret aidiyeti milli tanımlamadan çok daha öncelikli ve önemlidir. Zaten tarih göstermektedir ki, Kürt etnik gruplarının tamamı yakın dönem dahil bölgedeki isyanlara aktif olarak katılmamışlardır. Aksine, bazı aşiretler ve farklı gruplar ya tarafsız kalmışlar; ya da asi Kürtlere karşı yapılan operasyonlarda hükümet güçlerinin yanında yer almışlardır.(Jenkins, 2003)

1980'lerden itibaren giderek artan bir şekilde, aşiret yapısına paralel olarak, politik çizgiler boyunca organize olan ve müthiş bir dış destekle güçlenen Kürt siyasal grupları, sosyal hayatta daha fazla güç kazanmışlar ve bu siyasal yapılanmalar aşiret yapılanmasının göreceli olarak önüne geçmişlerdir. Fakat buna rağmen; geçmişte olduğu gibi, günümüzde de Kürtleri Herki, Surçi ve Zibari gibi güçlü birlikler teşkil eden aşiret yapıları ve aidiyetleriyle tanımlamak yanlış olmayacaktır.(Al Hariri, 1988)

Hariri'nin bu tespitini şu şekilde okumak elbette mümkündür: KDP ve KYB gibi Kürt siyasal gruplarını salt politik organizasyonlar olarak yorumlamak hata olacaktır. Bugünkü KDP ve KYB ayrışmasından önce, hareketin temelini teşkil eden IKDP hareketi, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda Barzan ve havalisi'ne yerleşmiş olan Barzan aşiretinin liderliğinde yeşeren bir harekettir.(Attar, 2004, sf 125) Aslında bir çeşit feodalite olan, ayrışmadan önce Barzan aşiretinin tekelindeki bu hareketin aşiretsel kimliğinin bugün değiştiğini düşünmek elbette ki hata olacaktır. Sadece “kabile, aşiret, dil, din- tarikat farklılıkları, liderlik kavgaları ve siyasi anlaşmazlıklar”(Hasan, “Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası”, 2003, sf 63) sebebiyle hareket bölünmüş, neticesinde yine aşiret tabanına dayanan iki bölgesel liderin, sanki modern anlamda bir politik mücadeleymiş gibi sunulan liderlik kavgaları bir müddet devam etmiş, ancak büyük güçlerin uzlaştırıcı yaptırımları ile günümüzde daha stabil bir konum kazanmıştır.

“Aşiret temeline dayalı Irak Kürt Hareketi”nin(Kurubaş, 2003, sf 21) bugün gelinen noktada, eskiye oranla daha geniş bir tabana yayılmış olmasının ardında iki önemli faktör yatmaktadır. Birincisi, Irak Kürt Hareketinin en önemli karakteristiği olan “yabancı desteğinin” belirli aşiretlerde temerküz ederek onları güçlendirmeleri ve muhalif aşiretlerin bu surette baskı altına alınmış olmalarıdır. İkinci etkin faktör ise, Irak hükümetinin uyguladığı Anfal Harekatı ve Halepçe Katliamı gibi yanlış politikalarıyla oluşan itme kuvvetinin, bu iki liderin farklı ve küçük gruplar üzerindeki liderliklerini pekiştirmesi olmuştur. Zira, Irak hükümetinin 1987-89 yılları arasında marjinal ve uzlaşmasız gruplara karşı yaptığı Anfal hareketinin Kürt toplumunda sebep olduğu infialle birlikte bu günkü anlamda geniş bir kimlik birliği ancak gerçekleşmiştir.(Jenkins, 2003) Bu kimlik birliğinin doğal bir birliktelik olmadığı, suni bir dayatmanın ve ortak bir tehdide karşı zoraki bir yakınlaşmanın neticesinde gerçekleştiği düşünüldüğü takdirde, bugünkü gelişmelerin ne kadar sağlıklı olduğu ve nasıl bir istikbal vaat ettiği konusu üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca geçen dört yüzyıl boyunca değişik kaynaklarda anılan Kürt aşiretlerinin isimleri kıyasladığında, küçük aşiretlerin zaman zaman değişim göstermelerine ve yeni oluşumlar ortaya çıkarken bir takım aşiretlerin kaybolup gitmiş olmalarına rağmen, büyük aşiretlerin esas oldukları ve dikkat çekici bir devamlılık sergiledikleri görülmektedir.(Van Bruinessen, 2000) Başka bir tabirle toplumsal yapı, farklı zaman dilimlerinde hakim aşiret etrafında birleşen küçük aşiretlerin teşekkül ettirdiği farklı siyasal güç merkezleriyle şekillenmiştir. Bugün için siyasal konjonktürün güçlü kıldığı çekim merkezleri ise Barzani ve Talabani olarak ön plana çıkmaktadır. Fakat bu olgu, Surçi, Zibari ve Caf gibi büyük aşiretlerin taşıdıkları “süreci değiştirmeye muktedir olan sosyal ve siyasi potansiyellerinin” erimiş olduğu anlamına gelmemektedir.

Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus, günümüzdeki güç merkezlerinin nasıl ortaya çıkmış oldukları meselesidir. Zira 1905 yılına ait Musul ve Şehrizor vilayetlerindeki Kürt aşiretleri ve bunların güçlerini gösteren Çizelge 4.2. incelendiğinde görülecektir ki, bir zamanlar aşiret statüsünde bile sayılmayan, fakat bugün şişirilip bir yerlere oturtulan bazı aşiretlerin zaman içerisinde yaşadıkları güç getiren büyük değişimlerine karşın, diğer büyük aşiretler açıklanması güç bir surette

tarih içinde silinip önemsizleşmişlerdir. Elbette bu statüko değişimini, bölgeye hakim olan güçlerin sağladığı yoğun destekten bağımsız düşünmek politik anlamda bir saflık olacaktır.

Çizelge 4.2., 1905 Yılında Musul ve Şehrızor Vilayetlerinde Göçebe, Yarıyerleşik ve Yerleşik Kürt Aşiretleri

Aşiretlerin Adları	Nüfusları	Bölgeleri
Tayyari	48,100	İmadiye
Surçi	14,900	Akra, Revanduz
Herki	12,270	Akra, Revanduz
Şirvan	4,670	Revanduz
Mezuri	4,400	Revanduz
Bradost	4,500	Revanduz
Hoşnav	7,500	Köysancak
Pişkeli	3,500	Raniye
Beziri	2,140	Raniye
Belbas	1,800	Raniye
Aker	2,610	Raniye
Baleki	1,360	Revanduz
Şeyh Bizini	2,710	Erbil
Pişter	5,260	M.Hamid
Kafroş	1,588	Çemçemal
Bane	2,310	Bane
İsmail Azizi	2,275	Süleymaniye
Berzenci	2,730	Süleymaniye
Caf	45,460	Süleymaniye
Şuvan	4,500	Şuvan
Talban	1,670	Karatepe

Kaynak: Marufoğlu Sinan, Osmanlı Döneminde Kuzey Irak, Eren Yayınları, 1998, sf 120

Bugün Kuzey Irak'taki Kürt Hareketinin önderliğini yapan iki lider aşiretin, anlaşılması güç bir biçimde, ancak çok yakın tarihte sahneye çıktığı, Osmanlı arşivlerinde ise çok fazla yer almamış oldukları bu aşamada önemlidir. Barzan aşireti 1905 yılına ait Osmanlı Ordusu raporunda hiç yer almazken, ancak Kürtlerin Yahudi hahamlarından, Musul'da bulunan Haham Salum Barzani'nin, 1855 yılında bir Müslümana hakaret etmesi üzerine açılan davada "Barzan" adı geçmektedir. (Marufoğlu, 1998, sf 69) Kürt Yahudileri için önemli bir yeri olan Barzan aşiretine bu açıdan şüphyle yaklaşan pek çok analiz mevcuttur. Talban aşireti hakkında yazılanlar ise daha ilginçtir. Aslında aşiret sayılamayacak kadar küçük bir aile kolu oldukları, kendilerine aşiret namı vererek, Kerkük Livasına tabi Kil nahiyesindeki petrol ve nefit kuyularını ateşe vermek, Salihî aşiretini basarak yağmalamak gibi huzursuzluklar çıkardıkları, Osmanlı arşivlerinde yazılı olan şikayetler arasındadır.(Marufoğlu, 1998, sf 169)

Kuzey Irak Kürt aşiretleri arasındaki güç dengesinin bu karanlık tarihsel gelişimi bu aşamada ihmal edilerek, dış destekle beslenen Kürt hareketinin "mevcut güç merkezlerinin oluşumundaki dış destek faktörünün önemini" kavramak açısından, sadece bir kıyaslama tabanı olması için 1900'lü yılların başından verilen bu listeyle yetinilecektir. En büyük Kürt aşiretlerinden olan Caf aşireti ile, İngilizlerle ters düşen Berzenci aşiretinin yakın tarih içinde siyasi güçlerini bu iki aşiret lehine kaybetmeleri elbette ki oynanan oyunun bir parçası olarak tarihteki yerini almıştır.

Son olarak bu günkü aşiret yapılanmasını gösteren güncel birer kaynak olarak, Texas Üniversitesi kaynaklarından "Etnik ve Dinsel Grupların ve Büyük Aşiretlerin Dağılımı" adlı harita Ek-D'de ve Muhammed Amin Zeki'nin çalışmasını baz alan Pierre Oberling tarafından yapılan 16 Haziran 2004 tarihli tasnif aşağıda verilmiştir :

Erbil : Akeri, Dizai, Surçi, Gerdi, Herki, Barzan, Balki, Şirvan, Bradost, Rizari, Kilani, Bervari, Balat, Kuşnav, Piran, Mizuri

Kanekin: Bajelan, Zenda, Haylani, Kaşkai, Aykop-Bizini, Bibani, Davudi, Kakovar, Palani, Kaganlu,

Kerkük: Arafbayani, Berzenci, Dilo, Talbani, Cabbari, Zangana, Anarmel, Salihi

Mandali : Kazrai, Alus

Musul : Şeyhkan, Duski, Zibari, Mizuri, Artuşı, Sendi

Süleymaniye : Caf, Marivani, Pişdari, Hemavend, İsmail Azizi(Oberling, 2004)

Netice itibariyle denilebilir ki, dilsel, dinsel, mezhepsel ve kültürel bölünmüşlüğü yanı sıra, ulusçuluk fikrinden daha önde gelen aşiret yapılanması, yakın tarih boyunca Kuzey Irak Kürtlerinin modern anlamda bir ulus-devlet statüsüne sahip olmalarının önündeki en büyük engellerden birisi olmuştur. Bu aşiret yapılanması ve kültürel farklılaşmalar, yakın tarih boyunca, Kürt hareketinin kendi içinde sürekli bir çatışma halinde olmasına sebebiyet vermiştir. Aşiret tabanındaki bu çatışmalar, aynı zamanda farklı politik görüşlere sahip daha küçük partilerin ve farklı kültür ve toplumların da asimilasyonunu netice vermiştir. Neticede bugün için, güce dayanan bir baskınlıkla, bu bölünmüşlük bir ölçüde giderilebilmiştir. Saddam rejiminin yaptığı büyük hatalardan da çok iyi istifade eden bu hareket ve Batılı destekçileri, öncelikle bir Kürt kimliği teşkil etmeyi nispeten başarmışlar; ardından 1992 Şam ve 1998 Washington toplantıları gibi dış baskıya dayanan yoğun çabalardan sonra, bir ölçüde siyasi ve politik bir birliktelik oluşturabilmişlerdir. Fakat bu sistemin sağlıklı olmadığı ve istikbal vaat etmediği açıktır. Bugün Batılı çevrelerin, bu terör ortamını ve güce dayalı bir düzende sindirilmiş halk kitlelerini bir ulusal uyanışmış gibi kamuoyuna lanse etmeleri ve demokrasinin beşiği sayılan bazı ülkelerin feodal bir yapılanmaya ön ayak olmaları ise, üzerinde ibretle düşünülmesi gereken diğer bir konudur.

4.2.3. Kuzey Irak Kürt Toplumundaki Dinsel- Mezhepsel Farklılaşmalar

Ezici bir çoğunlukla müslüman olan Kürtlerin büyük çoğunluğu Sünnidirler. Safevilerin ve takip eden dönemde İran'ın etkisinde kalan bölgelerdeki küçük gruplar

Şii inancını benimsemişlerdir. Güney ve batıda az miktarda Hanefi mezhebine bağlı Kürt olmasına karşın, Sünni Kürtlerin büyük bölümü Şafii mezhebine dahildirler. Sünni Kürtler arasındaki mezhep farklılığının çok fazla bir anlam ifade etmemesine rağmen, Sünni- Şii bölünmesi “aşiretler arasında birliğin oluşamamasındaki” önemli etkenlerden birisi olarak ön plana çıkmaktadır.(Anderson, 2005)

Gerçi esas ayrışma yukarıda ifade edildiği gibi Şii- Sünni ayrışması olmasına rağmen, Iraklı Kürtler arasındaki iç çatışmaların büyük bir kısmı yine Sünni Kürtler arasında cereyan etmiştir. Dolayısıyla inanç sistemindeki farklılaşmaların, iç çatışma açısından diğer faktörlerin daha gerisinde kaldığını söylemek bu aşamada yanlış olmayacaktır.

Sünni Kürtler arasındaki bu çatışmanın nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Sorani ve Kurmançî ana ayrışmasının neticesinde oluşan, Kurmançî dilini konuşan Kürt yerleşim bölgelerinin kuzeyi, yani KDP denetimindeki Behdinan ile Sorani lisanını konuşan güneyi, yani KYB denetimindeki Soran bölgesel ayrışması

b. Kültürün önemli bir boyutu olan dilsel farklılaşmanın yanı sıra, diğer bir boyutu olan inanç sistemindeki küçük farklılaşmalar (Behdinan bölgesinde Nakşibendi tarikatı hakim iken, güneyde Soran bölgesinde hakim olan tarikat Kadiri tarikatıdır).

c. Daha muhafazakar bir çizgi izleyen KDP ile, sosyal demokrat bir kimliğe sahip olan KYB arasındaki ideolojik farklılaşmalar(Kurubaş, 2003, sf 21)

Gerçi, ideolojik ayrılıklar ve mezhep farklılıkları bir dereceye kadar kabul edilebilecek birer çatışma nedeni olsa da, KDP ve KYB arasındaki çatışmayı tamamen bu faktörlere bağlamak doğru değildir. Zira, dış destek- iç çekişme ve ayaklanma döngüsünde yaşayan bu oluşumların taşıdıkları ideolojiler tarihleri boyunca sürekli olarak değişkenlik göstermişlerdir. Yani partilerin taşıdıkları sosyal demokrat veya muhafazakar çizgiler tam anlamıyla belirleyici olmaktan uzaktırlar. Aslında KYB'nin aşiret yapısına daha uzak duran sosyal demokrat eğilimini aşiret

tabanında Barzani'nin Talabani'den daha baskın olmasıyla açıklamak mümkündür. Ayrıca, tarikat farklılaşmaları bir iç çatışma nedeni olabilecek seviyede bir inanç farklılaşması değildir. Zaten Barzani aşiretinin ailelerini bir arada tutup iç bütünlüğe sahip bir aşiret haline getiren en önemli etken olarak, bazı eserler Nakşibendi Barzan Şeyhlerinin varlığını (Attar, 2004, sf 125) gösterebilir de, bu sistemin tarihsel ağırlığının bugün aynı ölçüde devam ettiğini düşünmek hata olacaktır. Günümüzde KDP'nin Nakşibendi, KYB'nin Kadiri tarikatı ile bir takım bağlantıları olmasına rağmen, her ikisi de aslında laik sayılabilecek partilerdir. Bu bağlantıların siyasal zeminde çok fazla bir anlamı yoktur.(Doglas, 2001)

Dolayısıyla, çatışma nedeni olabilecek seviyede bir farklılaşma olarak ancak birinci madde, yani dil tabanında şekillenen bölgesel farklılaşma sayılabilir. Ama aslında dikkatle incelenecek olursa Sünni Kürtler arasındaki çatışmanın temelinde yatan esas sebep, tüm bu unsurlardan daha ziyade, “her iki liderin de kendi liderliğini garantilemek gayretleri, yani liderlik meselesidir.”(Hasan, “Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası”, 2003, sf 65)

Sünni Kürtler arasındaki esas çatlak mezheplerden daha ziyade dil boyutunda tezahür ederken, diğer mezhep ve kültürler ile Sünni Kürtler arasındaki farklılaşmalar ise, ciddi seviyede ayırıcı bir özellik göstermektedirler. Bu farklı kültürleri Şiiiler, Yezidiler, Kakailer ve Şabaklar olarak sıralamak mümkündür.

Kuzey Irak Kürt toplumu içindeki en farklı gruplardan birisi olan Fayli Kürtler, Sünni olan çoğunluğun aksine Şii'dirler. Mehrdad R. Izady, onları, Kürtlerin sözde eski yerli dinleri Yezdaniliğin üç kolundan birisi olan Yarisani inanç grubunun içinde sayar. Diğer iki kolu ise, ona göre Alevilik ve Yezidilik oluşturur. Gerçi Izady, bu sözde Kürt dininin gerçek adının modern taraftarları arasında neredeyse kaybolduğunu beyan ederek, bu garip sınıflandırmaya yaşayan ciddi bir dayanak getirmekten yoksun kalır. (Izady, 2004, sf 253-375) Fakat bu yaklaşım, Fayli Kürtlerin Şii İran ile olan bağlarını koparma ve Alevilerle Yezidileri tek bir çatı altında toplayıp Kürt soy ağacına bağlama gayreti gütmesi açısından önemlidir.

15 Ocak 2005 tarihli Radio Free Europe/ Radio Liberty'nin, Fayli Kürtlerin İslami Birliği lideri Tahir İbrahim El Fayli ile yaptığı röportaj baz alınarak derlenen

bilgilere göre, Fayliler, Irak'taki Kürtlerin yaklaşık % 10'unu teşkil etmektedirler. Kürtlerin çoğu Kurmançî veya Sorani konuşurlarken, Fayli Kürtler Gorani olarak bilinen bir İrani dil konuşmaktadırlar. Bununla birlikte, bu hususta tam bir birliktelik mevcut olmayıp, ayrıca pek çok Fayli Kürt, ana dil olarak Arapça konuşmaktadırlar. Faylilerin pek azı Kuzey Irak'ta yaşarlarken (Mandali, Kanakin, Badra), çoğunluğu Arapların yoğunlukta olduğu Orta ve Güney Irak'ta yaşayan Arap nüfus içinde dağılmışlardır.

Politik olarak Irak Komünist Partisi, Fayli Kürtler arasında güçlü bir popülariteye sahiptir. Bağdatlı bir Fayli olan Aziz Ali Haydar El Hac, 1968'de Irak Komünist Partisinin silahlı mücadele kolunun genel sekreterliği görevini yürütmüştür. Bugün kendilerine ait 'Fayli Kürtlerin İslami Hareketi' adlı bir partileri mevcuttur. Fayli Kürtlerin İslami Birliği Partisi Ocak seçimlerine günler kala, geniş bir Kürt koalisyonu içinde seçimlere katılmaktan vazgeçmiş ve Şii ittifakının içinde Ocak seçimlerine iştirak etmiştir. Müteakip Aralık seçimlerinde Kürt ittifakının içine dahil olan Faylilerin bu hareketliliğinin temelinde beklentilerin farklılığı yatmaktadır. ([www . rferl.org/specials/iraqelections](http://www.rferl.org/specials/iraqelections))

Neticede, Kürt olarak tesmiye edilmelerine rağmen, Fayliler, hem konuştıkları dil itibariyle, hem üyesi oldukları kültür ailesi itibariyle Sünni Kürtlerden son derece farklıdır. Daha çok İrani bir kimlik sergileyen Fayliler, Irak Krallığı ilk kurulduğunda bu tercihlerini, İran lehine yaptıkları vatandaşlık seçiminde bariz olarak sergilemişlerdir.

Fayliler gibi, Sünni Kürt toplumundan son derece farklı bir kültürel yapıya sahip diğer bir topluluk ise Yezidilerdir. "Paganism, Zoroastrianism, Hıristiyanlık ve İslam dininin karışımı bir inanca" sahip olan Yezidiler, tamamen farklı bir kültür ve inanç sistemiyle Musul'un batısında Sincar bölgesinde yaşamaktadırlar. Melekler konusunda tapınmaya varacak kadar ifrat eden ve Yezidi, Yezdani, Izadi, Dasnai veya Şeytanperest olarak adlandırılan bu inanç sisteminin mensupları, Irak- Suriye sınırının Cebel- Sancar Tepelerinde ve Musul şehrinin kuzeyindeki bölgelerde yaşamaktadırlar. Izady'ye göre Kürt nüfusun % 5'inden daha az, yani bugün itibariyle 250,000 civarında nüfusları vardır.(Izady, 2004, sf 275) Bu rakamı 100,000 civarından, Türkiye ve Suriye'deki çok küçük miktarlarla beraber 700,000

civarına kadar taşıyan kaynaklar da mevcuttur.(www.lexicorient.com/e.o/uyazidism.htm) Batılı yaklaşımlar Yezidileri ısrarla Kürt toplumuna dahil etmeye çalışırken, bu tezlerine dayanak olarak Yezidilerin de kendilerini Kürt olarak kabul ettiklerini iddia ederler. Fakat, 1998 yılı İnsan Hakları Raporuna da dahil edilen, Irak hükümetine ait ele geçirilmiş resmi dokümanlar bugün göstermektedir ki, Irak Hükümeti tarafından Müslüman Kürtlere karşı girişilen Anfal Harekatı'nda kullanılan birliklerin içinde tamamen Yezidilerden oluşan özel askeri birlikler de mevcuttur.(International Religious Freedom Report 2003-www.state.gov)

Bunlara ilaveten, Kuzey Irak'taki en aykırı topluluklardan olan Şabaklar, Kakailer, Bajelanlar ve Sarlı toplumları, bir çok uzman tarafından “sahip oldukları inanç sisteminin Orta Asya motifleri taşıması ve Türk Alevilerle olan benzerliklerinden dolayı” Türk kökenli topluluklar olarak kabul edilmekte ve Kuzey Irak Kürt toplumu olarak lanse edilen toplum içinde önemli bir farklılık teşkil etmektedirler. Bu toplumlardan esas unsurlar olarak ön plana çıkanlar Kakailer ve Şabaklardır. Diğer iki toplum bu iki toplum arasında yaşayan, pek çok eserde bu iki topluma dahil edilen, bazı eserlerde aynı toplumun farklı isimlendirmeleri olarak kabul edilen küçük toplumlardır. Genel olarak İslam dünyasının büyük merkezleri dışında geliştiklerinden dolayı bu grupların tarihleri hakkında çok fazla bilgi mevcut değildir. Fakat farklı bir etnik grup olarak ortaya çıkışları, esas olarak, Moğol istilası ile Osmanlı ve İran İmparatorluklarının bölgede etkinleşip yerleşmesi arasındaki karışık döneme rastlamaktadır.(13. YY- 17.YY.)

Bu dönem politik belirsizliklerin ve yerel dinamikler açısından hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı bir dönemdir. Bu şartlar, yeni ve farklı bölgesel sosyal yapıların ortaya çıkması için elverişli bir ortam teşkil etmişlerdir. Yine bu dönem (10.YY.) Türkmen boylarının sufi İslam anlayışları ve güçlü bir gazi ruhuyla bölgeye girdikleri dönemdir. Bu dönemde onlarla beraber Şii İslam, Orta Asya Şamanizm ve Hıristiyanlığın etkilerini taşıyan farklı bir İslam anlayışı da bölgeye girmiştir.

Izady Kakailerin İran kültüründen etkilenen Kürtler olduğunu iddia etmesine rağmen, Roux 1969 yılında yayımlanan eserinde Ehl-i Haklar(Kakai) ile Türk Alevileri arasındaki paralelliğe ve bu grubun inançlarının Türklerin İslam öncesi inançlarına olan yakınlığına işaret eder. Dil olarak ise Kakailer kendilerine has

“Mašo isimli, Gorani dil grubunun alt lehçelerinden bir tanesi olarak tasnif edilen” bir dil konuşurlar. Bununla birlikte, pratikte Mašo tüm Kakakilerin ana dili değildir, bazıları onu sadece ikinci bir dil olarak konuşurlar veya hiç konuşmazlar. Bir çok Kakai ayrıca Arapça, Sorani Kürtçesi veya Türkmençe konuşurlar. Mesela Kerkük civarındaki Kakailer Türkmençe konuşurlar. İbrahimi olarak adlandırılan bu Kakailer’in Türkmen oldukları konusunda neredeyse mutabakat vardır. İbrahimilerden büyük Kakai şair Hicri Dede, buna şahadet edercesine, Türkmen Şairler Derneği üyesi olarak yaşamıştır.(Leezenberg, 2005) Sayılarına dair tahminler ise, on binlerden birkaç milyonla ifade edilen rakamlara kadar değişkenlik göstermektedirler. Osmanlı Orduyu Hümayununun raporlarına göre bu rakam Kuzey Irak için 1905 senesinde 1070’dir. Bu da toplam Kürt nüfusunun %1’nden daha az bir oranına denk gelmektedir.(Marufoğlu, 1998, sf 70) Kakailer ise bu rakamı bugün için 300,000 civarında telaffuz etmektedirler.(www. rferl.org /reports/ iraq-report/2000/01/2-140100.asp)

Şabaklar için de farklı yaklaşımlar söz konusudur. Köken olarak, Austin Henry Layard, 1867 yılında yaptığı çalışmasında Şabakların Alevi ve Ehl-i Hak kültüründen etkilenen İran kökenli Kürtler olduğunu öne sürmüştür. Farklı çalışmalar olarak, 1902 El Karmali, 1950 El Gulami, 1954 Sarraf gibi Şabakların Türkmen karakterine vurgu yapan Arapça çalışmalar mevcuttur. Özellikle Sarraf Şabakları Kürt olarak kabul etmez. Çünkü tamamen farklı bir dil konuşmaktadırlar. Konuştıkları dil Türkçenin baskın olduğu bir diller karışımıdır. Onlar Şah İsmail taraftarı olan, Anadolu kökenli ve Çaldıran Savaşından sonra Musul’da ikamet etmeye mecbur edilen Türkmenlerdir. Bugün Şabakların sayısını tahmin etmek Kakailer gibi oldukça güçtür. Fakat değişik kaynaklarda 60 köyde 100.000 civarında, Musulda ise binlerce Şabak var olduğu söylenmektedir. 1960 yılı nüfus sayımına göre 35 köyde 15.000 Şabak yaşamaktadır. 1925 yılı İngiltere hükümeti rakamları ise bu sayıyı 10.000 olarak vermektedirler.(Lezeenberg, 2005) Fakat Çizelge 4.1. incelendiğinde, konuşulan diller itibariyle Yezidi, Kakai ve Şabakların toplam nüfuslarının 500,000 civarında olduğu görülmektedir.

Kürt toplumu arasındaki bir diğer inanç farklılaşması ise Yahudi Kürtlerin varlığıdır. Izady’ye göre 1950’li ve 60’lı yıllarda, Kürt Yahudileri Bağdat hükümetinin yoğun baskısına maruz kaldıklarından, İsrail’e göç etmişlerdir. Bu

açından Kuzey Irak'ta bugün sayısal olarak etkin bir Kürt Yahudi nüfusu mevcut değildir.(Izady, 2004, sf 241) Fakat bu noktada, Yahudi toplumu ile Barzan ailesinin yakınlığına dikkat çeken bilgi ve belgeler önem arz etmektedir.

Barzan ailesi, "1950'li yıllara kadar Kerkük, Erbil ve Zaho arasında yaşayan Kürt Yahudileri"(Izady, 2004, sf 241) arasında çok sayıda ünlü haham çıkaracak kadar dindar bir Yahudi kimliği taşımaktadır. Mesela 1590- 1670 yılları arasında Musul'da yaşayan Asenah Barzani'nin Yahudiler için önemli bir makam olan Rabbi sıfatını alan ilk kadın Yahudilerden birisi olduğu bilinmektedir. (www. en.wikipedia. org/wiki/Kurds) Bu hususiyetin, İsrail ile Barzani hareketi arasındaki ilişkide oldukça etkili olduğu pek çok eserde dile getirilmektedir. Barzani hareketinin ön saflarında etkin olarak yer alan Yahudi Kürtlerinden Evair Barzani, bilindiği üzere Mesud Barzani'nin sağ koludur.(Eroğlu, 2003, sf 152)

Netice olarak görülmektedir ki, sınırları aşırı geniş tutulan suni bir toplum olarak Kuzey Irak Kürtleri son derece heterojen bir sosyal yapı sergilemektedirler. Ve hatta bu meselenin avukatlarından Mehrdad R. Izady'nin kendi sözleriyle, "Kürtler kendilerini tek bir ulusal grup olarak birleştirecek ortak bir dil ve dinden yoksundur. Bugün Kürt toplumu, etnik bir kimliğin temelini oluşturan öğelerin hemen hemen tümünde heterojen bir yapı gösterir. Örneğin şu anda birçok Kürt lehçesi arasındaki anlaşma düzeyi Fransızca, İtalyanca, İspanyolca ve Portekizceden daha iyi değildir. Kürtler fiziksel olarak ta çok ırklı bir özellik gösterirler."(Izady, 2004, sf 324)

Bu bilimsel gerçeklere rağmen, ilk olarak Sultan Sancar tarafından fiziksel bir tanımlama olarak kullanılan Kürdistan tabiri üzerine, farklı kültürlerle yüz yıllar boyunca yoğun bir etkileşime maruz kalmış, fakat asli unsuru Türk olan tüm Mezopotamya halklarını içerecek bir şekilde tek ve müstakil bir etnik kimlik giydirmeye çalışmak ve bu esnada Kürt- Türk ayrımı yaparken kullanılan küçük ölçekleri göz ardı etmek elbette ki abestir.

Bu çalışmadan amaç, kesinlikle kültür farklılıklarından dolayı toplumları birbirinden uzaklaştırmak ve bu amaçla ırkçı radikal bir yaklaşım çizmek değildir. Amaç, Kürt- Türk kardeşliği meselesinde alabildiğince radikal ve yıkıcı olan

emperyalist yaklaşımların, suni bir Kürt toplumu teşkil etme meselesinde tam tersine sergiledikleri birleştirici yaklaşımla içine düştükleri büyük çelişkiyi sergilemektir. Emperyalist çıkar odaklarının, aynı çınarın iki kolu olan Türk ve Kürdü birbirinden ayırmak için kullandığı son derece küçük ölçekleri, Yezidi ile Sünni Kürdü bir araya getirirken göz ardı etmeleri, Şabak ve Kakaileri bu ölçeklerin tamamen dışında kalarak sahiplenme kavgası vermeleri, bu açıdan son derece ibret verici sahneler teşkil etmektedirler.

Dolayısıyla ortak bir tarihe, kültüre ve kader birliğine sahip olan, aynı dedenin torunları ve aynı kültürün çocukları, bu emperyalist yaklaşımdaki art niyetin farkına varmalı ve salt aşırı milliyetçi duygularla ortak bir kültür deryasını inkâr ederek, başka mecralarda ortak paydalar aramamalıdır. Türk dış politikası açısından ise bu toplumlar iyi analiz edilmeli ve Irak'ın toprak bütünlüğüne ve salt ITC'ye odaklanan Türk dış politikası bu kısır döngüsünden kurtularak tüm bu toplumlardan marjinal faydayı sağlayacak daha ayrıntılı ve geniş bir yaklaşımla bölgeye yönelmelidir.

5. OSMANLI DÖNEMİNDE KUZEY IRAK VE AŞİRET İSYANLARI

5.1. Osmanlı Döneminde Kuzey Irak'ın İdari Yapılanması

Osmanlılar, devlet sisteminde, kendilerine İlhanlılar ve Selçuklulardan kalan ve “memleketi valiler tarafından yönetilen eyaletlere, eyaletleri sancakbeyleri tarafından yönetilen sancaklara, sancakları da voyvodalar tarafından yönetilen kazalara ayıran” idari yapılanmayı esas almışlardır. Bu sistem 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi ile yeniden düzenlenmiş, Eyaletler Vilayet olarak tesmiye edilmiş, Vilayetler Livalara, Livalar Kazalara taksim edilmiştir. Merkezi hükümet tarafından atanan bu idari hiyerarşi, her mertebede, halkın zengin ve ileri gelenlerinden oluşan, bütün meslek ve inanç gruplarının temsil edildiği Ayan Meclisleri adı altındaki mahalli meclislerin teşkili ile de desteklenmiştir. Bugünkü Irak bu doğrultuda Musul, Bağdat ve Basra Eyaletlerine (Vilayetlerine) bölünmüş; Kuzey Irak Birinci Dünya Savaşı'na kadar bu idari teşkilatlanma içerisinde Musul, Kerkük ve Süleymaniye Livalarını içeren Musul Vilayeti adı altında idare edilmiştir. Bu dönemde göze çarpan bir karakteristik olarak, 1800'lü yılların başlarına kadar geçen süre içinde, Osmanlı Devleti Musul ve Şehrizer bölgesindeki aşiret şeyhlerinin, nüfuz alanlarını ve güçlerini, kendisine itaat ettikleri ve vergilerini ödedikleri sürece korumalarına müsaade etmiştir.(Marufoğlu, 1998, sf 33-39)

Bu dönemde Osmanlı sancaklarını, idare tarzı açısından, üç ana guruba ayırmak mümkündür. Bunları kısaca özetlemekte yarar vardır:

a. Klasik Osmanlı Sancakları: Bu gruptaki sancaklarda Osmanlı'nın diğer bölgelerinde tatbik edilen idare usulü geçerlidir. Yani, Sancakbeyleri merkezi hükümet tarafından atanan, herhangi bir imtiyaza sahip olmayan memurlardır. Aşiret yapısı güçlü olmayan bölgelerde tercih edilen bir idare usulü olarak ön plana çıkmaktadır.

b. Yurtluk ve Ocaklıklar: Bir bölgenin fethi esnasında üstün hizmet veya bölgesel liderlerden itaat gösterenlere idaresi devamlı surette verilen sancak veya haslardır. Ekrad Sancakları olarak adlandırılan bu sancakların idaresi, hizmetleri görülen ve bölgeye hakim olan nüfuzlu mahalli beylere ve hanedanlara terkedilmiştir. Arazileri tımar nizamına tabi olup, merkezden bir de kadı atanır. Seferde Beylerbeyinin emrine girmekle mükelleftirler.

c. Hükümetler: Bu grup idaresi yine fetih esnasında hizmeti görülen mahalli hanedanlara, fakat daha geniş yetkilerle terk edilen yerlerdir. Arazilerinde tımar nizamı geçerli değildir. Dahilde tamamen müstakil olan bu hanedanlar, hariçte yine Beylerbeyine bağlıdırlar. Fakat bazı kaynakların yaptığı gibi bunlara bağımsız birer devlet nazarıyla bakmak yanlıştır. Bu beylikler, sadece sancak beyinin tayini ile arazinin statüsü açısından bir takım geniş yetkilere sahip olup, bu yapılarını bağımsız birer devlet statüsüne taşıyacak güç ve karar mekanizmalarından mahrumdurlar. (Akagündüz, 2004)

1800'lü yıllara kadar, Osmanlı Devleti bölgenin idaresinde yurtluk ve hükümetleri esas alan, yani bölgesel aşiret liderlerinin nüfuz alanlarından ve güçlerinden etkin olarak yararlanan bir yaklaşım sergilemiştir. Bazı eserlerde Çaldıran Savaşıyla örtüştürülen bu idari yaklaşım, sanki Osmanlı'nın zayıflığının bir sonucu ve sözde Kürt Emirlikleriyle karşılıklı çıkarlara dayanan bir ahd imiş gibi yorumlanmaktadır. Bu yaklaşımın sahiplerine göre Osmanlı, yüzyıllarca sözde Kürt Emirliklerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış ve sömürmüştür. Oysa ki, Osmanlı'nın bölgeye yönelik politikasını, kendisiyle kültürel kimlik olarak aynı olan yerel güçlerden ve geleneksel idari yapılanmadan faydalanmayı amaçlayan, o döneme göre son derece liberal bir politik tercih olarak yorumlamak daha doğru olur. Henüz milliyetçilik akımlarının yıkıcı tesirlerinin mevcut olmadığı o dönemin şartlarına ve yönetim anlayışına son derece uygun düşen bu yerel yönetim anlayışıyla, Osmanlı hem bölgesel istikrarı marjinal olarak sağlamış, hem de yükselen Şia İran tehdidine karşı doğu sınırlarında kendisine son derece bağlı ileri hudut karakolları teşkil edebilmiştir. Üstelik Osmanlı İmparatorluğunun ticari yolları kontrol altında tutan ekonomik ve askeri gücü sayesinde, 1700'lü yıllara kadar bu emirlikler altın çağlarını yaşamışlar, "şairlerin, müzisyenlerin ve bilim adamlarının yaşadığı parlak birer ticaret ve kültür merkezi olmuşlar ve Kürt beyleri çağdaşlarına

oranla çok daha görkemli ve lüks saraylarda ikamet etmişlerdir.”(Gerard, 1980, sf 15) Dolayısıyla bu sistemi bir sömürü aracı olarak görmek elbette ki hata olacaktır. Bölgedeki aşiretlerin Şii İran yerine Sünni Osmanlı’yı tercih etmeleri ise, elbette ki doğrudan kültürel kimliklerin örtüşmesiyle alakalıdır.

Aslında bu iddiaların altında yatan strateji son derece açıktır. Sözde Kürt siyasi grupları, bugün teşkil etmeye çalıştıkları bağımsız bir Kürt Devletine tarihsel bir dayanak olacak, tarih içerisinde bağımsız veya yarı bağımsız Kürt Devletleri veya Prenslikleri aramaktadırlar. Oysa ne bazı Kürdologların birer Kürt Devleti olarak gördükleri Med sülaleleri, Eyyubiler ve Zendiler Kürt Devleti olarak kabul edilebilir; ne de Osmanlı dönemindeki Kürt Emirlikleri devlet anlamında tam bir hakimiyet sahibidirler.(Attar, 2004, sf 15) Zira, bu tür hükümetlerde yapılan icraat, sadece mahalli beylerin devletin resmi birer görevlisi olarak kullanılması ve bu suretle bir ölçüde merkezi otoriteye bağlanmasıdır. Yurtluk veya ocaklık sahipleri ise çok daha kısıtlı imtiyazlarla ancak idari bir kısım haklara sahiptirler. Dolayısıyla bu sistemi özerk bir statüye taşıyacak seviyede dahili ve harici yetkileri mevcut değildir.

Zaten 18.YY.’ın sonundan itibaren bölgelerinde merkezi hükümeti zayıflatan birer güç oluşturmaya başlayan bu emirlikler, (1834 yılında Revanduz’da Soran Emirliği, 1839 senesinde İmadiye’de Behdinan Emirliği ve 1850’de Süleymaniye’de Baban Emirliği gibi) Bağdat ve Musul Valilerinin gayetleriyle ortadan kaldırılmıştır.(Marufoğlu, 1998, sf 36-64)

Osmanlı hakimiyetindeki Kuzey Irak’ın 1910 yılına ait idari yapılanması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu tablo içerisinde Kürt Emirliklerine tahsis edilen en geniş coğrafya olan Süleymaniye Livası (Sancağı), 1784 yılında kurulan ve Kürt Emirliklerinin en güçlüsü olan Baban Paşalarına tevcih edilmiş, bu durum Baban Paşalarının sui-istimali neticesinde 1850 yılında sona erdirilmiştir:

Çizelge 5.1., 1910 Senesinde Musul Vilayetinin İdari Taksimatı

Sancak	Kaza	Kaza Merkezi	Nahiye	Köy Sayısı
Musul	Musul	Musul	Musul, Aşair-i Seb'a	506
	İmadiye	İmadiye	İki adet nahiye	185
	Zaho	Bohtan	Bohtan	109
	Duhok	Duhok	Duhok, Mezürî	215
	Akra	Akra	Akra, Sürçi, Zeybar	132
	Sincar	Sincar	Sincar, Tel Afer	-
Kerkük	Kerkük	Kerkük	Kerkük, Melha, Tuzhurmatu, Altunköprü, Kil, Şivan	348
	Revanduz	Revanduz	Revanduz, Dile, Balek, Bradost, Şirvan	283
	Köysancak	Köysancak	Köysancak, Şaklava	121
	Raniye	Raniye	Raniye	90
	Erbil	Erbil	Sultaniye, Dizeyi	230
	Salahiye	Kifri	Salahiye, Karatepe	91
	Süleymaniye	Süleymaniye	Süleymaniye	4 adet Tavaif
Gülanber		Gülanber	Gülanber, Serüçek, Kızılca, Karadağ	473
M. Hamid		M. Hamid	Ma'murete'l Hamid, Sürtaş, Pişdar	177
Baziyan		Baziyan	Baziyan, Kala-i Siboke	159
Şehr-i Pazar		Şehr-i Pazar	Şehr-i Pazar	125

Kaynak: Marufoğlu Sinan, Osmanlı Döneminde Kuzey Irak, Eren Yayınları, 1998, sf 40

5.2. Osmanlı Dönemindeki Aşiret İsyanları

Osmanlı dönemindeki ilk büyük çaplı isyanlar, 19. YY.lın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakat bu ilk isyanları milliyetçi bir kimlik içerisinde

tasvir etmek mümkün değildir. Bu isyanlar serisi, harici etkenlerin baskısı altında ortaya çıkan dahili bir takım yönetsel değişikliklerin yaşandığı bir dönemde bir merkez- çevre çatışması olarak şekillenmiş; aşiret isyanlarının bugünkü anlamda yıkıcı milliyetçi bir tarza inkılabı ise ancak 20. YY.'a ulaşıldığında kendisini göstermiştir.

Sultan II. Mahmud döneminde, 1812 Osmanlı-Rus savaşından sonra Osmanlı'nın bölgeye yönelik politikasında hızlı bir merkezileşme dönemi başlamıştır. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise bölgede resmi olarak emirlik kalmamış, fakat pratikte Osmanlı yönetimi bölgede yeterince etkin olamamıştır. (Van Bruinessen, 2000) Dolayısıyla bu yeni yönetim politikası, bölgede tam bir otorite kuramamasının da etkisiyle, pek çok yerde aşiret isyanlarını netice vermiştir. 18 ve 19. YY.daki bu ilk isyanlar serisi, merkezileşme ihtiyacı duyan Osmanlı Hükümetinin, yerel aşiretlerin güçlerini sınırlayan yeni politikasına karşı emirlerin tepkilerini gösteren, merkezkaç karakterli olan ve ulusalcı bir eğilim taşımayan isyanlar olmuşlardır.(Attar, 2004, sf 75)

Gerçi 1800'lü yılların sonlarına doğru, bölge, başta İngiltere, Fransa ve Rusya olmak üzere, emperyalist devletlerin Kürt toplumunu ajite etmeye yönelik politikalarına sahne olmaya başlamış ve bu maksatla bölgeye misyonerler, casuslar ve ajanlar gönderilmiştir. Bunun yanı sıra yine bu dönemde, Jön Türk hareketi içinde Avrupa'da eğitim gören sözde Kürt aydınları adı altında bir takım bölücü fikirler ve akımlar türemiştir. Fakat 1908 Devrimine kadar olan süre içerisinde, yani 19.Y.Y. boyunca, milliyetçilik şuurunu işlemeye çalışan birkaç örgüt ve dergiyi içeren bu çabalar büyük ölçüde etkisiz kalmıştır.(Öke, 1995, sf 22-23)

Ancak 20.Y.Y.lın başından itibaren, gerek enerji politikalarını alt üst eden petrolün bulunması; gerek Şark Meselesi çerçevesinde, düşen Osmanlı İmparatorluğunun bir denge unsuru olarak yaşatılması yerine, artık paylaşımının gündeme gelmesi; gerek Avrupa'da bir yüzyıl önce ortaya çıkan milliyetçilik akımının menfi tesirlerinin bölgeye ulaşması neticesinde, bugünkü boyuta ulaşan bir fitne süreci başlatılmıştır.

Bu süreç içerisinde aşiret isyanlarını tetikleyen ve daha sonraki süreçte bu isyanlara sözde milli bir kimlik kazandıran dahili ve harici bir takım dinamikleri 4 ana başlıkta özetlemek mümkündür. Bu safhada bu dinamikler ayrı başlıklar altında incelenecektir:

- a. Osmanlı İmparatorluğunun merkezileşme ihtiyacı
- b. Merkezileşmeye karşı aşiret liderlerinin feodal nitelikli dirençleri
- c. Emperyalist devletlerin bölgeye yönelik ajitasyon politikaları
- d. Osmanlı politikalarının bu süreçteki etkileri

5.2.1. Yeni Dünya Düzeninde Zayıflayan Osmanlı İmparatorluğunun Konumu ve Merkezileşme İhtiyacından Kaynaklanan İdari Düzenlemeler

Tarıma dayalı uygarlıklar sürecinde, güç merkezleri Mezopotamya, Anadolu ve Mısır bölgesinde temerküz ederken; 17.Y.Y.ın sonundan itibaren Avrupa’da gerçekleşen sanayi devrimi hem güç merkezlerini doğudan batıya kaydırması; hem de uluslar arası ilişkilerde çok daha adaletsiz ve küresel rekabetleri, çıkar çatışmalarını, bloklaşmaları, dünya savaşlarını ve felaketleri beraberinde getirmiştir.(Yılmaz, 1998, sf 8-9) Sanayi Devrimiyle beraber yeni bir dünya düzeni kurulurken, Osmanlı bu yeni düzende eski kudretini korumayı başaramamıştır.

Paul Kennedy, sanayi devriminin başlangıcını 1800’lü yıllara taşırken, bu sürecin özelliklerini “geçici” ve “modern çağın kalıcı özellikleri” başlıkları altında ikiye ayırarak sıralamıştır. Bu özellikler özetle şöyledir:

a. Bu sürecin karakteristiği entegre bir global ekonominin gelişmesi olmuş, bu ekonomi giderek daha çok sayıda bölgeyi, Batı Avrupa ve özellikle de Büyük Britanya üzerinde odaklaşan bir okyanus ötesi ve kıtalar ötesi ticaret ve maliye ağının içine çekmiştir.

b. Avrupalı ve Kuzey Amerikalıların kendilerinden daha az gelişmiş halklara karşı yaptıkları fetih savaşları yoğunluk kazanmış; bu savaşlar pek çok yönden,

denizaşırı dünyaya ekonomik anlamdaki sokulma ve buradaki imalat verimi payında görülen hızlı gerileme ile el ele giden askeri eylemler olmuştur.

c. Sanayi devrimi sırasında ortaya çıkan teknoloji, etkisini kara ve deniz savaşları üzerinde göstermeye başlamıştır.(Kennedy, 1991, sf 170)

Yani bu üç maddenin ifade ettiği şekliyle tam bir sömürü üzerine kurulmuş olan bu yeni düzen, “teknolojinin ve finans gücünün tek elde temerküz ettiği Batılı emperyalist devler” ve “sahip oldukları teknoloji sayesinde yenilemez kılınan askeri güçler” tesis etmiş, dolayısıyla uluslar arası düzende insanlık tarihinin en vahşi ve adaletsiz dönemini başlatmıştır.(Bugünkü Avrupa medeniyetinin temeli sayılan Reform ve Rönesans Hareketleri ve Sanayi Devriminin coğrafi keşiflerle finanse edilen, sömürü düzeninden beslenen boyutunu daha iyi anlamak için kendisi de bir İngiliz olan Hilaire Belloc’un 1939 tarihli Bugünkü İngiltere’yi İyice Anlamak İçin adlı eserine bakınız.)

“Okyanuslara açılan ve yeni dünyaya ulaştığı halde, Hindistan’a vardığını zanneden Columbus’un ilk seferinden dönüşünde İspanya Kraliçesi İsabell’e ve Kral Ferdinand’a yazdığı mektup, bu yeni sistemin açlığını ve vahşetini yansıtmaması açısından son derece iyi bir örnektir: Haşmetmeaplarının kendilerine istedikleri kadar altın sağlayacağıma inanmak gibi bir mutlulukları vardır. Ve Haşmetmeaplarına, lütfedip emredecekleri kadar baharat, pamuk ve arzu ettikleri kadar sarısabır ve köleler de vereceğim.”(Zinn ve ark, 1992, sf 20)

Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu, bir yandan “kapitalizmin hem ürünü hem de düşmanı olan ulusçuluğun”(Ateş, 2001, sf 195) menfi tesirlerine maruz kalırken; diğer yandan endüstri devrimine uyum sağlayamamış, devlet yapısındaki çelişkilerle ve Avusturya ve yayılmacı Rusya’nın arz ettiği sürekli tehditle, sonunda 19. Y.Y.dan itibaren düşmeye başlamıştır.(Gerard, 1980, sf 12)

Hem ekonomik, hem askeri ve idari bir çöküntü yaşayan Osmanlı İmparatorluğuna, yine bu yüzyılda emperyalist devletler tarafından devletin modernizasyonu ve yenilenmesi bahanesi altında, 1839 Tanzimat Fermanı gibi, kapitülasyonlara eklenen ve ardından parçalanma sürecini getiren bir dizi anlaşmalar

ve reformlar empoze edilmeye başlanmıştır. Balkan halkları bu yeni güçler dengesinden en fazla faydalananlar olurlarken, imparatorluğun diğer ucundaki Kürtler de yine bu dönemde ajite edilmeye başlanmıştır.(Gerard,1980, sf 12) Zira, geniş topraklarıyla hali hazırda paylaşılammış tek sömürge adayı olan Osmanlı İmparatorluğu, hele hele daha sonraki süreçte petrolün bulunmasıyla dünya hakimiyetinde hayati bir önem arz eden bir coğrafyanın sahibidir.

Netice olarak bu yüzyıldan itibaren, hem ideolojik olarak Haçlı zihniyetinin bir eseri, hem de vahşi kapitalizmin hayat damarı olan sömürü olgusunun bir gereği olarak, Osmanlı İmparatorluğu ve Osmanlı egemenliğindeki Kuzey Irak büyük bir kavganın merkezi olmuştur. Zira, artık kullanılan enerji kaynağının buhardan kömüre ve nihayet petrole doğru gelişim göstermesiyle, Orta Doğu, tarihi boyunca coğrafyasında yaşadığı güç mücadelelerinin en sıcakını yaşadığı bir döneme girmiştir. 1936 yılında, İngiliz Avam Kamarasında, Churchill'in petrolün önemini ifade etmek için kullandığı “Bir damla petrol bir damla kandan daha kıymetlidir”(Karadağ, 1979, sf 11) sözü, bu yeni mücadele döneminin karakteristiğini ifade etmek açısından önemlidir.

Askeri başarısızlıklar, Osmanlı'yı ortak bir sömürge haline getiren Tanzimat ve Islahat Fermanları gibi idari bedbahtlıklar, emperyalist devletler tarafından ajite edilen milliyetçilik akımlarının menfi tesirleri ve dahili bir takım etkenlerle merkezi bir feodalite olmaktan çıkıp, merkeziyetsiz bir feodaliteye gerilemiş bulunan Osmanlı Devleti'nin (Akşin, 1998, sf 18-19) bölgeye yönelik politikalarında da, doğal olarak bir takım değişiklikler vücuda gelmiştir.

5.2.2. Osmanlı İmparatorluğu Tarafından Yapılan Merkezileşmeye Karşı Aşiret Liderlerinin İktidar Hırslarının Ağır Bastığı Feodal Nitelikli Dirençler

Osmanlı İmparatorluğu 19. YY.la kadar, kendi kültüründen olan Kürt aşiretlerine, Balkanlardaki Arnavutlar gibi, oldukça geniş imtiyazlar ve yerel yönetimlerde güçlü bir etkinlik tanımıştır. Fakat, güçlü aşiret liderlerinin yerel yönetimlerdeki su-i istimleri, Osmanlı- Rus harplerinde ajite olmaları ve özellikle

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır isyanında sağladığı başarının bazı aşiret liderlerini cesaretlendirmesiyle ortaya çıkan ve dış güçler tarafından desteklenen bazı ayrılıkçı hareketlenmeler sebebiyle, bu dönemde Bab-ı Ali, tehdit altında olan ve çözülen imparatorluğu merkezileştirme yönünde güçlü bir kaygı duymuştur. Bu kaygı neticesinde, Osmanlı Devleti, hükmü altındaki topraklarda en fazla kontrolü sağlamak amacıyla, Kürt beylerini itaat altına almaya çalışmıştır. Bu yöndeki merkezileşme çabaları, yerel liderler tarafından yönlendirilen bir isyanlar serisini doğurmuştur. Bu isyanlar geleneksel bir model sergilemiştir. Bu modeli, kendi bölgesel otoritelerini sınırlayan bir devlet otoritesine karşı mücadele eden ve modern politik bir vizyon taşımayan, yerel otoritelerin bir güç mücadelesi serisi olarak özetlemek mümkündür.(Gerard, 1980, sf 547)

19. Y.Y.daki ilk önemli aşiret isyanı, Sultan Süleyman tarafından 17. Y.Y.da kurulan ve müteakiben bölgede etkinleşen Baban aşiretinin Süleymaniye kentinin kurucusu olan lideri İbrahim Paşa'nın ölümünün ardından, aşiretin artan gücünden endişe duyan Osmanlı idaresinin rakip aşiretten Halid Paşayı Emir olarak atamasıyla patlak vermiştir. İbrahim Paşa'nın torunu Abdurrahman Paşa'nın 3 yıl süren bu isyanı, 1808 yılında bastırılmış ve Abdurrahman Paşa İran'a sığınmıştır. (Gerard, 1980, sf 17-20) Dış destek- ayaklanma- desteğin çekilmesiyle isyanın bastırılması kısır döngüsünde yaşayan tüm Kürt isyanları gibi bu isyan da, İran tarafından desteklenmiş; 1823'e kadar süren karışıklıklar, nihayetinde Bitlis ve Muş'a kadar ilerleyen İran kuvvetlerinin Osmanlı'yla anlaşması neticesinde 1639 Kasr-ı Şirin Anlaşmasının belirlediği sınırlara geri dönmesi ve İran'ın hareketten desteğini çekmesiyle son bulmuştur.(Minorsky ve ark, 2004, sf 98)

İkinci önemli isyan, 1830'da Soran Aşiretinin lideri olan Mir Muhammed Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın kazandığı başarılarından etkilenen Mir Muhammed, Revanduz'da tıpkı Mehmet Ali Paşa'nın yaptığı gibi, kendi toplarını ve ateşli silahlarını imal edecek dökümhaneler kurmuştur. 1834 yılında uzun ve kanlı bir çatışmadan sonra Osmanlı ordusunu püskürtmeyi başaran Mir Muhammed, 1836 yılına kadar bölgeyi kontrol etmeyi nispeten başarmıştır.(Izady, 2004, sf 123-124) Bu isyan sürecinde Yezidilerle, Baban Emirliği ve yerel aşiretlerle de çatışan ve Musul'a kadar geniş bir bölgede etkin olan Mir Muhammed,(Attar, 2004, sf 76) 1836 yılında büyük bir Osmanlı müdahalesi

söylentileri üzerine İran Şahı'na gönderdiği elçiyle, Şah'a kendisine sağlayacağı lojistik destek karşılığında İran'ın egemenliğini kabul edeceğini ve ona vergi ödeyeceğini bildirmiş, fakat beklediği desteği bulamamıştır.(Gerard, 1980, sf 17-20) 1836 yılında bölgedeki din alimlerinin Mir Muhammed'in isyanını onaylamayan ve kınayan fetvalarının da desteğiyle, güçlü bir Osmanlı müdahalesinin ardından isyan bastırılmıştır. Bu isyanı, güçlü bir Fransız desteğiyle hareket eden Kavalalı'nın temsil ettiği, Orta Doğu üzerindeki İngiliz- Fransız çatışmasından ayrı düşünmek hata olacaktır.

Daha sonraki süreçte üç büyük isyan daha gerçekleşmiştir. Bu isyanların zamanlamalarına bakıldığında, Osmanlı'nın zayıf düştüğü anlardan yararlanmaya çalışan fırsatçı bir feodal zihniyet görülmektedir. 1840 yılında gerçekleşen Bedirhan isyanı da, bu doğrultuda Osmanlı'nın Fransız desteğindeki Kavalalı'ya karşı Nizip yenilgisinin ardından gelmiştir. Bu fırsatçı feodalleri birer halk kahramanı gibi göstermeye çalışan Batılı zihniyetlere göre Bedirhan, Hristiyanlar dahil tüm etnik gruplara son derece hoş görülür davranan adil bir yönetim kurmuştur ve asayiş, barış ve adaleti sağlamıştır.(Gerard, 1980, sf 20) Fakat, Osmanlı kuvvetlerinin müdahalesi başlayınca, yine aynı zihniyetler tarafından isyanın yenilgisini açıklarken kullanılan sebepler asayiş, barış ve adalet kavramlarıyla ters düşen, Hristiyanların desteklerini çekmeleri, Kürt aşiretler arasındaki rekabetler gibi olgular olmuştur. Bu radikal zihniyetlere göre, Osmanlı'nın isteğiyle(!) İngiliz ve Amerikan misyonerler Hristiyan cemaatini ikna etmişler ve yine aşiretler arasındaki rekabetler hareketi bölmüştür.(Izady, 2004, sf 124) Oysa zaten bu isyanların doğasında feodal bir hırs ve aşiretler arası güç mücadelesiyle beraber, çekildiğinde hareketi çökerten dış destek olgusu vardır. Bu dönemde, Kavalalı üzerine oynayarak Mısır ve Orta Doğu'da Fransız egemenliğini sağlamaya çalışan Fransa ile buna mukabil İngiltere'nin bölge üzerinde kıyasıya bir mücadelesi vardır. Yine bu dönem, Rusların İran üzerinden sıcak denizlere inme gayretlerinin yoğunlaştığı bir zaman dilimidir. Yani, yine İngiliz- Fransız- Rus üçgeninde dolaşan bu hareket, bölgesel rekabetin geçici bir istikrar ortamına taşınmasıyla son bulmuştur. Dolayısıyla değil Hristiyanların, Bedirhan'ın yeğeni Yezdan Şer'in bile isyan bastırılırken Osmanlı saflarına geçmesine şaşırılmamak gerekir.

Nitekim Yezdan Şer de, 1853'teki Osmanlı- Rus Savaşıyla beraber 1855'te isyan etmiş, Musul'dan Van Gölüne kadar geniş bir bölgeyi kontrol altına almıştır. Diğer tüm isyanlardaki gibi dış güçlerin oyuncağı olan bu isyan da, İngiliz ve Ruslar arasında gidip geldikten ve Rus Ordusu çekildikten sonra, umduğu İngiliz desteğini sağlayamayınca çökmüştür. Daha sonra İngiliz arabulucu Resam'la birlikte İstanbul'a gelen Yezdan İstanbul'da tutuklanmıştır.(Gerard, 1980, sf 20-22)

Yakın tarih boyunca düşük yoğunluklu mücadele doktrini çerçevesinde bölge devletleri üzerinde daima bir yaptırım gücü olarak kullanılan Kürt hareketinin Osmanlı dönemindeki son büyük isyanı, 1880 yılında Osmanlı- Rus Savaşı'nın ardından gerçekleşmiştir. Bu isyan esnasında Şeyh Ubeydullah, İngiliz silahlarıyla donanmış büyük bir kuvvetle ve güçlü bir İngiliz desteğinde öncelikle İran Devletine karşı büyük bir harekate girmiştir. Bu hareket ile Rusya ve İngiltere arasında bir etkinlik mücadelesinin yaşandığı ve Rusya eksenine kayan İran baskı altına alınıp İngiliz nüfuzu pekiştirildikten(Attar, 2004, sf 77-78) ve diğer taraftan Osmanlı'ya gereken mesaj verildikten sonra, çekilen İngiliz desteğinin ardından, 1881 yılında Şeyh'in Osmanlı tarafından tutuklanmasıyla isyan son bulmuştur.

Bu tarihten sonra, bilhassa Abdülhamid'in bölgeye yönelik akılcı politikaları; Ermenilerin ön plana çıkmasıyla bölgesel liderlerin ve halkın emperyalist güçlerin niyet ve maksatlarını daha iyi kavrayabilmeleri ve dolayısıyla ajitasyonların etkisiz kalması; Osmanlı toplumunda yükselen ulusal bilinç gibi sebeplerle, uzun bir müddet bölgeye sükunet hakim olmuştur.

Ancak İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra, bölge tekrar hareketlenmiş, bu süreçte göze çarpan isyanlardan birisi de Barzan aşiretinin isyanı olmuştur. Barzan aşiretinin şeyhi Abdüselam, İngilizlerin desteğinde 1907 ve 1909 yıllarında isyan etmiş, ancak sınırlı bir bölgesel destek bulan bu iki isyan 1910 yılında bastırılırken Abdüselam kaçmayı başarmıştır. 1913 yılında İngiliz ve Rusların ajitasyonu ile tekrar isyan eden Abdüselam Herki aşiretinin Mam fırkasına saldırdıktan sonra İran'a kaçmıştır. Orada Rus generallerle buluşan Abdüselam, bu büyük ihanetlerinin ardından, bölgeye geri dönüşünde yakalanıp 1914 yılında idam edilmiştir.(Uçar, 2002)

Ardından Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru İngilizlerin vaatleriyle hareketlenen Berzenci aşireti gibi birkaç girişim dışında, bölge nispeten sessiz kalmış; özellikle İngilizlerin, Orta Doğu'da uyandırmayı başardıkları Arap milliyetçiliği gibi, Kürt milliyetçiliğini ajite etmeye yönelik yoğun gayretleri etkili olamamıştır.

5.2.3. Emperyalist Devletlerin Bölgeye Yönelik Ajitasyon Politikalarıyla Bölgede Suni Bir Kürt Milliyetçiliğinin Uyandırılması Gayretleri

19 ve 20. Y.Y.lar boyunca, petrolün bulunması ve başlıca enerji kaynağı olarak dünya güç dengeleri ve siyasetinde belirleyici konuma yükselmesiyle, zaten coğrafi konum itibariyle çok önemli olan Orta Doğu, bir anda emperyalist kavgaların odağı haline gelmiştir. Bu mücadele döneminde, emperyalist güçler doğal olarak bölgesel güçlerden faydalanmayı politikalarının merkezlerine oturtmuşlar; bu amaçla silahları para, rüşvet, yalan ve vaatler olan bir “misyonerler, sözde bilim adamları ve ajanlar ordusunu” bölgede etkin olarak kullanmışlardır.

Rusya'nın, Minorsky, Nikitin ve Jaba gibi sözde Kürt bilimcileri Urmiye ve Erzurum konsolosluklarında görevlendirmesiyle(Önder, 2002, sf 106) başlayan ajitasyon gayretleri, 1914 yılındaki Bitlis İsyanı, 1916 yılındaki Dersim İsyanı gibi isyanlarda, fiili olarak teşvik ve himayeye dönüşmüş(Öke, 1995, sf 25), daha sonraki süreçte Kuzey Irak'ta Irak Komünist Partisine verdikleri destek ve Barzani'ye kucak açmalarıyla 21. Y.Y.la taşınmıştır.

Ulusçuluk akımını besleyerek sömürgecilikten çok yarı sömürgeciliğe dayanarak emperyalist paylaşımına katılan reformist misyoner örgütleri, bu dönemde ABD'nin ve Almanya'nın bölgede önemli etkinlik araçları olmuşlardır. ABD'nin ABFMC ve BOARD isimli Protestan misyoner örgütlerinin, sadece 1870 yılında Halep, Musul, Maraş, Mardin ve Bitlis'ten Merzifon'a ve İstanbul'a kadar Osmanlı'nın çeşitli yerlerinde açtığı okul sayısı 220; 1840-63 yılları arasında dağıttığı kutsal kitap sayısı 160,000'dir.(Parlar, 2003, sf 155-163) Gerçi o dönemde daha ziyade Ermeni davasını sahiplenen Amerika misyonu bölgede nefretle

karşılanmış; ayrılıkçı Kürt hareketi üzerinde ancak geç dönemlerde etkin olmayı başarmıştır.

Yine aynı dönemde Jarusalam Verein(Kudüs Birliği), Evangelische Bund(Evanjelist Birliği), Deutche Orient Mission(Alma Doğu Misyonu) gibi Protestan Alman misyoner örgütleri, Alman emperyalizminin ekonomik ve siyasal yayılışını kolaylaştırmak için, Osmanlı'nın Asya topraklarına 450 Protestan Alman misyoneri ve yüzlerce vaiz göndermiştir.(Parlar, 2003, sf 103)

Orta Doğu'da Arap milliyetçiliğini uyandırmayı ve emperyalist İngiliz menfaatleri doğrultusunda son derece etkin olarak kullanmayı başaran İngiliz misyoner ve ajanlar ise, takip eden süreçte misyonlarını Amerika'ya devreden ve Orta Doğu'ya bugünkü şeklini veren asıl etkenler olarak anılmalıdır. İngilizler, bu dönemde Hindistan Bakanlığı'nın komutasındaki bir casus, misyoner ve ajanlar ordusuyla bölgede çok daha etkin bir faaliyet göstermişler, Ermeniler ile Kürtler arasında güttükleri denge politikasına ve Kürt hareketine karşı çoğu zaman muğlak kalan yaklaşımlarına rağmen, bugünkü Kürt siyasal varlığının temellerini atmışlardır. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında, 20.Y.Y.lın yeni sömürgeciliğinin omurgasını Smuts'ın manda sisteminde bulan İngiliz emperyalizmi, Doğu ve Batı Türklüğü arasında insandan bir duvar oluşturmak amacıyla Kafkasya'da bir Ermenistan kurmak istemiş, Araplarla Türkler arasına da dostluğunu kazanacağı bir tampon bölge oluşturmak amacıyla bir Kürt Devleti arzu etmiştir. Fakat Kürtler konusunda, gerek Ermeni istekleriyle olan örtüşmeler, gerek Arapların muhalefeti, gerek İngilizlerin Kürtlerin yeterliliğine olan inanç eksikliği sebepleriyle İngiliz politikası uzun müddet muğlak kalmıştır. Hindistan Müstemleke Bakanlığı'nın sorumluluğunda, Bağdat Sivil Komiseri Albay Wilson ve Binbaşı Noel gibi ajan ve misyonerlerin yoğun çabalarıyla bölgenin nabzını tutmaya çalışan İngiltere, bu dönemde aşiretlerle yoğun görüşmeler yapmış, en azından nihai karar verilene kadar Kürt aşiretleri Osmanlı Devleti'nden ve Türkiye'den uzaklaştırmaya ve koparmaya çalışmıştır. Fakat gerek İngilizlerin Kudüs'ü Yahudilere bir vatan olarak tahsis etmesi ve Ermeni politikası gibi İngiliz politikalarının yarattığı nefret, gerek İngiliz aleyhtarı İslamcı akımlar, gerek İngilizlerin Kürt milliyetçileri tatmin etmekten uzak kalması, gerek bölgedeki Türk yanlısı ulusal bilinç gibi sebeplerle, bu süreçte İngilizler'in istedikleri seviyede bir etkinlik sağlayabildiklerini söylemek mümkün

değildir.(Öke, 1995, sf 46-92) Anadolu’da ve Mezopotamya’nın kuzeyinde istediğini elde edemeyen İngiltere’nin bu dönemdeki en somut müdahalesi, daha sonra çatışma içerisine gireceği Süleymaniye’deki aşiret liderlerini ajite etmeyi başarıp, orada Şeyh Mahmud liderliğinde ve İngiliz himayesinde bir Kürt özerk bölgesi kurabilmesi olmuştur.(Attar, 2004, sf 91-92)

5.2.4. Osmanlı Politikalarının Bu İsyanlar Üzerindeki Etkileri Ve Ayrılkçı Kürt Hareketinin Siyasallaşma Gayretleri

Bu döneme damgasını vuran Osmanlı politikalarını yabancı etkisine ve milliyetçilik akımıyla imparatorluğun temellerinin sarsılmasına tepki olarak doğan, muhafazakar ve defansif bir Osmanlı- Türk milliyetçiliği ile Sultan Abdülhamid’in temsil ettiği Pan-İslamizm olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür. 1890’lardan itibaren ortaya çıkan, mevcut sisteme muhaliflerin tümünü barındıran ve kendisini Genç Türkler olarak adlandıran birinci politikanın sahipleri, 1902’den itibaren, beklentileri doğrultusunda kendi içlerinde bölünmüşlerdir. Bu bölünme neticesinde, bir tarafta, İngiliz himayesinde bir liberalizmi isteyen, yani Müslüman olmayan kozmopolit burjuvanın iktidarda etkinleşmesini arzu eden çıkar gruplarının temerküz ettiği Hürriyet Ve İtilaf Partisi kurulmuştur. Diğer tarafta ise, milli bir ekonomi ve anayasal bir devlet yapısı isteğiyle ortaya çıkan İttihat Ve Terakki Partisi yer almıştır. Partinin o zaman en etkin parolası, Müslüman firmalar, Müslüman bankalar, Müslüman fabrikalar ve Müslüman tüccarlar çağrısıdır. Gerçi bu çağrıya rağmen, İttihat Ve Terakki Partisi’nin tabanının yabancılarca desteklenen sistem tarafından ihmal edilen küçük Türk burjuvazisi ve aynı şartlar altında çalışan Yahudi tüccarlar olması göstermektedir ki, parti salt bir müslüman- Türk milliyetçiliği üzerine bina edilmiş değildir. İttihat ve Terakki Partisi, bu bölünmeden sonra Jön Türk hareketinin asıl temsilcisi olmuştur. Daha sonraki süreçte Türk milliyetçiliğine dönüşecek olan Osmanlı milliyetçiliğini ön plana çıkaran İttihat Ve Terakki Partisi, ilk etapta her etnisiteden birçok üyeyi bünyesinde barındırmayı başarmıştır. Ve hatta Abdülhamid’i tahttan indirmek ve imparatorluğun tüm halklarına eşitlik ve özgürlük tanıyan bir anayasa hazırlamak amacıyla Ermeni ve Bulgar Sosyal Demokratlarıyla bile anlaşabilmiştir.(Gerard, 1980, sf 6-12) Dolayısıyla, son derece saf bir Osmanlılık fikrinin ve etnik grupların kültürel haklarını tanıyarak toplumsal uzlaşma arayan

güya demokratik bir yaklaşımın ön plana çıktığı bu dönemde, sözde Kürt milliyetçilerinin kazanımları da oldukça yüksek olmuştur.

Sultan Abdülhamid tarafından temsil edilen Pan-İslamist politika ise, bir yandan ortak bir değer olan İslam'ı ön plana çıkarırken, diğer yandan Kürt Emirliklerinin ortadan kaldırılması sırasında oluşan rahatsızlıkları telafi etmeye çalışmış, onları güce ortak etmiş, Rusların 1885 yılında Kazakları örgütlemesi gibi, Hamidiye Alayları adı altında bölgesel güçler oluşturmuştur.(Attar, 2004, sf 91-92) Yine bu dönemde Abdülhamid, Bedirhan'ın oğlu Bahri Bey'i yaveri, Baban Aşiretinden Abdurrahman Paşa'yı Dahiliye Ve Harbiye Nazırı, Ubeydullah'ın oğlu Şeyh Abdülkadir'i Meclis Başkanı gibi makamlara getirmiş; yine bu dönemde Sultan'a bağlı nesiller yetiştirmek amacıyla son derece etkili pek çok aşiret mektebi açılmıştır.(Gerard, 1980, sf 26) Gerçi bu noktada belirtmek gerekir ki, Abdülhamid'in Pan-İslamist politikasını akılcı olarak niteleyen Batılı yazarların bu noktada vermek istedikleri siyasi mesaj “farklı bir milliyet olan Kürtlerin Abdülhamid tarafından, ortak olan İslam inancı kullanılarak, bir müddet pasifize edildiği yönündedir.” Yani sözde Kürt milliyetçileri bu dönemde Abdülhamid tarafından güya uyutulmuştur ve bastırılmıştır. Fakat şunu unutmamak gerekir ki, Pan- İslamist yaklaşım daha ziyade Arap ve diğer Türk olmayan milletler için geçerli olan ve Batı emperyalizmine karşı İslam dünyasının birlikte hareket etmesini ön gören bir yaklaşımdır. Oysa Kürtlerle Arapları aynı başlık altında kategorize etmek mümkün değildir. Zira daha önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, Kürtlerin etnik köken ve kültürel milliyet açısından Türk oldukları açık bir gerçek ve o dönem için kendilerini tanımlamada, İngiliz istihbarat servisinin raporlarına da yansdığı gibi, ayrı bir Kürt milliyeti iddiasına sahip olmadıkları şüphesizdir. Dolayısıyla denilebilir ki, Abdülhamid'in izlediği politika, daha ziyade Osmanlı'nın merkezileşme politikasının etkilerini yatıştırmaya yönelik olup, Batı emperyalizminin ajitasyonlarına karşı bölgesel güçleri Osmanlı tarafında tutmaya yönelik bir motivasyon politikasıdır. Neticede bu politika oldukça etkili olmuş, bölgeyi geçici bir istikrara taşımış ve Ubeydullah'ın isyanından sonra aşiret isyanları bir müddet son bulmuştur. Ayrıca son derece sert bir yönetim tarzı uygulayan Abdülhamid'in baskı rejimi ayrılıkçı Kürt siyasi hareketinin de gelişimini bir müddet sekteye uğratmıştır.

İttihat Ve Terakki Partisi'ni iktidara taşıyan 1908 Devriminden sonra siyasi Kürtçülüğün örgütleniş sürecinin hız kazandığı bir döneme girilmiştir. Gerçi aşiretlerin Meşrutiyete karşı tepkilerinde farklılaşmalar olmuştur. Askere alma, vergi toplama gibi konularda merkezi hükümetin tedbirleri Abdülhamid döneminde bir yerde başına buyruk yaşayan aşiretlerde hoşnutsuzluklara sebep olurken, kentlerde göreceli olarak memnuniyet yaratmıştır.(Öke, 1995, sf 24) Fakat bu dönemin asıl özelliği siyasi Kürtçülüğün örgütleniş sürecinin başlangıcı olmasıdır. Zira Jön Türk hareketi ile siyasi Kürtçülüğün örgütleniş süreci arasında aslında oldukça kuvvetli bağlar mevcuttur. 1894 yılında neşredilmeye başlanan ilk Kürt gazetesi Kürdistan'ın neşir yerleri göz önünde tutulduğunda gazetenin sahiplerinin Jön Türk muhalefeti içinde oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca İttihat ve Terakkinin kurucuların olan Dr. Abdullah Cevdet, 1912 yılında çıkarılan Roja Kürd adlı derginin üyeleri arasındadır. Yine Hanioglu'na göre Ermeni tasavvuruna sert bir muhalefetle Osmanlı birliğini savunarak ön plana çıkan Abdullah Cevdet, Kürt bağımsızlığının yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandığı bu dönemde tam tersine bu düşüncenin başlıca savunucularından birisi haline gelmiştir.(Öke, 1995,. sf 23-24)

Yine 1908 Devrimiyle beraber, Emir Ali Bedirhan, Şerif Paşa, Şeyh Abdülkadir gibi güçlü şahsiyetlerin yer aldığı Teali ve Terakki-i Kürdistan; Çenberli'de Kürtçe eğitim yapan okullar açan Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti ve Musul da dahil olmak üzere bir çok yerde, İtalyan Jandarma Teşkilatı gibi yarı militer bir yapılanmaya sahip olan bir çok Kürt kulüpleri ve Partileri kurulmuştur. Dolayısıyla Osmanlılık miti çabuk çökmüş, 1909 yılından itibaren sertleşen ve çözümler karşısında Türk milliyetçiliği mihverine kayan İttihat Ve Terakki Partisi Türk olmayan, yani farklı etnik tabanları ön plana çıkaran tüm dernek ve kuruluşları yasaklamıştır. Fakat arkasından gelen Dersim, Berzenci, Selim Ali ve Musa Bey isyanlarından sonra, İttihat Ve Terakki yine çizgi değiştirmiş, yumuşamış; 1912 yılında Kiviya Kürt (Kürt Umudu) adlı hareketi resmen tanımıştır. Bu hareket tarihe ilk Kürt politik organizasyonu olarak geçmiş ve mecliste Halil Hasan Mutki tarafından resmen temsil edilmiştir.(Gerard, 1980, sf 27-28)

Netice olarak, milliyetçi birer hareket olmaktan uzak bir karakterle 19. Y.Y.dan itibaren yükselişe geçen aşiret isyanları, İkinci Abdülhamid döneminde yaşanan bir sükunetin ardından, daha küçük boyutlarda Birinci Dünya Savaşına

kadar devam etmiştir. Fakat bu isyanlar, daha ziyade Meşrutiyetin getirdiği yeni vergi, askere alma, iskan gibi politika değişikliklerinin sebep olduğu hoşnutsuzluklardan ve yeni sistem tarafından zedelenen çıkar çatışmalarından kaynaklanmış ve Jön Türklerin demokratik açılımlarının sağladığı uygun ortamda siyasallaşmıştır. Bu isyanlarda kullanılan temel motivasyon aracı ise, Jön Türklerin dinsiz, mason ve Türk milliyetçisi oldukları yönündeki propagandalar olmuştur.(Öke, 1995, sf 28)

Bu dönem genel bir bakış açısıyla irdelendiğinde, Kürt ayrılıkçıları için asıl kazanımın, isyanlardan daha ziyade, emperyalist devletlerin artan ilgisiyle paralel olarak büyüyen siyasallaşma süreci olduğu görülmektedir. Tarih tekerrürden ibarettir deyimini doğrularcasına, bugün yine Avrupa tarafından dayatılan ve yine Avrupalı aydınlar tarafından çözüm önerisi olarak gündeme getirilen demokratik açılımlar, o dönem de rolünü oynamış; aslında halkı temsil etmeyen bir hain-seçkinler güruhunun elini kuvvetlendirmiş ve siyasi Kürtçülüğün temelleri, İngilizlerle yarışırcaasına ne yazık ki o dönem Türk aydınlarının emekleriyle atılmıştır.

6. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ VE İNGİLİZ MANDASI ALTINDAKİ KUZEY IRAK

6.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Kuzey Irak'ın Genel Durumu

Coğrafi açıdan Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kavşağında bulunan stratejik bir konuma ve ekonomik açıdan zengin petrol yataklarına sahip olması” itibariyle dünya hakimiyeti açısından stratejik bir önem arz eden Mezopotamya(Cafersoy, 2003, sf 145), henüz daha Osmanlı İmparatorluğu savaşa girmeden önce İngiltere'nin hedefi olmuştur. Zira bu emperyalist paylaşım savaşında İngiltere'nin öncelikli hedeflerinden birisi de Musul ve Kerkük petrolerini ele geçirmektir. İngiltere, 29 Ekim'de Osmanlı'nın harbe iştirak etmesinden bir hafta önce, 23 Ekim'de Bahreyn'e ulaşmış, Arap şeyhleriyle yaptığı bir dizi protokolden sonra Basra'ya asker çıkarmıştır. İngiltere'nin Osmanlı'ya resmen harp ilan ediş tarihi ise ancak 5 Kasım'dır.(Öke, 1995, sf 42)

İngiltere'nin aksine, Almanya'nın istekleri doğrultusunda Kafkas cephesine yoğunlaşan Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girerken Irak'ta sadece 8,000 kişilik bir kuvvet bırakmış, Irak'ın savunmasını cihad çağrısıyla temin edilecek yerel güçlerle takviye edeceği bu tümenle yapmayı planlamıştır.(Saatçi, 1997, sf 106) Fakat İngiltere, bu stratejinin aksine, bu savaş sırasında Arap Yarımadası'ndaki farklı etnisitelerden, bilhassa Araplardan etkin olarak faydalanmış; ajite edilen Araplar, güneyde Osmanlı kuvvetlerini iki ateş arasında bırakmıştır. Bu dönem ayrıca Kürt milliyetçilerinin “Osmanlı'nın düşmanı olan müttefiklerle, yani İngiliz ve Ruslarla açıkça ve öncekinden çok daha fazla ilişkiye girdikleri bir zaman dilimi olmuştur.”(Attar, 2004, sf 86)

Fakat savaş boyunca güneyde ajite edilen ve İngilizler tarafından kullanılan Arapların aksine, Mezopotamya'da, etkili olamayan bir kısım milliyetçi kümeleşmeler haricinde, ne Araplar arasında, ne de Kürtler arasında İngilizlere stratejik menfaat sağlayacak seviyede ayaklanmalar gerçekleşmemiştir.(Öke, 1995,

sf 46) Irak halkı genellikle bütün savaş boyunca Hicaz, Filistin ve Suriye Araplarının aksine olarak Osmanlı Devletine bağlı kalmışlardır.(Saatçi, 1997, sf 107) Bilhassa Kürt aşiretler, İngiliz ajanı Noel'in raporlarında itiraf ettiği gibi, savaş boyunca ve hatta savaştan sonraki olumsuz ortamda dahi, İngiliz aleyhtarı bir tavır sergilemişler ve Anadolu'daki Türk kardeşleriyle omuz omuza savaşmışlardır.

Binbaşı Noel bu raporlarında “yörede İngiliz aleyhtarı İslamcı bir akımın varlığını kaydetmektedir. Halk İngilizlere olduğu kadar, Avrupa'da Kürtçülük şampiyonluğuna kalkan Şerif Paşa'ya da düşmandır. Noel Türk yanlısı bu tutumun ne İstanbul, ne de Müdafa-yı Hukukçuların gayretlerinden kaynaklandığını, bunun halkın doğal inisiyatifi olduğunu belirtmiştir.”(Öke, 1995, sf 81)

Fakat çok geçmeden, yerel kuvvetlerin de katıldığı bu savunma hattı, başarılı birkaç çarpışmadan sonra, Eş- Şuaybe bozgunun ardından çökmüştür. Irak Cephesinin komutanı Süleyman Askeri Bey'in intihar etmesi ve savunma hattının çökmesiyle İngiliz kuvvetleri Selman Pak'a kadar ilerlemişlerdir. Bu bozgunun ardından Acemi Paşa'ya bağlı aşiretler hariç, bütün aşiretler Osmanlı Ordusunu terk etmiş, kısa bir süre için Orduya yönelik bazı yağmalama hareketleri vuku bulmuştur. Fakat daha sonraki süreçte Kafkasya'dan getirilen birliklerle hem asayiş sağlanmış, hem de takviye edilen Osmanlı kuvvetleri Kut gibi parlak zaferler elde etmiştir. Fakat gerek İngiliz kuvvetlerinin teçhizat ve malzeme açısından ezici üstünlüğü, gerek Osmanlı kuvvetlerinin yaşadığı ikmal sıkıntıları sebebiyle, Osmanlı Ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Fakat yine de Osmanlı Ordusu Mütareke imzalanırken Musul'u elde tutmayı başarmıştır.(Saatçi, 1997, sf 108-115)

Kısaca safahatı bu şekilde özetlenebilecek olan Birinci Dünya Savaşı esnasında, Kürt aşiretlerin Osmanlıya olan sadakatini, sözde Kürt milliyetçileri de dile getirmek zorunda kalmışlardır. Bu şer odaklarının dün için lanetledikleri aynı emperyalist güçlere bugün hangi zihniyetle sarılmakta olduklarını anlamak mümkün değildir. Fakat bu meselede dahi aşırı milliyetçi bir yaklaşım sergileyen Rojname'nin bu dönemi anlatan satırları ibretle okunmaya değerdir:

“Bağdat’ı alan İngilizlerin hedefi, Kerkük üzerinden Musul’a ulaşmaktır. Mayıs 1918’de Kerkük’e doğru harekete geçen İngilizler, Osmanlı Ordusunu çok kısa zamanda savaş dışı bırakmışlardır. 9 Mayıs’ta İngiliz ordusu Kerkük’e girmiştir.

İngilizler, önlerine hedef olarak Musul’u Ekim ayında ele geçirmeyi koymuşlardır. Musul için önlerine 4 ay gibi uzun bir zamanı koymalarının nedeni, Osmanlı ordusu değildir. İngilizler karşılarında çocuklarına kadar silahlanmış Kürtleri bulmuşlardır. Bu dağlılarla başları beladadır ve bir türlü kontrolü sağlayamamışlardır.”(www.rojname.com/ article .2317)

Atalarını da kendileri gibi hain zanneden ve onların direnişini Osmanlı kuvvetlerinden müstakil ve ayrı düşünen bu zavallılar gürhununun itiraf etmek zorunda kaldıkları gibi, bir kısım yerel aşiret te, kendilerinden kat be kat üstün İngiliz kuvvetlerine karşı kahramanca savaşan Osmanlı kuvvetlerinin, yani Anadolu’dan gelen kardeşlerinin yanında büyük bir ulusal bilinçle çarpışmışlardır.

Bu ulusal bilincin oluşmasında etkin olan bir çok faktör vardır. Rusya’daki Komünist ihtilalden sonra Bolşeviklerin dünya kamuoyuna ifşa ettikleri üç gizli anlaşmadan biri olan Skys- Picot Anlaşması bu süreçteki yerel muhalefeti daha da güçlendirmiş, Kürt ayrılıkçıları arasında dahi büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.(Attar, 2004, sf 88) 1916 tarihli bu anlaşma, Güney ve Güneydoğu Anadoluyla birlikte Suriye, Musul, Kilikya ve Lübnan’ı Fransa’ya bırakırken; İran, Irak ve tüm Arap Yarımadasını İngiltere’ye tahsis etmiştir.(Yılmaz, 1998, sf 224) Bu suretle Kürt ayrılıkçılarının hayallerindeki Kürdistan bölünmüş ve bağımsız bir Kürdistan hedefi inandırıcılığını yitirmiştir.

Dolayısıyla emperyalizmin gerçek niyetini ifşa eden bu anlaşmanın yarattığı hayal kırıklığı, İngiltere’nin netlik kazanmayan Kürt politikası, Ermeni- Kürt çatışması, Pan-İslamizm gibi olguların beslediği kuvvetli bir ulusal bilinçle, İngilizlerin satın alabildiği hain güruhu bu süreçte oldukça küçük ve etkisiz kalmıştır.

Fakat Osmanlı Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup çıkmıştır. Mondros Mütarekesi imzalandığında Musul hala Osmanlı kuvvetlerinin elinde olmasına rağmen, üzerinde çok tartışılan sancılı bir sürecin sonunda, 15 Kasım tarihi itibarıyla,

İngiliz kuvvetleri Musul'u gayr-i hukuki bir surette işgal etmişlerdir. Bundan sonraki süreçte, yerel aşiretlerin ve Müdafa-i Hukukçuların mücadeleleri devam etmiş; fakat Özdemir Bey gibi kahramanların başarıları ve Şeyh Mahmud gibi bazı aşiret liderlerinin İngiliz aleyhtarı isyanları bölgenin kaderini değiştirmekte kifayetsiz kalmıştır.

6.2. İngiliz İşgali Altındaki Kuzey Irak Ve Şeyh Mahmud Berzenci İsyanı

Mondros Mütarekesi sonrasında toprakları fiilen işgal edilen Osmanlı İmparatorluğunda doğan otorite zaafiyeti, Kürt milliyetçilerinin Batılı emperyalistler ile dirsek temasına geçmesini sağlamış ve bu dönemde Kürt meselesi tarihinde ilk defa uluslar arası bir mahiyet kazanmıştır. Kürt milliyetçiliğini, Osmanlı- Rus harpleri sırasında Osmanlı'ya karşı caydırıcı bir koz olarak kullanan ilk devlet Rusya olmasına rağmen; bu meseleye uluslar arası bir boyut kazandıran ve tampon bir devlet olarak bağımsız bir Kürdistan Devleti fikrini hayata geçiren devlet ise İngiltere olmuştur. (Çolak, 2003)

Fakat bu dönem, İngilizlerin Kürt politikasının netleşmediği bir dönemdir. Tamamen Musul ve Kerkük petroleri üzerine tesis edilen bu politikanın teşkilinde İngilizleri tahdit eden pek çok unsur vardır. Bu unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Sykes- Picot Anlaşması sözde Kürdistan'ı üçe bölmüştür. Kuzey kısmı Ruslara, merkezi kısmı A mıntıkası olarak Fransızlara, güney kısmı da B mıntıkası olarak İngilizlere taksim edilmiştir. Bu olgu sözde Kürdistan'ın sınırlarının ve statükusununun belirlenmesinde aşılması güç bir engeldir.

b. Kürt meselesi Ermeni sorunu ile iç içedir. Kürtlerle Ermeniler arasında bir tür anlaşma zemini hazırlanamazsa Ermeni Meselesinin halli mümkün görünmemektedir. Sınırın belirlenmesinin zorluğunun yanı sıra, Kürtler hangi şekil altında olursa olsun Ermeni hakimiyeti altına girmeyi kabul etmeyeceklerdir.

c. Fransızlar sözde Kürdistan'ın bir parçası olan ve Sykes- Picot Anlaşmasıyla kendilerine bırakılan Musul üzerindeki emellerinden feragat edecekler midir? Dolayısıyla Musul'un statükosu ne olacaktır?

d. Kabilevi ayrılıklar, coğrafya şartları ve yılların birikimi Kürtlerin tek bir milliyet olarak bir bayrak altında toplanmasını imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla bu bölgede tesis edilecek yönetim ve himaye müphem kalmaktadır.

e. İngiltere'nin stratejik menfaatleri gereği Musul Irak'a bağlanmalı ve Kürtlere ancak mahalli bir muhtariyet verilmelidir. Fakat Kürtlerin, sembolik te olsa Arapların hakimiyetlerini kabul etmeleri mümkün görünmemektedir.(Öke, 1995, sf 61-63)

Bu çerçevede İngiliz yetkililer arasında tampon bir Kürt Devleti kurma, sınırların tespiti ve netleşmeyen Kürt politikası üzerinde tartışmalar devam ederken; İngilizler, bir yandan da "Kürt Komitesi" başkanı sıfatıyla Osmanlı Ayan Meclisi üyesi Şeyh Abdülkadir gibi bazı Kürt ileri gelenleriyle görüşmelere devam etmişlerdir. Bu süreçte Savuçbulaklı (Mehabat) Mukrilerin bir şefinin, İngiliz Yarbay Kennion'a "Ermeni Devleti ile Arap Devleti arasında tampon bir devlet kurulmasını" önermesi, yine Osmanlı generali Şerif Paşa'nın Londra'da Sir Percy Cox'a aynı doğrultuda bazı tekliflerde bulunması ihanetin boyutunu idrak etmek açısından çarpıcıdır. Yine bugün Kürt ayrılıkçılar tarafından ulusal bir kahraman olarak kabul edilen Emir Bedirhan'ın torunu Halil Bedirhan'ın, İngiliz Yüksek Komiseri'ne yapmış olduğu şu bedbaht teklif ibret vericidir:

“Biz İngiliz mandası istiyoruz. Büyük Britanya bize yardım ederse, biz de düşmanları olan Rusya, Türkiye ve Irak arasında onun tampon bölgesi oluruz. Ermeni ve Hıristiyan topluluklarla işbirliği yaparız.”(Çolak, 2003)

Neticede Kürt meselesi, Ocak 1919'daki Paris Barış Konferansı'nda ilk kez uluslar arası boyutta bir siyasi gündem maddesi olmayı başarmıştır. Bu konferansın sonucunda emperyalist devletlerce Kürt ayrılıkçıların ümitlendiren bir aldatma olarak Irak ve Kürt topraklarının Osmanlı'dan ayrılması kararı çıkmıştır.

“Halbuki, Kürtlere verilen samimiyetten uzak desteğin içyüzü hakkında o zamanki bazı İngiliz yetkililer arasındaki yazışmalarda (bugün de geçerli olan) aynen şu ibareler geçmektedir: 27 Ağustos 1919, Mr. Hohler'den Mr. C. Kerr'e: "Kürtlerin durumu bizi ilgilendirmez; Kürt meselesine verdiğimiz ehemmiyet Mezopotamya bakımındandır." 28 Kasım 1919, Mr. Kitson'dan Sir E. Crowe'a: "Kürtlere inanmasak da, kullanmamız menfaatimiz icabıdır." 23 Aralık 1919, Yüksek Komiser Amiral Sir F. De Robeck'ten Lord Curzon'a: "Tarih, Kürtlerin güvenilmez olduğunu göstermiştir. Hükümetimizin niyeti, Türkleri ne olursa olsun zayıf düşürmek ise, Kürtleri onlardan ayırmak hiç de fena fikir değildir." (Çolak, 2003)

Dolayısıyla bu süreci özetlemek gerekirse denilebilir ki, Mezopotamya'nın kaygan zemininde kaypak İngiliz diplomasisi, yapısal özelliklerinin gereğini yapmış; her etnisiteye ve topluluğa büyük bir riyakarlıkla mavi boncuklarını dağıtmıştır.

Bölgenin kaderinin belirlenmesinde İngiltere en etkin güç olma özelliğini sürdürürken, Dünya Savaşı'ndan silah tüccarlığıyla devleşerek çıkan yepyeni bir aktör daha vardır. Bu yeni aktör, yeni dünya düzeninde İngiltere'nin yerini alacak olan ABD'dir.

Anglo- Sakson kültürünün yeni dünyadaki temsilcisi ABD, bu süreçte yepyeni bir sömürü tekniğiyle ortaya çıkmıştır. 1823 yılında resmileştirilen ve uluslar arası hukukta müdahale yasağı getiren Monroe Doktrini ile, Amerika kıtasını diğer emperyalist güçlerin müdahalesine kapatan ve bu süreçte Latin Amerika ülkelerine tam 60 kez müdahale eden ABD(Özdek, 2000, sf 69) bu doktrin ile, bir müddet arka bahçesiyle uğraşmış, Amerika kıtasını bu surette sömürgeleştirmiş; ardından Dünya Savaşı'ndan yeni bir süper güç olarak çıkarken, artık emperyalizmin gereklerini küresel boyutta yerine getirmeye soyunmuştur. İngiliz Sömürge İmparatorluğunun ve klasik sömürge düzeninin tasfiyesini ön gören ABD, bu dönemde bölgenin paylaşımında Woodrow Wilson'un 14 maddelik prensipleriyle etkin olmaya çalışmıştır. Güya dünya barışını tesis etmeyi amaçlayan ve sözde Kürt milliyetçilerinin hararetle sarıldıkları Wilson prensiplerinin 12. Maddesi milliyetler prensibini esas alarak Osmanlı'nın tasfiyesini ön görürken, asıl amacı, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis bölgelerini de içine alan, Amerikan mandasındaki bir Ermenistan'la bölgeye sokulmaya çalışmak olmuştur.

Fakat Paris, Londra ve San Remo Konferansları gibi bir dizi toplantı ve konferanslarla yaşanan bu paylaşım sürecinin sonunda, ABD'nin bu emperyalist sokulma girişimi başarısız olmuş; ABD Kongresi Ermenistan ve Kürdistan'da manda yönetimi teklifini reddederken; bu siyasi başarısızlık, 1922 yılına kadar sahneyi ortada kalan tek süper güç olan İngiltere'ye terk etmiştir. (Izady, 2004, sf 133) Zira, San Remo toplantısıyla, İngiltere, Ruhr Bölgesi'nde Fransızları Almanlara karşı desteklemek ve Irak petrollerinden Almanlara ait olan %25 hisseyi Fransızlara vermek kaydıyla, Sykes- Picot Anlaşmasıyla Fransızlara bırakılan Musul bölgesini de artık tekeline almış, Fransa sorununu bu surette halletmiştir.(Yamaner, 2000, sf 39)

Bu siyasi süreç Sevr Anlaşması'na 62, 63 ve 64. Maddeler olarak yansımış ve bu maddeler muğlak bir surette bağımsız bir Ermenistan ve Kürdistan'ın kurulmasını öngörmüşlerdir. 10 Ağustos 1920'de Osmanlı hükümeti tarafından da imzalanan bu anlaşmaya göre, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis bölgelerinde bir Ermeni Devleti; Elazığ, Tunceli, Hakkari, Siirt bölgelerinde de başkenti Diyarbakır olacak şekilde bir Kürt Devleti kurulacaktır. Bu Kürt Devleti başlangıçta özerk olacak, bir yıl sonra Milletler Cemiyeti onaylarsa bağımsızlığını kazanacaktır. İngiliz ve Fransız bölgelerinde kalan Kürt bölgeleri bu sözde devletten ayrı tutulmuş, neticede sadece Anadolu'da kalan Kürtlere mahsus bu düzenleme Kürt ayrılıkçıları arasında da büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu sürecin sonunda emperyalistlerin gerçek niyeti anlaşılmıştır ki, Hıristiyan Ermeniler Osmanlı'nın hakimiyetinden kurtarılırken, Türkiye'deki Kürt toplumu da demoklesin kılıcı gibi Türkiye hükümetinin başı üzerinde tutulacak bir siyasal güç olacaktır.(Attar, 2004, sf 96-99) Bu düzenlemeden güdülen diğer bir amaç ta, daha sonraki süreçte Stalin'in de yapacağı gibi, Anadolu Türkleriyle Mezopotamya ve İran Türklerinin arasında bir tampon bölge oluşturarak, istikbale yönelik bir tedbir olarak Anadolu'yu çevrelemektir.

Gerçi Sevr Anlaşması'nın öngörüsüne göre, Anadolu'daki bu özerk yönetim ileride bağımsızlığını kazandıktan sonra Musul bu siyasi oluşuma katılabilecektir. Fakat İngilizlerin bölgesel politikasında ağırlık merkezini oluşturan Musul'un İngilizlerin güvenini sağlamakta yetersiz kalan Kürtlere verilebileceğini beklemek elbette ki anlamsızdır. Zaten kısa bir süre sonra netleşen ve Arapların üzerine

oynamayı daha uygun gören İngiliz politikası değil Musul'u Kürdistan sınırlarına dahil etmek, tüm Mezopotamya'yı Arapların egemenliğine terk edecektir. (Kurubaş, 2003, sf 24)

Fakat Anadolu'da İngiltere'nin hesaba katmadığı gelişmeler yaşanmış, Atatürk'ün liderliğinde büyük bir Kurtuluş Savaşı başlatan Anadolu Türkleri İngilizlerin bölgeye yönelik politikalarını alt üst etmiştir. Anadolu'daki bu hareket Mezopotamya ile sürekli bir bağlantı içerisinde olmuş, Büyük Millet Meclisi Sevr Anlaşmasını kabul etmezken, bölgeye yönelik politikasını Musul'u da içine alan Misak-ı Milli sınırları doğrultusunda çizmiştir.

Bu dönemde Müdafa-i Hukukçuların gayretleriyle Mezopotamya'da büyük bir psikolojik harp yaşanmıştır. İçin için kaynayan Mezopotamya'da bu süreçte İngilizler istedikleri hakimiyeti tesis edememişlerdir. "Bağdat'taki İngiliz ajanları, raporlarında yörede güçlü bir anti- İngiliz konfederasyonunun mevcudiyetini ve hatta Karaağaç aşiretinin 12,000 adamlık bir milis güç teşkil etmeyi başardığını belirtmişlerdir."(Öke, 1995, sf 66)

Nitekim bu karışıklık içerisinde İngilizler, bölgedeki Türk yanlısı hareketlenmeyi bölmek ve bastırmak için Kürt kartını oynamayı denemişler, Süleymaniye'de verdikleri kısıtlı bir otonomiyle Kürtleri yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Fakat savaşın son aylarında Şeyh Mahmud Berzenci'ye kurdurdukları Kürt otonomisi dahi İngilizlerin beklediği asayiş ortamını sağlamaktan uzak kalmıştır. Aşiretlerin pek çoğu bu otonomiye tanımazlarken, İngilizlerin Ermeni politikası, İsrail'in kurulmasına ön ayak olmaları ve Arap ağırlıklı siyasetleri aşiretleri tedirgin etmiş, Kürt ayrılıkçıları dahi bu süreçte tatmin olmaktan son derece uzak kalmıştır. Neticede Irak'ı önce askeri bir yönetim altında bizzat idare etmeyi deneyen İngilizler, aldıkları tüm tedbirlere rağmen, halkın sert bir muhalefeti ile karşılaşmışlardır. Ajite ettikleri kitlelerin beklentilerini karşılayamayan İngiliz idaresi, bunun üzerine daha sert bir yönetim tarzı sergilemiş, bu da müteakiben seri isyanları netice vermiştir. 1919'a geldiğinde Bnb. Noel tarafından Anadolu yanlısı hareketleri dizginlemek için Süleymaniye valisi olarak atanan Şeyh Mahmud dahi, Musul'daki aşiretlerin isyanının ardından, 22 Mayıs'ta Süleymaniye'de İngilizlerin üzerine çullanmıştır.(Öke, 1995, sf 95) Kısa bir süre içinde son derece başarılı olan bu isyan, nihayetinde Barzan geçidindeki kanlı çatışmaların ardından İngilizlerce

bastırılmış ve Şeyh Mahmud yakalanarak Hindistan'a sürgün edilmiştir.(Çolak, 2003) Bu şahlanış esnasında sessiz kalan nadir aşiretlerden birisi de Barzaniler olmuştur.

1920 yılına gelindiğinde Mezopotamya Kuva-yı Milliye ile bağlantılı olan yeni bir isyanlar serisi ile sarsılmış, İngiltere Irak'ı askeri bir yönetimle idare edemeyeceğini artık çok iyi anlamıştır. Musul'da faaliyet gösteren ve Ankara ile bağlantılı olan Türk Cemiyeti'nin fikri hazırlığını yaptığı bu ayaklanma, Şiiler ve Araplar tarafından da destek bulmuş ve İngiliz işgaline karşı büyük bir şahlanış olmuştur.(Saatçi, 1997, sf 186-87) İngiltere Süleymaniye, Revandüz, Kerkük ve Rumeys'te başlayıp, Irak'ın bir çok bölgesine sıçrayan ve Türkiye yanlısı bu ayaklanmayı ancak 1921'de Basra'dan, hatta Hindistan'dan getirdikleri takviye güçlerle bastırmıştır.(Yamaner,2000, sf 51-52)

Bu gelişmelerden sonra İngiltere bölgenin idaresinde yerel güçlerden faydalanmayı esas alan bir politika takip etmek istemiştir. 24 Nisan 1920'de gerçekleşen San Remo konferansının ardından, Milletler Cemiyeti Yasasının 24. Maddesinin kendilerine tanıdığı mandaterlik haklarını kullandıklarını iddia eden müttefikler, kendi aralarında anlaşmalarının neticesinde Irak'ı İngiliz mandasına bırakmışlar; 23 Ağustos 1921'de de bu anlaşmaya dayanan İngiltere, Emir Faysalı, göstermelik bir halk oylamasının ardından, bir kukla hükümet kurmak üzere Irak Krallığı'na getirmiştir.(Saatçi, 1997, sf 120) Lakin, bölgesel bir istikrar arayışında olan bu tedbir Mezopotamya'da kontrolü sağlamak için yeterli olmamıştır. Zira, İngiliz emperyalizminin zengin petrol yataklarını ele geçirmek amacıyla Basra, Bağdat ve Musul vilayetlerini birleştiren bu ısmarlama devletin başına geçirdikleri Faysal bir Iraklı bile değildir.(Gerard, 1980, sf 145-146)

Musul'daki bu gelişmeler göstermiştir ki, bölgedeki askeri ve siyasi durum üstünlüğü tamamen Türklerin lehindedir. Ayrıca petrol imtiyazlarının paylaşımının yeniden gündeme geldiği 1922 yılına gelindiğinde, petrol bölgelerindeki hakimiyetini pekiştirme peşinde olan İngiltere'nin karşısına, daha önce bölgede askeri bir varlık olarak bulunmak iradesini göstermekten kaçınan ABD dışli bir rakip olarak yeniden dikilmiştir. Önce Bakü petroleri konusunda Cenova ve Lahey Konferanslarında ağırlığını hissettiren ABD, "Amerikan vatandaşlarının haklarını dünyanın neresinde olursa olsun koruyacağını" tehdit derecesinde ilan ederek yeni ve

saldırgan bir yaklaşım sergilemiş, neticesinde Bakü petrollerinden istediğini almıştır.(Karadağ, 1979, sf 194-221) Ardından vatandaşlarına yabancı ülkelerde petrol arama izni veren bir yasa çıkararak Irak'a yönelen ABD, 1922 yılında başlattığı bu mücadeleyi 1928 yılında kazanmış ve "Kızıl Hat Anlaşması" olarak bilinen yeni bir anlaşmayla Irak petrolünün % 23,75'ni elde etmeyi başarmıştır.(Üşümezsoy, 2003, sf 120) Neticede denilebilir ki, bölgede askeri bir güç olarak kuvvetli duran İngiltere, aslında içinde bulunduğu siyasi kargaşa ve mücadele cihetiyle oldukça zayıftır.

Nitekim, bölgedeki güç dengelerinin çok iyi değerlendiren Atatürk liderliğindeki Ankara, Musul'un kurtarılması için Özdemir Bey'i Revanduz üzerine göndermiştir. Yarbay Özdemir Bey'in bölge halkının ve aşiretlerin desteğiyle Revanduz'u ele geçirmesi ve ardından Derbent'te İngilizleri yenmesi üzerine, İngilizler Süleymaniye'yi boşaltmışlardır. Panik havası yaşayan İngiltere, bu ulusal kalkışmayı bölmek için yine eski Kürt kartını oynamak istemiş ve sürgünde olan Şeyh Mahmud'u tekrar Süleymaniye'ye getirerek İngiliz mandası altında Süleymaniye'nin bağımsızlığını ilan etmiştir.(Yamaner, sf 61-65) Fakat Kürtleri Türklere karşı kullanmak amacıyla olan bu tedbir işe yaramamış, Şeyh Mahmud Berzenci de görüşmelerin ardından Özdemir Bey'in yanında yer almıştır.

Bu parlak başarıların ardından Musul üzerine daha geniş çaplı bir askeri hareket planlanmışsa da, başlayan Lozan Görüşmeleri üzerine, uzun bir savaş döneminden yeni çıkmış olan Ankara hükümeti barış görüşmelerine zarar vermemek amacıyla diplomatik yolları benimsemiş, planlanan bu ileri hareket yapılmamıştır. (Kurtcebe, 2003, sf 4-5) Neticede Özdemir Bey Musul'daki otorite ve gücünü kaybederken, Barzan ve Balık aşiretlerinin İngilizlerle anlaşmasının ardından Hakkari ile irtibatı kesilen Özdemir Bey İran istikametinde çekilmek zorunda kalmış ve bu şanlı mücadele ne yazık ki sonuçsuz olarak neticelenmiştir.(Gürün, 1986, sf 395)

Şeyh Mahmud Berzenci ise 1922 yılının sonlarında Türk kuvvetlerinin geri çekilmesi ile zor duruma düşmüş, fakat bazı aşiretlerin de desteğini alan bu hareket gerilla harbi şeklinde 1927 yılına kadar devam etmiştir. Ayaklanmanın bastırılmasının ardından Berzenci 1927- 30 yılları arasında bu defa İran'ın Merivan kentinde sürgünde kalmıştır.(Attar, 2004, sf 114-119)

Bu süreç boyunca İngiltere'nin esas stratejisi, İngiliz aleyhtarını Türk ve Kürt aşiretleri sindirerek, bölgenin yeniden yapılanması için uygun zemini teşkil etmek olmuştur. Bu amaçla, 1920 yılında Telafer Türkleri, 1924 yılında Kerkük Türkleri Asuri askerlerin de kullanıldığı yoğun bir baskı ve soykırıma tabi tutulmuştur. Yine bu dönemde Türk yanlısı Kürt aşiretler güçlü bir baskı altına alınmış, etkisizleştirilmiş ve istikbalde bölgenin kaderinde etkin rol oynayacak bazı aşiretler yine bu dönemde palazlanmışlardır.

Kendilerinin ajite ettiği Kürt toplumunu yine kendilerinin vaat ettiği bir özerklik istediklerinden dolayı yoğun bir hava ve kara harekatına tutup, kanlı bir şekilde sindiren İngilizlerin bugün aynı topluma verdikleri vaatlerin peşine düşen bazı zavallı zihniyetlerin bu tarihi gerçekleri çok iyi irdelemeleri lazımdır. Zaten 1922 Kahire Konferansı'nda ve ardından 1933 yılında Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne üye olması aşamasında, önce bağımsızlık olarak başlayan, sonra özerkliğe indirgenen Kürtlere yönelik İngiliz mavi boncuğu, emperyalist paylaşımına hizmet eden vazifesini gördükten sonra bir müddet için rafa kaldırılmıştır.(Attar, 2004, sf 119)

Bu esnada ayrı bir tez konusu olan Lozan Görüşmeleri sonuçlanmış, ne yazık ki Milletler Cemiyeti'ne havale edilen Musul meselesi, İngiltere'nin bir Bakanlığı konumunda olan Milletler Cemiyeti tarafından Irak'a bırakılmıştır. 5 Haziran 1926 tarihli Ankara Anlaşması'yla Brüksel'de tespit edilen hat esas olacak şekilde Türkiye- Irak sınırı çizilmiş, Türkiye'nin Musul üzerindeki haklarından vazgeçmesi üzerine Irak petrol aidatının 25 yıl süreyle % 10'nun Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra Türkiye 500,000 İngiliz sterlini karşılığında bu hakkından vazgeçmiştir.(Saatçi, 1997, sf 180) Alınan bu beş yüz bin İngiliz sterlininin Düyun-u Umumiye ödemesi için İngiltere'ye geri dönüşü, 11 yıldır savaş içerisinde olan bir milletin yeni kurduğu Türkiye Cumhuriyetinin yaşamış olduğu zor dönemleri gösterdiği kadar; emperyalizmin alabildiğince çirkin yüzünü göstermesi açısından önemli bir ayrıntıdır.

Bu süreç içerisinde meşhur Barzanilerin adı pek fazla duyulmamıştır. Şeyh Mahmud Berzenci'nin tüm aşiretler arasında destek bulan 1919'daki ayaklanmasına geç de olsa destek vermeyi kabul eden o zamanki Barzani Şeyhi Ahmed'in gönderdiği birliğin henüz Süleymaniye'ye ulaşmadan(!) isyanın İngilizlerce

bastırılması ilginçtir. Yine bu dönemde tüm Mezopotamya'da sert tedbirler alan İngilizlerin, Barzan'a Asurileri yerleştirmeyi planlamasına rağmen, sonra bundan vazgeçmeleri diğer bir ayrıntı olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak 1922 yılında İngilizlerle ilk defa ciddi bir çatışma içine giren Barzaniler akabinde sindirilmiş, 1930'a kadar geçen sürede ise tamamen sessiz kalmışlardır.(Uçar, 2002)

1930 yılına gelindiğinde Irak'ın iki yıl sonra bağımsızlığını ön gören yeni bir Irak- İngiliz Anlaşması imzalanmıştır. Kürtler için vaat edilen özerklik haklarını tanımayan bu anlaşmanın yarattığı hayal kırıklığı yeni isyanları doğurmuş, Şeyh Mahmud'un liderliğinde Süleymaniye yeniden baş kaldırmıştır. Fakat bu ayaklanma 1931 yılının sonuna doğru tamamen bastırılmış, Şeyh Mahmud Güney Irak'ta sürgüne gönderilmiş ve bir daha etkin bir aktör olarak Irak siyaset sahnesine çıkamamıştır. (Izady, 2004, sf 138)

Aynı yılda yeni ve başka bir etkin aktör olarak ancak sahneye çıkan Molla Mustafa Barzani Şemdinli'deki Türk Oramar Hudut Bölüğü'nü basarken, kardeşi Şeyh Ahmed de Temmuz 1931'de Irak hükümetine karşı ayaklanmıştır. Bu ayaklanma İngiliz uçaklarının desteğiyle bastırılırken, 21 Haziran 1932'de Şeyh Ahmed Barzani, 400 kadar adamıyla sınırı geçip bir müddet önce kardeşinin vurduğu Türkiye'ye sığınmıştır. Çok ilginçtir ki, İngiliz kaynakları Kasım 1931'de onun "Kendimi İngiliz uşaklarına teslim etmektense açık düşmanlarım olan Türklere teslim olmayı yüz kere yeğ tutarım" dediğini bildirmiştir.(Uçar, 2002)

Şeyh Ahmed bu isyanı sırasında sadece İngilizlerle değil, aynı zamanda Bradost aşireti gibi kendi soydaşlarıyla da çatışma içine girmiş ve yine bu isyan sırasında dikkate değer bir ayrıntı olarak Hıristiyanlık, İslamiyet ve Yahudi dinlerini birleştiren yeni bir dinle ortaya çıkmış ve kendisini evrensel ruhun elçisi olarak ilan etmiştir.(Izady, 2004, sf 138) Elbette ki tüm Mezopotamya halklarının desteğini almayı amaçlayan bu girişim Sünni Kürtler arasında soğuk karşılanmıştır.

Bu arada 30 Mayıs 1932'de Irak'taki manda rejimi sona ermiş ve Irak bağımsızlığını kazanmıştır. Bu aşamada Başbakan Nuri Said tarafından yayınlanan bir bildirge ve bu bildirgeye esas teşkil eden yasaya göre Irak hükümeti, Kürt, Türk ve diğer tüm azınlıkların kişisel ve siyasi haklarını güvence altına almış, azınlıkların

kendi dillerinde eğitim yapabileceklerini ve mahkemelerde kendi dillerini yazılı ve sözlü olarak kullanabileceklerini ilan etmiştir.(Kurubaş, 2003, sf 25)

Fakat bu bildirmede özellikle resmi dil olarak sadece Arapça ve Kürtçe'den söz edilmesi ilginçtir. Ayrıca Şeyh Mahmud Berzenci hareketini özerklik taleplerinden dolayı şiddetle bastıran aynı İngiliz politikacılarının bu bağımsızlık anlaşmasına Kürtçe'nin okullarda öğretilmesini ve Irak Kürdistan'ında yerel Kürt görevlilerinin yönetime getirilmesini şart koymaları(Izady, 2004, sf 138) ilk bakışta açık bir tezattır.

Fakat süreç analiz edildiğinde görülmektedir ki, bu tezadın mantıksal bir açıklaması mevcuttur. Zira Irak'ın yönetiminin Iraklılara devredilmesine yönelik görüşmelerinin başlamasıyla birlikte yükselen Kürt hareketinin asıl getirisi İngiltere'nin Orta Doğu politikasına hizmet etmeye yöneliktir. Arapların üzerine oynayan İngiltere'nin Orta Doğu politikasının, Musul dahil olmak üzere petrol zengini Mezopotamya'yı yeni kurulan kukla Irak hükümetine devretmek istediği açıktır. Fakat bu yeni hükümetin bölgesel bir güç olması ve İngiliz menfaatlerini tehdit eder seviyede güçlenmesi elbette ki engellenmesi gereken bir süreçtir. Dolayısıyla Kürt sorununun kullanılabilir bir silah olarak daima canlı tutulması İngiltere'nin Orta Doğu politikası açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla bu surette Kürt sorunu yeni hükümetin bağımsızlık bildirgesinde yasallaştırılmış ve bu surette İngiltere daha sonraki süreçte sıkça bir destabilizasyon aracı kullanacağı Kürt sorununu Irak hükümetinin başı üzerine bir sopa gibi koymuştur.

Yine bu bildirgenin İngilizlerin kuklası olan bir Irak hükümeti tarafından, yani İngiliz eliyle yayımlanmasına rağmen, bu yöndeki taleplerin takip eden süreçte pek çok defa yine İngiliz desteğiyle bastırılması bu süreci okumak açısından son derece anlamlıdır. Tarih göstermiştir ki, ayrılıkçı Kürt hareketi emperyalizmin bir sopası gibi tarih boyunca düşük yoğunluklu bir çatışma tekniği ve bölgesel güçler üzerinde bir baskı aracı olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bu maksatla daima canlı tutulmaya çalışılmış, zamanı geldiğinde uyandırılmış, zamanı geldiğinde yine emperyalistler tarafından en sert şekilde bastırılmış veya bastırılmasına göz yumulmuştur.

7. 1932- 1958 YILLARI VE AYRILIKÇI KÜRT HAREKETİNİN KURUMSALLAŞMASI

7.1. Genel Siyasi Durum

Irak Krallığı'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar geçen süre zarfında Kuzey Irak'ta ayrılıkçı Kürt hareketi nispeten sakin bir dönem yaşamıştır. Bu dönem yeni Irak Devletinin iç ve dış politikasında İngiltere'nin hakim güç konumunda olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla İngiltere'nin büyük desteğine mazhar olan Irak hükümeti, bu dönemde uyguladığı baskı politikası sayesinde etnik ayrılıkçılık anlamında büyük sorunlar yaşamamış, milliyetçi oluşumlar yer altı örgütlenmeleri seviyesinde kalmış; karşılaştığı 1932 Kürt, Asuri, 1933 Süryani, 1936 Yezidi ayaklanmalarını ise şiddetli bir şekilde bastırmıştır. (Yılmaz, 1998, sf 273-274; El Tikriti, 2003)

Birinci Dünya Savaşı'nın yeni dünya düzenindeki taşları yerine oturtmakta kifayetsiz kalması sebebiyle, gerek iki dünya savaşı arasındaki ara dönemde, gerek İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında bölge üzerindeki emperyalist paylaşım kavgası ise hız kesmeden devam etmiştir. Bu dönem, İngiltere'nin kazandığı imtiyazları Almanya, ABD ve Bolşevik Rusya başta olmak üzere diğer güç odaklarına karşı koruma gayretlerinin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur.

ABD ile İngiltere'nin petrol üzerine paylaşım savaşı, önceki bölümde özetlendiği gibi, yeni dünya düzeninde aynı tarafta yer alan iki müttefikin gizli servislerinin faaliyetlerinde yoğunlaşan diplomatik bir boyut sergilemiştir. ABD, İran petroleri üzerindeki amansız mücadelede veya Süveyş Kanalı krizinde olduğu gibi zaman zaman bu uğurda üçüncü taraf olan Sovyetlerle bile dirsek temasına geçebilmiştir. En nihayetinde bölgenin en etkin gücü olarak İngiltere görünse dahi, ABD aslında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde bölgede asıl belirleyici güç olarak temerküz etmiştir.(Karadağ, 1979, sf 344-376)

Bolşevik Rusya ise askeri bir tehdit olarak yeni kurulmakta olan dünya düzeninde yerini almıştır. Bolşevik Rusya'nın arz ettiği tehdit, bölge ülkelerinin dış politikalarında belirleyici bir rol oynamış, bu çerçevede İngiltere'nin teşvikiyle yakınlaşan Türkiye, Irak, İran ve Afganistan 1937 yılında Sadabat Paktını kurmuşlardır.(Saatçi, 2003, sf 209) Bu paktın diğer bir boyutu da, global anlamda aktif bir politika izleyen Atatürk'ün yükselen İtalyan- Alman tehlikesine karşı İngiliz- Türk- Fransız ittifakının temellerini atan bir denge politikası özelliğini göstermesi olmuştur.(Bilgi, 2003, sf 220) Neticede denilebilir ki, bu dönemdeki Türk- Irak ilişkileri, Bolşevik Rusya tehdidinde karşı yaklaşarak Orta Doğu'da barış ve istikrarı arayan bir çerçevede kalmıştır.

Bu sürecin diğer bir karakteristiği de Orta Doğu'da yükselişe geçen Arap milliyetçiliğidir. Petrolün kullanımı üzerine yoğunlaşan Arap milliyetçiliği dönemsel bir karakteristik olarak ara dönemde Alman yanlısı- İngiliz karşıtı bir tutum izlemiş; gerek ideolojik bir nitelik taşıyan bu mücadele, gerek gruplar arası iktidar ve güç mücadelesi bu süreçte Irak'ta başarılı veya başarısız bir çok askeri darbeyi gündeme getirmiştir. Fakat, Irak Türkleri açısından rahat bir dönemi ifade eden General Bekir Sıtkı ve Hikmet Süleyman'ın ancak bir yıl süren hükümetleri haricinde, ülke politikasında bu süreci şekillendiren asıl şahsiyet olarak, Osmanlı Ordusu'nda görev yaparken İngiliz casusluğu yaptığı için ölüm cezasına çarptırılan ve İngilizlere sığınarak kurtulan, İngiliz petrolünün müdafii Nuri Said Paşa ön plana çıkmıştır.(Karadağ, 1979, sf 232-235)

İkinci Dünya Savaşı sonrası yükselen Nasırcı Pan-Arabist hareketin Irak'a yansması ise, daha çok Irak milliyetçiliğini ön plana çıkaran Baas Partisi'nin 1940'larda kuruluşuyla olmuştur. Fakat bu dönem yine İngiliz yanlısı Nuri Said hükümetinin baskın olduğu bir polis devleti görünümü çizmiştir. Yine bu dönemde gerek Sovyet yayılcılığına, gerek yükselen Pan-Arabist dalganın arz ettiği tehlikeye karşı İngiltere, Türkiye, İran, Irak ve Pakistan arasında Bağdat Paktı kurulmuştur.(El Tıkriti, 2003)

Gerek Kürtler, gerek Türkmenler üzerinde genel bir baskı havasının yaşandığı bu zaman zarfında, Türkmenler Kürt aşiretlere nispeten daha ağır bir baskıya maruz kalmışlar, İngiltere'nin bir kukla hükümeti konumundaki Irak hükümeti

Mezopotamya'dan Türk kimliğinin silinmesi için yoğun bir çaba harcamıştır. 1933 yılında Musul ve Kerkük'te Nuri Said Paşa'nın talimatıyla gerekçesiz bir surette gerçekleştirilen askeri hareketle bir çok Türkmen katledilmiştir(Karadağ, 1979, sf 247), ardından sırf Sadabat Paktı görüşmeleri için Kerkük'e gelen Türk heyetine gösterilen büyük teveccühten dolayı 1938 yılında bir çok Türkmen aydın güneye sürülmüş, bu baskı politikalarını 1941 ve 1946 (Gavurbağı) Türkmen katliamları takip etmiştir.(Saatçi, 2003, sf 209-210)

7.2. Rotasından Çıkan Irak ve Ayrılkçı Kürt hareketinin Yeniden Dirilişi

Ara dönemi gayet sessiz ve yeraltında geçiren veya geçirmek zorunda kalan ayrılkçı Kürt hareketi, İkinci Dünya Savaşı başladığında yine yükselişe geçtiği bir döneme girmiştir. Dış destek olgusundan tarihi boyunca hiçbir zaman bağımsız olamayan Kürt hareketinin bu yeni yükselişindeki zamanlama elbette ki yine tesadüf değildir.

Zira, 1941 yılına gelindiğinde Irak'ta iki muhalif grubun yükselişi söz konusudur. Bu iki gruptan birisi Irak Komünist Partisi, diğeri ise Irak milliyetçi hareketidir.(El Tıkriti, 2003) Neticede, bu sürecin sonunda İngiltere için kabul edilemez bir değişim olarak, Orta Doğu'da yükselen Arap milliyetçiliğinin Irak kanadını temsil eden milliyetçi Iraklı subayların yaptığı bir askeri darbe sonucu, koyu bir İngiliz karşıtı olan Raşit Ali Geylani başbakanlığa getirilmiştir.(Mosley,1975, sf 156) Yeni Bağdat rejimi, İngiltere'nin düşmanı olan Almanya ve İtalya ile yakınlaşmış, bir takım diplomatik ilişkiler kurmuş ve neticesinde İngiliz- Irak ilişkilerinde büyük bir krizinin yaşandığı bir safhaya girilmiştir. İngilizler Almanya'ya karşı Rus cephesini açmak için birliklerini Basra'ya gönderdiğinde, kriz artık son safhasına ulaşmış ve Irak Hükümeti RAF'ın tüm uçuşlarını durdurmasını istemiştir. Bunu ihanet olarak nitelendiren İngiltere'nin cevabı sert olmuş, İngiltere Irak'a müdahale etmiş ve etkin bir hava hareketinin ardından, direnen Irak ordusu yenilgiye uğratılmıştır.(Yıldız Kerim, 2005, sf 38) Bu zafer, kısa süren bir başkaldırının ardından, tekrar Nuri Said Paşa'nın hükümete iadesiyle İngiltere'nin konumunu tekrar güçlendirmesini sağlamıştır.

Irak ile İngiltere arasında askeri bir çatışmaya yol açan bu gelişmenin ardından, Irak'ta yükselen milliyetçiliğin iç kamuoyundaki tazyiki ve ülkenin finans ihtiyacı sebebiyle hükümet ve IPC arasında petrol imtiyazları üzerine yeni pazarlıkların yaşandığı bir süreç başlamıştır. Dolayısıyla Kürt milliyetçileri ile İngiltere arasında 1941 yılında başlayan yakınlaşma 1945 yılına kadar devam etmiştir.

Bu çerçevede, İngiliz karşıtı Raşid Ali Geylani darbesinin bastırılmasında Bağdat'tan kaçan Şeyh Mahmud liderliğindeki Kürt aşiretler isyan ederek İngilizlerin yanında yer almışlardır. 1943 yılına gelindiğinde Bağdat hükümeti bu sefer de Süleymaniye'den kaçıp Barzan'a gelen Molla Mustafa Barzani'nin isyan girişime maruz kalmıştır.(Minorsky ve ark, 2004, sf 118) Barzani bu isyanın hazırlık safhasında İngiltere Konsolosluğu'na yazdığı mektubunda "Büyükelçinin emirlerini beklediğini ve kendisinin Britanya'ya duyduğu sevginin sınırsız olduğunu" bildirmiştir. İngiliz nüfuzu altındaki Hizb-i Hiva'nın da desteğiyle gayet ağır bir baskı altına alınan Nuri Said hükümeti Barzani'nin isteklerine olumlu yanıt vermek zorunda kalmış ve neticesinde başlayan görüşmeler Nuri Said hükümetinin devrilip, yerine Adnan Paçacı hükümetinin geçmesine kadar devam etmiştir.(Attar, 2004, sf 128)

Ayrılkçı Kürt hareketi tarihsel rolünü bir kere daha oynamış, Almanya ile yakınlaşan Irak düşük yoğunluklu çatışma doktrini ile baskı altına alınmış, Alman yanlısı Geylani tasfiye edilmiştir. Müteakiben petrol imtiyazı üzerine başlayan pazarlıklardan ötürü Bağdat hükümeti Kürt hareketiyle sarsılmış, ardından geçen süreçte değişen dengeler artık oyunun bitme zamanını getirmiştir. Irak hükümeti ile İngiltere arasındaki krizin aşılmasının ardından eli güçlenen Irak hükümetinin Kürt isteklerini karşılamaması ve görüşmelerin kesilmesiyle 1945 baharında başlayan şiddetli ayaklanma, bir kez daha İngiliz Hava Kuvvetlerinin desteğiyle sert bir şekilde bastırılmış ve müteakiben Barzani İran'a kaçmak zorunda kalmıştır.(Minorsky ve ark, 2004, sf 118) Oyunun bundan sonraki perdesi İran'da, farklı bir coğrafyada, fakat aynı esaslarla oynanacaktır.

7.3. Barzaniler Kimdir?

Osmanlı döneminde Musul vilayetine bağlı "Zibar" nahiyesinin merkezini teşkil eden Barzan Köyü ve çevresinde Barzan, Zibar, Beçil ve Fakih Abdurrahman aşiretleri gibi aşiretler yaşamaktaydılar. Bugünkü Barzan aşiretini oluşturan bu aşiretler sürekli bir iç çatışma halinde olan ve büyük sayılamayacak aşiretlerdi.(Uçar, 2002) Caf aşireti, Berzenci aşireti gibi büyük aşiretlerin siyasi arenada önemsizleşerek Barzan aşiretinin isminin duyulması ve bugünkü seviyede etkinleşmesi ise, ancak Birinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz işgal ve etkinlik döneminde mümkün olmuştur.

Bir çok eserde bu aşireti tarihsel süreçte diğerlerinden ayıran güçlü özelliklerin başında “aşireti oluşturan aileleri bir arada tutan Nakşibendi tarikatına bağlı güçlü Barzan Şeyhlerinin varlığı”(Attar, 2004, sf 125) ifade edilmektedir. Gerçi modern dönemde bu dinsel figür zaten etkinliğini kaybetmiştir. Fakat bu eserlerin Nakşibendi tarikatının yaygın olduğu Kuzey Irak Kürt halkını Barzanilere cezbetmek amacıyla kullandıkları bu ifade dahi hatalıdır ve tarihi süreç içinde Barzan Şeyhlerinin Nakşibendi ve Sünni kimlikleri oldukça tartışmalı bir seyir izlemiştir. Zira I. Abdüsselam, Şey Muhammed ve Şeyh Ahmed gibi Barzan Şeyhleri, İslamiyet'ten uzak inanç ve uygulamalarıyla ün yapmış, kendilerini mehdi ilan etmişler ve yörede pek çok aşiret ve diğer Nakşibendi dergahları tarafından mürtet ilan edilmişlerdir. Hatta bunlardan Şeyh Muhammed mehdiliğini ilan etmekle kalmamış, Musul'a ve dolayısıyla Osmanlı'ya cihad ilan etmiş ve bu çağrıya uymayanları şiddetle cezalandırmıştır.(Uçar, 2002) Ve yine dünyanın sözde önde gelen Kürtçülerinden Izady'nin Kürtler adlı eserinde de, Şeyh Ahmed'in kendisini evrensel ruhun elçisi ilan ettiği, Yahudilik, İslamiyet, Hristiyanlık ve Yezdaniliğin karışımı yeni bir dinle ortaya çıktığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. (Izady, 2004, sf 138) Dolayısıyla pek çok eserde, Barzanilerin inanç sistemleri üzerinde oldukça kuvvetli şüpheler mevcut olduğu ve Nakşibendi kimliğinin sadece bir siyasi etkinlik aracı olarak kullanılmak istendiği görüşü kuvvetli bir şekilde dile getirilmektedir.

Yine pek çok eserde Barzanilerin güçlü bir Yahudi kimliğine sahip oldukları ve bu kimliğin İsrail ile KDP arasındaki yakınlığın temelini oluşturduğu ifade edilmektedir. Kürtçe konuşan Yahudilerle ilgili ilk ciddi çalışmaları yapan Kaliforniya Üniversitesi İbrani Dili Profesörü Yona Sabar, Osmanlı döneminde özellikle ünlü Barzani ailesinden gelen hahamların oldukça güçlü olduklarını ve bölgenin bir çok yerinde dini çalışmalar ve eğitim için merkezler kurduklarını(Uçar, 2002) ifade etmektedir. Gerçi bugün, İsrail'in de kolaylaştırıcı müdahaleleriyle Kürt Yahudilerinin İsrail'e göç etmesi(Eroğlu, 2003, sf 152) neticesinde Kuzey Irak'ta etkin bir Yahudi nüfusundan söz etmek mümkün değildir. Fakat Molla Mustafa Barzani'nin yakın dostu İngiliz diplomat Edmonds'un kitabında anlatılan Barzanilerin elindeki şeyhten şeyhe gösterilen gizli ve gizemli bir kitap olduğu(Uçar, 2002) iddiası ve bu karışık tarihi süreç göstermektedir ki, Osmanlı döneminde basit bir aşiretken bugün son derece güçlü bir konuma gelen Barzani aşireti, beslendiği dış desteğin yanı sıra sahip olduğu marjinal yapısal özellikleriyle halen pek çok soru işaretleri taşımaktadır. Bu süreçte belki de göze çarpan en belirgin özellik olarak, temsil ettiğini iddia ettiği toplumdan aslında oldukça farklı olmasına rağmen, Barzanilerde tarihi boyunca manevi değerlerden faydalanmayı esas alan güçlü bir iktidar hırsı ön plana çıkmaktadır.

Neticede manevi değerleri dahi suiistimal eden bu güçlü iktidar hırsı, yakın tarih boyunca bölge üzerindeki emperyalist istek ve çıkarlarla oldukça uyumlu hareket etmiş, Abdüsselam Barzani, Şeyh Ahmed gibi Barzan şeyhlerinin Berzenci gibi o dönemin güçlü aşiretlerinin büyük isyanlarının gölgesinde kalan küçük çaplı hareketlerinden sonra, anlaşılması güç ve doğal olmayan bir tarzda Molla Mustafa Barzani'yle birlikte, ayrılıkçı Kürt hareketinin lider aşireti konumuna yükselmiştir. İkinci Dünya Savaşıyla başlayan bu suni süreç, günümüzde tehlikeli boyutlara ulaşarak, ne yazık ki artık devletleşme aşamasına gelmiştir.

7.4. Mahabat Cumhuriyeti ve Molla Mustafa Barzani'ni Rusya Yılları

1940'lı yıllarda siyasi örgütlenme çabası içine giren Kürt ayrılıkçılarının ilk kurduğu örgüt, Berzenci'nin yardımcılarında Refik Hilmi'nin kurduğu Hevi isimli örgüttür. Fakat kendi içinde yaşadığı sağ- sol çatışması sebebiyle etkin olamayan bu örgütün ardından, Kürtlerin bir çoğu Irak Komünist Partisi içinde yer almışlardır. Bu süreçte İran Kürtlerinin 1943 yılında kurdukları Je- Kaf örgütünün Irak'taki taraftarları Rızgari'yi kurmuşlar, Hevi örgütü de bu yeni yapılanmaya katılmıştır. Dünya Savaşı'ndan önce Irak'taki son siyasi örgütlenme çabası, 1943-45 ayaklanması sona ermeden hemen önce Barzani tarafından kurulan Azadi Partisi olmuştur.(Kurubaş, 2003, sf 25) Aslında çok ta fazla etkin olmayan bu siyasi yapılanmalar, daha sonraki süreçte KDP'nin kuruluşunun alt yapısını teşkil ettiği için önem arz etmektedirler.

1945 yılında İngiliz desteğindeki Irak hükümetinin Barzani isyanını bastırmasından sonra Molla Mustafa, beraberindeki yaklaşık 10.000 aşiret mensubuyla İran'ın Mahabad bölgesine geçmiştir. Bu dönemde İran, Sovyetler Birliğine ikmal koridoru açmak amacıyla kuzeyi Sovyetlerce, güneyi İngilizlerce işgal altına alınmış bir durumdadır. Şah ise, Nazi Almanyası'na duyduğu sempati yüzünden devrilmiş ve Hindistan'a sürgüne gönderilmiştir.(Yavuz, 2003, sf 31) Senaryo yine aynıdır. Çizginin dışına çıkmış bir bölgesel güç emperyalist çıkarlar doğrultusunda işgal altında ve lideri sürgündedir. Zayıflayan bölgesel bir otoritenin sağladığı uygun ortamdan faydalanmayı şiar haline getirmiş olan bir iktidar hırsı, kendisini Irak'ta kullanıp sonra da kovan aynı emperyalistlerin muğlak vaatleriyle bir halkı peşine takmış isyan halindedir. Yani bölge üzerindeki emperyalist çıkarlarla aynı paydada buluşan ayrılıkçı Kürt hareketi, yine üzerine düşen destabilizasyon görevini bu sefer İran'da icra etmektedir. Bu sefer hamisi İngiltere değil, fakat onun şimdilik müttefiki olan Rusya'dır.

1946 yılında Irak'taki isyanın İngiliz Hava Kuvvetlerince bastırılmasının ardından, ayrılıkçı Kürt hareketi İngiltere'den uzaklaşarak yüzünü Sovyetler'e dönmüştür. Gazi Muhammed tarafından İran'da kurulan ve bağımsızlığını ilan eden

Rus yanlısı Mahabad Kürt oluşumuna katılan Barzani, burada Sovyetlerin akıl hocalığıyla IKDP'nin kurulmasını sağlamıştır. Amaç, dindar sünni Kürtler tarafından tasvip edilmeyen Irak Komünist Partisinin çatısı altında faaliyet gösteren Kürt ayrılıkçılarının üzerlerindeki menfur komünist damgasını silmektir.(Attar, 2004, sf 132)

Fakat Mahabad Cumhuriyeti çok fazla yaşamamıştır. Savaşın bitmesini müteakip, stratejik çıkarların yeniden yapılandığı bu yeni dönemde, Batı ile gayet uyumlu bir çizgiye taşınan Şahlık rejimi, Batının tam desteğine haiz olmuştur.(Yıldız Kerim, 2005, sf 41) Dolayısıyla, Soğuk savaş döneminin başlangıcını teşkil eden bu süreçte, bu kukla devletin asıl hamisi olan Sovyetler Birliğinin de ABD'nin baskısıyla İran'ı boşaltmasının(Yavuz, 2003, sf 31) ardından Mahabad Cumhuriyeti Batı desteğindeki İran ordusu tarafından kolayca yıkılmıştır. Barzani ise bir müddet İran ve Irak topraklarında dolaşmış, ardından 16 Haziran 1947'de yeni hamisi Sovyetler Birliği'ne sığınmıştır.

Sovyetler'deki ilk yıllarında umduğunu bulamayan Barzani, Stalin döneminde yandaşlarıyla beraber bir askeri kampta denetim altında tutulmuştur. İngilizlerin adamı olarak tanınan Barzani'ye karşı Sovyetlerin temkinli yaklaşımı Stalin'in ölümünün ardından iktidara gelen Kruşçev döneminde değişmiş, İngilizlere gösterdiği aynı riyakarlıkla Kruşçev'e bağlılığını bildiren Barzani, Sovyet Askeri Akademisi'nde eğitim görmüş ve general olarak mezun edilmiştir. Yine bu dönemde tüm peşmergeler Sovyet hükümetince askeri eğitime tabi tutulmuştur. Sovyet desteğindeki General Abdülkerim Kasım'ın Irak'ta darbe yapıp iktidarı ele geçirdiği 1958 yılına kadar Rusya'da kalan Barzani ve adamları, darbeden sonra Kasım'ın daveti üzerine Irak'a geri dönmüşlerdir.(Yavuz, 2003, sf 35)

Bu ara dönemde Irak'ta hiçbir Kürt isyanı gerçekleşmezken, Kürt ayrılıkçılarının faaliyetleri tamamen yer-altı siyasi faaliyetlerine indirgenmiştir. Bu süreçte Marksist- Leninist bir çizgiye sahip olan Irak KDP'sinin yanı sıra, Irak Komünist Partisi ve Arap entelektüelleri temsil eden Ulusal Demokratik Parti muhalif kanadı temsil eden üç büyük oluşum olarak ön plana çıkmışlardır. Bunlardan en güçlüsü olan Irak Komünist Partisi uzun bir süre Kürt ayrılıkçılarla dirsek temasında çalışmış, aynı tabandan beslenmiş ve militanlarını Kuzey Irak'ta

eğitmiştir. Fakat IKDP ile arasında Kürt otonomisi üzerinde temerküz eden bir takım ideolojik çekişmeler yaşayan IKP, 1960'lara kadar en güçlü muhalefeti temsil etmesine rağmen, bu tarihten sonra liderliği IKDP'ye kaptırmıştır.(Gerard, 1980, sf 150) Dördüncü büyük siyasal akım olarak Kürt İslami Hareketi'ni saymak mümkündür. Kürt İslami Hareketi, bu dönemde, 1954 yılında kurulan Müslüman Kardeşler örgütü tarafından temsil edilen Sünni hareketin bir parçası olarak ve askeri bir güç olmaktan daha ziyade siyasal bir güç olarak yaşamıştır. (www.politicalresources.net /kurdistan.htm - 29k- Washington Kurdish Institute)

Bu süreçte Barzani'nin Sovyetlere sığınmasıyla IKDP içindeki sol gruplar güçlenmiş, bu da parti içinde sağ- sol çekişmelerine sebep olmuştur. Nitekim bir müddet sonra, İbrahim Ahmed'in genel sekreterliğe gelmesiyle, sağı temsil eden aşiret liderlerinin parti ile olan ilişkileri kesilmiş ve sol eğilim daha da güçlenmiştir.(Kurubaş, 2003, sf 26) Marksist- Leninist bir dünya görüşüne sahip olmasına rağmen, İngiltere için ikinci vatanım diyebilen ve pek çok Kürt ayrılıkçısı tarafından İngiliz ajanı olmakla suçlanan(Öznur, 2003, sf 436) İbrahim Ahmed'in liderliğindeki IKDP, 1957 yılında IKP'nin Kürdistan seksiyonunun partiden ayrılarak IKDP'ye katılmasıyla isim değiştirmiş ve Birleşik Kürdistan Demokratik Partisi olmuştur. 1958 yılındaki hükümet darbesinin ardından Irak'a geri dönen Molla Mustafa Barzani partinin yeniden başkanlığına getirilmiş, parti 1960 yılında yeniden isim değiştirerek bugünkü şekliyle KDP'ye dönüşmüştür.(Kurubaş, 2003, sf 26)

Bu dönemde görünüşte Sovyet Rusya'nın etkisinde olan Kürt hareketinin lider kadrosuna bakıldığında, sözde komünist olan İbrahim Ahmed ve Mustafa Barzani gibi isimlerin İngilizlere yakınlığı ve fiiliyattaki değişkenlikleri, Hevi'deki İngiliz ağırlığı gibi olgular göstermektedir ki, aslında hareketin bir ideolojisi yoktur.

Bu süreçte İngiltere, Amerika ve Rusya arasında bir güç mücadelesine sahne olan Mezopotamya, casuslar, komplolar ve ihanet manzaralarıyla örülmüş bir iktidar kavgasının merkezi olmuştur. Bu kavgada Sovyet Rusya, 1958 ihtilali ile güçlü bir etkinlik kazanmış olsa da, ülkenin ekonomisini petrol tröstlerine elinde tutan İngiltere ve ABD'nin varlığı ve etkinliği, daima en güçlü kontrol mekanizması olarak kesintisiz bir surette süreç boyunca hissedilmiştir. Irak bu süreçte sosyalist, nasyonal sosyalist ve nasyonalist iktidarlar arasında gidip gelirken; ayrılıkçı Kürt

hareketi daima “ideolojisi olmayan bir muhalif hareket olarak” farklı dış güçler tarafından kullanılmıştır. Hatta denilebilir ki, Rusya’nın Irak üzerinde en etkin olduğu yıllarda bile, Irak komünizme ve Moskova’ya mesafeli kalmış, bu süreçte IKDP legalleşirken, Irak Komünist Partisi hiçbir zaman legalleşmemiştir. Belki de Kızıl kuşak teorisiyle anlam kazanabilen bu dönem boyunca, değişmeyen ve kesin olan tek olgu ise, ayrılıkçı Kürt hareketinin yine Demokles’in kılıcı olarak hizmet gördüğü ve varlığını bu suretle sürdürdüğüdür.

8. 1958 DARBESİ İLE 1968 DARBESİ ARASINDAKİ DÖNEM VE AYRILIKÇI KÜRT HAREKETİNİN SİYASALLAŞMASI

8.1. 1958 Devrimi Ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Siyasallaşma Süreci

Emperyalistlerin sömürüye dayalı enerji politikalarının sebep olduğu Orta Doğu'daki siyasi karışıklıklar devam ederken; Anglo- Sakson emperyalizmine karşı yükselen Arap milliyetçiliği tepkisel olarak Doğu blokuna kaymış ve neticede 1958 yılında Irak'ta nasyonal sosyalist kimliğe sahip olan büyük bir değişim yaşanmıştır. Sovyetlerin desteğinde gerçekleşen General Abdülkerim Kasım liderliğindeki “Özgür Subayların” darbe girişimi başarılı olmuş, Irak'ta bu surette yeni bir dönem başlamıştır. ABD'nin bu radikal değişime tepkisi Lübnan'a asker çıkarmak olurken, İngiliz birlikleri de Ürdün'e girmiş, Aden'de alarm durumuna geçirilmiştir. Enerji kaygılarının sebep olduğu bu askeri hareketlenmenin üzerine geri adım atmak zorunda kalan Kasım “IPC'nin tesislerine el sürülmeyeceğini, Irak petrollerinin millileştirilmeyeceğini” açıklamak zorunda kalmış ve bu surette yumuşayan taraflarca yeni bir pazarlık sürecinin yaşandığı, fakat kutuplaşmadan dolayı geçmişe nispeten daha gergin olan bir dönem başlamıştır.(Mosley, 1975, sf 322-323)

Bu sürecin Türkiye üzerindeki etkisi ise, kuzeyde yayılcı bir politika izleyen Sovyetler Birliği ile güneyde Rus mihverine kayan Nasırcı Arap hareketinin arz ettiği tehdit sebebiyle Türkiye'nin Batıya daha fazla yaklaşması ve aynı doğrultuda İsrail'le ilk defa diplomatik ilişkiler başlatması olmuştur. (Yavuz, 2003, sf 45) Zaten soğuk savaşın en şiddetli yıllarının yaşandığı bu dönemde, güvenlik politikaları gereğince 1948'de Marshall Planı'na dahil olan Türkiye, 1951 yılında NATO'ya girmiş, bu süreç günümüze yansıyan Türk- Amerikan yakınlaşmasının yükseldiği bir dönem olmuştur. Dolayısıyla Türk dış politikasının Amerikanın etkisine açık olduğu bu süreçte, Irak'ın Sovyetler'e yakınlaşması ve Bağdat Pakti'ndan çıkmasıyla Türk- Irak ilişkileri kısa süreli soğuk bir döneme

girmiştir.(Bilgi, 2003, sf 222) Bu süreçte Türkmencilere karşı yapılan baskılar sebebiyle Türkiye'nin sert tepkileri gündeme gelmiş olsa da, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki Türkmencilerin mücadelesine veya ayrılıkçı Kürt hareketinin seyrine doğrudan tesir eden etkin bir politikası vücut bulmamıştır.

1958 Devrimi, başlangıçta, Monarşiden ve bilhassa Nuri Said hükümetinin baskısından bunalan Irak'ın genelinde bir bahar havası estirmiştir. Fakat kısa bir süre sonra, bu iyimserlik havası, bir taraftan komünistlerle milliyetçilerin çatışmaları, diğer taraftan ülkenin kuzeyinde Kürt ayrılıkçılarının güçlü bir konum kazanmalarıyla tam bir kaosa dönüşmüştür. Henüz devrimin üçüncü ayında komünistlerle milliyetçi Nasırcıların arasındaki çatışma hat safhaya ulaşmış, Nasırcı cepheyi temsil eden ve ihtilalin ikinci adamı olan Arif tutuklanmış ve baskı rejimi tekrar geri dönmüştür. Bu karmaşık ilişkiler içinde nasyonal sosyalistler ile komünistlerin arasındaki çatışmadan komünistlerin galip olarak çıkması, Irak'ın Mısır ve Suriye'den mürekkep Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne girmesine engel olmuştur. (Saatçi, 2003, sf 214-25) Anlaşılan odur ki, emperyalizmin her iki kutbu da, ideolojisi ne olursa olsun birleşen ve güçlenen bir milliyetçi oluşum istememektedirler.

Kasım'ın darbesi ayrılıkçı Kürt hareketi için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Haşimi monarşisinin 1958 devrimiyle yıkılmasının ardından, Arap politikacılar ve askerleri arasındaki “komünistler, Irak yurtseverleri, Nasırcılar ve liderlerini arayan Başçılar” gibi bölünmeler ve rekabetler KDP'ye bir çok avantajlar ve güç sağlamış; 1958 – 61 yılları arasında, 1965-66 yılları arasında ve ikinci Baas rejiminin ilk yıllarında Kürtler dil, kurucu millet, bölgesel otonomi ve yerelleşme konularında pek çok imtiyazlar kazanmışlardır. (O'Leary C, 2002) Siyasi istikrar veya askeri destek arayan ve bu uğurda Kürtlere pek çok tavizler veren bu liderlerden ilki olan Kasım, 27 Temmuz'da açıklanan yeni anayasayla “Irak toplumunun tüm haklarını ve özgürlüklerini gözetme” vaadinde bulunurken; ayrılıkçı Kürt hareketinin siyasallaşması sürecini etkin bir surette başlatan bu bildirmede Irak ulusunu oluşturan gruplar adına sadece Kürtler ve Arapları anmıştır. Sırtını yoldaşlarına ve Kürtlere vermeyi hesaplayan Kasım, Barzani'nin Sovyetlerden dönüşünde onu bir kahraman gibi karşılamış ve KDP'yi legalleştirmiştir.(Gerard, 1980, sf 150) Fakat askeri birer

güç olarak sırtını Kürt ve komünist militanlara dayayan Kasım, kısa bir süre sonra bu hatasının bedelini son derece ağır bir surette, canıyla ödemek zorunda kalacaktır.

Zira, Irak'ta KDP'nin kontrolünü eline alarak son derece güçlü bir konuma gelen Barzani, 1959 yılındaki Nasırcı General Eşref'in darbe girişiminin bastırılmasında Kasım'ın yanında yer alırken; bu desteğinin karşılığını fazlasıyla istemiş, Kürt hareketi Rusya'nın teşvikiyle sürdürülen bu dayanışma ve işbirliği sürecinden son derece güçlenerek çıkmıştır. Hırsı, açgözlülüğü ve fırsatçılığı Kasım'ın verebileceklerinden çok daha ötelere uzanan Barzani, artık kendisini besleyen Kasım için en büyük tehlikelerden birisi olmuştur.

Henüz devrimin ilk yılında Kerkük'ü hiçbir resmi sıfatı olmadığı halde bir devlet başkanı edasıyla ziyaret eden Barzani, şıarı olan fırsatçı bir zihniyetle bu uygun ortamdan gayet iyi faydalanmıştır. Barzani'nin Kerkük'ü sahiplenme ziyaretinin ardından başlayan gerilim Kürtlerin ve komünistlerin Türkmenler üzerindeki baskılarıyla tırmanmış, bu süreç 1959 yılında Kerkük Türk katliamını netice vermiştir.(Saatçi, 2003, sf 216-223) Yine Barzani'ni baskısıyla 1958 yılında çıkarılan toprak reformu kanununun ardından, hem Türkmenler, hem de muhalif Kürt aşiretleri topraklarını terk etmeye zorlanmış, bu süreçte Türkiye, İran ve Suriye'ye büyük miktarlarda göçler yaşanmıştır.(Attar, 2004, sf 136) Türkmenlerin topraklarının ellerinden alınıp Kürtlere dağıtıldığı, Türk toplumunun siyasi ve askeri baskılara maruz bırakıldığı bu dönem Kuzey Irak'ın Kürtleştirilme sürecinin başlangıcını teşkil etmiştir.

Tüm Kuzey Irak'ta silahlı en etkin güç konumuna gelen Kürtlerin bu büyük ve hukuksuz kazanımları, Irak iç kamuoyunda tepkisel olarak anti-komünist ve anti-Kürt milliyetçi yapılanmaları güçlendirmiştir. Bunlardan Şii Dawa Partisi ve Hizb-ül İslam toprak reformuna duyulan tepkilerin de etkin olduğu birer anti- komünist yapılanma olarak ortaya çıkarlarken(El Tıkriti, 2003), bu süreçten en fazla güçlenerek çıkan parti ise Irak milliyetçiliğini işleyen Baasçılar olmuştur.(Gerard, 1980, sf 152)

Yoldaşları ve Kürtler yüzünden iç kamuoyunda son derece zor bir dönem geçiren Kasım'ın Irak'ında, 1960'a gelindiğinde, yine dengeleri derinden sarsacak

radikal gelişmeler yaşanmıştır. 1960'lı yıllar Kasım'ın, bir yandan komünistlerin baş adamı olmakla suçlanarak iç kamuoyunda, diğer yandan Arap toplumuna ihanetle suçlanarak Arap dünyasında ezici bir baskı altına alındığı yıllardır.(Attar,2004, sf 137) Dolayısıyla artık daha milliyetçi bir yaklaşım sergileyen Kasım Barzani'nin isteklerini karşılamak konusunda yetersiz kaldığı bir sürece girmiştir. Bunun üzerine eski komünist Barzani, bir zamanlar Irak'ın en etkin şahsiyeti olan Nuri Said'in sarayını kendisine tahsis eden velinimet ve yoldaşı Kasım'dan uzaklaşmış, yeniden İngilizlere yaklaşmıştır.

23 Şubat 1960'ta İngiltere'nin Bağdat Büyükelçisi ile Barzani arasında, Türkiye'nin sert tepkisini çeken ilk görüşme gerçekleştirilmiş(Yavuz, 2003, sf 48-49), bununla yetinmeyen Barzani Amerikan desteğini aradığı yeni bir sürece girmiştir. Fakat Barzani'nin beklediği asıl destek ancak 1963'te İsrail tarafından gelmiş, ayrılıkçı Kürt hareketi bu tarihten sonra İran üzerinden etkin bir İsrail ve müteakip süreçte ABD yardımına mazhar olmuştur.(Özkan, 2004, sf 27-29) Bu surette İsrail, İngiltere ve Amerika tarafından destabilize edilme sürecine giren Irak'ta, Kasım'ın sonunu getiren en büyük hatası ise, 11 Aralık 1960'ta Amerikalılar ve İngilizlerle petrol üzerine devam eden görüşmeleri kesmesi ve IPC'nin petrol imtiyazlarının %99'na el koyması olmuştur. Amerikan ve İngiliz hükümetleri Kasım'a birer nota vererek meseleyi uluslar arası mahkemelere taşımak istemişlerse de Kasım bunu reddetmiştir.(Mosley, 1975, sf 329) Yine 1961 yılı, hayal kırıklığına uğrayan ve yön değiştirip güçlü milliyetçi kanada yönelen Kasım liderliğindeki Irak'ın ilk defa Kuveyt üzerinde hak iddia ettiği yıl olarak tarihte yerini almıştır.(El Tıkrıti, 2003) Dolayısıyla Barzani'nin, 20 yıl önce Nuri Said'in önüne konulan ve hiçbir hükümetin kabul edemeyeceği ağırlıktaki Kürt isteklerini tekrar Kasım'ın önüne koyarak, yeni bir Kürt isyanı başlatmasının, “emperyalizmin Irak'taki konumunun tehlikeye girdiği bu sürece” denk gelmesi elbette ki tesadüf değildir.

Irak Hava Kuvvetlerinin etkin hava hareketına rağmen, Irak Ordusu Kürt isyanını bastırmakta başarısız olmuştur. Başlangıçta Kürt isyanını aşiret isyanı olarak nitelendiren ve eleştiren komünistler de, isyanın gelişimi ve Kasım'ın komünistlere karşı da cephe almasıyla Kürtlerin saflarına geçmişlerdir. İlginç bir başka nokta ise, Moskova'nın da hava hareketından dolayı Irak hükümetini kınaması olmuştur. Oysa ki, Kasım yabancı bir gazeteye verdiği demeçte Barzani'nin arkasındaki güçler

olarak ABD ve İngiltere'yi göstermiştir.(Attar, 2004, sf 140) Anlaşılan odur ki, bu ara dönem, hem Doğu, hem Batı bloğuna karşı daha bağımsız hareket etmek zorunda kalan Kasım iktidarındaki Irak'ta çok yönlü ve büyük bir oyunun oynandığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte Barzani'nin Rusya'ya daha yakın durmasına rağmen, her iki bloğun da Irak hükümetine gereken mesajları ayrılıkçı Kürt hareketini kullanarak vermeye çalışmaları ibrete şayandır.

18 ay süren bu ilk isyan, isyanı bastırmakta başarısız olan Irak hükümetinin Barzani ile ateşkes yapmak zorunda kalmasıyla kısa bir süre için kesilmiştir. Ateşkesin üzerinden henüz bir ay gibi bir zaman geçmişken, Irak'ta konumu zayıflayan ve komünistlerle Kasım arasındaki çatışmadan komünistlerin başarıyla çıkmaları ihtimalini değerlendiren İngiltere'nin desteğiyle gerçekleşen 1963 darbesiyle Kasım iktidarı devrilmiş, yerine milliyetçi Baasçıların desteklediği Abdüsselam Arif geçmiştir. (Attar, 2004, sf 142)

8.2. 1963- 1968 Arası Dönemde Kürt Hareketi Ve Yükselen Dış Destek Olgusu

8 Şubat 1963'te askeri bir darbeye başa gelen Arif hükümeti, darbeden önceki milliyetçi söyleminin aksine bölücü Barzani'yle görüşmelere devam etme kararı almıştır. Yeni hükümetin icraatları arasında tarafların iyi niyetlerini göstermeye yönelik esirlerin karşılıklı olarak serbest bırakılması, Kuzey Irak'taki Kürt bölgelerine uygulanan ambargonun kaldırılması gibi büyük ölçekli uygulamalar da gerçekleşmiş; fakat bu bahar havası Kürt hareketinin doğası gereği yine uzun sürmemiştir.(Attar, 2004, sf 142)

Şubat'ta gerçekleşen devrimin arkasındaki güç hiç şüphesiz Baas Partisi olmasına rağmen, Baasçılar ilk etapta perde gerisinde kalmayı tercih etmişler ve Baasçı olmayan bir kimliği, Abdüsselam Arif'i iktidara taşımışlardır. 1940 yılında Michel Eflak ve Salah Bitar isimli iki öğretmen tarafından kurulan ve Marksizm ile milliyetçiliğin karışımı bir ideolojiye sahip olan Baas Partisi, bu süreçte milliyetçi bir kimlik sergilemesine rağmen, Orta Doğu'da oldukça etkin olan Nasırcı hareketten oldukça farklı, Arap milliyetçiliğinden ziyade Irak milliyetçiliğini ön plana çıkaran

bir hareket olmuştur.(Eroğlu, 2003, sf 100-101) Dolayısıyla Irak Baas Partisi, sosyalist kimliğine rağmen komünizme olan sert muhalefeti, Mısır'la olan rekabeti yüzünden İsrail- Mısır çekişmesinde Arap dünyasında parçalanmaya yol açması gibi sebeplerle, İngiltere ve Amerika'nın doğal müttefiki konumunda olan bir parti olarak Irak siyaset sahnesine adımını atmıştır.

İktidarının ilk yıllarında etkin bir şekilde Amerika'nın ve İngiltere'nin desteğine mazhar olan Baas destekli Arif hükümetinin üzerinden, Kasım döneminde başlatılan silah ambargosu kaldırılmış ve bu dönemde Irak ordusu yeniden İngiliz silahlarıyla teçhiz edilmiştir.(Gerard, 1980, sf 152) Baas rejiminin hususiyetindeki Irak iktidarının bu taltifler karşılığındaki hizmeti ise Irak'ta beş binden fazla komünistin katledilmesi veya hapse atılması suretiyle Sovyetlerin büyük kazanımlarını Batı bloğu hesabına dizginlemek olmuştur.(Attar, 2004, sf 144)

Bu süreçte göze çarpan diğer bir gelişme, Mart 1963'te Suriye'de de Baasçıların iktidara gelmeleri ve Mısır- Irak- Suriye arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasını ön gören bir anlaşmanın imzalanması olmuştur.(Attar, 2004, sf 143) Gerçi bu anlaşma Irak Baas Partisi'nin Nasırcı çizgiye olan yapısal uzaklığından ve geleneksel Mısır- Irak çekişmesinden dolayı müteakip süreçte hayata geçirilememiştir. Fakat bu döneme etkisi ayrılıkçı Kürt hareketinin bu girişim yıkılına kadar Nasırcı hareketin de desteğini kaybetmesi olmuştur. Dolayısıyla, kısa bir süre sonra tekrar başlayacak olan Kürt isyanı sırasında, Suriyeli Baasçılar Irak'a gönderdikleri Yermuklu askeri birlikler ile Irak hükümetine geniş bir askeri destek sağlamışlardır.(Minorsky ve ark, 2004, sf 121)

Bu süreçte halen ayrılıkçı Kürt hareketinin hamisi rolünde olan Sovyetler haricinde, Kürt hareketine kesintisiz ve net bir surette devam eden tek dış destek ise İsrail'in desteği olmuştur. 1963 yazında gerçekleşen İsrail istihbaratı Mossad ve İran istihbaratı Savak'ın ikili görüşmesinden sonra, İsrail'in İran üzerinden başlattığı para, silah ve eğitim desteği kesintisiz bir surette devam etmiş; Nisan 1965'te Barzani İsrail'e yazdığı teşekkür mektubunda "Bir çok ülke bize söz verdi, sadece siz sözünüzü tuttunuz" cümleleriyle bu gerçeği dile getirmiştir.(Özkan, 2004, sf 29-30) İsrail'in ayrılıkçı Kürt hareketine yoğunlaşan bu desteğinin sebebi, "diğer güçler gibi

Kürt hareketine sadece geçici bir koz olarak değil, beka stratejisinin bir parçası ve stratejik bir müttefik olarak bakan vizyon farkı” olmuştur.(Eroğlu, 2003, sf 90-91)

Neticede Sovyetler ve İsrail dışında kendisini ajite eden ve kullanan tüm dış güçler tarafından bir kez daha yüz üstü bırakılan ayrılıkçı Kürt hareketi, güçlenen Irak hükümetinden istediğini alamamış, sonuçsuz kalan görüşmelerle umutsuz bir döneme girmiştir. Batı bloğunun güç kazandığı Irak'ta etkisi zayıflayan Sovyetler ile Arap birliğini en büyük tehdit olarak algılayan İsrail bu süreçte Kürtleri ajite eden devletler olarak ön plana çıkmışlardır. Barzani, mezkur devletlerin desteğinde, Irak hükümeti tarafından gerçekten kabul edilemeyecek boyutta olan, “Erbil, Musul ve Diyale’yi de içine alan bölgesel bir otonomi, merkezi ordunun Kürdistan’a girmemesi, ayrıca petrol gelirlerinin %50’sinin kendilerine tahsisi” (Attar, 2004, sf 143) gibi radikal isteklerle yeni bir çatışma ortamının zeminini hazırlamıştır.

1963’ün Haziran’ında yeniden başlayan çatışmaların ardından, Baas ağırlıklı hükümet sebebiyle Irak'ta konumu oldukça zayıflayan Sovyetler Birliği, yaptığı resmi açıklamada “Irak Devletinin Kürtlere karşı sürdürdüğü mevcut politikasının Orta Doğu barışını tehlikeye sokması halinde, SSCB’nin buna ilgisiz kalmayacağını” beyan etmiş(Gerard, 1980, sf 152), İran ve Türkiye’yi de Bağdat rejimine yardım etmemeleri yönünde uyarmıştır.(Attar, 2004, sf 142) Denilebilir ki, bu süreçte ayrılıkçı Kürt hareketi tüm Batıya açılma çabalarına rağmen, İngiltere ve Amerika’nın bu konuda netleşmeyen politikaları sebebiyle, halen Sovyet Rusya’ya daha yakın olan konumunu muhafaza etmiş ve onun güdümünde hareket etmiştir.

Nitekim takip eden süreçte, büyük güçlerin, Irak’ın iç dinamikleriyle, özellikle ayrılıkçı Kürt hareketiyle oynayarak Irak üzerinde sürdürdükleri etkinlik mücadelesi tekrar Kürt kartını oynayan Sovyetler lehine değişmiştir. Irak’taki Sovyet ağırlığı yeniden kendisini hissettirmiş, 18 Kasım 1963’te aciz kalan Arif, Barzani’yle gizli bir işbirliği içinde gerçekleştirdiği bir darbeye tüm Baasçılarla beraber, Baasçı Başbakan Hasan El Bekr’i görevden uzaklaştırmış ve 1964 yılında sermayenin Irak’tan kaçışına sebep olan büyük bir devletleştirme politikasıyla beraber sosyalist bir devlet politikasını Irak’ta hakim kılmıştır.(El Tıkrıti, 2003) Bu gelişme, İngiltere’ye ve Amerika’ya yakın duran Irak’ın yeniden Sovyetler Birliği’ne ve Nasır’a yaklaşmasını netice vermiştir.

Doğal olarak Arif ile Barzani arasında gerçekleşen ateşkesle iki yıl süren bir sessizlik dönemi yaşanmıştır. Fakat bu sessizlik dönemi ayrılıkçı Kürt hareketi içinde ilk hizipleşmelerin yaşandığı bir dönem olmuş, KDP içindeki sözde sol kanadı temsil eden Talabani ve İbrahim Ahmed, Barzani'yi "feodallikle ve ABD ve İran Şahı ile işbirliği yapmakla" suçlayarak partiden kopmuşlardır. Fakat ilginçtir ki, Barzani'yi İran Şahı'yla işbirliği yapmakla suçlayan bu sol söylemin sahibi Talabani partiden ihraç edilince yine İran'a sığınmıştır. (Kurubaş, 2003, sf 26; Attar, 2004, sf 146) Yine bu süreçteki Sovyetler'in rolünü anlamak açısından, anlaşmanın akabinde Nikita Khuroşov'un Arif hükümetine gönderdiği kutlama mesajı ve Kürt hareketiyle dirsek temasında olan komünistlerin bu anlaşmayı onaylaması göstermektedir ki, Talabani'nin tenkitçi sol söyleminin aksine bu gelişme Sovyetlerin inisiyatifinde olmuştur.(Öznur, 2003, sf 439)

Tüm sol söylemine rağmen, Talabani, daha sonraki süreçte de, bölgede sık sık İngiltere ve Amerika'nın menfaatlerine hizmet eden etkin müttefiklerinden birisi olacaktır. Dolayısıyla özetlemek gerekirse ne ayrılıkçı Kürt hareketinin, ne de hareket içindeki hizipleşmelerin gerçek anlamda bir ideolojisi yoktur. Ancak olan, sırtlarını dış güçlere dayayan bölgesel liderlerin güç arayışları ile emperyalistlerin menfaatlerinin, bölgesel şartların gerektirdiği şekilde cem olduğu gerçeğidir. Gerçi bu ilk kopma kısa sürmüş, Barzani'nin 1965'te çıkardığı afla bu iki isim yeniden partiye dönmüştür.

Aynı yıl, karşılanması mümkün olmayan Kürt istekleri sebebiyle Kuzey Irak'ta çatışma yeniden başlamıştır. Çatışmalar devam ederken, 1966 yılında KDP içindeki hizipleşme tekrar had safhaya ulaşmış, bu yıl Talabani'nin kendisine bağlı peşmergelerle Irak Devlet güçlerinin yanında yer aldığı ilk yıl olmuştur. (Attar, 2004, sf 146) Yine bu yıllar Kasım'ın son yılları gibi, siyasi bir çıkmaza giren Arif'in zayıflayarak, sol yönlü değişime rağmen halen Batı güdümünde olan Irak'ın yavaş yavaş daha etkin bir surette Doğu blokuna kaydığı bir süreç olmuştur. Dolayısıyla bu süreçteki hizipleşme, aslında halen Sovyet güdümündeki Barzani ile sol söylemine rağmen İngiltere'ye yakın duran Talabani'nin vasıtasıyla süper güçlerin bu çatışmayı ve kararsız ortamı kendi lehlerine çevirme gayretlerinden başka bir şey değildir.

1966 yılının Nisan ayına gelindiğinde sol eğilimi güçlenen Arif bir helikopter kazasında ölmüştür. Orta Doğu'daki liderlerin başlarına sıkça gelen ve doğal olmayan ölümlerden birisi olan bu ölümle, Irak'ın liderliğini kardeşi Abdurrahman Arif alırken, başbakanlığa ise koyu bir İngiliz taraftarı olan Abdurrahman Bezzaz getirilmiştir.(Attar, 2004, sf 151) İngiltere'nin Irak'taki konumunu güçlendiren bu gelişmeden sonra, Barzani üzerine yeni ve daha güçlü bir askeri hareket başlatılmıştır. Bu askeri hareket sırasında Talabani kendisine bağlı güçlerle Bağdat hükümetinin yanında yer almış, fakat hükümet güçlerinin isyanı bastırmakta yetersiz kalmasıyla, Bezzaz 15 Haziran'da yeni bir ateşkes anlaşması yapmak zorunda kalmıştır.(Minorsky ve ark, 2004, sf 124; Attar, 2004, sf 151)

“Kürtçenin resmi dil olması, eğitim, sağlık ve belediye hizmetlerine yönelik bölgesel bir parlamento kurulması, bölgede çalışacak kamu görevlilerinin Kürt olması ve Kürtlerin nüfusları oranında diplomatik ve askeri hizmetlerde temsil edilmeleri” gibi oldukça geniş imtiyazlar içeren Bezzaz'ın bu anlaşması Kürtler için tarihi ve büyük bir siyasi kazanım olmuştur. Fakat iç kamuoyunda zayıflayan Bezzaz hükümetinin bir süre sonra istifa etmesi bu anlaşmanın askıya alınmasını netice vermiştir. (Kurubaş, 2003, sf 33)

1966- 1968 arasındaki iki yıllık dönem, Sovyetlerin Kürt kartını daha iyi oynayarak Irak'ta etkinleştiği gerçeğini gören İngiltere ve ABD'nin, kararsız ve güçsüz aktörlerden vazgeçerek tam bir destekle güçlü Baasçılara yöneldiği bir zaman dilimi olmuştur. (Attar, 2004, sf 151) Nitekim 1968'e gelindiğinde, pek çok eserde CIA'in desteğiyle gerçekleştiği öne sürülen Baasçı Devrimle, Baas rejimi artık Irak siyaset sahnesine kalıcı olarak yerleşmiştir. General Hasan El Bekr Devrim Komuta Konseyi Başkanı sıfatıyla yönetimi devralırken, bir müddet sonra Irak'ın kaderini yönlendirecek olan Saddam Hüseyin ikinci adam olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

9. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NA KADAR BAAS YÖNETİMİ ALTINDAKİ KÜRT HAREKETİ

9.1. Baas Partisi

Yaklaşık 40 yıldır Irak siyasetine hakim olan, dolayısıyla Orta Doğu'daki uluslar arası gelişmelerde en etkin rolü oynayan Baas Partisi, 1940 yılında Şam'da kurulmuştur. Bu yıllar, yerini yavaş yavaş ABD'ye bırakan Orta Doğu'daki İngiliz emperyalizmine karşı bir tepki olarak büyüyen Arap milliyetçiliğinin son derece etkili olduğu yıllardır.

Komünist Rusya'nın küresel yayılmasına ve Yunanistan ve Türkiye üzerindeki baskılarına karşı aciz kalan İngiltere'nin "bu ülkelere vermiş olduğu güvenceleri artık sürdüremeyeceğini ilan ettiği"(Kennedy, 1991, sf 447); akabinde ABD'nin, Sovyet Rusya'ya karşı askeri seçenekleri de masaya getiren etkin bir politika izlemesini ön gören Truman Doktrinini açıkladığı 1947 yılı itibariyle dünyada yeni bir dönem başlamıştır.(Yılmaz, 1998, sf 596) Bu yeni dönem, ABD ile İngiltere arasında yaşanan gizli bir rekabetle beraber, asıl çatışmanın Doğu Bloğu ile ABD liderliğindeki Batı bloğu arasında yaşandığı çok yönlü bir mücadele dönemi olmuştur. Dolayısıyla soğuk savaşın en sıcak surette yaşandığı bu yıllarda, gerek ayrılıkçı Kürt hareketi, gerek Arap milliyetçiliği her iki blok tarafından da birer yerel güç olarak etkin bir surette kullanılmaya çalışılmıştır.

İsmi Arap Diriliş Partisi ve Arap Sosyalist Partisi'nin birleşmesinden alan Baas Partisi(Koçsoy, 1991, sf 132), bu süreçte Nasır'ın başını çektiği Arap milliyetçiliğinin bir alt kolu olarak Irak milliyetçiliğini işleyen; "birlik, özgürlük ve sosyalizm" sloganıyla hareket eden milliyetçi bir yapılanma olmuştur. Birlikten kastedilen Arap birliği, özgürlükten kastedilen bireysel özgürlüklerden ziyade ulusal bağımsızlık ve sosyalizmden kastedilen ise Marksist bir yaklaşımdan ziyade nasyonal sosyalizm kavramlarıdır.(El Tıkriti, 2003) Fakat Birleşik Arap Cumhuriyeti kurmak ve bu doğrultuda Suriye'yle bütünleşmek sloganıyla ortaya çıkan hareketin daha sonraki seyri göstermiştir ki, Irak Baas Partisi, Arap milliyetçiliğinden daha

ziyade Irak milliyetçiliğini ön plana çıkaran farklı yaklaşımı ve Arap dünyası liderliği üzerine Mısır'la olan geleneksel çatışması sebebiyle Pan- Arabik Nasır ideolojisinden son derece ayrı düşmüş ve pratikte Arap birliği önünde büyük bir engel teşkil etmiştir.(Eroğlu, 2003, sf 101)

Baas Partisi, bu süreçte diğer bir çok milliyetçi yapılanma gibi, “Yeşil Kuşak” teorisiyle açıklanabilecek bir yaklaşımla, yayılcı komünist tehlikesine karşı durabilecek güçlü bir set olarak, önceleri İngiltere tarafından, daha sonra Rusya ve İran'a karşı ABD tarafından kullanılan yerel bir güç olmuştur. Zira, ideolojik olarak Batı emperyalizmine bir tepki bazında doğan Arap milliyetçiliği, sosyalist yapısıyla Rusya'ya yakınlık arz etmiş ve çoğu zaman bölgesel çatışmalar sebebiyle Sovyet Rusya'yla ittifak haline girmiş olsa da; özellikle İslam'ın komünizmin ateist materyalizmiyle bağdaşmayan yapısı sebebiyle her zaman Sovyet Rusya'nın yayılmasına doğal bir set olarak engel olmuştur.(Kennedy, 1991, sf 463) Fakat Arap milliyetçiliği, bu güçler tarafından komünizmin yayılışına karşı desteklenirken, iç kamuoyundaki tabanının anti-emperyalist ve anti-seminist doğası gereği, aynı zamanda daima zayıf tutulması gereken bir hareket olarak görülmüştür.

Baas Partisi Hıristiyan olan Tarık Aziz, Şii olan Said El Sahaf gibi her kesimden bir çok karakteri barındıran yapısıyla şemsiye bir parti görünümü arz etmiş olsa da, pek çok araştırmacı tarafından Sünni kimliğin baskın olduğu bir yapılanma olarak tanımlanmıştır. Onlara göre bu karakterlerin partiye dahil edilmeleri tüm Arap toplumunun desteğini sağlamak için uygulanan bir stratejiden başka bir şey değildir.(El Tikriti, 2003) Fakat yine de, takip eden süreçte aşiret bağlarının oldukça etkili olduğu ve bir klanlaşmanın yaşandığı Baas rejimi, zaman zaman dinsel motifler kullanmış olsa da daima laik bir parti görünümü arz etmiştir.

Dolayısıyla Baas'ın dinsel bir ideolojisinin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yıllarda Irak siyaset sahnesine hakim olan unsurlar Arap milliyetçiliği, Kürt milliyetçiliği ve komünizm'dir.(Leezenberg, 2001) Temel olarak Arap milliyetçiliğini işleyen Baas Partisi'nin bir dönem desteklediği “Sünni İslami aktivitelerin bir kolu olan Müslüman Kardeşler Örgütü”, hem boyut olarak küçük, hem politik olarak önemsizdir. Bu desteğin temel sebebi ise, mezhepsel bir yaklaşımdan daha ziyade bu oluşumun 1970'lerdeki bazı çatışmalar haricinde

göreceli olarak hükümete bağlı olması ve güneydeki huzursuz Şii gruplarını kontrol altında tutabilme yönünde sunduğu faydadır.(Leezenberg, 2001) Netice olarak denilebilir ki, Baas rejimine dominant olarak Sünni bir kimlik kazandıran olgu, dinsel yöneliştenden ziyade, rejimin içindeki klanlaşma sürecidir. Bu klanlaşma yakın dönemde güneydeki Şiiilerin Şii ideolojisini ön plana çıkarmalarıyla ortaya çıkan Sünni- Şii çatışması çerçevesinde, Baas Partisine geçmişe dönük Sünni kimlik kazandıran bir olgu olmuştur.

9.2. 1968- 1980 Arası Dönem Ve Ayrılkçı Kürt Hareketinin ABD'yle İlk Temasları

Baas Rejimi, daha önce İran'da politik bir çatışma yaşamış olan İngiltere ve Amerika'nın, bu sefer Sovyet Rusya'nın Irak'taki etkinliğine karşı ortak hareket ederek CIA'in etkin desteğiyle gerçekleştirdikleri ve projesi İngiltere'ye ait olan bir darbeye 7 Haziran 1968 yılında iktidara taşınmıştır.(Attar, 2004, sf 152) Ardından 30 Temmuz'da ikinci bir darbe gelmiş; ilk darbeye rol alan Arif döneminin muhafazakar isimlerini de içeren ilk kurulan hükümet, Baasçılar tarafından, hükümetin güçlü adamı Savunma Bakanı El Davut'un Ürdün'de bulunduğu bir dönemde, kansız bir şekilde yıkılmıştır. Darbenin bu ikinci safhasıyla Cumhurbaşkanı Hasan El Bekr yine Arif döneminin isimlerinden olan Başbakan Nayif'i ve El Davut'u sürerek Başbakanlığı da tekeline almış(www.midlleeastreference.org.uk/iraqiopposition), Arif döneminin isimlerini tamamen tasfiye etmiş, akabinde kurulan Devrim Komuta Konseyi Başkanlığını da uhdesine alarak ülke yönetimine tam anlamıyla hakim olmuştur. Bu süreçte Saddam Hüseyin, kuzeni olan El Bekr sayesinde rejimin ikinci adamı konumuna gelmiştir. Yeni kurulan bu hükümetin bünyesinde Sünni ağırlıklı Müslüman Kardeşler Örgütü ve KDP de Bakanlık seviyesinde yer almıştır. (www.midlleeastreference.org.uk/iraqiopposition)

Fakat İngiltere'nin Irak'ta daha güçlü bir müttefik arzusuyla gerçekleştirdiği bu yapısal değişim, Irak'taki bunalımı bitirmeye yetmemiştir. Sovyetler yine Barzani'yi Irak hükümeti üzerinde bir yaptırım gücü olarak kullanırken; bu süreç aynı zamanda, Irak'ta İngilizlerle gizli bir çatışma içinde olan ABD'nin, dolayısıyla onun Orta

Doğu'daki en güçlü müttefiki olan ve Irak'la sınır sorunları yaşayan İran'ın ve Kürtleri beka stratejisinin bir parçası olarak gören İsrail'in Barzani'ye yoğun ilgi gösterdikleri bir zaman dilimi olmuştur.(Attar, 2004, sf 152-153)

Bu karanlık ve karışık ilişkiler yumağı içindeki Irak'ta, iktidara gelen tüm Irak hükümetleri gibi Baas rejimi de, iktidarının ilk yılında zaman kazanmak ve ülke içinde hakimiyetini pekiştirmek amacıyla Barzani'yle masaya oturmuştur.(Rabil, 2003) Fakat ayrılıkçı Kürt hareketinin varoluş gayesine uygun olarak her hangi bir uzlaşma mümkün olmamış ve devam etmekte olan küçük çaplı çatışmalar, Kasım 1968'de 3 KDP'li Bakanın El Bekr'in birinci kabinesinden istifa etmesinin ardından büyük bir iç çatışmaya dönüşmüştür.(www.midlleeastreference. org.uk /iraqiopposition) Bu çatışmalar, Mart 1969'da Barzani'nin petrol kartellerine etkili bir mesaj vermek amacıyla Kerkük'teki petrol tesislerine düzenlediği saldırıyla ilk defa Kürt bölgesinin dışına taşmış(Yıldız Kerim, 2005, sf 46) ve ardından Nisan 1969'da Baas yönetiminin İngiltere'nin ve Talabani'nin desteğindeki büyük çaplı askeri müdahalesi gelmiştir.(Attar, 2004, sf 153) Fakat, aynı yıl içinde, Orta Doğu petrollerinin dünyaya açılan kapısı olan Basra Körfezi'ndeki Şattülarap'ın denetimi üzerinde süregelen İran-İrak anlaşmazlığı had safhaya ulaşmış ve iki ülke arasında savaş rüzgarları esmeye başlamıştır.(Özkan, 2004, sf 35) Dolayısıyla Kerkük'teki petrol rafinerilerine düzenlenen saldırıda İsraili askeri danışmanların yer almış olduğu iddiası(Eroğlu, 2003, sf 85) ile dile getirilen İsrail'in desteğinin ve Barzani'nin eski hamisi Rusya'nın devam eden yardımının yanı sıra, İran tarafından da etkin bir şekilde desteklenen ayrılıkçı Kürt hareketi Bağdat yönetimi tarafından bastırılmamıştır.

Neticede bu üç güç lehine zayıflatılan Baas rejimi, Saddam'ın Ocak 1970 yılında gerçekleştirmek ihtiyacını hissettiği Moskova ziyaretinin ardından, Moskova'nın telkiniyle Barzani'yle anlaşmak ve Kürtler için çok önemli bir siyasi kazanım olan Mart 1970 Manifestosunu yayınlamak zorunda kalmıştır.(Yavuz, 2003, sf 52) 1970 Manifestosu Kürt otonomisini resmileştirmesi, Erbil'in Kürtleştirilme sürecini başlatması ve ilk defa Kerkük'ün statüsü için Kürtlerle bir uzlaşma ön görmesi açısından ayrılıkçı Kürt hareketi için resmi bir kazanım olarak bir dönüm noktası teşkil etmiştir. 1970 Manifestosu genel hatlarıyla şunları öngörmüştür:

- a. Irak'taki Kürt ulusunun kurucu varlığının tanınması,
- b. Kürt halkının dil ve kültürel haklarının tanınması, Kürtçenin Arapça ile beraber resmi dil olarak tanımlanması,
- c. Kürtçenin okullarda, enstitülerde, askeri okullarda, polis ve öğretmen okullarında bir öğretim dili olarak kabul edilmesi,
- d. Kerkük'te bir Kürt TV'sinin kurulması, Kürt yazar ve şairlerinin dernek kurup yayın yapabilmesi,
- e. Kürt bölgelerinde idarenin tamamen Kürtlere bırakılmasını öngören yönetimde yerleşme sürecinin yürülüğe konması,
- f. Merkezi hükümette Kürtlerin eşit oranda temsil edilmesi,
- g. Genel bir af çıkarılması ve çatışmalar sırasında göç eden veya görevinden uzaklaştırılan tüm Kürtlerin eski yerlerine geri dönmesi,
- h. Anlaşmanın uygulanmasını ve özellikle ekonomik boyutunun takibini sağlayacak, özel bir bütçeye sahip olan özel bir komisyonun kurulması(Gerard, 1980, sf 155).

Bu manifestonun yayınlanmasından sonra KDP tarafından belirlenen 5 Kürt bakanın dahil edilmesiyle hükümet yeniden kurulmuş, Kürt bölgelerini yönetmek için Kürt valiler ve yöneticiler atanmış, Kürt Otonomi Bölgesinin teşkili için öngörülen 4 yıllık geçiş sürecini idare etmek için bir Yüksek Komite kurulmuştur.. Fakat kısa bir süre sonra, Baas Partisi ve KDP arasında kurulan bu Yüksek Komite, otonomi sınırlarının tespiti, Kürdistan'ın otonomisi için ön görülen 4 yıllık geçiş sürecinin uzatılmaması, verilecek imtiyazlar ve en önemlisi Kerkük'ün statüsünü belirleyecek olan referandum üzerinde yoğunlaşan anlaşmazlıklar yaşamaya başlamıştır.(Gerard, 1980, sf 156)

Aynı yıl Kürtler karşısında çaresiz kalan Baas rejimi, Türkmenlere yönelmiş, Irak Türkleri için büyük önem taşıyan, bir bakıma Kürtlerin Kerkük'ü Kürtleştirme çabalarına bir karşı tedbir niteliğinde Kerkük'teki Türk varlığına vurgu yapan, İhtilal Komuta Konseyinin, 24 Ocak 1970 tarihli kararını açıklamıştır. Bu kararın önem arz eden maddeleri şöyledir:

- a. İlkokullarda Türkmencenin okutulması
- b. Bu dilde öğretim yapan tüm okullarda açıklama usullerinin Türkmen diliyle yapılması,
- c. Türkmençe öğrenimi hususunda Terbiye ve Talim Bakanlığına bağlı bir müdürlüğün kurulması,
- d. Türkmen edebiyatçı, şair ve yazarların kendilerine mahsus birlikler kurabilmeleri, yayın yapabilmeleri ve bu birliğin Irak Edebiyatçılar Birliğine bağlanması,
- e. Kültür Ve Tanıtma Bakanlığına bağlı olarak bir Türkmen Kültür Müdürlüğünün kurulması,
- f. Türkmençe haftalık bir gazete ve aylık bir dergi çıkarılması,
- g. Kerkük Televizyonundaki Türkmençe yayınların arttırılması.

Bu süreçte öğrencilerin etnik kökenlerini tespit etmek için yapılan sayımların ardından Kerkük'te 115, Musul'da 40, Erbil ve Diyale'de 10'ar ilkokulda Türkmence eğitime geçilmesinin kararlaştırılması, Kuzey Irak'taki Türk varlığının tescili için önem arz etmektedir. Fakat bu kararlar sadece kağıt üzerinde kalmış, Bağdat hükümetinin Türkmen açılımı devam etmemiş, aksine çok küçük kazanımlar haricinde Türkmenler üzerindeki siyasal baskı takip eden süreçte değişmeden sürmüştür, uygulamada Bağdat hükümetinin baskıları sebebiyle, ne yazık ki sadece Kerkük'te bulunan 40 ilkokulda Türkçe eğitime geçilebilmiştir.(Saatçi, 2003, sf 238-250)

Ayrıca bu ara dönem Kerkük'ün statüsünü belirleyecek olan bir referandumu ön görmesi sebebiyle, Kerkük'ün demografik yapısına hem Kürtlerin hem Baas rejiminin ağır müdahalelerinin yaşandığı bir süreç olmuştur. Kerkük'ü Araplara ya da Kürtlere terk edecek olan, dolayısıyla Türklere kendi geleceklerini belirleme hakkı tanımayan bu hukuksuz plesibit kararı, Türkleri iki ateş arasında bırakırken, Türklere vaat edilen kültürel haklar da rafa kaldırılmıştır. Kerkük'e akın eden silahlı Kürt gruplarının ve Baas rejiminin silahlandığı Arapların estirdiği bu terör ortamında, Kürt ve Arap göçmenler şehre akın ederken bu süreçten en fazla zararı silahlı bir güçten yoksun olan Türkler görmüşlerdir. Türkiye'nin de diplomatik tepki gösterdiği bu referandum süreci, Kerkük'te kontrolü artık kaybeden ve durum üstünlüğünü Kürtlere kaptıran Baas rejimi tarafından ertelenmek zorunda kalmıştır.(Saatçi, 2003, sf 241-244)

Gerçi bu sürece Irak Türkleri de tepki göstermişler, Kerkük'te üç gün süren büyük bir boykot ve geniş katılımlı gösteriler düzenlemişlerdir. Fakat yapılan en büyük stratejik hata olarak nitelendirilebilecek olan Irak Türklerinin silahlı bir güç teşkil edememiş olmaları, bu hareketlerin hem Kürtler tarafından ezilmesine, hem de Baas rejimi tarafından son derece sert tedbirlerle bastırılmasına neden olmuştur. Türk liderler şehit edilmiş, öğrenciler okullarından uzaklaştırılmış, memurlar sürülmüştür. Kürtlerin tahrik ettiği aşırı milliyetçi bir yaklaşım sergileyen Baas rejimi, ayrılıkçı Kürt çeteleriyle Irak Türklerini aynı kefeye koymuş, üstelik silahlı Kürt çetelerine uygulayamadığı kadar ağır yaptırımlarla, potansiyel bir tehlike olarak gördüğü Irak Türklerini yok etme sürecini başlatmıştır. Bu doğrultuda başlattığı ağır baskılar 1976'da had safhaya ulaşmış, bu yıl ülkenin idari yapılanmasını yeniden düzenlemiş, bu surette Türk bölgelerini idari olarak birbirinden ayırmış, Kerkük'ün adını El Tamim olarak Araplaştırmış, binlerce Türk ailesinin topraklarına ve evlerine kamulaştırma yoluyla el koyarak Araplara dağıtmış, çıkardığı hukuksuz yasalarla Türklerin taşınmaz mal edinmelerini yasaklamıştır.(Saatçi, 2003, sf 252-256) Tarihçi diye geçinen şahsiyetlerin bu süreci yazarken sadece Kürt asimilasyonunu gündeme getirmeleri ve aslında bölgede yaşanan Araplaştırma- Kürtleştirme mücadelesinin taraflarından birisi olan Kürtleri bu süreçte daima en fazla ezilen ve en mazlum taraf olarak ön plana çıkarmaları ise, tarih adına utanılması gereken bir ayıptır.

1970 Anlaşmasından sonra, Barzani'yle 1966'dan beri çatışma halinde olan Talabani, Bağdat'ın Barzani'yle anlaşmasından sonra desteğini çekmesinin ardından, Barzani'nin çıkardığı afa KDP'ye dönmüş ve kendi partisi olan Kürdistan Devrim Partisi'ni KDP'yle birleştirmiştir. Kayınpederi Marksist İbrahim Ahmed ise Londra'ya gitmeyi tercih etmiştir. 1974 yılına kadar Barzani'nin Lübnan, Orta Doğu ve Avrupa'da siyasi temsilcisi olarak çalışan Talabani, 1974 yılında Barzani'yle yine çatışma içine girmiş ve Barzani tarafından yeniden Suriye'ye sürülmüştür.(Öznur, 2003, sf 453)

Ayrılkçı Kürt hareketinin güçlendiği ve yeniden birleştiği bu dönemde aciz kalan Baas rejimi yeni arayışlara girmiş, Nisan 1972'de Sovyetler Birliği ile 15 yıllık bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzalamıştır. Sovyet Donanmasına Um Kasr Deniz Üssünü açan, Moskova'ya petrol konusunda önemli tavizler veren bu anlaşma Sovyetler Birliği için büyük bir kazanım olmuştur. Bu anlaşmanın ardından Sovyetler Birliği Barzani'yi Moskova'ya çağırılmış, siyasi ortamı iyi teneffüs eden ve Rusya'da alıkonmaktan korkan Barzani bu davete kendisi icabet etmek yerine bir heyet göndermiştir. Bu görüşmenin ardından Moskova'dan ümidini kesen Barzani yüzünü daha fazla Batıya çevirmek zorunda kalmıştır.(Yavuz, 2003, sf 53-54)

Aynı yılın Haziran ayında Baas rejimi, IPC'nin Irak hükümeti üzerinde bir baskı unsuru oluşturmak amacıyla petrol üretimini kısımasına sert bir tepki olarak IPC'yi millileştirmiştir.(www. midlleeastreference.org.uk/iraqiopposition) Akabinde komünist Rusya ve Fransa'yla yeni petrol anlaşmaları yapan Irak rejimi(Tikriti, 2004), 1973'de Irak Komünist Partisiyle Ulusal Kalkınma Cephesini kurmuş, bu surette yönünü tamamen Rusya'ya dönmüştür.(www. midlleeastreference.org.uk/iraqiopposition) Elbette ki enerji güvenliği açısından Batı emperyalizmi için son derece büyük bir tehdit arz eden bu radikal kararlar ve değişimler, Batı dünyasının lideri ABD'yi harekete geçirmiş, 1960'lı yıllarda İran üzerinden başlayan, fakat daima çekincelerini muhafaza etmiş olan ilgisini arttırarak Kürt hareketinin yeni hamisi kılmıştır. Barzani takip eden yıllarda, Pike Raporuyla gün yüzüne çıkan bir surette, artık İran'ın taşeronluğuyla ABD ve İsrail'in Irak'taki beşinci kolu olmuştur. Bu süreçte Barzani'nin daha önce Kruşçev'e yapmış olduğu gibi, CIA'in Başkanı Colby'ye “Şayet davamızda başarıya ulaşırsak ABD'nin 51. eyaleti olmaya hazırım” şeklindeki onursuz yaranması bu aşamada şayan-ı ibrettir.(Yavuz, 2003, sf 63-73)

Dolayısıyla 1973 yılına gelindiğinde Barzani, Baas rejimiyle sürdürülen görüşmelerde, arkasındaki büyük gücün desteği ve teşvikiyle isteklerindeki çıtayı yükseltmiş, otonomi sınırlarını daha da genişletmiş ve Kerkük'ü bu otonominin başkenti olarak belirlemiştir. Tablo net bir şekilde ortaya koymaktadır ki, Barzani, Baas rejiminin İran ile anlaşma tehditlerine rağmen kendinden emin bir şekilde bir çatışma ortamı arzu etmiştir. İsrail 1973 Arap- İsrail Savaşı'nın sürdüğü bu süreçte Irak ordusunu meşgul etmek amacıyla; İran Şattularap üzerinde temerküz eden İran- Irak çatışmasında Irak'ı zayıflatmak isteğiyle; ABD ise sola kayan Irak'ın iç dinamiklerine etki etmek amacıyla bu çatışma ortamını desteklemiştir. Bu üçlü destek Barzani'nin Bağdat yönetiminin tüm çabalarını geri çeviren cesaretini açıklamaya yeterlidir. Nitekim yıllarca süren bu Kürt isyanı Irak hükümetine sadece ekonomik maliyeti o zamanki rakamlarla yaklaşık 4 milyar dolar olmuştur.(Özkan, 2004, sf 46-48)

Neticede Yüksek Komitenin bir anlaşmaya varamaması ve görüşmelerin tıkanması üzerine Bağdat, ön görülen 4 yıllık sürenin sonunda, yani 1974 yılında kendi planını yasalastırmış ve Kürtlere Süleymaniye, Erbil ve Duhok'tan mürekkep bir coğrafyada özerklik tanımıştır. Bu özerk bölgenin başkenti ise Erbil olarak belirlenmiştir. Fakat Barzani bu özerklik kanununu reddetmiş ve Mart 1974 tarihinde çatışmaları yeniden başlatmıştır. KDP'nin üç Merkez Komite üyesinin ve Barzani'nin oğlu Ubeydullah'ın bu süreçte Barzani'yi SAVAK'ın etkisi altında olmakla suçlayarak partiden istifa etmeleri bu sürecin karakteristiklerini açıklamak için yeterlidir.(Attar, 2004, sf 161-162)

Fakat savaş yine kısa sürmüştür. Gerek Irak'ın Arap dünyasında güçlenen konumu ve Körfez ülkelerinin Irak'a artan destekleri(www.middleeastreference.org.uk), gerek ciddi seviyede bir İran- Irak çatışmasının ABD tarafından arzu edilmeyişi(Yıldız Kerim, 2005, sf 54), gerek Arap- İsrail Savaşından sonra Mısır başta olmak üzere bazı Arap ülkelerinin ABD ile anlaşmasıyla ABD'nin bölgede güçlenen konumu gibi sebeplerle bölgede artık istikrar isteyen ABD Bağdat'la yakınlaşma sürecine girmiştir. Dolayısıyla Baas Partisi'nden bir heyetin ABD'ye gerçekleştirdiği gizli bir ziyaretin ardından başlayan süreç, İran, Irak ve Türkiye Dışişleri Bakanlarının katılımıyla İstanbul'da gerçekleşen bir toplantıyla devam etmiş, nihayet Mart 1975'te Cezayir'deki OPEC zirvesinde İran ve Irak'ın uzlaşmaya

varması ve Cezayir Anlaşmasının imzalanmasıyla son bulmuştur. Doğal olarak ABD ve İran'ın desteğinin bir bıçak gibi kesilmesinin ardından, ayrılıkçı Kürt hareketi bir kez daha yüz üstü bırakılmış ve sonrasında ilginçtir ki, Kürt direnişi 24 saat gibi kısa bir sürede Bağdat tarafından kırılmıştır. Kesin bir yenilgiye uğrayan peşmerge grupları İran'a sığınmış, binlerce Kürt mülteci durumuna düşmüştür. (Attar, 2004, sf 163-164) Mustafa Barzani ise önce İran'a sığınmış, ardından ABD'ye gitmiş ve 1979 yılında ABD'de ölmüştür.(Kurubaş, 2003, sf 36)

Bundan sonra kendi devlet politikalarının yarattığı Irak'taki kanlı bir baskı ortamını, bugün "etnik temizlik" ve "Kürt asimilasyonu" adı altında "yalnızca Bağdat'ın günahı olarak" dünya kamuoyuna sunan Batılı yazarların oldukça detaylı anlattıkları bir süreç başlamıştır. Fakat genel olarak belirtmek gerekir ki, bu süreç, Kürt isyanından bunalan ve tehlikenin boyutunun farkına varan Bağdat'ın sert tedbirler aldığı, Kerkük başta olmak üzere petrol bölgelerini araplaştırılma politikasına hız verdiği ve Türkiye, İran ve Suriye sınırları boyunca insansız bir güvenlik şeridi oluşturmak amacıyla Kürt yerleşim bölgelerini tahliye ederek, bunları kontrol edebileceği mülteci kamplarına veya bu amaçla oluşturduğu kasabalara yerleştirdiği(O'leary Carol, 2002) bir zaman dilimi olmuştur. Bu süreç, aynı zamanda, Kürtlerin tahrik ettiği bu sert ve insanlık dışı uygulamalardan muaf tutulmayan Irak Türkleri için de beka mücadelesinin yaşandığı bir dönem olmuştur.

1975 bozgunu, ayrılıkçı Kürt hareketi içindeki hizipleşmenin keskin çizgilerle bölünmeye dönüştüğü sürecin başlangıcını teşkil etmiştir. Yenilginin ardından Barzani'ye karşı büyük bir siyasi fırsat yakalayan Talabani, Mayıs 1975'te Şam'da geniş katılımlı bir toplantı yapmış ve dağılan Kürt hareketini yeniden örgütlemeye çalışmıştır. Mustafa Barzani'nin Talabani'yi Kürt hareketinin yeni önderi olarak göstermesine ve bu yönde verdiği siyasi desteğe rağmen, Talabani bu toplantılar esnasında liderliğini garanti altına almak isteyen iktidar hırsının saikiyle Barzani'ye ağır eleştirilerde bulunmuştur. Bu yaklaşım, Barzani'nin bilhassa aşiretler üzerinde hala büyük bir ağırlığının olması sebebiyle geri tepmiş; toplantıdan sonra kurulan KDP-Geçici Örgütlenme Komitesi'nin takip eden süreçte bölünmesine, GK Barzani'ye bağlı kalırken, Talabani'nin liderliğinde KYB'nin kurulup KDP'den ayrılmasına sebep olmuştur.(Öznur, 2003, sf 457-458)

KYB, aynı yıl Kürdistan Devrimciler Birliği, Komela, Genel Hat ve Kürdistan Sosyalist Hareketinin birleşmesiyle Talabani'nin önderliğinde hayata geçirilmiştir. Takip eden süreçte Kürdistan Sosyalist Partisi- PASOK, Irak Kürdistanı Sosyalist Partisi, Zahmetkeş, Yezidilerin Kürdistan Demokrasi Birliği ve İslamcı gruplar gibi başka küçük bölünmeler de olmuş, fakat bu grupların etkinliği kısıtlı ve bölgesel kalırken, asıl iktidar mücadelesi KDP ve KYB arasında yaşanagelmiştir. Sovyet emperyalizminin ajanı olmakla suçlanan KYB, bu süreçte Suriye'de konuşlanmış, Sosyalist Enternasyonale üye, sosyalist bir kimliğe sahip olan bir sol eğilimli parti görünümü çizmiştir. ABD ve İran'ın maşası olmakla suçlanan muhafazakar KDP ise, oldukça zayıfladığı bu süreci, 1979 yılında Ridaiye'de gerçekleştirdiği 9. Kongresinde Mesut Barzani'yi başkanlığa getirip, karargahını Kuzey Irak'taki Revanduz'a naklederek gücünü tekrar toplama arayışıyla geçirmiştir. (Kurubaş, 2003, sf 27-28)

Bu iki hareket arasındaki siyasal gerilim çok geçmeden silahlı çatışmalara dönüşmüştür. KYB'nin bölgesi Soran ile hamisi Suriye arasında, Barzani'nin bölgesi Behdinan'ın oluşu, Talabani'yi Türkiye'deki Kürt ayrılıkçı gruplarıyla ilişkilerini geliştirmeye sevk etmiş, bu yönde Kürdistan İşçi Partisi ile çeşitli ilişkiler kurulmuştur. 1976'da, KİP'in vasıtasıyla sınırı geçip Behdinan bölgesine giren 37 KYB'li peşmergenin KDP'li peşmergelerce pusuya düşürülüp öldürülmesi, iki grup arasındaki ilk silahlı çatışma olarak süreci tetiklemiştir. Çatışmaların şiddetlenmesinin ardından, 1977'de karargahını Şam'dan Kuzey Irak'a taşıyan Talabani, Temmuz'da Suriye üzerinden girdiği Türkiye'de, destek arayışıyla, çeşitli Kürt gruplarıyla temaslarda bulunmuştur. Zira Suriye'den sağladığı lojistik desteğin Soran'a ulaşması bir müddet ancak Kürt grupların yardımıyla Türkiye üzerinden gerçekleşmiştir.(Öznur, 2003, sf 464-470)

1977 yılından itibaren tekrar Kuzey Irak'a dönerek fiziksel temas sağlayan bu iki grup arasındaki çatışmalar, KDP'nin hala Batı, KYB'nin ise sözde Doğu'ya yüzünü dönmüş olmasına rağmen, 1980'e kadar daha çok bölgesel ilişkiler içinde sıkışıp kalmıştır. Bu süreçte Suriye, Fırat Nehri üzerinde Irak'la yaşadığı gerginlik sebebiyle KYB'yi kullanırken, KDP üzerindeki İsrail ve İran etkisi yine devam etmiştir.(www.middleeastreference.org.uk/iraqiopposition) Bazı uzmanlar tarafından, 1978 yılındaki çatışmalar, Suriye ile Irak'ın yakınlaştığı yıllar olması hasebiyle,

Suriye'nin KYB'yi KDP'ye karşı Irak lehine kullandığı bir süreç olarak yorumlanmıştır.

1978 yılında KDP ile KYB arasındaki Kuzey Irak hakimiyetine yönelik çatışmalar en üst düzeye ulaşmıştır. Kuzey Irak'ta başlayan ve KDP'nin çemberinden kurtulup Suriye'ye geçmeye çalışan bir grup KYB'li peşmergenin Şemdinli bölgesinde Barzani taraftarlarınca öldürülmesiyle Türkiye topraklarına da sığırayan bu çatışmalar, KYB'nin hüsraniyle neticelenmiştir.(Öznur, 2003, sf 470-487)

1979'a gelindiğinde rejimin arkasındaki asıl güç olan Saddam, El Bekr'in sağlık durumunu sebep göstererek yönetime tamamen el koymuştur. El Bekr'in son döneminde Suriye'yle yakınlaşan ve Baas rejimine KYB'yi KDP'ye karşı kullanma fırsatını veren bu ilişki, Saddam'ın Suriye'yi Irak'ta darbe tertip etmekle suçlamasının ardından tekrar bozulmuştur. Eş zamanlı olarak rejim Komünist Parti üyelerine ve destekçilerine baskı yapmayı sürdürmüş ve tüm Irak'ta kanlı bir temizleme operasyonu başlatmıştır. 1980'lerin başlarında, Dawa Partisinin sorumlu tutulduğu Bağdat'taki bir dizi bombalamadan sonra İslami muhalefete yoğunlaşan Saddam, 10 binlerce Şii'yi İran'a sürmüş, Dawa Partisini yasaklamış ve ölüm cezası dahil son derece sert tedbirleri tüm Irak'ta etkin bir surette uygulamaya başlamıştır.(Rabil, 2003)

Zira 1980 yılı yaklaştıkça, Şah'ın İran'ındaki rejim bunalımı hem süper güçler, hem de bölge ülkeleri için hayati önem arz eden bir şekil almıştır. Şah rejimini sallayan İran İslam Devrimi Hareketi ABD başta olmak üzere büyük güçlerin Orta Doğu politikalarını yeniden şekillendirirken, Orta Doğu siyaset sahnesinde radikal bir değişimi getirmiştir.

İran'da bu değişim yaşanırken, İran Kürdistan Demokrat Partisi ve Komela gibi bazı örgütler, bu istikrarsız ortamdan faydalanarak yeni hükümetten yerel özerklik talep etmişler ve bir müddet sonra bu talep hükümet ile KDP-İ arasında çatışmalara yol açmıştır. İran bu hareketi bastırmak için eski Kürt milliyetçisi Barzanileri kullanmıştır. Irak KDP'sinin etkin desteğinde İran ayrılıkçı Kürt hareketi bastırılmış(Izady, 2004, sf 145), KYB bu süreçte karşı devrimci grupları ve İran Kürdistan Demokrat Partisi'ni destekler bir görünüm arz etmiştir.(Attar, 2004,sf 183)

ABD bu süreçte tekrar ayrılıkçı Kürt hareketini mercek altına almış, pazarlık süreci başlamış, ABD'nin ayrılıkçı Kürt hareketine yönelmesinden endişelenen Türkiye bu süreçte ağırlığını yine her iki ülkenin toprak bütünlüğünü esas alan, tarafsız bir politika üzerine yoğunlaştırmıştır. ABD yapılan görüşmelerde Türkiye'nin bu endişelerini bir ölçüde gidermiş, fakat geçen zaman içerisinde verilen taahhütler daima Türkiye aleyhine törpülenmiştir.(Yavuz, 2003, sf 117-120)

9.3. İran- Irak Savaşı Ve Ayrılıkçı Kürt Hareketi'nin Ayağına Gelen Tarihi Bir Fırsat

1980 Eylülünde başlayan İran- Irak Savaşının ardından, Bağdat'ın 1975'ten itibaren başarıyla yürüttüğü “Kürt politik hareketini baskı altına alma hareketi”, Kuzey Irak'taki birliklerin İran sınırına kaydırılması sebebiyle çökmüştür. Akabinde peşmergeler bu boşluğu çok iyi doldurmuşlar, Suriye ve İran'ın desteğiyle 1970'lerdeki etkinliklerine yeniden ulaşmışlardır. Buna ek olarak İran'daki İslami Devrimin başarılı olmasıyla, silahlı mücadele açısından ayrılıkçı Kürt hareketi kadar güçlü olmasa da, Irak'taki İslami muhalefetin rejime karşı yer altı faaliyetleri de bu süreçte etkinleşmiştir.(Rabil, 2003) Iraklı Kürtlerin KDP ve KYB'den sonra en büyük ve etkili üçüncü siyasi gücü olan Irak Kürdistanı İslami Hareketi bu dönemde kurulmuş, diğer bir İslami hareket olan Fayli Kürtlerin İslami Hareketi yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Merkezi Halepçe olan İKİH, başlangıçta, 1952'de kurulan Irak Müslüman Kardeşler Örgütünün bir kolu olarak faaliyet gösterirken, Baas rejiminin Kürtler üzerindeki baskısı ve Iraklı Kardeşler ile aralarındaki “bir Kürt Devletinin kurulması ve Baas rejimine karşı silahlı mücadele” gibi konulardaki anlaşmazlıklardan dolayı bu hareketten 1986 yılında ayrılmışlardır. Bu yıl, Din Alimleri Konseyi adlı politik olmayan bir organizasyona bağlı olan bir grup Sünni dini lider tarafından kurulan parti, hareketin ruhani lideri olarak Şeyh Osman Abdül Aziz'i seçmiştir.(Godlas, 2004) Fakat bu iki hareketin isminde de İslam lafzının olması bu iki hareketin aynı çizgide olduğu anlamına gelmemektedir. İKİH'nin Sünni, FKİH'nin Şii bir parti olması bu hareketlerin farklı yönelimlerde gelişmelerine sebep olmuştur. FKİH diğer Kürt partilerle uyumlu bir çizgide

seyrederken, İKİH bu süreçte daha çok KYB ile şiddetli çatışmalar yaşamıştır.(Izady, sf 374-375)

ABD bu süreçte CIA'in operasyonlarıyla bölgede oldukça etkinleşmiş, bu kararsız süreci kendi lehine çevirecek Irangate skandalı gibi ses getiren operasyonlarla son derece karmaşık ilişkiler içine girmiştir.

Fakat genel bir hat çizmek gerekirse, ABD 15 Ekim 1979'da Tahran'da yeni rejimle yaptıkları bir toplantı sırasında, yeni rejimle hiç bir sorunları olmadığını, dolayısıyla Irak'ı veya Kürtleri desteklemediklerini ve desteklemeyeceklerini beyan etmişlerdir. Fakat aynı toplantıda İran İstihbarat Örgütü tarafından önlerine konulan rapor göstermiştir ki, İran'daki isyancı Kürtler İsrail ve ABD tarafından bu süreçte etkin olarak desteklenmişlerdir.

1981 yılında çok daha ilginç bir gelişme yaşanmış, Irak'ın Fransa'nın yardımlarıyla inşa etmekte olduğu Osirak adlı nükleer reaktör, ABD'nin bölgedeki stratejik ortağı İsrail tarafından vurulmuş ve tamamen yok edilmiştir. Savaşın seyrinin Irak aleyhine dönüştüğü 1982 yılına gelindiğinde ise, ABD ve müttefikleri Irak'ı alenen destekledikleri bir süreci başlatmışlar; 1984 yılında Irak'ı "terörü destekleyen devletler" listesinden çıkararak diplomatik ilişkileri en üst seviyeye taşımışlar ve Amerikan yönetimi Irak'a para ve istihbarat yardımlarını arttırmıştır. Fakat aynı yıllar, ABD'nin İsrail üzerinden, Şah döneminde tamamen ABD'ye bağımlı olan İran ordusunun ABD orijinli silah sistemlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Irangate skandalı olarak tarihe geçen silah satışlarını gerçekleştirdiği yıllardır.

1988 yılına gelindiğinde ise USS Stark adlı bir Amerikan fırkateyninin Irak tarafından vurulmasının ardından, garip bir tarzda bu olaydan İran'ı sorumlu tutan ABD, savaşa artık fiilen müdahil olmuş ve ABD'nin etkin desteğiyle Irak savaşındaki konumunu düzeltmiş ve iki yıl önce kaybettiği Fao Yarımadasını geri alırken, 1988 yılında İran ateşkes yapmaya mecbur edilmiştir.(Eroğlu, 2003, sf 106-128)

Neticede bu karmaşık ilişkiler ve sürecin gayet basit bir açıklaması ve mantığı vardır ki, ABD ve İsrail, bir yandan İran'daki ayrılıkçı Kürt hareketini kullanarak ve Irak'ı besleyerek İran'ı yıpratmışlar, diğer yandan nükleer bir bölgesel güç olma

yolunda ilerleyen Irak'ı zayıflatarak, İsrail tarafından arzu edilmeyen Orta Doğu'daki bu gelişimi bu surette engellemişlerdir.

Irak'taki muhalefet ise bu süreçten etkin olarak faydalanmaya çalışmış, 12 Kasım 1980'de, yani savaş başladıktan iki ay sonra, Şam'da Demokratik Yurtsever ve Ulusal Cephe adı altında, milliyetçileri, Kürt grupları ve Irak Komünist Partisini içine alan bir birleşik cephe kurmaya çalışmışlardır. Fakat Arap milliyetçi partileri (Arap Sosyalist Hareketi, Sosyalist Parti ve eski Suriye Baas Partisi) bu süreçte KDP ve KYB ile birleşmeyi reddetmişler; ardından 28 Kasım'da bir başka muhalefet cephesi, Demokratik Yurtsever Cephe, Komünist Partinin önderliğinde KDP ve Kürdistan Sosyalist Partisini içererek kurulmuştur.(Rabil, 2003) 1982 yılına gelindiğinde bu sefer Arap Sosyalist Partisi, Irak Komünist Partisi, Kürdistan Sosyalist Partisi, Irak Sosyalist Hareketi, Arap Sosyalist Baas Partisi, Bağımsızlıkçı Irak Demokrat Partisi, Türkmen Demokratlar Birliği ve KYB'yi içeren geniş bir katılımı Cevkad Cephesi kurulmuştur.(Attar, 2004, sf 184) Fakat tüm bu birleşme gayretlerine rağmen, ABD'nin tek güç olarak 1990'larda tüm ipleri tekelinde toplayacağı zamana kadar, Irak muhalefeti ideolojik ve kişisel çekişmelerden dolayı bir bütün olarak hareket etmek konusunda aciz kalmışlardır.

Bu süreçte KDP ve KYB dahi, birer maşa olmanın doğal neticesi olarak, şartların her iki hareketi ittifaka zorladığı 1986 yılına kadar kendi içlerinde silahlı mücadele halinde olmuşlardır. KDP doğal olarak kendisini yıllardır besleyen İran cephesinde savaşıp Irak'a ordusuna büyük zarar verirken, Saddam Kürtler arasındaki rekabetten faydalanmayı esas alan bir politikayı hayata geçirmiş, önce KDP ve KYB ile rekabet halinde olan Zibari, Herki ve Surçi gibi etkili aşiretlerden oluşan Ulusal Muhafız Taburlarını kurmuş ve kullanmış, ardından KYB ile anlaşmanın yollarını aramıştır.(Rabil, 2003) 1983'te İran KDP'si aracılığıyla KYB ve Irak hükümeti arasında başlayan görüşmeler, KYB'nin Bağdat'a sunduğu ve yine Kerkük'te temerküz eden Kürt taleplerinin gayet ağır olması, bu süreçte ABD'nin İran'a karşı Saddam'a destek olacağıнын sinyallerini vermesi ve Economist'in 27 Nisan 1991 tarihinde "kırılma noktası" olarak yorumladığı "Türkiye'nin sürece müdahil olmasıyla" son bulmuştur. Türk Dışişleri Bakanının Bağdat ziyaretiyle Türkiye'nin Kürt meselesindeki hassasiyetleri dile getirilmiş, bu görüşme sonunda ABD'nin de desteğini hisseden Bağdat hem KYB ile müzakere sürecini askıya almış, hem de

Türkiye'ye sınır ötesi sıcak takip operasyonu yapma izni vermiştir.(Izady, 2004, sf 146)

Bu politika değişikliği KYB'yi de İran'la işbirliği yapmaya itmiş, Ekim 1986'ya kadar İran ve KYB arasında bir çok askeri, politik ve ekonomik anlaşma imzalanmıştır.(Rabil, 2003) Dolayısıyla bu yıla kadar çatışan iki parti, İran'ın arabuluculuğuyla 1986 yılından itibaren beraber hareket etmeye başlamış; 1987 yılında Sosyalist Parti, Komünist Parti, Rençberan ve Asuri Demokratik Hareketinin katılımıyla rejim muhalifi Ulusal Cepheyi kurmuşlardır.(Attar, 2004, sf 191) Her iki Kürt partisinin İran lehine hareket etmesiyle Bağdat, büyük kasabalar, şehirler, karayolları ve otoyollar haricinde bölgenin kontrolünü tamamen kaybetmiştir.(Rabil, 2003) Bunun üzerine Saddam, Enfal Harekatı olarak bilinen büyük bir süpürme operasyonu başlatmıştır. Kürtlerden oluşan Ulusal Muhafız Taburlarının da kullanıldığı bu operasyon serisinde isyancı Kürtlere karşı kimyasal silahların kullanımı dahil çok sert tedbirlerle müdahale eden Bağdat rejimi, 1988 yılına gelindiğinde Kürt isyanını bir kez daha tüm dünyanın gözleri önünde ezerek bastırmıştır.(Yıldız Kerim, 2005, sf 60-70) Sadece Irak Kürdistanı İslami Hareketinin merkezi olan Halepçe'de, kasabanın peşmergelerin desteğindeki İran ordusunun eline geçmesinin ardından gerçekleştirilen karşı taarruzda kimyasal silahların kullanılmasıyla yaklaşık 5,000 kişi öldürülmüştür. Halepçe Katliamı olarak anılan bu taarruzdan sonra Kürt partileri Kürdistanı Cephe adı altında birleşerek güç birliğine gitmişler, fakat bu birliktelik, İran ile Irak arasında ateşkesin ilanından sonra isyancı Kürtlere daha fazla yoğunlaşan Saddam'ın Kürt hareketini tamamen ezmesine engel olamamıştır. Bu süreçte yarım milyon Irak Kürdü Türkiye'ye sığınmış, Türkiye bir kez daha Irak Kürtlerine kucağını açmak zorunda kalmıştır.(Kurubaş, 2003)

Bugün Kürtlerin hamiliğine soyunan ve kurdurdukları mahkemeyele Saddam'ı güya o dönemin insanlık suçlarıyla yargılayan ABD liderliğindeki süper güçlerin ve BM'nin, bu katliamlar gerçekleşirken ve aynı süreçte İran'a karşı kimyasal silahlar kullanılırken uzun bir süre sessiz kalmaları, akabinde Saddam'ı uluslar arası kamuoyunu yatıştırıcı nitelikte sadece kınamaları, diğer taraftan Saddam rejimine politik ve ekonomik yardımlarını sürdürmüş olmaları(Chomsky, 2003, sf 97-100), son dönemde bu güçlerin peşine takılan hain zihniyetlerin, üzerinde düşünmeleri gereken tarihi gerçekler olarak tüm çıplaklığıyla ortadadır.

Türkiye kendisi için son derece önem arz eden bu süreci dikkatle takip etmiş, 1979 yılında Genelkurmay Başkanları seviyesinde, 1984'te Dışişleri Bakanları seviyesinde yapılan görüşmelerden sonra, Bağdat'la ayrılıkçı Kürt hareketine karşı ortak hareket etmeyi öngören ve Türkiye'ye sıcak takip hakkı veren bir güvenlik anlaşmasını imzalamıştır. Nitekim 1983 yılında PKK ile KDP'nin imzaladığı ve PKK'ya Kuzey Irak'ı etkin bir üs bölgesi olarak kullanma fırsatı veren "KDP ve PKK Dayanışma İlkeleri" adlı iş birliği anlaşması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölgedeki etkin varlığı sayesinde 1987'de KDP tarafından bozulmak zorunda kalmıştır.(Robins, 1993) Irak Kürt Hareketine zarar verdiği gerekçesiyle KDP tarafından tenkit edilen PKK, aynı yıl Şam'da KYB ile bir "Anlaşma Protokolü" imzalamış, bir buçuk yıl hayatta kalabilen bu protokol 1989'da Öcalan tarafından feshedilmiştir.(Kurubaş, 2003) Bu gelişmeler üzerine Türkiye, Kuzey Irak siyasetini daha çok "PKK'ya karşı ortak hareket etmek mantığıyla" KDP ile kurduğu yakın ilişkiler üzerine inşa eden bir yaklaşım sergilemiştir. KDP ve Irak hükümeti ile 1989'da iki ayrı anlaşma yapan Türkiye Cumhuriyeti, bu surette askeri bir varlık olarak Kuzey Irak'ta etkin olduğu bir sürece girmiştir. Siyasi havayı iyi teneffüs eden Barzani, bu süreçte tekrar söylem değiştirmiş, Kasım 1989'da, KDP'nin 10. Kongresinde hem Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetini gözetken, hem de güçlenen Irak hükümetinin hışmından korkan bir yaklaşımla, "Kürtlerin Irak ulusunun bir parçası olduğuna ve ulusal birliğin muhafaza edilmesinin gerekliliğine olan inancımı" dile getirmiştir.(Rabil,2003)

İran- Irak Savaşı boyunca İran'ı zayıflatmak için Baas rejimini destekleyen ve Bağdat'a verdiği bu destekle ayrılıkçı Kürt hareketinin bir süre için sert tedbirlerle ezilmesine sebep olan ABD, aslında 1980'li yılların ortalarında Orta Doğu politikasının bir sonraki aşamasının sinyallerini vermeye başlamıştır. Daha 1984 yılında ABD'nin Şam Büyükelçisi Eagleton'ın PKK ile kurduğu temas, ardından 1988 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye hakkında yayınladığı "Kürtlere ulusal azınlık statüsü verilmesini talep eden" İnsan Hakları Raporu ve 1988 yılında gerçekleşen Talabani'nin Washington ziyareti bu süreci anlamlandıran gelişmeler olarak ön plana çıkmıştır.(Yavuz, 2003, sf 135-146)

10. İKİNCİ KÖRFEZ SAVAŞINDAN ABD’NİN IRAK’I İŞGALİNE KADAR GEÇEN SÜREÇTE KUZEY IRAK KÜRT HAREKETİNİN FİİLEN DEVLETLEŞME SÜRECİ

10.1. Soğuk Savaşın Bitişi, Dünya Güç Dengelerindeki Değişim Ve Yeni Dünya Düzeninde Orta Doğu’nun Yeri

1990’lı yıllar, Sovyetler Birliği’nin çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesinden itibaren ABD’nin uluslar arası sistemde tek güç merkezi haline geldiği yıllar olmuştur. (Kuloğlu ve ark, 2004, sf 24) Askeri boyutta rakipsiz bir güç konumuna yükselen ABD, bu süreçten etkin olarak faydalanmış; 1970’lerden itibaren çöküşe geçen Amerikan birikim döngüsü 1990’lardan itibaren bu süreç sayesinde yeniden büyüme dönemine girmiştir. 1990’ların başında 4 trilyon dolar borcuyla Alman ve Japon sanayileri karşısında inişe geçmiş bulunan ABD, bu yeni süreç ve gelişmeler sayesinde, stratejik silah sanayi ve petrol sanayi üzerine tesis ettiği ekonomik hegemonya ve gücüyle bu büyümeyi gerçekleştirmiştir. (Üşümezsoy, 2003, sf 10) İlk etapta, ABD’nin “antik çağ imparatorluklarına benzer, milli sınırları aşan, küresel bir imparatorluk” olma arzusunun şekillendirdiği yeni dünya düzeninin ilk ayağı olan küreselleşme, “Amerikan imparatorluğu’nun ana zenginlik kaynağı olan uluslar arası serbest ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı amaçlayan ve kaçınılmaz bir değişim olarak” dünyaya dayatılmıştır. Ardından, küreselleşmenin getirdiği avantajlarla ABD’nin karşısında yükselen yeni rakipleri kontrol altına almak ve anti-Amerikancı tepkileri ve oluşumları bertaraf etmek amacıyla, Bush doktrini ile birlikte, askeri boyutta radikal tedbirler alınmıştır. Halen devam etmekte olan bu süreç, Amerikan hegemonyası için tehdit arz eden ideolojik yapılanmaları çökertmeyi, diğer yandan AB ve Çin gibi etkin olabilecek aktörlerin hareket kabiliyetini sınırlandırmayı amaçlayan, bu doğrultuda “enerji havzalarının çevrelenmesini öngören” bir jeostratejik yaklaşımın ürünü olmuştur. Bu yaklaşımın temelinde yatan olgu, yepyeni bir dünya hakimiyet teorisi olan “enerji kaynaklarına hakim olan dünyaya hakim olur” fikridir.(Kuloğlu ve ark, 2004)

Dolayısıyla halen birincil enerji kaynağı olarak kullanılan ve yakın gelecekte de alternatif bir enerji kaynağıyla ikamesi mümkün görülmeyen petrol ve doğal gazın yoğunlaştığı Orta Doğu, sınırları genişletilerek, “ABD’nin yeni dünya düzeninde” en önemli yere oturtulmuştur. ABD, 21. Y.Y.’la damgasını vuracak olan G.B.O.P. adı altında, demokrasi, istikrar ve terörizmle mücadele söylemleriyle ve Orta Doğu’yu yeniden şekillendirme gayretiyle bölgeye radikal bir değişimi dayatmıştır. 1990’lardan itibaren hayata geçirildiği ve pek çok kitap ve makalede kavram olarak kullanıldığı halde(Erkmen, “ABD Büyük Orta Doğu Ve Türkiye”, 2004, sf 17), resmen 2004 yılının Ocak ayında Bush tarafından dile getirilen ve “Amerikan hayat tarzına bağımlılığı yükseltilmiş, demokrasi adı altında alt kimliklere göre bölünerek küçültülmüş, federatif yapılandırmalarla direnci düşürülmüş, uluslar arası kapitalist sisteme tam olarak entegre edilmiş ve güçlü ulus devletlerin yerini alacak yerleşmiş, belirsiz yapılar ve devletçikler oluşturmayı”(Tansi, 2006, sf 79) hedefleyen bu radikal değişimin gerçek amaçlarını şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

a. Dünya nüfusunun dörtte üçünü, dünya GSMH’nin üçte ikisini barındıran “dünyanın kalbi” Avrasya’yı denetim altına almak.

b. Dünya gaz ve petrol potansiyelinin üçte ikisini barındıran bu bölgede kuracağı hegemonyayla küresel ekonominin ihtiyaç duyduğu enerji akışını müttefikleri adına denetim altına almak, dolayısıyla hem doğrudan rakiplerine, hem de aynı zamanda rakipleri olan müttefiklerine karşı büyük bir ekonomik ve politik güç kazanmak(Chomsky ve ark, 2003, sf 90) ve bu surette A.B., Çin, Japonya ve Rusya gibi büyük ekonomileri kontrol altında tutmak.

c. Yarattığı yeni düşman ve bunalımlarla Amerikan ekonomisinin bel kemiği olan silah sanayisini ayakta tutarak Amerikan ekonomisinin ve kapitalist sistemin işlerliğini muhafaza etmek.

d. Orta Doğu’yu Balkanlaştırmaya yönelik tedbirlerle, ABD’nin Orta Doğu’daki stratejik ortağı olan, aynı zamanda güçlü Yahudi lobisi ve sermayesi sayesinde ABD ekonomisinde ve iç kamuoyunda da oldukça etkin olan İsrail’in güvenliğini sağlamak.

e. Yeşil Kuşak teorisiyle bir zamanlar Sovyet Rusya'ya karşı desteklediği İslami oluşumların anti-Amerikancı doğasının yeni dünya düzeni için arz ettiği direnç ve tehditleri bertaraf ederek, radikalleşen İslami toplumları Amerikan hayat tarzını benimsemiş, liberal ve kapitalist sisteme entegre olmuş kılmak.(Kaymaz, sf 61-68)

Jeostratejik hedeflerini bu surette saptayan ABD ve onun zorunlu müttefikleri, ilk etapta, zaman zaman kendi içlerinde yetkinlik mücadelesi yaşasalar da, genelde taraflar için önem arz eden bir işbirliğini muhafaza ederek, güvenlik tezlerine taban teşkil edecek olan “yeni düşmanlarını tanımlama” sürecine girmişlerdir. “Medeniyetler çatışması, aşırı hareketler, uluslar arası terörizm, radikal İslam, mevcut uluslar arası sisteme ayak direyen ve tehdit olarak görülen rouge rejimler ve devletler” gibi kavramlar bu süreçte geliştirilmiştir. ABD'nin küresel hegemonyasını ve askeri gücüne dayalı liderliğini pekiştirecek bu yeni “ötekileştirme” süreci(Yıldız Yavuz, 2004, sf 46), ABD'nin dostlarını ve düşmanlarını 1990'dan önceki siyasal konjonktüre taban tabana zıt bir surette yeniden tanımladığı bir zaman dilimi olmuştur.

Dolayısıyla 1980'lerde İran'a karşı ABD'nin etkin bir müttefiki olan Saddam rejimi, tüm bu saiklerin yanı sıra Arap milliyetçiliğinin yeni Prusyası olma potansiyeli arz etmesi itibariyle, bölgede istikrar arayan ve bu istikrarın temelinde de “Amerikan hegemonyasındaki zorunlu bir ittifaka tamamıyla entegre olmuş, bağımlı ve adem-i merkezîyetçi eyalet tipi devletler” arzu eden ABD'nin, (Erkmen, “ABD, Büyük Ortadoğu Ve Türkiye”, 2004, sf 20) 1990'larda öncelikli hedefi konumuna gelmiştir. Zira Irak, “su, toprak, insan ve petrolden” gelen zenginliğiyle, Orta Doğu'da yerel bir güç olma potansiyeline sahip olan ve bu sebeple ABD'nin stratejik menfaatleri için potansiyel bir tehdit oluşturan birkaç ülkeden bir tanesidir.(Tansi, 2005)

10.2. Irak'ın Kuveyt'i İşgali Ve Ayrılıkçı Kürt Hareketi

1990'lı yıllara yaklaşırken, Irak, bugün pek çok araştırmacı tarafından siyasal bir komplo olarak kabul edilen, en azından karmaşıklığı inkar edilemeyen, karanlık

bir ilişkiler zinciri içine girmiştir. Zira en azından, Saddam rejimi yine Batı tarafından bir canavar haline getirilmiş, ABD, İngiliz, Fransız ve Alman firmalarının eliyle müthiş bir silahlandırma süreci yaşamış ve bu süreç neredeyse Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal edişine kadar sürmüştür. George Bush'un 1989'da başkanlığı devralmasından sonra ilk iş olarak, Amerikan Senatosu'nun çıkardığı, "kendi vatandaşlarına karşı kimyasal silah kullanan Irak'a ticari yaptırımlar uygulamayı ön gören yasa tasarısını" veto edişi; ABD'nin Irak'la olan ticaret hacminin 1989'da 1 milyar doları aşması, 1990'da bu rakamın daha yükseklere tırmanmış olduğu gerçeği; Fransa'nın 1989'da Irak ile silah satışı üzerine geniş bir anlaşmaya varmış olması ve dahası 12 Şubat 1990 günü Başkan adına Dışişleri Bakanlığında John Kelly'nin "Bush yönetiminin, Amerikan kamuoyunun tüm baskısına rağmen, Saddam'a desteğini sürdüreceğini ve Bağdat'la ilişkilerini güçlendirme yönündeki kararlılığını" ifade eden Bağdat ziyareti bu süreci bu yönde anlamlandıracak önemli veriler olmuştur.(Timmerman, 2002, sf 458-543)

Nitekim iki ay sonra Nisan 1990'da bu defa Robert Dolle başkanlığındaki Amerikan delegasyonu tarafından tekrarlanan diğer bir ziyarette Saddam'a verilen iyi niyet mesajları(Chomsky ve ark, 2003, sf 100) bu sürecin oluşumundaki Batının muhtemel telkin ve arzularını yeterince şekillendirerek ortaya koymaktadır.

Diğer yandan İran'la yaptığı savaştan prestijini arttırarak, fakat milyarlarca dolar borçla çıkan Saddam, bu sürecin telkin ettiği bir güvenle Arap dünyasının liderliğine soyunmuştur. Fakat devasa boyuttaki savaş borçlarının silinmesini talep eden Saddam'ın beklentisinin aksine, hem bu destek gelmemiş, hem de Körfez ülkelerinin üretimi arttırmalarıyla petrol fiyatlarının tarihi bir düşüş göstermesi, kötü olan ekonomisine rağmen silahlanmaya büyük maliyetler ayıran Irak'ın belini kırmıştır. Saddam petrol fiyatlarındaki bu düşüşten Kuveyt'i sorumlu tutmuş ve savaş rüzgarları bu surette esmeye başlamıştır. Savaş yaklaşırken, yukarıdaki dostane olgularla tezat teşkil eden bir surette, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Saddam'ı Kuveyt'e karşı kuvvet kullanmaması yönünde uyarması ve bu uyarıya karşılık "ülkenin içinde olduğu ekonomik krizi uluslar arası bir komplo olarak nitelendiren" Saddam'ın, belki de Arap dünyasındaki liderliğini pekiştirmek amacıyla, iç kamuoyuna yönelik İsrail ve ABD karşıtı sert eleştirilerle yanıt vermesi siyasi krizin başlangıç safhasını teşkil etmiştir. (Timmerman, 2002, sf 458-543)

Neticede, Irak'ın içine düştüğü ekonomik krize çözüm bulma ve Mısır'dan boşalan Arap dünyasının liderliğini ele geçirme hırsı ve güdüsüyle hareket eden ve bu süreçte ABD'nin askeri bir karşı müdahalesini muhtemel görmeyen Saddam, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmiş, 28 Ağustos'ta bu işgalin kalıcı olduğunu ve Kuveyt'i ilhak ettiğini ilan etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesiyle sertleşen siyasi hava, aynı gün BM Güvenlik Konseyinin Irak'ı kınayan ve Kuveyt'ten çekilmesini isteyen 660, 8 Ağustos'ta ekonomik ambargo ön gören 661, 29 Kasım'da 660 numaralı kararın uygulanabilmesi için Kuveyt'le işbirliği yapan devletlerin gerekli tüm araçları kullanmasına izin veren 678 numaralı kararlarıyla iyice tırmanmıştır. 678 numaralı kararlar 15 Ocak'a kadar Kuveyt'i boşaltması istenen Irak'ın bu süreçte muhalefet etmesi, ABD ve müttefiklerinin 17 Ocak'ta hava, 24 Şubat'ta "Çöl Fırtınası" adıyla anılan kara hareketine başlamalarını netice vermiştir.

Bu savaşta Saddam'ın tam bir yenilgiye uğraması Kuzey Irak Kürtleri için benzersiz bir fırsat doğurmuştur. Fakat Celal Talabani'nin savaştan hemen önce Washington'u ziyaret etmiş olmasına, KDP ve KYB yetkililerinin Fransızlarla resmi görüşmelerde bulunmuş olmalarına rağmen, Kuzey Irak Kürtleri hem halen gücünü muhafaza eden Saddam'dan, hem de Arap ve İslam Dünyasında bu hareketin sebep olduğu anti-Amerikancı havadan çekindiklerinden dolayı hareket boyunca tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir. Bu süreçte bekle-gör politikası izlemeyi daha uygun bulan Kürt liderler, bu safhada Şiiler ve Saddam karşıtı milliyetçilerle ortak bir cephe oluşturmayı başarmışlar, bu koalisyondaki milliyetçi kanadın baskısı Kürtleri ABD ile açıkça işbirliği yapmaktan alıkoyan diğer bir neden olmuştur.(Attar, 2004, sf 200-201)

10.3. 1991 İsyanı, Huzur Harekatları ve Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Fiilen Devletleşme Süreci:

Koalisyon güçleri Irak ordusunu tam bir hezimete uğratmış oldukları halde, Irak'ın güneyinde kalmışlar ve istikrarı muhafaza etmek adına daha fazla ilerlememişlerdir. Akabinde Hür Irak'ın Sesi Radyosundan yapılan yayımların ve Şubat ayı ortalarında Bush'un "Irak halkını Saddam Hüseyin rejimini yıkmaya davet eden" konuşmasının ardından, ABD'nin gizli teşvikiyle, ülkenin güneyinde Şiiler ve

kuzeyinde Kürtler ayaklanmışlardır. Saddam'ın bu ayaklanmaları kanlı bir surette bastırmasını seyreden Amerika'nın, isyancılara yardım etmemesi bir yana, güneyde isyan eden Şii generallerin savaşta koalisyon güçleri tarafından ele geçirilen Irak silahlarını kullanmaya dair taleplerini bile reddetmesi bu aşamada son derece anlamlıdır.(Chomsky ve ark, 2003, sf 102) Ayrıca Güvenlik Konseyinin 668 numaralı kararının Irak Hava Kuvvetlerinin tüm uçuşlarını yasaklamasına rağmen, Amerikalı yetkililerin Saddam'ın bu ayaklanmaları bastırırken helikopterleri etkin olarak kullanmasına göz yummaları(Yavuz, 2003, sf 211) göstermiştir ki, Amerikan yönetimi, zahiri bir tezat içinde, tercihlerini bir müddet daha Saddam'la devam etmek yönünde kullanmışlardır.

Pek çok yazar, bu süreci, Amerika'nın Irak'ın yönetiminde Şii ve Kürtler yerine Sünnileri tercih ettiği, dolayısıyla aslında isyanı Şii ve Kürtlerden değil Sünnilerden beklediği ve Irak'ta rejim değişikliğini değil, sadece Saddam'ın devrilmesini istediği şeklinde yorumlamışlardır. Fakat resme daha geniş bir tarih aralığı perspektifiyle bakılarak ABD'nin kesintisiz bir süreç olan Orta Doğu stratejisinin gerekleri dikkate alındığında ve Talabani'nin Washington'da bulunmasıyla tecessüm eden ABD'nin Kürtlere yoğunlaşan ilgisi göz önünde tutulduğunda, bu eğilimin gerçek sebeplerini, başka bir tabirle müteakip süreçte ABD açısından kazanımlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Teşvik edilen bu isyanlar, ABD'nin silahlı bir güç olarak bölgeye yerleşmesini sürekli kılacak bir destabilizasyon aracı olarak hizmet görmüşlerdir.

b. ABD'nin 1993'te resmen telaffuz ettiği Irak ve İran'a yönelik "çifte çevreleme" politikasının gereği olarak Irak'ı zayıflatmışlar, sistem dışına atmışlardır(Erkmen, "Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası", 2003, sf 105). Bu surette takip eden süreçte güney ve kuzeyde uçuşa yasak bölgelerin teşkiliyle müteakip aşamada arzu edilen uygun zemini teşkil edecek olan de facto egemen oluşumların vücudunu sağlamışlardır.

c. Güneydeki Şii unsurların İran'a olan yakınlığından ve İran'ın uydusu haline gelmelerinden endişe eden ABD, bu süreçte İran'ın bölgede aktifleşmesine müsaade etmek istememiş ve bu surette kendi insiyatiline bağlı bir muhalefet teşkil

etmiştir.(Attar, 2004, sf 203) Denilebilir ki, ABD'nin isyanı desteklemekte göstermiş olduğu isteksizliğin asıl sebebi, Kürtler konusundaki tereddüt değil, Şiiler hakkındaki kaygıları olmuştur.(Eroğlu, 2003, sf 154)

d. Son olarak bu süreç, Türkiye ve Arap dünyasından “Irak’ın toprak bütünlüğü ve Orta Doğunun siyasal çehresinin muhafazası” için gelen baskıları henüz göğüsleyebilecek kadar konumu güçlenmemiş olan ABD’ye, hem süre, hem müteakip süreçte bu yönde atacağı radikal adımlar için uygun hukuki zemin sağlamıştır.

Ayaklanma Irak tarafından şiddetle bastırılırken, Irak ordusu Kerkük’e girmiş, Duhok’a kadar ilerlemiş, Erbil, Duhok ve Zaho’da 100,000 Kürt ve Türkmen’i tutuklamış ve yaklaşık 20,000 kişiyi öldürmüştür. Irak ordusunun müdahalesiyle birlikte bir kez daha yüzüstü bırakılan Kürtler, diğer tüm etnik unsurlarla beraber ağır bir fatura daha ödemek zorunda kalmış, yaklaşık bir buçuk milyon Kürt Türkiye ve İran sınırına doğru kaçmaya başlamışlardır.(Attar, 2004, sf 203)

Batılı tarihçiler bu süreci yine Kürtler lehine, bir soykırıma varan nitelendirmelerle gayet duygusal boyutta işlemektedirler. Fakat gerçek şudur ki, isyan, emperyalist teşviklerle kuzeyden gelen silahlı Kürt peşmergelerin bir eseri olarak şekillenmiş, buna rağmen Baas rejiminin müdahalesi başlayınca yüzüstü bırakılan bu hainler güruhu Kerkük dahil şehirlerden ilk çekilen insanlar olmuşlardır. Dolayısıyla asıl katliam Tuzhurmatu, Kerkük, Altınköprü gibi yerleşim yerlerinde kalan Türkmenler veya kuzeye çekilmeye çalışan Türkmen ve Kürt sivil grupları üzerinde gerçekleşmiştir.(Saatçi, 2003, sf 265-266) Bu noktada dikkat çekilmesi gereken bir olgu şudur ki, 1991 yılındaki büyük göçte Irak’ta bulunan Kürtlerin %25’ten fazlası göç edip kuzeye doğru kaçarlarırken, Türkmenlerden göç edenlerin oranı ancak %1 civarında olmuştur.(Hasan, “Irak’ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler”, 2003, sf 53)

Bu aşamada Türkiye sınırına yığılan yarım milyona yakın mültecinin getireceği ekonomik yükü, 1988’deki tecrübesine istinaden, Batılı ülkelerin paylaşmayacağı, terör örgütü PKK mensuplarının bu kitlenin içinde yurda sızabileceği ve gerilimin Türkiye’ye sıçrayabileceği yönündeki endişeleri sebebiyle, Türkiye, BM’den Irak’a

baskı yapmasını ve mülteciler için Kuzey Irak'ta bir "Güvenli Bölge" oluşturmasını talep etmiştir. 10 Nisan'da ABD, bu talebin sağladığı hukuki zemin üzerine inşa ettiği bir "güvenli bölge harekati" başlatmış, bu doğrultuda ilk kamp Zaho'da kurulmuş, ardından müttefik güçlerin baskılarıyla Irak askerleri ve polisleri geri çekildikçe bu güvenli alan doğuda İmadiye, güneyde Duhok'a kadar genişletilmiştir.(Yıldız Kerim, 2005, sf 89) Ardından ABD, BM'lerin 688 numaralı kararına dayanarak 36. Paralelin kuzeyinde uçuşa yasak bölge uygulamasını başlatmış, bu surette Birinci Huzur Operasyonu fiilen başlamıştır.(Özkan, 2004, sf 86) Arkasından Temmuz'da, Türkiye'de Çekiç Güç olarak adlandırılan İkinci Huzur Operasyonu başlamış, Türkiye de bu sürece fiilen katılmıştır. Bakanlar Kurulu 12 Temmuz 1991'de aldığı bir kararla, içinde TSK'nin da yer aldığı uluslar arası bir askeri gücün Türkiye'de konuşlanmasına, İncirlik ve Batman'daki NATO tesislerinin bu doğrultuda NATO dışı amaçlarla kullanılmasına izin vermiştir.(Oran, 1998, sf 261)

Halen çok fazla tartışılmakta olan ve Türkiye'nin kendi eliyle Kuzey Irak ayrılıkçı Kürt hareketinin kurumsallaşması sürecini başlattığı bu gelişmeler, Kuzey Irak Kürtleri için bir dönüm noktası olmuştur. Öncelikle 5 Nisan'da BM'lerin "Kürt mültecilerin geri dönüşünü ve insani yardım operasyonunu" ön gören 688 numaralı kararıyla, "Kürt" sözcüğü, 1925'ten sonra ilk defa uluslar arası bir belgede yer bulmuştur.(Mcdowall, 2001, sf 275) İkinci olarak, takip eden on yıl içinde, Irak muhalefeti içindeki Kürt hareketi, bölgesel güçlerin etkisinden tamamen kurtularak uluslar arası bir boyut kazanmış; Irak Ulusal Kongresi ve Kürdistan Yerel Hükümeti bu süreçte doğmuş, ABD ve BM'in desteğinde bir Kürt otonom bölgesi veya devletçisi oluşmuştur.(Rabil, 2003) Bu surette Kuzey Irak'ta hakimiyeti tamamen ele geçiren Kürtler, arkalarındaki uluslar arası desteğin şemsiyesi altında, hızla bağımsızlığa doğru giden fiili bir devletleşme süreci yaşamışlar, buna paralel olarak devreye sokulan Kuzey Irak'ın Kürtleştirilme süreci başta Türkmenler olmak üzere diğer grupların hayat haklarını hızla ortadan kaldırmaya başlamıştır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, 36. paralel tabiri izafi bir tabirdir. Musul 36. paralelin üzerindedir. Fakat güvenli bölge dışında bırakılmış, buna mukabil 36. paralelin altında olmasına rağmen Talabani'nin kontrolündeki Süleymaniye güvenli bölgeye dahil edilmiştir.(Ayışığı, 2005) Bu surette güvenli bölge uygulaması

sebebiyle iki parçaya bölünen Türkmenler, kuzeyde bilhassa KDP'nin yoğun baskılarına maruz kalırken(Saatçi, sf 274-276); güneyde Telafer, Musul, Kerkük, Altunköprü gibi geniş Türkmen bölgeleri Saddam'ın zulmüne terkedilmiştir.(Ayışığı, 2005) Yani bu süreç, kuzeyde Kürtleştirme, güneyde Araplaştırma programlarına maruz kalan bir coğrafyada Türkmenlerin bölündüğü, dolayısıyla siyasi bir birliktelik oluşturamadığı ve can çekiştiği bir dönem olmuştur.

Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketi, bu tarihi süreci yaşarken ABD ile ilişkilerini had safhaya çıkarmış, bu ilişkilerin işleyişinde Çekiç Güç, kuruluş gayesine aykırı olarak, peşmergelerin eğitilmesi ve silahlandırılmasında etkin bir surette rol oynamıştır.(Yavuz, 2003, sf 272-276) ABD, Orta Doğu'da kurmak istediği yeni düzenin sinyallerini artık net olarak vermeye başlamış, önce Nisan ayının ortalarında ABD'nin Kürt kartını gören Saddam'ın bir ön alma gayretiyle müzakerelere başladığı Kürt liderlerini müzakere masasından kaldırmış, ardından Bağdat'ın Ekim ayından itibaren Kuzey Irak'tan resmi görevlileri çekerek başlattığı ekonomik ve siyasal ambargonun sağladığı büyük siyasal avantajdan faydalanarak ayrılıkçı Kürt hareketinin kurumsallaşması sürecini fiilen başlatmıştır. Irak güvenlik güçlerinin zaten boşaltmak zorunda kaldığı Kuzey Irak'tan Bağdat'ın sivil memurlarını da çekmesi bundan sonraki aşama için son derece uygun bir hukuki ve siyasal zemin sağlamıştır. ABD'nin koruması ve teşviki altında Şubat 1992'de Şam'da bir araya gelen Kürdistan Cephe liderleri ve Irak muhalefeti, bu siyasal zemin sayesinde, Kuzey Irak'ta seçimler yapılmasını, Bağdat'ın çekilmesiyle boşalan yerel idareyi yeniden sağlayacak yerel bir meclis kurulmasını ve bölgede güvenliği temin edecek müşterek bir ordunun teşkil edilmesini kararlaştırmışlardır.(Mcdowall, 2001, sf 380) Henüz bu süreçte konumu çok sağlam olmayan ABD, Türkiye'nin tepkisinden çekinerek, Kürt liderleri Ankara'ya yollamış, Ankara'nın da bu süreci onaylamasını ve sürece katılımını sağlamıştır. Fakat zaman göstermiştir ki, Ankara'nın sürece dahil edilmesi ve Amerikalı ve Kürt liderlerin ağızlarından Irak'ın toprak bütünlüğüne dair sıkça verilen mesajlar sadece bir yatıştırma hareketi olmuş; müteakip süreçte konumu güçlenen ABD, Kürtleri Türkiye'ye tercih etmiş ve "Türkiye'yle bir konfederasyon ihtimalini" bile dile getirecek kadar iki yüzlü davranan(Hasan, "Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası", 2003, sf 66) Kürt liderler de konumları güçlenince restleşmeye varan bir çizgi değişikliği yaşamışlardır.

Mayıs 1992’de %7’lik bir baraj uygulamasıyla yerel seçimler yapılmış(Rabil, 2003), neticede barajı ancak KDP ve KYB aşarlarken, üçüncü büyük Kürt siyasi hareketi İKİH %6’lık oy oranıyla barajın altında kalmıştır. 105 kişilik yeni mecliste 5 sandalye Asuri ve Hıristiyanlara tahsis edilmiş, diğer 100 sandalye iki parti arasında 50- 50 paylaşılmıştır. Irak Milli Türkmen Partisi, bölgenin Kürtleştirilme sürecine girdiği bu dönemde, doğal olarak, seçimlerin Irak halkı ve Türkmenlerin beklentileriyle uyuşmadığı gerekçesiyle seçimlere katılmamıştır.(Özdağ, 1999, sf 71) Türkmenlerin hem dışlandıkları, hem de Irak’ın toprak bütünlüğünü esas alan Türk dış politikası gereğince yeterli destekten mahrum ve zayıf kaldıkları bu sürecin sonunda, Eylül’de KDP ve KYB peşmergelerinin birleşmesiyle müşterek bir ordu kurma girişimi başlamış, ardından 4 Ekim’de federal Irak’ın bir parçası olarak Kürdistan Federe Kürt Devleti’nin kuruluşu ilan edilmiştir.(Kurubaş, 2003, sf 39)

Türkiye, uluslar arası atmosferin etkisi altında engelleyemediği bu gelişmeleri kontrol etmek mantığıyla seçimlere ve parlamentonun teşkiline ilk aşamada onay vermişken, Kürt Federe Devletinin ilan edilmesi ve bu yapının Kerkük’ü de içerdiği yönündeki beyanların ortaya çıkması neticesinde gelişmelerden rahatsız olmuş ve 4 Ekim’deki bu kararı, barış ve istikrarı bozacağı gerekçesiyle tanımadığını açıklamıştır. Fakat yine de, Kürt liderler, 1998’de başlayan Washington Sürecine kadar, Barzani’nin “Türkiye dünyaya açılan yolumuzdur” cümlesinde özetlenen bir bağımlılıkla Türkiye ile olan ilişkilerini iyi seviyede tutmaya son derece gayret etmişlerdir.(Erkmen, “Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası”, 2003, sf 282)

Bu aşamada KYB Başkanlık Konseyi Üyesi olan Kemal Fuad’ın kendisine yöneltilen “Kürtler bağımsız bir devlet kuracak mı?” sorusuna verdiği “Neden olmasın, fakat şu an böyle bir hedefimiz yok” cevabı süreci analiz etmek ve Kürt liderlerin riyakar takiiyelerini kavramak açısından son derece yeterlidir.(Attar, 2004, sf 219)

Bu esnada ABD’nin teşvik ve himayesinde, Iraklı muhalif grupları bir araya getiren çeşitli toplantılar ve konferanslar düzenlenmiştir. Bu yönde ilk toplantı Mart 1991’de Beyrut’ta düzenlenmiş, ardından ikinci toplantı Viyana’da gerçekleştirilmiştir. Ekim 1991’den itibaren ABD’nin “Saddam sonrası Irak’ı

şekillendirecek olan siyasi gücü teşkil etmek” için Irak muhalefetine açıkça yönelmesiyle öne çıkan bir isim olan Ahmed Çelebi’nin başkanlığında, 1992’in Haziran ayında, Viyana’da yapılan bu toplantıda Irak Ulusal Kongresi kurulmuş, oluşturulan 87 kişilik ulusal mecliste 22 koltuk Kürtlere verilmiştir.(www.middleeastreference.org .uk /iraqiopposition) Irak İslam Devrimi Yüksek Meclisi, Dava Partisi ve Komünist Parti gibi önemli siyasi grupların katılmadığı, dolayısıyla Irak halkını temsil etmekten uzak kalan bu toplantıdan sonra daha geniş katılımlı diğer bir toplantı Selahaddin’de gerçekleştirilmiştir.(Attar, 2004, sf 222) CIA’in etkin desteğiyle Selahaddin’de gerçekleştirilen bu konferansta Çelebi başkan olarak belirlenirken, üç kişilik başkanlık konseyi üyeleri Kürtlere, Şiiilere ve Sünnilere birer adet olarak dağıtılmış, Barzani Kürt üye olarak bu komitede yerini almıştır.(www.middleeastreference.org .uk /iraqiopposition) Bu toplantının sonunda Londra’da çalışacak geçici Irak hükümeti olarak 26 kişilik bir bakanlar kurulu-icra komitesi belirlenmiş, bu bakanlar kurulunda 6 Kürt üyeye yer verilirken Türkmenlere sadece bir üyelik tahsis edilmiştir.(Attar, 2004, sf 222)

Arap milliyetçileri bu oluşumun ön gördüğü federalizmden dolayı, İİDYM ise Amerika’ya “Büyük Şeytan” olarak adlandıran İran’a yakın çizgisi sebebiyle harekete mesafeli kalmışlardır.(Rabil, 2003) Dolayısıyla Dava Partisi, Irak Demokratik Birliği ve Arap Milliyetçi Partisi kısa bir süre sonra hareketten kopmuşlar(www.middleeastreference.org .uk /iraqiopposition), ardından Şii İİDYM lideri Bekr El-Hekim hem etnik bölünmeye zemin hazırladığı, hem de üyelerin etnik anlamda Şii, Sünni ve Kürtlere eşit olarak dağıtılmasının adaletli olmadığı gerekçeleriyle hükümete katılmayı reddetmiştir. Dolayısıyla CIA ve ABD yönetiminin sarf ettiği tüm çabalara rağmen, muhalif gruplar arasında istenen anlaşma zemini ve işbirliği sağlanamamış, bir şemsiye örgüt olması beklenen Irak Ulusal Kongresi bu işlevini yerine getirememiş, son derece daralan bu hareket ara süreçte etkin olamamıştır.

ABD’nin Kürt merkezli politikası ve Kürtlerin ayrılıkçı tutumları kalan taraflar arasında da sürekli olarak rahatsızlık ve güvensizlik oluşturmuş, fakat yine de Kuzey Irak’taki mevcut siyasal durum ve ABD’nin demokratik ve federal bir Irak vurgusu Kürtlerin bu süreçte daima özel bir yer edinmelerini sağlamıştır. Zira hareketin merkezi ne kadar Londra’da olsa da, operasyonel üssünün Kürtlerin kontrolünde olan Selahaddin’de olması ABD destekli Kürtler için büyük bir avantaj sağlamıştır.

1995'teki başarısız darbe girişiminin ardından 1996'da Irak kuvvetlerinin Erbil ve Selahaddin'e girmeleri ve hareketin Irak'taki merkezini dağıtmalarıyla hareketin kesintiye uğramasından sonra Iraklı muhaliflerin tekrar etkin olarak bir araya gelmeleri ise, ancak ABD'nin Irak'a saldırısının gündeme gelmesinin ardından ABD'nin baskısıyla 2002 yılında mümkün olmuştur.(Attar,2004, sf 337) Bu zaman zarfında Irak Ulusal Kongresi zaten zayıf olan etkinliğini tamamen yitirmiş, umulduğu gibi bir şemsiye örgüt olamamış, aksine hareketin içinde Kürtlerin ve Şiiilerin ağırlıklı olarak yer alması Irak Sünnilerinin Saddam'ın etrafında kenetlenmelerine neden olmuştur.(Özkan, 2004, sf 282)

Irak muhalefeti hareketi bu surette parçalanma sürecini yaşarken, bu hareket içinde öne çıkan ayrılıkçı Kürt hareketi de bir birliktelik sergilemekten uzak kalmıştır. Ayrılıkçı Kürt hareketinin 1992'deki ilk parlamento ve kurumsallaşma gayreti, hareketin feodal yapısı ve liderlerin iktidar hırsı sebepleriyle uzun sürmemiş, çok geçmeden KYB, KDP ve diğer partiler arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Temel olarak Habur Sınır Kapısından elde edilen gelirlerin paylaşımı üzerine çıkan anlaşmazlıklar bu ilk yerel parlamentoyu işlemez kılmış, ardından 1993'te KDP Erbil'de, KYB ise Süleymaniye'de kendi hükümetlerini kurarak ayırmışlardır. (Kurubaş, 2003.) 1994 yılına gelindiğinde, ilk çatışmalar Sosyalist Parti ile KDP arasında ve İslami Hareket ile KYB arasında yaşanmış; ardından KDP ve KYB arasında yoğun bir silahlı mücadele başlamıştır.(Attar, 2004, sf 228) Aralık 1994'te KYB'nin Erbil'i ele geçirmesinin ardından, KDP Selahaddin kentine çekilmek zorunda kalmış ve Irak'ın fiilen bölünmesinden sonra bu kez Kuzey Irak fiilen ikiye bölünmüştür.(Akel, 2002)

Aynı yılın Mayıs ayında bölgedeki iktidar boşluğunun PKK'nın aktifleşmesini sağlayacağından endişe eden Türkiye'nin arabuluculuğuyla Silopi'de bir araya gelen iki lider anlaşma sağlayamamışlar, ardından Fransa'nın müdahalesiyle taraflar Temmuz'da Paris'te bir araya gelmişlerdir. Fransa'nın Türkiye'yi dışlayan bu tek taraflı girişimi de neticede başarısız olmuş, kısa bir süre için kesilen çatışmalar Aralık'ta yeniden başlamıştır.(Erkmen, "Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası", 2003, sf 274)

1995 yılında Amerika'nın müdahalesiyle tekrar ilan edilen ateşkesin ardından iki partinin liderleri Amerika'nın teşvikiyle İrlanda'nın başkenti Dublin'de bir araya gelmişlerdir. Gümrük gelirlerinin paylaşımı, Erbil'in durumu, geniş tabanlı bir hükümetin kurulması, bunlar gerçekleştirilirken Irak'ın toprak bütünlüğü ve Türkiye'nin güvenlik endişeleri hususlarında hassas davranılması gibi bazı noktalarda ilkesel olarak bir takım kararlar alınmış, fakat ikinci tur görüşmelerinde ilerleme kaydedilememiş ve neticede bu görüşmeler de sonuçsuz kalmıştır.(Oran, 1998, sf 171-178) Türkiye bu görüşmelere gözlemci statüsünde katılmış; KYB, KDP'ye silah yardımı yaptığı ve meselede tarafsız olmadığı gerekçesiyle Türkiye'nin görüşmelere katılımını eleştirmiştir.(Erkmen, "Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası", 2003) Ardından 11 Ekim'de Tahran'da iki parti yetkilileri tekrar bir araya gelmişler, bazı noktalarda anlaşma sağladıklarını ilan etmişlerdir.(Özdağ, 1999, sf 100) Fakat Türkiye'nin de fiilen katıldığı Amerika'nın tarafları uzlaştırma çabaları neticede yetersiz kalmış ve Ağustos 1996'da çatışmalar yeniden başlamıştır.

Kuzey Irak'taki bu yeni çatışma ortamında iki grup, ABD'nin konumunu yeterince güçlendirememesi sebebiyle halen etkin olan bölgesel güçlerden faydalanmaya çalışmış; KYB doğuda etkinleşen İran'a yaklaşmıştır. KDP bu süreçte Türkiye'yle ilişkilerini daha sıcak tutmaya özen göstermiş; fakat 1995 yılına gelindiğinde KYB ve PKK ile süren mücadelede zayıf düşmeye başlayan KDP, PKK ile ateşkes imzalamış; 1996 yılında ise bu anlaşmayı PKK'nın serbest faaliyet göstermesine olanak tanıyacak seviyede genişletmiştir. Dolayısıyla Türkiye ile sıkıntılı bir döneme giren KDP, KYB'nin İran destekli yayılmasına karşılık Bağdat rejimiyle yakınlaşmıştır.(Erkmen, "Türkiye'nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası", 2003, sf 276) İran'ın İKDP'yi takip etmek amacıyla icra ettiği sınır ötesi operasyonla Irak topraklarında Sancakköy bölgesine kadar girmesi, KDP için Bağdat rejimiyle somut bir anlaşma yapması için altın bir fırsat olmuştur. 31 Ağustos'ta Saddam'ın Cumhuriyet Muhafızlarıyla beraber hareket eden KDP Erbil'i ele geçirmiş, Amerika'nın bu harekate tepkisi sadece güneydeki uçaksavar mevzilerinin bombalamak olmuş, neticede Bağdat'tan sorunsuz bir destek alan KDP güçleri Süleymaniye ve Halepçe'ye kadar ilerlemişlerdir. Elbette ki, ABD'nin bu sürece nispeten sessiz kalması, bölgede aktifleşen İran'ın etkinliğinin Saddam'ın eliyle kırılmasından başka bir amaç taşımamaktadır.(Attar, 2004, sf 229-236) Bu

surette ABD bölgede etkinleşmesini kesinlikle kabul edemeyeceği İran'ı bölgeden silmiş, bunu yaparken müteakip süreçte sorun teşkil edebilecek olan “Kürt gruplar arasındaki çatışmaya müdahil olma” zaruretinden kurtulmuştur.

KYB'nin İran desteğindeki karşı saldırısıyla Süleymaniye tekrar KYB'nin kontrolüne girmiş, bu aşamadan sonra ABD ipleri yine kendi eline almış ve neticede iki lider arasında Ekim 1996'da ABD'nin inisiyatifiyle Ankara görüşmeleri başlamıştır. (Yıldız Kerim, 2005, sf 104-105) Kısa süren bir ateşkesten sonra Ekim 1997'de PKK'nın da desteğiyle KYB unsurlarının KDP mevzilerine saldırmasıyla tekrar başlayan çatışmalar Ankara görüşmelerini bitirmiş, ardından Eylül 1998'de ABD'nin baskısıyla Washington'da bir araya gelen iki lider, bu sefer sürekli olacak bir anlaşmaya varmışlardır. Gerçi Washington'da alınan karar doğrultusunda, 1994 yılında dağılan Kürt Parlamentosu 2002 yılının 4 Ekim'inde Erbil'de yeniden toplanmış, yine de Kuzey Irak'taki çift başlı yönetim ABD'nin Irak'a müdahale sürecine kadar ortadan kaldırılamamıştır.(Kurubaş, 2003, Irak Krizi, sf 40) Fakat çatışmaları tamamen bitirmesi ve ayrılıkçı Kürt hareketini Ankara'yı da dışlayarak tam anlamıyla ABD'nin kontrolüne ve güdümüne sokması açısından Washington Anlaşması bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonra ABD, Saddam'ın Erbil'e girişinde bölgeden kaçırmak zorunda kaldığı ve Guam'da eğittiği CIA peşmergeleri ve NGO'larıyla bölgeye tekrar ve kalıcı olarak yerleşmiş ve bu surette 2003'teki ABD işgaline kadar yeni ve ABD menfaatleri açısından istikrarlı bir dönem başlatmıştır.(Özkan, 2004, sf 307-313)

Washington Süreci pek çok açıdan Kuzey Irak Kürt ayrılıkçı hareketi için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Öncelikle yukarıda belirtildiği gibi Ankara bu sürece dahil edilmemiş, ikinci olarak mutabakat zaptında yer alan “Irak'ın federatif modelde yeniden yapılanması” ifadesi ABD'nin Kürt merkezli politikasını net olarak ortaya koyan yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu surette Ankara Kuzey Irak'taki gelişmelerden giderek artan bir şekilde dışlanacağı ve Ankara'nın hassasiyetlerinin göz ardı edileceği bir sürece girmiştir. Ayrıca mutabakatın “Irak'ın sınırlarının teröristler ve başka güçlerce ihlal edilmesini önlemekten KDP ve KYB'yi sorumlu tutması”, aslında daha ziyade, “diğerleri” tabiriyle İran ve Türkiye için verilen önemli bir mesaj olmuştur. Bu maddeyle ilk defa olarak, ayrılıkçı Kürt hareketi, Türkiye'nin tek taraflı müdahalesine karşı kapalı olarak ABD'nin desteğini arkasına

almıştır. Gerçi müteakip süreçteki toplantılar Londra ve Ankara’da planlanmış ve bu surette Ankara’nın bu sürece zahiren dahil olması sağlanmıştır. Fakat bu yatırırma manevrasının çok fazla bir anlam teşkil etmediği, Ankara sürecine Türkmenlerin etkin olarak katılımının sağlanamamasıyla tebarüz etmiştir. Denilebilir ki, Ankara, bu zaman zarfında, süreci yönlendirmekten veya karar mekanizmasına dahil olmaktan çok, sürece monte edilip uydurulduğu zayıf bir etkinlikle sınırlı kalmıştır.

Tüm bu gelişmeler, Kuzey Irak’taki aşiret tabanına dayalı çift başlılığı silemeseler de, Kürt bölgesinde işler bir siyasi ve ekonomik sistemin oluşumunu, kurulan bir merkez bankası vasıtasıyla yurt içi ve yurt dışı şubeleri olan bir bankacılık sektörünün hayata geçirilişini, imar, iskan ve telekomünikasyon alanında ciddi yatırımların yapılmasını sağlamış; tüm bu gelişmeler dış destek, sınır ticareti ve kaçakçılıktan elde edilen gelirlerle gerçekleştirilmiştir.(Kurubaş, 2003, sf 41) Yine “devlet kurumlarının teşkil edilmesi ve devletleşme” sürecinin önemli adımları olan Zaho’da askeri bir akademinin kurulması, emeklilik kurumunun tesisi, çevre ülkelerle çeşitli ticari anlaşmaların yapılması ve diplomatik ilişkilerin kurulması gibi adımlar Kuzey Irak’ta fiili bir devlet mekanizmasının teşkiline olanak sağlamıştır.(Erkmen, “Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası”, 2003, sf 278) Bu zaman zarfında Avrupa ve ABD’nin desteğiyle Kuzey Irak’ta üç adet üniversite kurulmuş, Kürt yönetimleri 9 tanesi “gıda karşılığı petrol programıyla” bağlantılı olan 12 adet BM kurumuyla direkt bir işbirliği içinde çalışmışlardır.(O’leary Carol, 2002)

Yine bu yıllar üçüncü büyük siyasi güç olan İKİH’nin de kendi içinde çatlama yaşadığı yıllar olmuştur. Hamas, Tevhid, Soran Birliği ve İslami Birlik Hareketi gibi bir takım bölünmeler haricinde asıl önemli bölünme daha sonra Ensar-ül İslam’a dönüşecek olan Cund-ül İslam’ın hareketten kopması olmuştur.(Rubin, 2001) Cund-ül İslam 1998 yılında İKİH’nin KYB yerel hükümetine katılma kararı almasının ardından radikal eğilimli kanadın partiden kopmasıyla oluşmuş, daha sonraki yıllarda isim değiştirerek Ensar-ül İslam adını almıştır. Yine bu dönemde daha sonraki siyasi süreçte etkinleşecek olan Kürdistan İslami Birliği kurulmuş, daha çok öğrenciler arasında yaygın olan salt politik bir organizasyon olarak ön plana çıkmıştır. (www. middleeastreferance.org.uk/iraqiopposition) Bölünmelerden sonra Cund-ül İslam ve müteakiben Ensar-ül İslam’ın KDP ve daha çok KYB ‘yle girdiği

çatışmalar ve silahlı mücadele haricinde, diğer İslami oluşumlar bu süreçte çok fazla etkin olamamışlar ve KDP ve KYB ile iyi ilişkiler içinde bulunmuşlardır.

Türkiye'nin bu sürece katkısı ise, halen tartışılmakta olan ve gelecekte de çok fazla tartışılacak olan bir boyutta, son derece güçlü olmuştur. Bu açıdan denilebilir ki, Kuzey Irak'taki bu fiili yapıyı Türkiye kendi elleriyle besleyip büyütmiş veya bölgesel gelişmelerin tazyikiyle desteklemek zorunda kalmıştır.

Kürt hareketinin devletleşme sürecini yaşadığı bu zaman diliminde, Kürtlerin sahip oldukları her hukuksuz kazanımın aynı coğrafyayı paylaşan Türkmenlerin kaybı olduğu gerçeğinin yanı sıra, Kuzey Irak'ta yoğun bir Kürtleştirme ve Türkmenleri baskı altına alma süreci yaşanmıştır. Saddam'ın isyancı Kürtleri tarihi bir Türk kenti olan Erbil civarında kurduğu kamplara yerleştirmesiyle başlayan Erbil'in Kürtleştirilmesi süreci bu dönemde had safhaya ulaşmış ve Erbil, demografik yapı olarak, artık Duhok ve Süleymaniye ile aynı statüye taşınmıştır.(Bulut, 2006, sf 23) Diğer yandan, ancak 1990'lar gibi geç bir tarihten sonra etkin olarak örgütlenme çabalarına giren Türkmenler, 1995'te üç önemli Türkmen Partisinin "Irak Türkmen Cephesi" adı altında bir araya gelmesiyle seslerini yükseltmeye başlamışlar ve dolayısıyla arz ettiği potansiyel tehdit sebebiyle, peşmergelerin ve stratejilerini Kürt kartı üzerine bina eden emperyalist güçlerin öncelikli hedeflerinden birisi haline gelmişlerdir. Özellikle Barzani'nin 1996, 1998 ve 2003 yılındaki ITC'ye yönelik askeri saldırılarıyla tecessüm eden siyasi baskıların yanı sıra(Şimşir, 2004, sf 216-217), 1995 yılında Erbil'deki Türkmeneli TV ve Kifri'deki radyo binasına yönelik saldırılarla kendisini gösteren kültürel baskılar bu süreçte oldukça etkin olmuşlardır. Kültürel baskının diğer bir boyutu da eğitim kurumlarında kendisini göstermiş; Barzani, 1975'te kazanılan haklarla kurulan Türkmen okullarında Kürtçe eğitimi zorunlu kılmış, buna ek olarak Kürt mahalli kurumlarında Türkmenlere ikinci sınıf insan muamelesi gösterilerek kültürel bir asimilasyon süreci uygulanmıştır.(Ayışığı, 2005) Ayrıca Kürt gruplar, siyasi ve askeri güçlerinin sağladığı avantajlarla, daha etkin olabilecek politikalar üretmişler; bu doğrultuda kukla Türkmen partileri kurarak ve bunları uluslar arası kamuoyuna Türkmenlerin temsilcileriymiş gibi sunarak Türkmenlere uyguladıkları asimilasyon programlarını legalleştirme ve perdeleme yoluna gitmişlerdir. Kürt politikalarına yakın olan Türkmen Kardeşlik Partisi, Türkmen Birlik Partisi, Kürdistan Türkmen

Kültür Cemiyeti gibi bu tür kukla partiler, Türkmenler arasında siyasal yapılanma boyutunda zaten var olan Şii- Sünni çatlağının yanı sıra Türkmen siyasal birliğine zarar veren bölücü yapılanmalar olarak ön plana çıkmışlardır.(Şimşir, 2004, sf 222)

10.4. Türkiye'nin Bu Dönem Kuzey Irak Politikası Ve Yanılgılar

İkinci Körfez Savaşı ile ABD'nin Irak'ı işgali arasındaki "Irak'ın fiilen üç parçaya bölüldüğü ve Kuzey Irak'ta fiili bir Kürt yönetiminin doğduğu" bu süreçte Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarını, ABD'nin Orta Doğu'yu yeniden şekillendirmek gayesiyle bölgede konuşlandığı askeri mevcudiyetinin baskısı altında dört ana faktör belirlemiştir:

- a. KDP ve KYB faktörleri
- b. PKK faktörü
- c. Irak merkezi yönetimi ile olan ilişkiler
- d. Irak'ta bulunan Türkmenlerin durumu(Bilgi, 2003, sf 228)

Bu dört faktörden, KDP ve KYB'nin başını çektikleri Kuzey Irak'taki Kürt ayrılıkçılığı ve bu ayrılıkçılığın bölgesel istikrar açısından taşıdığı potansiyel tehdit, aynı sorunun Türkiye temsilcisi olan PKK terör örgütünün Kuzey Irak'taki otorite boşluğundan faydalanarak etkinleşmesi ve Kuzey Irak'ın muhtemel bir Kürt devletinin ilk ayağı olması itibariyle Irak'ın korunması gereken toprak bütünlüğü Kuzey Irak konusunda Türk dış politikasını şekillendiren asıl faktörler olmuşlardır. Dördüncü faktör olan Irak Türkleri ne yazık ki bu faktörlerin gölgesinde kalmış ve neticede bu süreç boyunca zayıf bir vizyonun öne çıktığı kısa vadeli denge politikaları uzun vadede Türkiye'nin ve Türkmenlerin hayati kayıpları olmuştur.

Genel olarak bakıldığında görülecektir ki, silahlı peşmerge çeteleri tüm gay-ri hukuki geçmişlerine ve hukuksuz kazanımlarına rağmen bugün bölgede legalleşmişlerdir. Bunu gerçekleştirirken kullandıkları en etkin güç ise, sürekli bir dış destekle ayakta tuttıkları silahlı peşmerge çeteleri olmuştur. Türkiye'nin Kürt ayrılıkçılığına karşı Irak'ın toprak bütünlüğünü esas alan barışçı veya başka bir

tabirle pasif dış politikası, bu açıdan bakıldığında, Türkmenlerin silahlı bir güç olamamalarının ve dolayısıyla bölgesel dengelerin Kürtler lehine şekillenmesinin en büyük sebeplerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır.(Özdağ, 1999, sf 231) İkinci Körfez Savaşı'na kadar Rusya, İngiltere, İsrail, ABD, İran ve Suriye silahlı peşmerge çetelerini Irak rejimine karşı değişen dönem ve dengelerde aktif olarak destekledikleri halde; bölge üzerindeki tarihi hakları sebebiyle oyunun asıl aktörü olması gereken Türkiye, Irak Türkleri ezilirken aktif bir politika izleyememiştir. Türkmenlerin hayat haklarının gaspı anlamına gelen peşmergelerin hukuksuz kazanımları ve Bağdat rejiminin baskıları karşısında oldukça zayıf tepkilerle yetinmiş, gelişmelere doğrudan müdahil olmadığı gibi, ne yazık ki, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması mantığıyla Türkmenlerin silahlı ve siyasi bir güç teşkil etmesi için de gereken desteği verememiştir.

İkinci Körfez Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye'nin Irak politikasında köklü değişiklikler yaşanmış, Türkiye bu tarihten itibaren geleneksel olarak takip ettiği bölgesel tarafsızlık politikasını terk etmiş ve net bir tavırla koalisyon güçlerinin yanında yer almıştır.(Bilgi, 2003, sf 228) Esas olarak Özal tarafından çizilen ve Özal'ın tabiriyle "Bir koyup üç almak" olarak özetlenebilecek bu politikadan güdülen maksatları, "engellenemeyecek gelişmelerin dışında kalmamak, krizden sonra Orta Doğu'da oluşacak masada aktif olarak yer almak ve yeniden yapılanma sürecinde söz sahibi olmak" olarak özetlemek mümkündür. Aslında bu iddialı hedeflerle birlikte bu politikanın oluşumundaki asıl etkenin, yeni dünya düzeninde rakipsiz bir güç konumuna yükselen ABD'nin, küresel hegemonyasını pekiştirmek amacıyla başlattığı bu radikal değişimde düşmanlarını yeniden tanımlamasının yarattığı "güvenlik endişesi" olduğu bugün dahi geçerli olan aşikar bir gerçektir. Özal'ın "Kriz sonrası Orta Doğu'da oluşacak masada Türkiye'nin masada yer almasını istedik, menüde değil" sözleri bu gerçeği yeterince yansıtmaktadır.(Yavuz, 2003, sf 166-168) Ankara'da 16 Mart'ta Türk Ocaklarının 36. Genel Kurul Toplantısında pasif kalmakla suçlanan Dışişleri Bakanının "Belki de sizden daha çok acı gerçeklerle karşılaşan bir insanım" şeklindeki sözleri, dış politikanın teşkilindeki bu tür kısıtlayıcı faktörlerin etkisinin üstü kapalı başka bir ifadesidir.(Vatan Gazetesi, 16 Mart 2006)

Neticede engel olamadığı değişime ve bölgedeki gelişmelere doğrudan müdahil olma mantığıyla ve güçlü bir güvenlik endişesiyle hareket eden Türkiye, koalisyon güçlerinin yanında yer almış, Huzur Harekatlarına hukuki zemin hazırlamış, Çekiç Gücün topraklarında konuşlanmasına izin vermiş ve BM ambargosunu petrol boru hattını kapatarak etkin olarak uygulamıştır. Fakat Türkiye, beklentilerinin aksine Madrid Zirvesi dahil yeni sürece aktif olarak dahil edilmemiş, karar mekanizması içine girememiş ve hatta ekonomik kayıpları dahi karşılanmamıştır. Bu süreçte bölgede etkin bir rol oynamanın gerekliliğine inanan Özal ile, peşmergelerin elde edeceği kazanımların istikbalde Türkiye'deki ayrılıkçı Kürt terörünü güçlendireceğini düşünen TSK'nin karar mekanizması arasında yaşanan gerginliğe rağmen; Özal'ın koyduğu ağırlıkla “peşmerge güçlerini kontrol altında tutmak, Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmaları sürecini engellemek ve PKK'yı peşmergelerden izole ederek etkisizleştirmek” amaçlarıyla Barzani ve Talabani'yle doğrudan ilişki kurulmuştur. Türkiye bu süreçte Kuzey Irak Kürtlerinin dünyaya açılan kapıları olmuş, ekonomik, siyasal ve askeri boyutta peşmerge çetelerine ne yazık ki güçlü ve onlar açısından hayati bir destek sağlamıştır.

ABD'nin henüz konumunu tam olarak güçlendiremediği 1992- 94 yıllarında, Türkiye, umduğu gibi, denklemin önemli bir parçası olmayı, ekonomik olarak Türkiye'ye son derece bağımlı olan KDP ve KYB'yi bu surette etkin olarak kontrol altında tutmayı ve PKK'yı nispeten izole etmeyi başarmıştır. Bu süreçte Ankara'nın sağladığı kırmızı pasaportlarla dünyaya açılan, Ankara'da temsilcilik, başka bir tabirle aslında fiili birer konsolosluk bile edinen iki peşmerge lideri, konumları güçleninceye kadar, adımlarında sürekli olarak Ankara'nın onayını aramışlardır. Talabani daha çok İran'a yakın dururken, Barzani bu süreçte Türkiye ile daha sıkı bir ilişki içinde olmaya özen göstermiştir. Türkiye Barzani'ye, PKK'ya karşı yaptığı göstermelik bir işbirliği çerçevesinde, ekonomik ve askeri olarak yoğun bir destek sağlamış, 1997 çatışmalarında KDP, rakibi KYB'nin karşısında ancak Türkiye'nin desteğiyle ayakta kalabilmiştir. (Bilgi, 2003, sf 231) Fakat 1995 yılından itibaren önce KYB, ardından KDP'nin PKK'yla yaptığı anlaşmalar, PKK'yla mücadelede bu iki partinin gösterdiği iki yüzlülük, ardından bölgedeki KDP- KYB çatışmasına ABD'nin direkt müdahalesi ve 1998'de Türkiye'nin dışlandığı Washington sürecinin başlamasıyla Türkiye denklemin dışına atılmış, gelişmeler üzerindeki zahiri

kontrolünü kaybettiği huzursuz bir sürece girmiştir.(Erkmen, “Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası”, 2003, sf 284-285)

Bu dönemde Türkiye, bir taraftan da, 1992 yılında Kürt Ulusal Meclisinin açılmasından sonra Kürt Federe Devletinin ilan edilişi üzerine yaşadığı huzursuzlukla Suriye ve İran’la yakın ilişkiler kurmuş, 1994’e kadar bu ülkelerle bir dizi güvenlik protokolleri imzalamış ve bir nevi Kuzey Irak’ı çevreleme politikasını hayata geçirmeye çalışmıştır. Ayrıca, hem uygulamakta olduğu BM ambargosu yüzünden ödediği ağır ekonomik bedel, hem de Kuzey Irak’taki bağımsızlığa doğru giden oluşumdan duyduğu rahatsızlık sebebiyle Irak merkezi otoritesiyle kopmuş olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve Irak’ın toprak bütünlüğü yönünde tavır koymaya gayret etmiştir.(Bilgi, 2003, sf 228) Fakat denilebilir ki, saplantılı bir güvenlik endişesi ve ekonomik bağımlılığın getirdiği kısıtlamalarla Türkiye, ne istediğinden çok ne istemediğini söyleyen, net bir politika ve kararlılıktan mahrum, bölgede etkinlik vasıtası olabilecek Türkmenlere karşı güttüğü son derece zayıf bir politika ile tarihi bir sorumluluk altına giren dengesiz bir süreç yaşamıştır.

Netice olarak denilebilir ki, genel olarak bakıldığında Türkiye bu süreçte hem ekonomik olarak, hem siyasal olarak ciddi boyutta kayıplar yaşamış; Irak’a uygulanan ambargoya verdiği destek Türkiye’ye 10 yıl için ihracat, turizm ve müteahhitlik hizmetlerinde 25 milyar dolar gibi büyük rakamlara mal olmuş(Bilgi, 2003, sf 233); bunun yanı sıra Kuzey Irak’ta fiili bir Kürt devletinin doğmasına yardımcı olmuştur. Türkiye’nin Kuzey Irak’taki iktidar boşluğunu gidermeye yönelik tüm çabalarına rağmen PKK terör örgütünün aktiviteleri ancak 1990’ların sonlarında geçici bir gerileme yaşamış, fakat bu dönemin Kuzey Irak Kürt çetelerini güçlendiren yanlış politikaları günümüze Türkiye’deki siyasal istikrarı da tehdit edecek seviyede olumsuz olarak yansımıştır. 1980’li yıllarda ABDli stratejistlerce ortaya atılan ve havuç- sopa taktiğiyle müteakip süreçteki ABD stratejilerine uygun zemini hazırlama amacından başka bir amaç gütmeyen “Ya Türkiye küçülecek, Fırat’ın batısına çekilecek, ya da Musul ve Kerkük’ü de alarak Kuzey Irak Türkiye’ye eklenecek” tarzındaki sözde Türk- Kürt federasyonu gibi tezlerin beslediği bu süreç, bugün için birinci seçeneğin güç kazanmasıyla Türkiye’nin milli menfaatleri için en büyük potansiyel tehdit konumuna gelmiştir.(Üşümezsoy, 2006, sf 221)

11. ABD’NİN IRAK’I İŞGALİ SONRASINDA KUZEY IRAK KÜRT HAREKETİNİN ULUSLAR ARASI DÜZEYDE EDİNDİĞİ TARİHSEL KAZANIMLAR

11.1. 11 Eylül Saldırıları, ABD’nin Değişen Güvenlik Stratejisi Ve Irak’ın İşgali

21. Y.Y. henüz başlamışken, El Kaide’nin 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları yeni yüzyıla damgasını vuran ve hatta 21.Y.Y.’lı şekillendiren asıl gelişme olarak ön plana çıkmıştır. Bu açıdan 21. YY siyasi tarihini 1 Ocak’tan değil 11 Eylül’den itibaren başlatmak hata olmayacaktır.(Erkmen, “ABD, Büyük Ortadoğu ve Türkiye”, 2004, sf 18) Soğuk Savaşın sona ermesiyle uluslar arası sistemde tek güç merkezi olarak ön plana çıkan ABD bu gelişmeyle birlikte küresel bir imparatorluk olma yolundaki radikal manevraları için uygun zemini bulmuş; bu tarihten itibaren kendi iç kamuoyunda yüksek bir destek edinmiş, öte yandan uluslar arası kamuoyunda daha net, daha dayatmacı ve uluslar arası kurumları ve sağladıkları meşruiyeti kolaylıkla sürecin dışına itebilen “tek taraflı bir meşruiyet” kazanmıştır. Yeni hedefini uluslar arası terörizm olarak belirleyen ABD, bu süreçte, uluslar arası terörizme karşı küresel bir güvenlik anlayışı geliştirmiş ve nihai hedef olarak “demokrasi, serbest ticaret ve uluslar arası hukuka dayanan küresel bir uluslar arası düzen” sağlamayı deklare etmiştir.(Kissinger, 2000, sf 8)

Fakat aradan geçen zaman çok net olarak göstermiştir ki, demokrasinin global bir rejim olarak ilanı ve insan hakları çerçevesinde terörizmle mücadele olgusu, bir amaç değil araç olarak kullanılmış ve yeni dünya düzeninin kuruluşunda Anglo-Sakson hegemon güçlerin askeri müdahalelerine meşruiyet kazandıran bir vasıta olmuştur. (Özdek, 2000, sf 338) Aslında 1990’lı yıllarda hazırlanan ve “ABD’nin hegemonyasının sürdürülebilirliği için, dost veya düşman farkı gözetmeksizin, rakiplerinin güçlenmesinin engellenmesi ve bunu sağlamak için gerektiğinde güç kullanılmasının zaruretini ön gören” (Bush, 20 Eylül 2001, www.

whitehouse.gov/news) Neo-Conların taslak stratejisi, ABD'nin yeni dönemdeki ulusal güvenlik stratejisinin temelini oluşturmuştur. 2000 yılında Dick Cheney, Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz gibi bugünkü muktedir siyasetçilerin "Yeni Amerikan Yüzyılı" adıyla hazırladığı bu raporda geçen "ABD'nin Orta Doğu bölgesinin güvenliği üzerindeki rolünün Saddam Hüseyin yönetiminin akıbetinden bağımsız olarak kalıcı kılınması ve ABD'nin küresel hegemonyasının tesisi için Pearl Harbor gibi yıkıcı ve hızlandırıcı bir olaya ihtiyaç duyulduğu"(Döksat Kerem, 2002) gibi radikal cümlelerin varlığı bu süreci anlamlandırmak için son derece çarpıcı ve yeterlidir.

ABD'nin bu yeni ve saldırgan ulusal güvenlik stratejisi, bu surette hukuksuz bir mantıkla, "haydut devletleri ve onların terörist dostlarını, ABD ve müttefiklerini kitle imha silahlarıyla tehdit eder hale gelmeden önce durdurmaya hazır olmak" şeklinde özetlenebilecek olan(The National Security Strategy of the United States of America, White House, September 2002, www.whitehouse.gov) "pre-emptive-önleyici saldırı" doktrini çerçevesinde şekillenmiştir. Bu suretle ABD, düşmanı herhangi bir saldırısından önce ve dünyanın her yerinde vurmaya öngören "pre-emptive" kavramıyla özdeşleşen Bush Doktrini çerçevesinde, "Amerikan hegemonyasının temellerini, sahip olduğu rakipsiz askeri gücünü hesapsız ve tam anlamıyla kullanarak atacağı" yeni bir dönemi başlatmıştır.(Yıldız Yavuz, 2004, sf 133)

Dolayısıyla ABD'nin hegemonyasını sürdürme ve küresel bir imparatorluk olma yönündeki bu radikal manevralarında, BOP kapsamında, birincil hedef bölgesi olan Orta Doğu ve dayatılan değişimin ilk ayağı olan Irak, üzerinde sınırsız bir güç kullanılacağı yeni bir sürece girmiş, 29 Ocak 2002 tarihinde, İran ve Kuzey Kore ile beraber, Başkan Bush tarafından ilan edilen "şer eksenine" dahil edilmiştir.(www.whitehouse.gov/news) Bu tanımlamadan bir yıl önce "El Kaide ile Irak'ı Prag'ta görüşme yaptıkları iddiasıyla 11 Eylül saldırıları çerçevesinde ilişkilendirmeye" yönelik başlatılan psikolojik hareket(Attar, 2004, sf 300) ABD ve müttefikleri tarafından tüm hızıyla devam ettirilmiş; çok fazla tutmayan bu kuramın ardından savaş için uygun zeminin teşkili gayretleri, BM'in 1441 numaralı kararı ve bu kararın uygulanması çerçevesinde, "Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu" tezine kaydırılmıştır. Bu süreçte Amerika BM silah denetçilerinin çalışmalarını ve

raporlarını işine geldiği boyutlarıyla ve şekliyle ele alıp, BM Güvenlik Konseyini de sürece dahil etmeye çalışmış; fakat destek bulamadığı gibi, Fransa, Çin, Almanya ve Rusya başta olmak üzere çok geniş bir uluslar arası muhalefetle karşılaşmıştır. Bu süreçte BM silah denetçilerinin başkanı Hans Blix'in de itiraf ettiği gibi “herhangi bir kitle imha silahı ele geçirilememiş”(www.un.org./depts/unmovic/blix) olmasına rağmen; sadece “Irak’ın işbirliği yapmadığına dair eleştiriler ve silahların varlığına dair şüpheler ve tezler” üzerine kurulu saldırgan bir siyasetle Orta Doğu yüzyılın savaşına hızla taşınmıştır.

Uluslar arası hukuk açısından kabul edilemez olan bu süreç, “BM, Avrupa, Asya, İslam ve bölge ülkelerinin çoğunun karşı çıkmasına rağmen” 11 Mart 2003’te ABD’nin Irak’ı işgal etmesini netice vermiştir.(Attar, 2004, sf 343) Irak’ın işgaline karşı gerçekleşen bu uluslar arası muhalefetin temelinde güvenlik endişeleri ve ABD’nin ön gördüğü yeni dünya düzeninde “çevrenme operasyonuna” maruz kalmak gibi olgular yatarken, petrol üzerine yapılan pazarlıklar ve çıkar çatışmaları da bu süreçte oldukça etkili olmuştur. Uluslararası Enerji Ajansının 2002 raporuna göre Saddam Hüseyin yönetimi ile Fransa, Çin ve Rusya arasında gerçekleştirilen, toplam değeri 1,1 trilyon doları bulan ve ABD ve İngiltere’nin kendi çıkarları için birer tehdit olarak algıladıkları petrol anlaşmaları, ABD’nin hareket sonrasında Saddam dönemindeki tüm anlaşmaları geçersiz sayacağı yönündeki beyanıyla bu ülkelerin krize yaklaşımını etkileyen bir başka önemli faktör olmuştur. (Yıldız Yavuz, 2004, sf 143,169)

Son olarak şunu belirtmek gerekir ki, uluslar arası hukuk açısından son derece tartışmalı olan önleyici saldırı doktrini, olduğu gibi kabul edilse ve geniş bir surette yorumlansa dahi, Irak’ın işgalini desteklemek veya meşrulaştırmak için yeterli değildir. Zira bugün gelinen noktada açıkça görülmektedir ki, Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğu tezi doğrulanamayan bir psikolojik harp süreci olarak tarihteki yerini almış ve Irak’tan Amerika’ya yönelen tanımlanabilecek bir tehdidin var olmadığı aşikar bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu doktrin, Irak boyutuyla, uluslar arası hukuktaki nefsi müdafaa ilkesinin sınırlarını tartışmasız bir surette aşmıştır.(Galston, 2002)

11.2. Irak'ın İşgali Sonrasında ABD'nin Yeni Stratejik Ortağı Olarak Kürt Hareketinin Kazandığı Güçlü Konum

ABD, Clinton döneminde Irak'a yönelik uyguladığı çevreleme politikasının ardından, 2000'li yıllarda, oğul Bush'un iktidarıyla beraber Irak'ın işgalinin gündeme getirmiş; dolayısıyla bu doğrultuda Irak'ın iç dinamiklerine daha yoğun olarak yönelmiştir. ABD, gerek Kürtlerle, gerek diğer muhalif gruplarla 1998 yılında çıkardığı Irak'ı Kurtarma Yasasının ardından yoğunlaştırdığı ilişkilerini bu süreçte daha organize ve işlevsel kılmaya ve bu doğrultuda muhalefeti kurumsallaşma sürecine sokmaya çalışmıştır. Bu sürece hemen uyum sağlayan, ABD'yi Türkiye, İran ve Irak gibi kudretli bölgesel güçlere karşı iyi bir müttefik olarak benimseyen ve dolayısıyla Sovyet döneminin sosyalist söylemlerini terk edip artık “insan hakları, demokrasi ve Batıya yönelim” merkezli bir konuşma dili benimseyen Iraklı Kürtler, bu süreçten oldukça güçlenerek çıkmışlardır.(Zanger, 2002)

Ne acıdır ki, ABD Kürtlerin desteğini teyit etmek amacıyla ilk ciddi hareketini yine Türkiye üzerinden yapmış; 2001 yılının sonlarında Türk diplomatlarının da içinde yer aldığı bir Amerikan askeri ve istihbarat heyeti Türkiye üzerinden Kuzey Irak'a geçerek ilk pazarlıklarını yapmışlardır. Kürt liderler, ABD'ye olan güvensizliklerini ortaya koydukları ve geleceğe dair açık garantiler istedikleri bu ilk görüşmeden sonra, “federal bir Irak istemlerini” açıkça dile getirdikleri bir süreci başlatmışlardır. (Attar, 2004, sf 300) “Biz bir diktatörün başka bir diktatörle değişimine ilgi duymuyoruz.” diyen Kürt liderler, bu süreçte bir yandan “demokratik, barışçı ve Irak halklarının haklarını tanıyan” bir rejim istediklerini beyan ederek ve Irak'ın toprak bütünlüğünü ön plana çıkararak Türkiye, Suriye ve İran'ı yatıştırırlarken; diğer yandan “merkezi hükümete karşı herhangi bir askeri eylemin ancak federal, demokratik ve çoğulcu bir Irak'ı netice vermesi gerektiğini” beyanla verecekleri desteğin başta federasyon olmak üzere şartlarını net olarak dile getirmişlerdir.(Zanger, 2002)

ABD, 2001 yılından itibaren sürdürdüğü görüşmelerin ardından, dörtlü grup olarak adlandırılan, “iki Kürt partisi KDP ve KYB, Şiilerin temsilcisi olarak İİDYM ve muhalif eski askerlerin toplandığı Irak Ulusal Uzlaşması” ile Londra'da bir dizi

toplantı yapmıştır. Daha sonraki süreçte katılımcıların sayısı artırılarak bu toplantılar Washington'a kaydırılmış, CIA'in etkin desteğine sahip olan Ahmed Çelebi liderliğindeki Irak Ulusal Kongresi ABD tarafından muhalefetin başat rolüne getirilmiştir. (Zanger, 2002)

Bu süreçte önemli bir yer tutan Londra toplantısının 23 başlıklı kararları incelendiğinde görülmektedir ki, “gerek federalizme ve Kürt sorunun çözümüne olan vurgusu, gerek normalleştirme hareketi adı altında sürgündekilerin ve mültecilerin geri dönüşünün sağlanması gibi kararlar”, ayrılıkçı Kürt hareketinin bu süreçten istediğini aldığını göstermiştir. Türkmenler için ise sadece bir maddede ve gayet muğlak ifadeler kullanılmıştır. Üstelik toplantıda kurulması öngörülen 65 kişilik “İzleme ve Eşgüdüm Komitesine” ITC'den iki, Türkmen İslami Hareketi'nden bir olmak üzere toplamda sadece üç Türkmen temsilcinin katılması, Türkmenlerin Kürtlerin aksine azınlık statüsüne sokulması ITC'nin Türkmenleri dışlayan bu süreci tanımasına sebep olmuştur.(Şimşir, 2004, sf 250)

Türkmenleri bu surette dışlayan Irak muhalefeti hareketi, 2003 yılında Selahaddin ve Erbil'de iki önemli toplantı yapmış, Saddam sonrasında öngörülen iki yıllık bir geçiş dönemi için kurulacak geçici yönetimin yapısını belirlemiş ve en nihayetinde ikisi Barzani ve Talabani olmak üzere altı kişilik bir başkanlık heyeti seçmiştir. Fakat denilebilir ki, ABD, finanse ettiği ve Zalmay Halilzad'ı tam yetkiyle donatarak yönlendirmeye çalıştığı Irak muhalefeti hareketinden müteakip süreçte beklediği getiriye alamamıştır.(Attar, 2004, sf 336-342) Bu toplantı Başkanlık Konseyinde Türkmenlere hiç yer verilmemesiyle Türkmenlerin sürecin tamamen dışına itilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Kürt propagandasının ağır bastığı sonuç bildirgesinde “bölgeye Türk askeri müdahalesinin kesin bir dille reddedilmesi”, fakat aynı toplantının sonunda bu toplantının mimarı olan ABD temsilcisi Halilzad'ın “uluslar arası koalisyonla Türkiye'nin aktif olarak katılımını görmek istediklerini” beyan etmesi bu süreçte Türkiye'den istenilenler ve karşılığında Türkiye'ye verilebilecekleri, bir başka tabirle Türkiye'ye biçilen hammaliye rolü analiz etmek açısından önem arz etmektedir.(Şimşir, 2004, sf 260)

Kürt hareketi ise bu süreçten oldukça güçlenerek çıkmıştır. Öncelikle 11 Eylül'den sonra Kuzey Irak'ta etkinleşen Ansar- El İslam'la mücadele etmek için bir

“Ortak Operasyon Merkezi” kurmuşlar, bu birliktelik ABD’nin baskısıyla yeniden birleşik bir parlamento teşkil edilmesiyle olgunlaşmış ve nihayetinde Kürt hareketindeki tarihi ayrılıklar bu süreçte bir ölçüde giderilmiştir.(Zanger, 2002) Kürt hareketi için büyük bir kazanç olan bu siyasal birliğin teşkil edilmesinden sonra, ikinci olarak, sahip oldukları askeri güç sayesinde gerek Irak muhalefeti içinde, gerek işgal sonrası dönemde oldukça güçlü bir siyasal konum elde etmişlerdir. ABD’nin askeri bir müttefiki olarak Kuzey Irak’ta kurdukları fiili egemenliği ileride Musul ve Kerkük’e yayacak şekilde Irak’ın ikinci büyük askeri ve siyasal gücü olmuşlar ve bu güce dayanarak tarihi federasyon taleplerini uluslar arası düzeyde legalleştirmişlerdir. Bu yönde ilk kazanım olarak, Aralık 2002’de gerçekleştirilen Londra Konferansı’nda Saddam sonrası oluşturulacak kalıcı anayasanın Irak’ın etnik kompozisyonuna uygun olarak şekillendirileceği Irak muhalefeti tarafından kabul edilmiştir. Yine Bush’un 6 Mart 2003 tarihli “Şii, Sünni ve Kürtlerin özgürleştirilmiş bir Irak’ta federasyon çatısı altında beraber yaşayacaklarına” olan inancını dile getiren konuşması Kürt hareketinin yeni süreçte elde ettiği kazanımların net bir ifadesi olmuştur.(O’leary B.ve ark, 2005)

ABD ve müttefikleriyle anlaşan ve 2002’de CNN televizyonuna verdiği demeçle topraklarını işgal güçlerine açan Talabani ve Barzani’nin aksine Türkiye ABD ile sıkı ve sorunlu bir müzakere süreci yaşamıştır. Bir süre kamuoyuna daha çok ekonomik boyutu yansıtılmış olsa da; esas olarak “Musul ve Kerkük’ün Kürt gruplarca işgali ihtimaline yoğunlaşan endişeleri sebebiyle, bölgedeki gelişmeleri kontrol altında tutabilmek amacıyla Kuzey Irak’a girmek istemesi” Türkiye’nin esas talebi olmuş; buna karşılık ABD, TSK’nin Kuzey Irak’a girmesine ve bölgede etkinleşmesine engel olacak bir yaklaşımla masaya oturmuş ve dolayısıyla müzakereler oldukça çetin geçmiştir. Müzakereler sonucu varılan *Memorandum Of Understanding* isimli anlaşma metni, pek çok uzman tarafından “kaçırılan bir fırsat” olarak değerlendirilirken, aslında ABD’nin Musul ve Kerkük’e peşmergelerin girmemesini taahhüt etmesinden başka Irak Türkleri için somut bir madde ve taahhüt içermemesi bu aşamada anlamlıdır.(Şimşir, 2004, sf 252-256) Neticede Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Mart 2003’te yaptığı oturumda, bu anlaşma çerçevesinde kuzey cephesini açacak olan 60,000 ABD askerinin topraklarında üslenmesine olanak tanıyan hükümet tezkeresini reddetmiş ve süreç bu surette neticesiz sonuçlanmıştır.

Dolayısıyla bugün pek çok yorumcu tarafından “Türkiye’nin sürecin dışında kalmasının ana sebebi olarak” görülen bu kararı yorumlamak açısından, “Türkiye masada yerini almalıydı” mantığıyla meseleye yaklaşmak bu karmaşık süreci ve sorunu çok basit bir düzeye indirgemek anlamına gelmektedir. Zira, bu kararın verilmesinde “NATO krizi, AB’nin ve çevre ülkelerin harekate karşı olan muhalif tutumları, iç kamuoyu ve tabandan gelen muhalif baskılar, ABD ve müttefiklerinin bu işgali BM’leri dışlayarak gerçekleştirmelerinin sebep olduğu hukuki boyuttaki tartışmalar” gibi pek çok faktörün etkin olduğu gerçeğinin yanı sıra; İkinci Körfez Savaşı’nda tutmayan “ABD güdümünde masada yerini almak” stratejisinin, üçüncü savaşta Türkiye’ye ne kadar hareket serbestiyeti sağlayacağını anlaşılan metninde muğlak kalması ve karşılıklı güvensizlik faktörü oldukça etkin olmuştur. ABD’nin “Kürtlerin Musul ve Kerkük’e girmeyeceğini ve Kürt Devletinin kurulmayacağını garanti ederek”, daha çok Türkiye’yi yatıştırmaya yönelik bir tutumla, TSK’nin Kuzey Irak’taki varlığına son derece önemli kısıtlamalar getiren bir metinde karar kılması; bu teklifi bile reddeden ve açıkça Türkiye’yi tehdit eden Kürt grupların lehine olan yaklaşımı ve bu çerçevede Türkiye’yle yaptığı sıkı müzakere süreci ve uyguladığı baskılar, bu süreci kavramak için iyi analiz edilmesi gereken unsurlardır. (Efeğil, 07 Aralık 2003)

Tezkerenin reddedilmesinden sonra, Türkiye, Irak muhalefetinin son toplantısı olarak sayılabilecek 19 Mart tarihli Ankara toplantısına ev sahipliği yapmıştır. ABD, KYB, KDP, ITC ve Türkiye arasında gerçekleştirilen Ankara toplantısı, harekattan önce Türkiye’yi rahatlatmaya yönelik kararların alındığı, Türkiye’nin kırmızı çizgilerinin taraflar arasında bir kez daha teyit edildiği, fakat alınan kararların daha sonraki süreçte uygulanmadığı bir toplantı olarak tarihteki yerini almıştır. Ankara toplantısının kararlarından iki tanesi oldukça önemlidir. Bunlardan birincisi Kürt peşmergelerin Musul ve Kerkük’e girmemelerini karara bağlarken, ikincisi savaş sonrası Kerkük’ün demografik yapısının değiştirilmemesi konusunda beşli bir komisyonunun kurulmasını ön görmüştür. (Hasan ve Şükür, “Kerkük Kerkük”, 2004 sf 33) Fakat takip eden süreçte her iki karar da ABD’nin yeni ortağı Kürt peşmergeler tarafından pervasızca çiğnenmiştir.

Ertesi gün Irak Savaşı başlarken, Türkiye Büyük Millet Meclisi, hızlandırılmış bir surette, Türkiye hava sahasını ABD’ye açan, Türk askerinin yurt dışında

görevlendirilmesi için hükümete yetki tanıyan bir tezkereyi kabul etmiştir. Fakat ilk tezkerenin reddiyle kopan ilişkilerin sağladığı rahat ortamda Dışişleri Bakanı Powell'ın 16 Mart'ta CNN televizyonuna verdiği "Hiçbir Türk gücünü Kuzey Irak'ta istemedikleri" beyanatının anlamsız kıldığı bu tezkere, Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmek istemesiyle doğan 24 saatlik bir krizin ardından ABD'nin istediğini aldığı, Türkiye'nin ise yine yatıştırıldığı bir sürecin ayrıntısı olmaktan öteye geçememiştir.(Şimşir, 2004, sf 282)

11.3. Musul Ve Kerkük'ün İşgali Ve Süleymaniye Olayı

ABD'nin Mayıs ayında başında Irak'ta zaferini ilan edişinin ardından Kuzey Irak'ta yeni bir süreç başlamıştır. Bu yeni süreç, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin kopma noktasına geldiği, Türkiye'nin süreçten tamamen dışlandığı ve dolayısıyla Irak Türklerinin güvenlik endişelerinin had safhaya ulaştığı bir dönem olmuştur. ABD'nin vermiş olduğu taahhütlerin ve Ankara toplantısının hükümlerinin aksine peşmergelerin 9 Nisan'dan itibaren Kerkük ve Musul'u işgal etmeleri, ABD'nin bu hukuksuz sürece sessiz kalması, üstelik 21 Nisan'da Irak geçici yönetimini devralmak üzere Irak'a gelen General Jay Garner'ın "Kerkük'ün bir Kürt kenti olduğu" şeklindeki açıklaması Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine sebep olmuştur.(Şimşir, 2004, sf 596-597)

Irak'ın genelinde yaşanan kaos ortamının peşmergelerin işgaliyle Musul ve Kerkük'e de sıçraması, peşmergelerin nüfus ve tapu dairelerini yağmalamaları, Arap ve Türkmenlere yaptıkları baskılar, silahlı saldırılar, cinayetler ve topraklarından sürme eylemleri Türkiye'yi harekete geçirmiş ve dolayısıyla Türkiye'nin sınıra yaptığı yığınakla bölgeye müdahale talebi gündeme gelmiştir. Aslında Türkiye kırmızı çizgilerinin birer birer ihlal edildiği bu süreçte yeterli tepkiyi veremediği halde, ABD bu tepkilerden dahi rahatsız olmuş; öncelikle halen hassas olan dengeler gereği Türkiye'yi yatıştırma yoluna giderek oyalamış, ardından gayet bilinçli olarak verdiği fiili ve sözlü tepkiler ve mesajlarla Türkiye'nin bölgesel etkinliğini giderek kırdığı bir süreci başlatmıştır.

Bu doğrultuda ilk olarak TSK'nin Kuzey Irak'taki varlığı hedef olarak alınmıştır. 1996'dan beri KDP ve KYB arasındaki çatışmalara son vermek amacıyla bölgede konuşlanmış olan Türk Barış Gücü bu doğrultuda ilginin odağı olmuş, KDP ve KYB bu gücün misyonunu tamamladığını beyanla çekilmesini istemişlerdir. 23 Nisan'da Kızılay konvoyuna eşlik eden bir grup Türk Özel Kuvvetleri mensubunun ABD askerlerince çobanların bile silah taşıdığı bir coğrafyada silahlı oldukları gerekçesiyle tutuklanmasının ardından başlatılan baskı süreci ve gerginlik, Türkiye'nin 23 Haziran'da ilişkileri iyileştirmeye yönelik aldığı bir kararla limanlarını ve havaalanlarını ABD'nin kullanımına açmasına rağmen(Şimşir, 2004, sf 602) giderilememiştir. ABD ile ilişkilerini düzeltmeye odaklanan Türkiye bu süreçte oldukça zayıf kalmış, bu zayıf politika hayal kırıklığına uğrayan Türkmenlerin bugünkü cılız direnişinin önemli sebeplerinden birisi olmuştur.

Ardından ABD kuvvetleri, 4 Temmuz'da hain bir planla Süleymaniye'deki Türk Özel Kuvvetler Komutanlığı bürosunu "Kerkük'ün Kürt valisi Abdurrahman Mustafa'ya suikast planı hazırlama" suçlamasıyla basmış ve askerlerimizin kafalarına çuval geçirerek tutuklamışlardır. Bu hadise münferit bir olay olmayıp, aynı gün içerisinde ABD'nin kontrolündeki peşmergeler Kerkük'ün 20 km güneyindeki Tağuk ilçesinde bulunan ITC Güvenlik Dairesi Başkanlığını, Çamçama ilçesindeki Türkmen İrtibat Bürosunu, Süleymaniye ve Erbil'de bulunan TERT binalarını da basmışlardır.(Dinç, 2004, s.82- 84)

Fiili tepkilerini bu surette veren ABD yönetimi, "Türkiye'nin K.Irak'taki faaliyetlerinin endişe verici boyutlara ulaştığını" Türk hükümetine bildiren bir de mektup(Hürriyet,16Temmuz 2003) göndermiştir.

Türk Özel Kuvvetlerinin Türkmenleri örgütlediği ve silahlandığı yönündeki Kürt propagandalarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı bu süreçte daima muğlak kalmış ve ABD bu yönde net hiçbir delil sunamamıştır. Ama bu gün gelinen noktada kesin olan bir olgu vardır ki, silahlı peşmerge çetelerinin kanun olduğu bu coğrafyada iddiaların aksine Türkiye'nin Türkmenleri silahlı bir güç konumuna getiremeyişi belki de yapılan en büyük hata veya alınamayan en önemli tedbir olmuştur.

Elbette ki bütün bu gelişmeler son derece bilinçli ve örtüşen hadiseler olup, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki varlığını istemeyen ABD ve Kürt stratejisinin ürünleridirler. Bu surette, Kürt hareketi adına, ABD, Kuzey Irak'ta patronun kim olduğunu hem Türkiye'ye, hem de Irak Türklerine göstermek ve onları pasifize etmek istemiştir. Bu operasyonlardan güdülen amaçları “TSK’ni Kuzey Irak’tan çekilmeye zorlamak, ABD hegemonyasının karşısındaki bölgesel dirençleri tamamen kırmak, Irak Türklerine TSK’ne güvenmemeleri yönünde mesaj vererek pasifize etmek ve onları bu surette Kürt hareketine entegre etmek” olarak saymak mümkündür. Gerçi Türk birliklerinin Kuzey Irak'taki varlığına son vermeyi başaramayan ABD, yine de özellikle bölge halklarına etkili bir mesaj vermeyi bu surette başarmıştır.

Bundan sonraki süreç daha da ilginçtir. ABD, Irak'ta sağlayamadığı güvenlik konusunda bölgesel destek arayışıyla Türkiye, Pakistan, Bangladeş ve Hindistan gibi Müslüman ülkelerden kuvvet talep etme yoluna gitmiş, bu doğrultuda Türkiye'den bölgeye asker sevk etmesini istemiş, yapılan görüşmeler neticesinde prensipte anlaşmaya varılmış ve TBMM bu yönde hükümeti yetkilendiren tezkereyi 6 Mart'ta onaylamıştır. Fakat ABD'nin Kürt liderleri ve IGHK'ni sözde ikna edememesi ve özellikle Kürt liderler tarafından Türk askerinin Irak'a girmesine karşı verilen sert demeçler yüzünden bu süreç gerçekleşmemiştir.(Şimşir, 2004, sf 370) Türkiye'yi tedricen ve üstü örtülü bir surette fakat kesin olarak Kuzey Irak'tan çıkarmayı amaçlayan ABD, son derece bayat bir stratejiyle, uluslar arası kamuoyuna ve Türkiye'ye “Türkleri Irak'ta Iraklılar istemiyor” mesajını bu surette verdikten sonra, yeni kurduğu ve legalleştirdiği dengeler üzerinde yeni siyasi sürecini başlatmıştır.

11.4. Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Kürtler

ABD, bundan sonra stratejik çıkarları doğrultusunda, GBOP'yle örtüşen bir tarzda Irak'ı yeniden yapılandırma sürecini başlatmıştır. Bu yeni süreç, Irak'taki siyasal yapının etnik ve dini temellere dayandırıldığı, ülkenin siyasal zeminde kutuplaşmalara götürüldüğü ve dolayısıyla siyasal birliğinin kalıcı bir surette zayıflatıldığı bir dönem olmuştur.(Erkmen, “Irak Anayasası ve Türkiye”,2005, sf 26)

ABD, bu siyasi yapılanma sürecini eski ABD Büyükelçisi Paul Bremer'ın başkanlığındaki Geçici Koalisyon Otoritesi'yle başlatmış ve aslında bir işgal gücü olan GKO'nin "BM Güvenlik Konseyi'nin 1483 sayılı kararıyla" legalleşmesini sağlamıştır. Daha sonraki süreçte aynı karar doğrultusunda kurulması ön görülen Irak Geçici Yönetim Konseyinin kurulmasına yoğunlaşmış, bu doğrultuda yedi adet siyasi grubun temsilcilerini bir araya getirmiştir. Görüşmeler sonucunda 13 Temmuz 2003'te ABD'nin yönlendirmeleriyle 25 kişilik IGYK kurulmuş, Kürtlere 5 kişilik bir kontenjan verilmiştir. IGYK'nde tüm etnik ve siyasi gruplar nüfusları oranında ve liderleri tarafından temsil edilirlerken, Türkmenler art niyetli bir çifte standarta tabi tutulmuşlar, sadece 1 kişilik bir kontenjanla sınırlandırılmışlar, o bir temsilci de ITC dışından seçilmiştir. ABD, bu yeni dönemdeki yaklaşımını da bu surette net olarak ortaya koymuş, Irak hızla etnik temelde şekillenen bir federasyona götürülürken, Kürtlerin muhtemel rakibi ve Türkiye ile olan sıkı ilişkilerinden dolayı süreç açısından potansiyel bir tehdit arz eden ITC henüz sürecin başında süreç dışına itilmiştir.

IGYK'nin teşkilinden sonra Irak'ın geleceğine ilişkin tartışmalar yoğunlaşmış, tartışmaların odağında ise artık kesin olan federalizmin nasıl uygulanacağı meselesi yer almıştır. Bu yönde atılan ilk resmi adım IGYK ile GKO arasında 15 Kasım'da imzalanan ve 18 ilde idari esaslı bir federasyonu ön gören anlaşma olmuştur.(Şimşir, 2004, sf 405) Fakat bu noktada belirtmek gerekir ki, Talabani, bu anlaşmanın yerel yetkilerin valiliklerce kullanılmasını öngören maddesini Kürdistan'ın bütünlüğünü bozacağı ve Saddam dönemi siyasal sistemi geri getirdiği iddialarıyla reddetmiş; ardından Kürt liderler Irak'ın geri kalanının valiliklere ayrılabilceğini, fakat kendilerinin gelecek federasyonda bir birlik teşkil etmeyi istediklerini beyan etmişlerdir.(O'leary B. ve ark, 2005) Bu surette başlayan etnik temelli federasyon tartışmaları, Kürt liderlerin 20 Aralık'ta IGYK'ne sundukları Kürt imali bir anayasa tasarısıyla had safhaya ulaşmıştır.

Gerçi bu tasarının Kürt imali olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Zira Kürtler bu tasarıyı Brendan O'leary, John McGarry gibi Batı'nın önde gelen Kürdologlarının yardımlarıyla hazırlamışlardır. Daha sonraki süreçte uzun bir süre tartışılan bu federasyon önerisinin etnik temelli, çok uluslu bir federasyonu

öngörmesinden de öteye, Kanada usulü melez bir çok uluslu bir federasyonu ön plana çıkarması adı geçen şahsiyetlerin meseleye bakış açılarının ortaya konması açısından önemlidir. Zira McGarry'ye göre, daha dar görüşlü olan Kürtlerin istediği iki veya üç birimli bir federasyon modeli, ortaya çıkaracağı Kürtler aleyhindeki güç dengesizliğiyle istikbalde Kürtleri zor durumda bırakacaktır. Dolayısıyla onlar, Kürtleri tek bir çatı altında toplayan, buna mukabil Arapları daha küçük birimlere bölen bir federatif yapılanmada ısrarlı olmuşlardır.(Kalaycı, 2004, sf 37-41)

Bu gelişmelerin ardından gerek Türkiye, gerek diğer bölge ülkelerinin endişeleri had safhaya ulaşmış, Türkiye, İran ve Suriye bu gelişmeler karşısında saflarını sıklaştırarak Kürtleri çevrelemeye yönelik etkin bir politika üretmeye çalışmışlardır.(Koç, 2004, sf 55) Fakat bu stratejik işbirliğinin etkin bir seviyeye ulaştığını söylemek bugün itibariyle mümkün değildir. 20 Aralık'ta Barzani'nin "Kürt meselesinin siyasi olduğunu, bir millet sorunu olduğunu ve Kürdistan'ın Birinci Dünya Savaşında parçalanıp birkaç ülkeye verildiğini" beyan etmesinin ardından, 23 Aralık'ta Dışişleri Bakanı Gül'ün "Irak'ın özellikle Kerkük'ün demografik yapısını değiştirmeye çalışmak çok tehlikeli bir adımdır. Irak'ta kimse yanlış adım atmasın" yönündeki ikazını 25 Aralık'ta sertleştirerek "bu ikazı sadece Türkiye değil bölge ülkeleri adına yaptığını" vurgulaması gibi siyasal tepkiler süreci değiştirmek adına yeterli olmamıştır. Zira, ABD'nin etkin desteğini arkasına alan peşmergeler, silahların esas olduğu bir coğrafyada, Kerkük'te bu süreci protesto eden Türkmen sivil grubunun üzerine ateş açıp 8 Türkmeni öldürecek ve 31'ni yaralayacak kadar güçlüydüler.(Şimşir, 2004, sf 415-428) ABD'nin Kürtler ile Araplar arasındaki dengeyi muhafaza etmek ve Irak'ta bir "Şiiistan'ın" oluşumunu engellemek için başlangıçta Amerikan modelinde ve "Iraklı kimliğinde" ısrar etmesine rağmen(O'leary B. Et al,2005), bu yaklaşımdaki esas kaygının Kürtler değil Şiiiler olduğu tarihi süreç incelendiğinde anlaşılmaktadır.

Bundan sonraki süreçte dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek ilk gelişme ise Geçiş Dönemi Yönetim Yasasının 8 Mart 2004'te kabul edilmesi olmuştur. Bir nevi geçici anayasa olan bu metin büyük ölçüde ABD tarafından yazılmıştır.(Erkmen, "Irak Anayasası Ve Türkiye", 2005, sf 28)

Geçiş Dönemi Yönetim Yasası incelendiğinde görülmektedir ki, Iraklı Kürtler taleplerinin bir kısmını elde etmişler, bir kısmını ise ertelemek zorunda kalmışlardır. Fakat Kürtlerin kaybettikleri hiçbir şeyin olmaması bu aşamada son derece anlamlı ve önemlidir.(Koç, 2004, sf 54) Mezkur yasanın önemli maddeleri aşağıda özetlenmiştir:

a. 4. Madde: Irak'ın federal, demokratik, çok partili bir Cumhuriyet olacağını öngörmektedir.

b. 9. Madde: Arapça ve Kürtçeyi bakanlar konseyi, ulusal meclis ve resmi gazeteyi de içerecek şekilde iki resmi dil olarak kabul etmektedir.

c. 53. Madde: Kürdistan Bölgesel Hükümetini Duhok, Erbil, Süleymaniye, Kerkük, Diyala ve Musul'u içerecek şekilde Kuzey Irak'ın resmi hükümeti olarak tanımakta ve bu tanımlamayı geçmişe doğru Irak Savaşının başlangıcı olan 19 Mart 2003 tarihine kadar taşımaktadır.

d. 53. Maddenin c Bendi: Bu madde Kerkük'ün özerkliğini saklı tutmakta ve Kerkük meselesinin 2005-2006 yılında yapılması öngörülen bir halk oylamasıyla çözülmesini önermektedir.

e. 54. Madde: Kürt hükümetine güvenliği sağlamak ve vergileri toplamak gibi yetkiler tanımaktadır.

f. 58. Madde: Saddam döneminde göç ettirilen Kerküklülerin kurulacak komisyonlar aracılığıyla eski yerlerine döndürülmesini veya tazminat ödenmesini ön görmektedir. Ayrıca normalleştirme adı verilen bu süreçte, Kerkük ilinin Saddam döneminde değişen sınırları da yeniden belirlenecektir.

g. 61. Madde: Kalıcı anayasanın kabulünü üç eyaletin toplam nüfusunun üçte ikisinin reddetmesi şartına bağlamaktadır.(Raphaeli, 2004; Hasan, "Irak Türklerinin Barışçı.....", 2005, sf 48-49)

Ayrıca bu maddelerin haricinde yasa federal bölgelerin oluşumu için üç ilin birleşmesini öngörmektedir ki, elbette bu hüküm toplumsal yapının etnik temelde şekillendiği Irak gibi bir ülke için bu farklılıkların daha da derinleşeceği etnik temelli bir federasyonun kabulünden başka bir anlam taşımamaktadır. Netice itibariyle bu maddeler incelendiğinde görülecektir ki, Kürtler istediklerini almışlar ve etnik temelli bir federasyonla gayet geniş yetkilere sahip bir otonomi hakkını kesin olarak elde etmişlerdir. Bu hukuki statünün geçmişe taşınması Kürtlerin geçmişte yapmış oldukları uluslar arası anlaşmaları da meşrulaştırmıştır. Ayrıca genel nüfusun Batılı iddialar esas alınsa dahi en fazla beşte birini oluşturan Kürtler, bu surette kalıcı anayasayı veto etmek gibi orantısız bir güce sahip olmuşlardır.(Koç, 2004, sf 54) Kerkük meselesi ise ertelenmiş, bölgede silahlı bir güç olmanın sağladığı hukuk dışı kazanımlar ve üstünlüğün avantajıyla Kürtlere, yapılması öngörülen halk oylamasından önce bölgenin demografik yapısını değiştirmek ve Kerkük'ü Kürtleştirmek için zaman kazandırmıştır.

Türkmenler ise, ABD'nin Irak politikasının standart yansıması olarak yine ihmal edilmişlerdir. Ancak 1932 yılında zaten elde ettikleri ve 1970 yılında Devrim Komuta Konseyinin 89 numaralı kararıyla teyit ettikleri ana dilde eğitim gibi bazı kültürel hakları garanti altına alınmış, buna mukabil kesin bir ifadeyle azınlık statüsüne sokulmuştur. Mecliste temsil edilmeleri öngörülmüşse de, temsil oranına dair bir rakam verilmemiş, üstelik merkezi hükümette temsil edilmeleri ise tamamen ihmal edilmiştir.(Hasan, 2005, sf 47) Kerkük ise, normalleştirme süreci adı altında yoğun bir surette Kürtleştirme hareketına maruz kaldığı bir döneme girmiştir.

11.5. Kerkük Ve Telaferin Kürtleştirilme Süreci

Kerkük, Ankara kararlarına muhalif bir şekilde 9 Nisan 2003'te Kürt peşmergeler tarafından işgal edilmiş; gerek işgal öncesi, gerek işgal sonrası Türkiye'nin sert tepkileri Anglo- Sakson kültürünün yeni dünya temsilcisi ABD tarafından bu kültüre mahsus riyakar bir diplomasiyle sürekli yatıştırılmış veya baskı altına alınmıştır. İşgalden henüz sadece bir hafta önce ABD Dışişleri Bakanı Powell'ın Türkiye ziyaretinde "Kerkük ve Musul konusundaki hassasiyetinizin bilinci içindeyiz. Kaygıya gerek yok, her şey kontrolümüz altında" cümleleriyle

verdiği mesaj, aynı gün Barzani'nin “Kerkük bölgesi tarihi ve coğrafi açıdan Kürt bölgesidir ve biz bu bölgeden vazgeçmeyeceğiz” beyanıyla örtüşürken, ne yazık ki Türkiye kamuoyu bu tezata rağmen alenen uyutulmuştur. İşgalin ardından Türkiye'nin askeri müdahalesi gündeme gelince ABD standart vaatlerini tekrarlamış ve “ABD askerleri kontrolü ele alınca peşmergeler gidecek, endişe etmeyin” güvencesiyle Türkiye'nin müdahale isteğini reddetmiştir. Neticede bugün gelinen noktada ne peşmergeler gitmiş, ne de Türkiye'nin hassasiyetleri dikkate alınmıştır. Aslında ABD senatosunun Türkiye'nin savaştan doğan zararının tazmin edilmesi amacıyla onayladığı 8,5 milyar dolarlık kredinin ön şartı olarak “Türkiye'nin Kuzey Irak'a tek taraflı olarak müdahale etmemesini” istemesi, gelişmelerin işgalden çok daha önce ABD tarafından öngörüldüğünün net bir ifadesi olarak, daha geniş bir perspektifle resme bakıldığında aşikar olmaktadır.(Şimşir, 2004, sf 287-291)

Akabinde Kerkük'te gelişen olaylar, baskılar, cinayetler ve sürgünler federasyon tartışmalarıyla birleşmiş ve bu sürece Türkiye, İran ve Suriye 2004 yılı Ocak ayı başlarında yaptıkları bir dizi toplantıyla ortak bir tepki koyma yoluna gitmişlerdir. Suriye Devlet Başkanı “Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması başta olmak üzere Türkiye'nin Ortadoğu politikalarını tümüyle destekliyoruz” derken, İran Cumhurbaşkanı “Türkiye'nin güvenliği bizim güvenliğimiz. Irak'ın bölünmesi ve parçalanması kaygı verici, bölge ülkeleri için iyi olmaz. Irak'ın etnik ve mezhebe dayalı azınlıklara has çözülmeye gitmesi parçalanmaya yol açar” mesajını vermiştir.(Caşın, 2004, sf 139) Bölge ülkelerinin “Kürtleri çevrelemek” olarak yorumlanabilecek bu sert tepkilerine rağmen, ABD Kürt merkezli Irak stratejisini terk etmezken, sadece bölgesel dengeleri gözeten ve sorunu zamana yayan bir yaklaşımla ve Paul Bremer'in “Kerkük'ün statüsünü seçilmiş Iraklılar belirleyecek” beyanıyla Kerkük sorununu ötelemiştir. Bu süreçte Türkiye ne yazık ki gayet zayıf kalmış ve Kerkük'ün Kürtleştirilme sürecini sadece kaygıyla izlemekle ve gereği yapılmadığı için inandırıcılığını yitiren diplomatik demeçler vermekle yetinmiştir.

Oysa ki, ABD ve Kürtlerin iddialarının aksine Kerkük'teki gerçek durumu 30 Aralık 2004 tarihli Mark McDonald imzalı Mercury News'in haberi gayet açık olarak özetlemektedir. Bu özetten de anlaşılacağı gibi Kerkük'te “Saddam'ı mahkum eden insanlık suçlarıyla yarışır bir seviyede” bir asimilasyon ve sürgün programı Kürt peşmergelerce yürürlüğe konmuştur:

“Baskın ve iyi silahlanmış Kürt grupları ve memurları Kerkük’teki pek çok hükümet binalarına, telekom binalarına, TV istasyonlarına, askeri ve polis kurumlarına ve eski Baas rejimine ait çalışma mekanlarına yerleşmiştir. Yüzlerce Kürt polis memuru Irak Kürdistanı’nın değişik yerlerinden şehre getirilmiştir. Kürtler aynı zamanda örtülü, fakat agresif bir kampanyayla şehri Kürt doktorlar, mühendisler, öğretmenler ve avukatlarla doldurarak Kerkük’ün sosyal ve kültürel yaşamına hükmetmeye çalışmaktadırlar. Örneğin Selahaddin Üniversitesi’nden Kerkük Üniversitesi’ne Kürt profesörler nakledilmektedir. Selahaddin Üniversitesinin Dekanı bunun bir etnik görev olarak benimsenmesini istemiştir.”(McDonald, 2003)

Kerkük, bu kültürel ve siyasi taarruzların yanı sıra, Irak Geçici Yönetim Yasasının öngördüğü normalleştirme süreci sayesinde, “Kerkük’ten göç ettirilen Kürtlerin geri dönüşü adı altında”, demografik yapısının hızla değiştirildiği hızlı bir Kürtleştirme sürecine girmiştir. Bu süreç henüz başladığında Kerkük’ten sorumlu 2. Tümen komutanı Mark Davey’in beyanatıyla, Kerkük’e giren Kürt sayısı günlük ortalama 500 olmuş ve sadece Ağustos ayı itibariyle şehre 20 bin Kürt yerleşmiştir. Savaşın bitişini takip eden 18 ayda bu rakam 70,000’lere ulaşmıştır.(Ayışığı, 2005) Yoğun baskılara maruz kalan Arapların Kerkük’ü terk etmelerinden sonra, “Erbil ve Süleymaniye’den 3 bin 987 Kürt ailesinin (21 bin 517 kişi) Kerkük’e geldiği , bu ailelerden 1146’sının boş olan evlere, diğerlerinin ise kiraladıkları veya kullanılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına yerleştirildiği” basına bu hususta yansıyan bilgilerden bir tanesidir.(Ntv- 22 Ocak 2004)

İşgalleriyle beraber ilk iş olarak nüfus ve tapu dairelerini yağmalayan Kürt peşmergeler, Türkmenleri sadece askeri ve kültürel bir baskı altına almakla da yetinmemişler, ABD’nin işbirliğiyle Türkmenleri siyasi sürecin dışına itmişler ve bu yöndeki baskılarını ITC üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Türkiye’yi ve Türkiye’nin kuklası olmakla suçladıkları ITC’yi askeri ve siyasi manevralarla pasifize eden ve süreç dışına iten Kürt liderler, bu stratejilerini “kurdukları ve finanse ettikleri kukla Türkmen partileriyle” desteklemişlerdir. Bu stratejik hilenin ilk getirisi 2003 yılı Nisan ayının sonlarında ABD’nin öncülüğünde kurulan Kerkük İl Komisyonunda Türkmenlere ayrılan 6 kişilik kontenjanın 2 tanesinin İslamcı partiye, 3 tanesinin

peşmergeler tarafından kurulan kukla partilere verilmesiyle ITC'ye sadece bir üyeliğin tahsis edilmesi olmuştur.(Şimşir, 2004, sf 330-331) Ayrıca Türkmenler, Araplar, Kürtler ve Asurilere eşit bir şekilde tahsis edilen 6'şar kişilik kontenjanın yanı sıra 6 kişilik bir de bağımsız kontenjan belirlenmiştir ki, bu 6 kişi Kürt veya Kürtlerin onayladığı kişilerden teşekkül ettirilmiştir. Bu surette il meclisinin hakimiyeti kesin bir surette Kürtlere bırakılmış ve dolayısıyla seçilen vali de Kürt olmuştur. Gerçi daha sonraki süreçte Arapların tepkileri etkili olmuş, denge politikası gütmeye gereği duyan ABD, il meclisine yeniden eklediği yedi kontenjanı Arap ağırlıklı seçmiştir. Fakat Kerkük meselesini tartışmayı reddeden ve Kerkük'ü "Kürdistan'ın Kudüs'ü" olarak nitelendiren Kürt liderler, yine de günümüze kadar yaşanan süreçte ağırlıklarını yitirmemişler ve istediklerini almayı başarmışlardır. Ayrıca Kerkük'teki bu kavganın tarafları bu surette Araplar ve Kürtler olurlarken, Kerkük'ün bir Türkmen kenti olması hasebiyle asıl taraf olması gereken Türkmenler, bu kavganın gölgesinde sessiz ve pasif kalmışlardır.(Şükür ve Hasan, "Kerkük Kerkük, 2004", sf 33-35)

Bu süreçte üzerinde durulması gereken diğer bir gelişme olarak Telafer operasyonları ön plana çıkmaktadır. Tamamen bir Türkmen kenti olan Telafer, ilk olarak 2004 yılı Eylül ayının ilk haftasında "Es Sadr'a bağlı bazı güçlerin ve Felluce'den kaçan bazı direnişçilerin Suriye sınırına yakın bir kasaba olan Tel Afer'e sığındığı" bahanesiyle ABD ordusunun geniş çaplı bir operasyonuna maruz kalmıştır. Bu operasyondan sonra 5 hareket daha yapılmış, en son 9 Nisan'da yapılan operasyon şu ana kadar yapılan en kapsamlı ve sert operasyon olmuştur. Son operasyona 5,000 ABD askeri, 1,500 peşmerge ve aynı sayıda Bedr Tugayı milisi iştirak etmiştir.(Cumhuriyet- 29 Nisan 2006) ABD'ye göre bu operasyonların sivil Telafer halkıyla bir ilgisi yoktur. Fakat gerek ilk operasyon, gerek daha sonraki süreçte gerçekleşen operasyonlar serisi esnasında bölgeden gelen haberler göstermiştir ki, Telafer'in sivil halkı bu operasyonlardan büyük zarar görmüş, daha birinci operasyonun ilk günlerinde çıkan çatışmalarda 13 Türkmen ABD askerlerince öldürülmüştür. Ve yine sadece bu ilk operasyonda bölgeyi kısa süreli terkeden 50,000 Türkmenin geri dönüşüne izin verilmemiş ve bu insanlar farklı coğrafyalarda iskan edilmişlerdir.(Alkan, 2005) Bugün gelinen noktada Telafer'den göçe zorlanan Türkmen sayısının 100,000 olduğu, göç ettirilen Türkmenlerin yerine 25,000 Kürdün yerleştirildiği Iraklı kaynaklar tarafından ifade edilmektedir.(Cumhuriyet- 29 Nisan

2006) Dolayısıyla coğrafi olarak Suriye Kürtleri ile Irak Kürtleri arasında bir tampon bölge teşkil eden Telafer'e yoğunlaşan bu operasyonlarda, görülen odur ki, bu Türkmen şehrinin demografik yapısının değiştirilmesi ve Suriye Kürtleri ile Irak Kürtleri arasında fiziksel temas sağlanması yönünde bir gayret mevcuttur. Büyük Kürdistan açısından Kürtler için son derece önemli olan Telafer, aynı zamanda Suriye ve Türkiye sınırına 50 km mesafesiyle yeni ABD üssünün kurulduğu yer olarak ABD açısından da son derece önem arz etmektedir.

Telafer'in kamuoyunda pek fazla bilinmeyen stratejik önemini vurgulayan Kerküklü hukukçu- yazar Habib Hürmüzlü'nün Telafer'i irdeleyen aşağıdaki yorumu bu sürecin asıl nihai amacını ortaya koymak için son derece yeterlidir:

“Telafer Irak'ın Karabağı'dır. Türkiye'yle Azerbaycan arasındaki bağ nasıl ki Karabağı'la kuruluyorsa, Türkiye ile Irak'lı Türkmenler arasındaki bağlantı da Telafer'dir. Ayrıca burası Suriye sınırına çok yakın bir bölgedir. Irak'ın Suriye ve Türkiye'ye açılan kapısıdır. Kerkük- Ceyhan petrol boru hattı buradan geçmektedir. Kürtlerin bu boru hattına sahip olmak için buraya hakim olmaları gerekiyor. Irak'lı Kürtlerin Suriye'li Kürtlerle birleşmesi için tek engel Telafer ve etrafındaki yetmiş adet Türkmen köyüdür. Yakında Telafer Gümrük Kapısı açılacak, bu da önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Burayı ele geçirirler ve Kürtleştirirlerse Türkiye'nin Irak'taki Türkmenlerle bağı tamamen kesilecektir. Türkmenler Irak'ta pek çok bölgede yaşıyorlar. Ama asıl baskı Kerkük ve Telafer'de. Çünkü ikisi de çok stratejik, hem Kürdistan'ın kurulması, hem de Amerikan'ın çıkarları açısından”(Bulut, 2006, sf 25)

11.6. Ocak 2005 Seçimleri Ve Anayasanın Hazırlanma Sürecinde Kürtler

Irak'ta devam eden kaos ortamında, Sünni direniş ve Şii ayaklanma karşısında güvenliği sağlamakta aciz kalan ABD, takip eden süreçte ilk adım olarak, yönetimi Iraklılara devretmek adı altında, işgal yönetiminin kurumlarını değiştirmiştir.(Erkmen, “Irak Anayasası Ve Türkiye”, 2005, sf 28) ABD kendi atadığı IGYK ile yeni devlet başkanının tespiti konusunda yaşadığı sıkıntının

ardından 1 Haziran 2004'te devlet başkanlığına ılımlı Sünni bir Arap olan Meşal Acil El Yaver'i getirmiş; devlet başkanı yardımcılıklarına ise Şiilerden El Caferi, Kürtlerden KDP üyesi Rovş Sıveyş atanmıştır. Başbakanlığa laik Şii İyad Allavi getirilirken yardımcısı KYB'den Berham Salih, Dışişleri Bakanı ise KDP'den Hoşyar Zebari olmuştur. Yeni kurulan Irak hükümetinde Türkmenlere ise sadece bir Bakanlık verilmiştir. Verilen Bakanlık ise, kayda değer bir alt kadrosu dahi olmayan Bilim Ve Teknoloji Bakanlığı olmuştur.(Şimşir, 2004, sf 632-633) Bu surette siyasi güç, bir denge unsuru olarak ılımlı, başka bir tabirle ABD güdümlü Sünni bir Başkan çevresinde Kürtlerin ve Şiilerin arasında paylaştırılmış, Türkmenler yine resmin dışına atılmıştır. İyad Allavi ise, Şii kimliğine rağmen, 1990'da Suudi istihbaratı tarafından kurulan, 1996'da CIA tarafından yeniden organize edilen ve CIA ile İngiliz istihbaratının etkin desteğine mazhar olan Irak Ulusal Uzlaşısı(Ulusal Uyum) Partisinin lideri olarak bu safhada ön plana çıkmıştır.(El Tikriti, 2003)

Ardından ABD, Irak'ın yönetimini güya Iraklılara devrettiği 30 Haziran 2004'ten sonra, BM Güvenlik Konseyinden geçirdiği bir kararla, ABD komutasındaki 160,000 askerinin "uluslar arası güç" adı altında Irak'taki mevcudiyetini legalleştirmiştir. Ayrıca bu karar tasarısı, aslında yine bölgesel ve global tepkileri yumuşatmak amacını güden taktik bir manevra olmaktan öteye geçmese de, "Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına yaptığı vurgu" itibariyle önem arz etmiştir. Bu açıdan başta Türkiye olmak üzere bölge ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanırken, Kürt gruplar tarafından tepkiyle karşılanmış(Şimşir, 2004); 8 Mart 2004'te Kuzey Irak'ın özerkliğine dair alınmış olan karara atıf yapmayan bu karar tasarısının ardından Kürtler ilk defa resmi söylemde Irak yönetiminden ayrılacakları tehdidinde bulunmuşlardır.(Tansi, 2005, sf 76)

Bu aşamada yeni kurulan hükümetin görevi, "kalıcı anayasayı hazırlaması ön görülen kurucu meclisin teşekkülünü sağlayacak olan süreci yönetmek" olarak tespit edilmiş ve bu doğrultuda Irak'ı yeniden yapılandıran bu karmaşık süreç Ocak 2005'te kurucu parlamento seçimlerinin gerçekleştirilmesiyle devam etmiştir. Sünnilerin boykot ettiği, Türkmenlerin düşük bir katılım sergilediği, dolayısıyla ancak %58'lik bir katılımı gerçekleştiren bu seçimler, Irak geçici Başbakanı İyad Allavi'nin iddia ettiği gibi "Irak halkının kendi temsilcilerini tam bir özgürlük içinde seçebildikleri tarihi bir dönüm noktası" olarak vasıflandırılmaktan gerçekte son

derece uzak kalmıştır. Fakat yine de Irak'ın geleceğini şekillendirecek olan güçlerin tespit edildiği, daha doğru bir tabirle Irak'ın geleceğinin “ABD'nin, Şiiilerin ve Kürtlerin” pazarlıklarına terk edildiği tarihi bir dönüm noktası olması açısından son derece büyük bir önem arz etmiştir.(www.panoramadergisi.com/ mart2005/dunyayabakis3)

Bu seçimlerde aynı zamanda il meclislerinin ve Kürt parlamentosunun da seçimleri de yapılmış, dolayısıyla seçmenler hem ulusal, hem il meclisleri için, kuzeyde ise ayrıca Kürt parlamentosunun tespiti için oy kullanmışlardır.(Boztemur, 2005) ABD'nin, bu süreci gayet zorlaştıran yeni ortağı Kürtleri dizginleme ve dengeleri muhafaza etme yönündeki gayretlerine rağmen, Kürtler bu süreci de agresif bir boyuta varan bir etkinlikle kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı başarmışlardır. Bu doğrultuda önce Aralık 2004'te BM Güvenlik Konseyine 1 milyon 700 bin imzalı bir dilekçeyle başvurarak bağımsızlık taleplerini dile getirmişler, ardından seçimleri hakim oldukları yerlerde kurdukları gayri resmi sandıklarla bir “bağımsızlık referandumu” boyutuna taşımışlardır.(Tansi, 2005, sf 77)

Kürtler gayri resmi bağımsızlık referandumunu büyük bir çoğunlukla onaylarken, söylemlerinde bağımsızlığı açık bir ifadeyle dile getiren Kürt liderler, Kerkük'ü tekrar gündeme taşımışlardır. Barzani'nin "Kerkük bir Irak kentidir. Kerkük kimliği Kürt olan bir Kürt kentidir. Türkiye'nin veya başka bir ülkenin Kerkük ya da Irak'ın bir şehriyle ilgili bir şey söyleme hakkı yok. Tehditle bu işler olmaz. Bağımsız Kürt devleti kurulacaktır, ancak ne zaman kurulacağını bilmiyorum. Seçimden sonra Kerkük halkının tercihi ortaya çıkacak. Halkın isteğine göre referandum yapılacaktır." şeklindeki sözleri Irak'ın yeniden yapılandırıldığı bu süreçte bölünmeye mi yoksa birleşmeye mi gittiğini anlamak açısından son derece önemlidir.(Radikal, 31 Ocak 2005)

Şiiiler ana gruplar olarak İİDYK, Dava Partisi ve El Sadr'ın desteklediği bağımsız adayları içeren Birleşik Irak İttifakı çatısı altında seçimlere katılırlarken, Kürtler KDP ve KYB'nin hakim olduğu “Kürt İttifakı Listesi”yle seçimlere girmişlerdir. KDP ve KYB'nin iskeletini oluşturduğu bu listede ayrıca Kürdistan Sosyal Demokrat Partisi gibi Kürt partilerin yanında Türkmen Demokratik Hareketi, Türkmen Milli Topluluğu gibi kukla Türkmen partileri ve koalisyonları da yer

almıştır.(BBC Turkish-27 Aralık 2004) Kürdistan İslami Birliği(İslami Kürt Cemiyeti) ve Kürdistan Ulusal Demokratik Birliği Kürt ittifakının dışında kalırlarken, Asurilerin Bet Nahreyn Partisi de önce dahil olduğu ittifaktan müteakiben Kasım ayında ayrılmıştır.(Kathleen, 2005)

Şii ve Kürtlerin sürece tümüyle hükmetmeleri ve özellikle ABD desteğindeki Kürtlerin hukuksuz kazanımları sebebiyle Sünnilerin büyük oranda boykot ettiği, Türkmenlerin büyük bir kısmının da yaşadıkları karamsarlık sebebiyle ilgisiz kaldıkları bu seçimin sonuçları Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından aşağıdaki tabloda verildiği gibi açıklanmış, ayrıca toplam oy miktarının toplam sandalye sayısına bölünmesiyle elde edilen 30,750 rakamı seçim barajı olarak belirlenmiştir.(Boztemur, 2005)

Çizelge 11.1., Ocak 2005 Irak Seçimlerinin Resmi Sonuçları

Liste	Aldığı Oy	Sandalye Sayısı	Oy Yüzdesi
Birleşik Irak İttifakı (Sistani yanlıları)	4,075,295	140	% 48.2
Kürt İttifakı	2,175,551	75	% 25.7
Irak (Milli Uyum) Listesi (Allawi Listesi)	1,168,943	40	% 13.8
Iraklılar Birliği (Başkan Gazi El-Yaver Listesi)	150,680	5	% 1.8
Irak Türkmen Cephesi	93,480	3	% 1.16
Bağımsız Milli Seçkinler ve Kadrolar Partisi (Al-Sadr destekli)	69,938	3	% 0.87
Komünist Parti	69,920	2	% 0.87
Kürdistan İslami Grubu	60,592	2	% 0.75
Irak İslami İşçi Hareketi	43,205	2	% 0.53
Milli Demokratik İttifak	36,795	1	% 0.45
Milli Rafıdayn (İki Irmak) Listesi (Süryani Hıristiyan Listesi)	36,255	1	% 0.45
Mutabakat ve Tahrir (Kurtuluş) Kitlesi	30.796	1	% 0.38
TOPLAM	8,011,450	275	

Kaynak:Boztemur Recep, Irak Seçimleri, www.paboramadergisi.com, 2005

Seçimlerden Ayetullah Ali el-Sistani'nin liderliğindeki “Şii Listesi” 140 sandalye ile birinci parti olarak çıkmış, Şiiler ayrıca İyad Allavi'nin “Irak Listesi”, Mukteda el-Sadr'ın Bağımsızlar listesi ve Irak Komünist Partisi'nden soktukları adaylarla mecliste 184 sandalye kazanmışlardır.(Ayışığı, 2005) Fakat Şiiler arasındaki ideolojik farklılaşmalar ve rekabetler sebebiyle, bu rakamı “süreci birlikte yönlendirecek bir bütün olarak” algılamak yanlış olacaktır.

Kürtler kazandıkları 75 sandalyeyle seçimlerden ikinci parti olarak çıkarılarken, Müslüman Alimler Konseyinin boykot kararıyla seçimlere katılımı oldukça düşük olan Sünni Araplar seçimlerden son derece zayıf çıkmışlardır.

En az 20-25 milletvekiliyle Irak'ın geleceğinde söz sahibi olmak isteyen Türkmenler ise kendi içlerinde bölünmüşler; “Türkmen Eli Partisi, Irak Milli Türkmen Partisi, Bağımsız Türkmen Hareketi, Irak Türkmen Adalet Partisi, Irak Türkmen İslami Hareketi ve Türkmen Şurası Konseyi'nden” müteşekkil ITC, Adalet ve Gelecek Koalisyonu içinde yer alan Demokratik Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkmen İslam Birliği, Türkmen Halk Partisi ve Irak Türkmen Demokratik Partisi olmak üzere 5 ayrı partiyle seçimlere katılmışlardır. Neticede ITC ancak 3 adet milletvekili çıkarabilirken, Şiilerin Birleşik Irak İttifakı'nın Meclis'e giren 5 Şii Türkmenle beraber Meclisteki Türkmen sayısı 8'le sınırlı kalmıştır. Ayrıca Kürdistan İttifakından 4 Türkmen daha seçilmiş, fakat Kürtlerle işbirliği halinde olan bu 4 Türkmen vekil, Türkmenler için bir anlam ifade etmemiştir.(Boztemur, 2005) Neticede Türkmenler açısından tam bir hayal kırıklığı olan bu sonuçlar, hem Türkmenlerin bir kez daha sürecin dışına itilmesine sebep olmuş, hem de nüfus projeksiyonlarını yansıttığı gerekçesiyle Türkiye ve Türkmenlerin Irak nüfusuna dair tezlerini zayıflatarak uluslar arası kamuoyunda büyük bir kayıp teşkil etmiştir.

Türkmenlerin bu başarısızlığının sebeplerini şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

a. Türkmen gruplarının, “seçimler öncesinde Kürtler lehine yapılan nüfus kaydırmaları gibi hukuksuz manevralar ve peşmergelerin baskıları sebebiyle” kapıldıkları karamsarlıkla seçimlere gösterdikleri ilgisizlik ve katılımın düşük olması(Boztemur, 2005): Bu maddeye çarpıcı bir örneği Ninova teşkil etmektedir.

Merkez ili “Arap dokusu tartışma götürmeyen bir Arap ve Türkmen şehri” Musul olan 2,5 milyon nüfuslu bu büyük eyalette Kürtler mantık dışı bir surette 77,000 oyla birinci çıkmışlardır.(Ayıışığı, 2005)

b. Türkmenler arasında siyasi birliğin teşekkül ettirilememiş olması, Kürtlerin kurduğu kukla Türkmen partilerinin etkisi ve Şii- Sünni çatlağı

c. Peşmergelerin namlularının gölgesinde yapılan ve meşruiyeti ciddi seviyede sorgulanır olan seçimlerde “Kürtlerin mükerrer oy kullanmaları, Kerkük gibi Kürt nüfusun az olduğu şehirlerde dışarıdan getirilen Kürtlere oy kullandırılması, Türkmen ve Arapların oy kullanmalarına yetersiz sandık ve oy pusulası açarak veya zamanı kısıtlı tutarak engel olunması” gibi yoğun usulsüzlüklerin yaşanması(Ayıışığı, 2005)

Seçimlerdeki başarısızlığı intac eden tüm bu faktörlerin yanı sıra şunu çok net olarak ortaya koymakta fayda vardır ki, seçimlerden çıkan bu son derece düşük rakamları Irak’taki Türkmen nüfusuyla doğrudan ilişkilendirmek ayrıca bilimsel olarak hata olacaktır. Daha açık bir ifadeyle Türkmenlerin seçimlerden aldıkları oy oranını baz alıp “Türkmen nüfus bu kadarmış” yaklaşımı sergilemek bilimsel olarak mümkün değildir. Zira Amerikalı politika uzmanı Jess Jackson’ın tabirleriyle ifade etmek gerekirse “devlet meselesinde organize bir azınlık politik bir çoğunluktur”.(Anderson, 2005) Yani cümle tersinden okunduğu takdirde, organize olamayan ve daha da ötesinde silahlı Kürt peşmergelerin namluları altında yıldırılmış olan Türkmenlerden “rakamlarıyla orantılı bir politik başarı” beklemek bu safhada zaten anlamsız ve abartılı bir beklenti olacaktır. Nitekim hızla kürtleştirilen Kuzey Irak’ta asimile edilen ve her geçen gün daha fazla karamsarlığa ve yalnızlığa itilen Türkmenler Aralık seçimlerinde de aynı hayal kırıklığını tekrar yaşamak zorunda kalmışlardır.

Kürtler ise, gerek nüfus oranlarının çok üstünde elde ettikleri 75 sandalyeyle ulusal meclis seçimlerinden, gerek çoğunluğu elde ettikleri Kerkük dahil Kuzey Irak’taki il meclisleri seçimlerinden, gerek ezici bir çoğunlukla onayladıkları bağımsızlık referandumundan son derece başarılı çıkmışlardır.

Saddam döneminde sürülen Kürtlerin kendi topraklarında oy kullanmalarına müsaade edilmesiyle Kürtler kitleler halinde Kerkük'e taşınmışlardır. Buna rağmen nüfusu bir milyon civarında olan Kerkük'te kayıtlı seçmen sayısı 550,000 iken bu sayının ancak 300,000'ninin oy kullanmış olması, Sünnilere ve Türkmenlere karşı uygulanan engellemeleri ve seçimlerin karanlık yüzünü idrak etmek açısından önemlidir. Sünnilerin ve Türkmenlerin yoğun engellemelerle karşılaştığı seçimler sürecince Kerkük'e taşınan Kürt kitlenin cesametini ifade etmek açısından Kerkük'ün mahalleleri olan Rahimova ile Azadi'de yaşananları incelemek yeterli olacaktır. Rahimova'da bir hafta öncesine kadar kayıtlı seçmen sayısı 21.000 iken seçimlerin yapıldığı gün 76 bin 149 kişi; Azadi'de seçmen sayısı 31 bin iken seçim günü 90 bin 648 kişi oy kullanmıştır. Dolayısıyla Azadi'de 35, Rahimova'da 27 adet usulsüz seçim merkezi, Kürtler için sonradan kurulmuştur. (Uzun ve Dersan, 2005) Kürtler yoğun bir surette Kerkük ve Musul'a taşınırlarken, bu bölgedeki Türkmenlere ve Araplara uygulanan yoğun engellemeleri ve usulsüzlükleri kavramak için ise, Alman Frankfurt Rundschau gazetesinin 7 Şubat 2005 tarihli haberinde geçen iddiaları incelemek gerekecektir. Bu ciddi iddialara göre, Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Havi Yah kentine 90 bin kayıtlı seçmen olmasına karşılık sadece 30 bin oy pusulası getirilmiş, 200 bin Türkmenin yaşadığı Telafer kentinde ise seçim hiç yapılmamıştır. Bu tür ihlalleri seçim komisyonuna bildirmiş olmak da bir anlam ifade etmemiştir. Zira, mesela Kerkük'ün Arafa semtinde görev yapan seçim görevlilerinin 27'sinden 25'i Kürttür.(Frankfurt Rundschau, 7 Şubat 2005)

Tüm bu açıklanması güç olgular ve anormal rakamlar neticesinde, ortak Kürt listesinin yerel seçimlerde toplam oyların % 68'ini aldığı ve Kerkük il meclisindeki 41 sandalyenin 26'sını kazandığı açıklanmıştır. Bu hukuksuz süreçteki başarının karanlık yüzünü kavramak için son olarak Altunköprü ilçesindeki seçim sonuçlarını analiz etmek bu aşamada yeterli olacaktır. 10,000 civarında nüfusuyla tamamiyle bir Türkmen kenti olan Altunköprü'de Kürt partilerinin yerel seçimlerde aldığı oy sayısı anormal bir surette 11,000 olarak açıklanmıştır. (Ayışığı, 2005) ABD'nin eğitimliğinde gerçekleştirilen bu demokrasi(!) dersinden en fazla nasiplenen kesim olan Kürtler, bu surette hem Irak'ın geleceğini belirleyecek olan süreçte nüfuslarıyla orantısız ve "süreci belirleyici nitelikte" hukuksuz bir güç kazanmışlar, hem de Kuzey Irak'ı tamamen kontrolleri altına alırlarken bu işgale uluslar arası bir

meşruiyet kazandırmışlardır. Bir zamanların peşmerge lideri asi Talabani'nin Irak Devlet Başkanlığına kadar yükselmesi bu sürecin önemini okumak açısından son derece çarpıcıdır. Ayrıca bu süreç, Kürt parlamentosunun yeniden teşkil edildiği, Kuzey Irak'ta tek bir hükümetin kurulma sürecinin yeniden başlatıldığı ve Barzani'nin bu yeni birleşik Kürt Federasyonunun Başkanı olarak seçildiği, dolayısıyla KDP ve KYB arasındaki ihtilafa zahiren son noktanın konulduğu bir süreç olması açısından önemlidir. Ve nitekim bu bileşme süreci, Ocak 2006'da başlayan görüşmeler neticesinde KDP ve KYB'nin 27 sandalyelik tek bir hükümet kurma yolunda anlaşmalarıyla, 8 Mayıs 2006'da Irak'ın kuzeyinde tek bir hükümetin kurulmasıyla olgunlaşmıştır.(Cumhuriyet- 8 Mayıs 2006)

Gelinen noktanın vahametini anlamak açısından, “bir gün bağımsız Kürdistan'ın muhakkak kurulacağını” açıkça ifade eden KDP lideri Barzani'nin, Türkiye'nin sürece olan temkinli yaklaşımı ve Başbakan Erdoğan'ın süreçle ilgili uyarıları karşısında, CNN Türk'e verdiği demeç esnasında “Türkiye müdahale ederse ne olur” sorusuna, “Umarım böyle bir şey olmaz. İki taraf için de felaket olur” yanıtını vermesi, yine aynı günlerde “Türkler Kerkük üzerinde hak iddia ederlerse, Araplar Antakya, Kürtler de Diyarbakır üzerinde hak iddia eder” tehdidini savurması son derece çarpıcıdır. PKK'ya karşı işbirliği yapma vaadinde bulunan Kürt liderin Diyarbakır söylemi, bu süreçte son derece zayıf kalan Türkiye'nin istikbalde yaşayacağı sorunları idrak etmek açısından önemlidir.(radikal- 4 Şubat 2005)

Bu seçimler ayrıca ABD'nin Irak operasyonuna karşı mevcut olan güçlü uluslar arası muhalefetin çözülmeye başlaması açısından da önem arz etmektedir. Zira Irak'ta her şeye rağmen işletilen süreç ve uluslar arası hukuk açısından mevcut durumu göreceli olarak yasallaştıran seçimler, devletleri Irak politikalarını yeniden gözden geçirmeleri yönünde teşvik etmiştir. Nitekim seçimlerin akabinde gerçekleşen Condoleeza Rice'ın Avrupa, Orta Doğu ve Türkiye gezisi, bu gezi esnasında Almanya ile olan yaklaşım farkının giderilmesi, Rusya ile olan mevcut sorunların çözümüne yönelik adımların atılması ve yine Türkiye'nin Kürt Devleti bağlamında Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Kerkük'e yönelik endişelerinin giderilmesi yönünde verilen vaatler bu bağlamda önemlidir.(Washington Post-6 Şubat 2005)

Hukuksuz bir surette Kürtler ve Şiiilerin kontrolüne geçen bu yeni Ulusal Meclisin görevi, ABD tarafından, “kalıcı Irak Anayasasının taslağını oluşturmak ve 2005 Ekimi’nde halkoyuna sunmak” olarak belirlenmiştir. Şiiiler, bu süreçte, Irak’taki nüfus yoğunlukları ve örgütlenmiş olmaları sebebiyle, beklentilerinin altında bir seviyede de olsa karar mekanizmasının iki asli unsurundan birincisi olmuşlar; Kürtler ise, Irak Geçici Yönetim Yasasının Kürtler için sağladığı veto hakkının sunduğu orantısız güçle birlikte büyük bir siyasal kudret kazanmışlardır. Nisan ayının sonlarına doğru bu süreci yönetecek olan kabine çetin pazarlıkların sonucunda belirlenmiş, siyasi güç ezici bir surette Şiiiler ve Kürtlerin arasında paylaştırılmıştır. Talabani Irak’ın yeni Cumhurbaşkanı olurken, Başbakanlığa Şii İbrahim El Caferi getirilmiş, Cumhurbaşkanının yardımcıları Sünni Gazi El Yaver ve Şii Adil Abdül Mehdi olarak belirlenmiştir.(Pan, 2005) Yeni kurulan kabinede göze çarpan diğer bir husus ise, CIA’yle yakın ilişkileri olan Ahmed Çelebi’nin petrol bakanlığına getirilmesi olmuştur.(CNN.-28 Nisan 2005) İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı Şii ittifakının elinde kalırken, Dışişleri Bakanlığı Kürtlere bırakılmış, Türkmenlere ise Şii ittifakında yer alan Casi Muhammed Cafer’in getirildiği İmar Ve İskan Bakanlığı verilmiştir. Netice olarak Şiiiler 17, Kürtler 8 Bakanlık alırlarken, Sünniler 6, Türkmenler ve Hıristiyanlar birer Bakanlık almışlardır.(ntv- 28 Nisan 2005)

Türkmenler bu surette pasifize edilip sürecin dışına itilirlerken, hükümetin teşkilinde Sünni Araplar üçüncü bir siyasal güç olarak ortaya çıkmışlardır. Irak’taki direnişin bel kemiğini oluşturan Sünni Araplar, seçimleri büyük oranda boykot etmelerine rağmen, bu süreçte taktik değiştirmişler ve siyasi sürece etkin olarak katılmaya ve süreci yönlendirmeye çalışmışlardır.

Gerek Sünni direnişi siyasal zemine taşıyarak kırmak ve güvenlik koşullarını iyileştirmek, gerek Şii Araplara karşı Sünnileri bir baskı unsuru olarak kullanmak amacıyla, bir ulusal birlik hükümetinin kurulması ve bu yönde Sünnilerin sürece dahil edilmesi ABD tarafından da destek ve teşvik edilmiştir. Fakat, ilk oluşturulan Anayasa Komisyonu’nda temsilcileri olmayan Sünnilerin, sonradan eklenen temsilcilerle sürece katılmış olsalar da, karar mekanizması açısından, çok fazla etkili olduklarını söylemek mümkün değildir.(Laçiner, 2005)

Neticede ABD'nin yönlendirmesiyle, ağırlıklı olarak Kürtler ve Şiiilerin, zaman zaman da bir denge unsuru olarak Sünnilerin dahil olduğu çetin bir pazarlık sürecinin sonunda, genel olarak Kürtler ve Şiiilerin çıkarları çerçevesinde, ABD Büyükelçiliği ve Anayasa Komisyonunun ortak bir çalışması olarak yeni anayasa taslağı şekillenmiş ve 15 Ekim'de düşük bir katılımı gerçekleşen bir halkoylamasına sunularak onaylanmıştır.(Erkmen, "Irak Anayasası Ve Türkiye", 2005, sf 28-36)

11.7. Irak Anayasası Açısından Ayrılkçı Kürt hareketinin Tarihsel Kazanımları

Sadece Irak'ın değil, tüm Orta Doğu'nun siyasal yapısını sarsmaya aday olan Yeni Irak Anayasası 1. Maddesiyle Irak Devleti'ni tanımlamış ve bu tanımlamayı "demokratik, federal ve temsili" tabirleriyle yapmıştır. Bunun yanı sıra 14. Madde başta olmak üzere metnin tamamında etnik ve dini ayrımcılığı reddeden net ifadeler sıkça kullanılmıştır. Fakat, "Irak cumhuriyetinin federal sistemi başkent, bölgeler, ademi merkezi bölgeler (yani bir bölgeye bağlı olmayan vilayetler) ve yerel yönetimlerden oluşur" tabiriyle federalizmin şeklini; "bir veya birden fazla ilin birleşerek kendi bölgelerini oluşturmasını" öngörmesiyle federal bölgelerin oluşturulma sürecini belirleyen 113 ve 115. Maddeler ve "egemenliğin anayasada yer alan ilkelere göre el değiştireceğini" ifade eden 6. Madde incelendiğinde görülmektedir ki, anayasa, net olarak ifade etmese de, aslında bu hükümlerin aksine, geniş yetkilere sahip olan "etnik temelde bir federalizmin" zeminini hazırlamaktadır. Zira ABD'nin marifetiyle siyasetin tamamen etnik temele ve mezhep farklılıkları üzerine oturtulduğu ve gelinen noktada etnik çizgilerin son derece keskin olduğu Irak'ta, illerin birleşerek bölgelerin oluşması sürecinin kesinlikle etnik temelde gerçekleşeceği son derece aşıkardır. Federalizm konusunu yeni meclisin oluşturulmasından 6 ay sonraya erteleyen mezkur madde, bu boyutuyla, aslında kurulacak olan federalizmin yapısını netleştirmiş, sadece yapılacak pazarlıkları 6 ay sonraya ertelemiştir. Dolayısıyla denilebilir ki, yeni anayasanın teşkil ettiği en önemli sorun "etnik ve dini farklılıkları belirginleştirerek meşrulaştırması ve dolayısıyla demokrasi, bireysel farklılık ve kişisel özgürlükler adı altında uzun vadede ayrılkçı bir süreci başlatması" olarak tezahür etmektedir.(Erkmen, "Irak Anayasası Ve Türkiye", 2005, sf 30) Dolayısıyla bu süreç, kısa vadede federal

Kürdistan'ın, uzun vadede muhtemel bir bağımsız Kürdistan'ın tasdikinden başka bir şey değildir.

Federalizmin şeklini belirleyen mezkur maddelerin, bir federal bölgenin oluşumu için en az üç ilin birleşmesini ön gören GDYY'ndan farklı olarak, “bir veya birden fazla ilin birleşerek kendi bölgelerini oluşturabileceğini” ifade etmeleri, bu aşamada özellikle Kerkük açısından önem taşımaktadır. Yeni düzenlemeye göre Kerkük, ya tek başına bir bölge oluşturacak, ya merkeze bağlı bir il statüsünde olacak, ya da Kürt bölgesine dahil edilecektir. Meclisin teşkilinden 6 ay sonra başlaması ön görülen federalizm pazarlıklarının, bu maddeler ışığında, Kerkük merkezli olacağı bu noktada aşikar olmaktadır.(Erkmen, “Irak Anayasası Ve Türkiye”, 2005, sf 32)

Kerkük'le ilgili diğer bir önemli madde 152. Maddedir. Kerkük'ün özerkliğini saklı tutan GDYY'nın 53. Maddesinin c bendini iptal eden 152. Maddeyle Kerkük'ün “Irak ulusunun ortak ve özel bir simgesi olmasını sağlayan özerk statüsü” ortadan kaldırılmıştır. Bu maddeyle ilişkili olarak 149. Madde, eski 58. Madde gibi, bu işlem için kurulacak bir komisyon vasıtasıyla Saddam döneminde göç ettirilen Kerküklülerin geri dönüşünü veya zararlarının tazminini gerektiren “normalleştirme sürecini” tekrar yasallaştırmıştır. Ayrıca il sınırlarının değiştirilmesini yeni yönetimin yetkisine bırakan bu madde, 31 Aralık 2007 tarihine kadar, Kerkük'ün statüsünü belirleyecek bir nüfus sayımı ve referandumu ön görmektedir.(Hasan, 2005, sf 49) Bu normalleştirme sürecinin nasıl işlediğini tahmin etmek ise elbette ki zor değildir. Bir çok eserde Saddam döneminde Kerkük'ten göç ettirilen Kürt sayısı 100,000 civarında verilirken ve bu rakam en fazla 150,000'e çıkarken(Raphaeli, 2005), bugün gelinin noktada, Gıda Dağıtım Merkezinin tespitiyle, peşmergeler kentten 21,500 Arabı sürmüşler, buna karşılık kente 350,000 Kürt yerleştirmişlerdir. Bugün Kerkük, peşmergeler tarafından 2007'deki referanduma hazırlanmakta ve ABD'nin legalleştirdiği yoğun bir asimilasyon ve Kürtleştirme programına maruz bırakılmaktadır.(Bulut, 2006, sf 26)

Ve yine yeni anayasanın 3.maddesi, Irak'ı “çok etnik gruplu, çok dinli, çok mezhepli bir ülke olarak” nitelendirilirken, aynı maddenin resmi dil olarak sadece Kürtçe ve Arapçayı tanımlaması, dolaylı olarak sadece Kürtleri ve Arapları kurucu

üye statüsüne taşımaktadır. Dolayısıyla, anayasa genel olarak incelendiğinde 1932 ve 1970’te zaten kazanılmış olan bir takım kısıtlı kültürel hakları Türkmenlere iade etmesi haricinde; %15’lik Kürtlerden sonra %12’lik nüfus oranlarıyla üçüncü asli unsur olması gereken Türkmenleri kabul edilemez bir surette azınlık statüsüne sokmuş ve ABD’nin Kürt merkezli stratejisinin son perdesi olarak Kürtler lehine ihmal etmiş ve hatta yok saymıştır.(Erkmen, “Irak Anayasası Ve Türkiye”, 2005, sf 31)

Kürtler için başka bir büyük kazanım ise, anayasanın federal hükümetlere sağladığı neredeyse konfederasyon seviyesindeki geniş yetkililerdir. 115 ve 132. Maddelerle bölgelere yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanı sıra, son derece geniş idari ve mali yetkiler verilmiştir. Mesela 109. Madde petrol ve doğal gazın tüm Irak halkına ait olduğunu ifade ederken, hemen akabinde, 110. Madde tam bir tezat içinde “yeni yatırımlar ve geliştirme programları kapsamında” federal hükümetleri yetkilendirmiştir.(Tansi, 2005, sf 79)

Son olarak 9. Maddede Silahlı Kuvvetler haricinde tüm silahlı milislerin yasaklanmasına rağmen, 117. Maddede yine Kürtler lehine yapılan bir düzenlemeyle, bölgesel hükümetler “polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları içerecek şekilde güvenlik birimlerinin kurulmasından ve örgütlenmesinden” sorumlu kılınmışlardır. Başka bir tabirle 117. Madde sayesinde peşmergeler dağıtılmayacak, “Bölge muhafızları” adı altında Irak ordusuna entegre edilerek varlıklarını olduğu gibi devam ettireceklerdir.(Erkmen, “Irak Anayasası Ve Türkiye”, 2005, sf 33) Neticede denilebilir ki, Kürtler bugün gelinen noktada Kuzey Irak’taki fiili devletçiklerini geniş bir otonomi elde ederek uluslar arası seviyede legalleştirmişler, silahlı güçlerini muhafaza etme hakkını kazanmışlar ve bağımsız bir Kürdistan’ın yolunu bu surette açmışlardır. Ertelemek zorunda kaldıkları tek talepleri olan Kerkük’te ise fiili ve askeri bir hakimiyet kurmuşlar ve bu fiili hakimiyetlerini yakın bir zamanda resmileştirmek için gerekli olan siyasi süreci başlatmışlardır. Fakat ateşle oynayan Kürtler şunu unutmamalıdır ki, tarih “ABD’nin çıkarlarıyla Kürtlerin çıkarlarının ters düştüğü durumlarda, 1975’teki gibi, Washington’un Kürtlere ne kadar büyük zararlar verebildiğini” çok net olarak ortaya koymaktadır.(www.middleeastpolicy/winter 2005)

11.8. Aralık 2005 Seçimleri Ve Kürtler

Irak'ta geçiş hükümeti yeni Irak anayasasını hazırlayıp, 15 Ekim'de gerçekleştirilen ve yine bir çok usulsüzlük iddiasına hedef olan bir halkoylamasında %78,59'luk bir "evet" oranıyla onaylatmayı başarmıştır. Bu süreç işlerken, ABD, bir yandan yeni hedefleri Suriye ve İran'a giderek artan bir ilgiyle yönelmeye; diğer yandan "Irak'taki bu yeni oluşuma uyum sağlaması ve dış politikasını yeniden yapılandırması için" Türkiye'yi baskı altına almaya başlamıştır. Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Irak'taki istikrarsızlıktan 1 Mart tezkeresini onaylamayan Türkiye'yi sorumlu tutan sert çıkışları, uluslar arası hukuka uygun bir şekilde hür iradesini kullanan Türkiye'nin cezalandırılmasından daha ziyade, yanı başındaki bir ülkede yaşanan kaos ortamında yine uluslar arası hukuka uygun bir şekilde hür iradesini kullanma talebinin baskı altına alınması için uygulanan bir psikolojik hareket tekniği olarak tarihteki yerini almıştır.(Shanker, 2005) Gerçekten de bu yaklaşım Türk kamuoyunda Türkiye'yi daha da pasifleştiren anlamsız ve art niyetli bir suçluluk duygusu oluşturmayı, ne yazık ki, başarmıştır.

Bu süreçte göze çarpan başka bir önemli gelişme olarak, çıkış kapısı arayan Türkiye yeni yönelimlere ve yeni bölgesel dengeler oluşturma gayretine girmiş, bu çerçevede Suriye, İran ve Rusya ile yakınlaşmıştır. ABD tarafından temkinle yaklaşılacak bu ilişkilerde en çarpıcı ve keskin tepkiyi oluşturması açısından Rusya örneği önemlidir. 2004 yılının sonundan itibaren tarihsel bir tırmanış gösteren Türk-Rus ilişkileri 2005 yılında Türkiye ile Rusya arasında terörizmle ortak mücadeleyi ön gören güvenlik politikalarının geliştirilmesi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün etkinliğinin genişletilmesi gibi büyük açılımlar sağlamıştır. Irak konusunda da, gerek çevreleme politikasının sebep olduğu güvenlik bunalımı, gerek Saddam döneminde Lukoil Firmasının Irak'ta yaptığı anlaşmaların iptalinin gündemde olması gibi sebeplerle ABD'yle çatışma içinde olan Rusya bu çerçevede Türkiye'yle ortak yaklaşımlar göstermiştir. Fakat bu yeni yönelim ABD'yi oldukça rahatsız etmiş, gerek uluslar arası kamuoyunda gerek Türkiye kamuoyunda bu rahatsızlık çok net bir surette ifade edilirken, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi adlı düşünce kuruluşu tarafından Amerikan Senatosu'na sunulan raporda bu yönelim "Türk- Amerikan ilişkilerinde tehlikeli bir dönem" tabiriyle tehdide varan bir üslupla

tenkit edilmiştir.(Radikal- 22 Mart 2005) ABD, bu surette, süreci tehlikeye atacak yeni oluşumlara izin vermediği gibi, Türk dış politikasının gemlenmesinde sıkça başvurduğu yatıştırma tekniğinin yanı sıra, ABD hükümetinin gayri resmi sözcüsü konumunda bulunan bu tür düşünce kuruluşlarının ağızıyla Türkiye’yi resmen tehdit ettiği ve baskı altına aldığı bir süreci başlatmıştır.

Bu süreçte dış politikasında baskı altına alınan Türkiye, buna paralel olarak, iç politikası ve ulusal istikrarı açısından da baskı altına alındığı sıkıntılı bir dönem yaşamıştır. Elbette ki, Türkiye’nin güneydoğusunda yeniden hareketlenen PKK terörünün kırsal eylemlerindeki artışla beraber, terör örgütünün siyasallaşma gayretiyle başa baş giden şehir merkezlerindeki toplumsal şiddet olaylarını da bu süreçten bağımsız düşünmek hata olacaktır. Bu surette, Türkiye’ye “Kuzey Irak’taki oluşuma karşı takınacağı tavır karşısında terör kartının oynandığı” çirkin bir süreç başlatılmış, hatta “Kuzey Irak’taki Kürt Devletinin bir Türk- Kürt konfederasyonu içerisinde Türkiye ile bütünleşmesi” gibi tehlikeli senaryolar havuç- sopa taktiğiyle bu doğrultuda Amerikan güdümlü medya vasıtasıyla Türkiye’nin önüne konulmuştur.(Eslen, 2006, sf 11)

Neticede denilebilir ki, Türkiye’nin baskı altına alındığı, kırmızı çizgilerinin birer birer ihlal edildiği, Türkiye’nin ve Türkmenlerin dışlanarak ABD’nin Kürt merkezli Irak politikası çerçevesinde Irak’ın yeniden şekillendirildiği ve bu yeni durumun uluslar arası kamuoyunda legalleştirildiği bu acı sürecin sonunda, Türkiye’nin Irak ve Türkmen politikası iflas etmiş ve Türkiye iki büyük sorunla baş başa kalmıştır.

Öncelikle mevcut Irak politikasıyla taban tabana zıt olan Kuzey Irak’taki yeni dengeler ve Irak konusunda artık çözülmeye başlayan uluslar arası muhalefet, Türk dış politikasının da yeniden belirlenmesi zaruretini netice vermiştir. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın “Türkiye’nin Irak politikasının olmadığı yönündeki eleştirisinin” basına yansımaları açık bir surette başlayan bu yöndeki tartışmalar Türkiye’nin mevcut durumda içinde bulunduğu çıkmazın ifadesi olması açısından önemlidir. Bunun en keskin ifadesi Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök’ün, 29 Ekim resepsiyonunda, Barzani’nin Bush tarafından “Başkan” sıfatıyla

kabulüne dair sorular üzerine, duyduğu rahatsızlığı ifade ettikten sonra verdiği şu beyanatta gizlidir:

“Bizde hep aşiret reisi diye bakma alışkanlığı vardı. Şimdi Talabani cumhurbaşkanı. Barzani de başka konumda. Durumun değiştiğini kabul etmeliyiz. Yarın Talabani Türkiye'ye gelirse devlet başkanı olarak gelecek.”(Milliyet- 31 Ekim 2006)

Netice itibariyle denilebilir ki, Türkiye, gelinen noktada, zayıf kaldığı bu talihsiz sürecin ağır faturasının altında ezilmeye başladığı bir sürece girmiştir. Türkiye'nin Irak ve Türkmen politikası, gereği yapılamayan bir sürecin sonunda iflas etmiş ve sadece Türkiye'yi değil bölgesel dengeleri tümüyle tehdit eden ayrılıkçı Kürt hareketi, ABD'nin desteğiyle cesametinin çok üstünde bir başarıyla bu süreçten çıkmıştır.

Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketi bu denli güç kazandığı bu siyasal süreci yaşarken, Türkiye'nin ikinci büyük sorunu olarak ön plana çıkan PKK terör örgütünün artan eylemleri, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında değişimi dayatan ikinci önemli faktör olmuştur. Siyasal birliği tehdit edilen Türkiye, Kuzey Irak politikasının ağırlık merkezini bu doğrultuda değiştirmek zorunda kalmış ve gerek ABD'yle, gerek Irak'taki yeni oluşumla bu sorun merkezli ilişkilerin yaşandığı bir dönem başlamıştır.

ABD, bu surette Türkiye'yi ekarte ederken Suriye ve İran gibi bölgesel güçleri yine demokrasi ve terörle mücadele söyleminde baskı altına almış, BM ve NATO'yu nispeten sürece ortak etmiş, Avrupalı dostlarıyla Irak merkezli sorunlarını giderirken, Rusya'nın Saddam döneminde Irak'la Qurna-2 petrol alanının işletilmesi için yaptığı anlaşmayı %17'lik bir pay karşılığında tanıyarak Rusya'yı yatıştırmış ve nihayet bu sürecin sonunda planladığı gibi 15 Aralık seçimlerini gerçekleştirmiştir. (Tarakçı, 2006, sf 54)

Irak 15 Aralık seçimlerine yine etnik tabanlı partilerin esas oyuncular oldukları 21 adet ittifakla girmiştir. Şiiilerin 17 Şii hareketini barındıran Birleşik Irak İttifakı, Kürtlerin KDP ve KYB esaslı Kürt İttifakı, liberal Sünni Araplarla komünistlerin

desteğini almış olan İyad Allavi'nin Ulusal Birliği, Ahmed Çelebi'nin Ulusal Kongresi gibi mevcut olan parti ve ittifakların yanı sıra, Sünnilerin de seçime etkin olarak katılımıyla oluşan İslam Partisi ve yine Sünnilerin ağırlıkta olduğu Uyum(Uzlaş) Cephesi yeni yarışın etkin tarafları olmuşlardır.(sabah- 14 Aralık 2005)

15,5 milyon seçmenin katılımıyla seçimler %70 civarında bir katılım oranıyla gerçekleşmiş; oy dağılımı yine etnik ve mezhep tabanlı olmuş; Şii Arap partiler %42.28, Sünni Arap partiler %20.42, Kürt partiler %22.89, Asuriler ve Yezidiler %0.55, ITC %0.72 oranında oy alırlarken, etnik ve dini tabanı olmayan laik ve ulusal partiler ancak %8.01 gibi küçük bir oranda kalmışlardır.(Çetinsaya, 2006) Neticede siyasetin keskin çizgilerle etnik tabana oturduğu ve böylece kesin bir surette parçalanma sürecinin başlatıldığı Irak'ta seçim sonuçları, Irak Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından, partiler bazında aşağıda arz edildiği şekilde açıklanmıştır:

Çizelge 11.2., Aralık 2005 Irak Seçimlerinin Resmi Sonuçları

Liste	Oy Sayısı	Sandalye Sayısı	Oy Oranı
Birleşik Irak İttifakı	5.021.137	128	%41,2
Kürt İttifakı	2.642.172	53	%21,7
Sünni Irak Uyum Cephesi	1.840.216	44	%15,1
Ulusal Birlik Cephesi(Allavi)	977.325	25	%8
Ulusal Diyalog Cephesi	499.963	11	%4,1
Kürdistan İslami Birliği	157.688	5	%1,3
Irak Türkmen Cephesi	87.993	1	%0,7
Diğerleri		8	

Kaynak: The Independent Electoral Commission Of Iraq, www.iico1.gov

Seçim sonuçları incelendiğinde görülmektedir ki, Birleşik Irak İttifakı %48'lik oy oranı ve 140 sandalye sayısından %41'lik oy oranı ve 128 sandalye sayısına; Kürt ittifakı %25'lik oy oranı ve 75 sandalye sayısından %21'lik oy oranı ve 44 sandalye sayısına düşmelerine rağmen, yine de seçimlerden beklenildiği gibi ilk iki parti olarak çıkmayı başarmışlardır. Türkmenler ise, seçime yine bölünerek girmişler, Türkmen İslam Partisi Şii Araplarla beraber hareket ederken, Türkmen Kardeş Partisi Kürt İttifakının yanında yer almıştır. Neticede gerek bu bölünmüşlük, gerek Türkmenler üzerindeki siyasi ve askeri baskının sebep olduğu karamsarlığın artarak devam etmesi, gerek Türkmen bölgelerindeki demografik yapının sistematik bir surette değiştirilmesi, gerek yaşanan usulsüzlükler ve en önemlisi de Türkiye'nin iflas eden Türkmen politikasının bir yansıması olarak, ITC'nin yeni meclisteki sandalye sayısı ancak birle sınırlı kalmıştır.(Eruygur, 2006, sf 8)

Kürtler ve Şiiilerin fiili denetimleri altında gerçekleşen, uygulanan baskı ve usulsüzlükler sebebiyle aslında ABD tipi bir demokrasi şovundan öteye geçmeyen bu seçimler(Eruygur, 2006, sf 7), iyi ya da kötü Irak'ın geleceğini çizecek olan meclisi ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Bu süreç, anayasa değişikliklerinin yapılacağı, federalizmin tartışılıp Irak'a son şeklinin verileceği, koalisyon güçlerinin çekilme takviminin belirleneceği, Kuzey Irak Kürt hareketi bağlamında Kerkük'ün kaderinin tayin olacağı tarihsel bir süreç olacaktır.

11.9. Yeni Irak Hükümetinin Teşkili Ve Son Gelişmelerle Birlikte Türkiye Açısından Olası Tehditler

Seçimlerin ardından Irak'ta seçimlerden galip çıkan Şii ittifakının liderliğinde çetin bir müzakere süreci başlamıştır. Bu müzakere süreciyle eş zamanlı olarak Şiiilerin kutsal mekanlarından olan Askeriye Camisine yapılan intihar saldırısıyla başlayan Sünni- Şii gerginliği ve iç savaş senaryoları Irak kamuoyunu meşgul eden ikinci önemli gelişme olurken, müteakip süreçte Şii milislerin kentteki Şii halkı korumak adına Kerkük kentine askeri yığınak yapmaları süreci şekillendiren üçüncü önemli gelişme olarak ön plana çıkmıştır.

Seçimlerden sonra Irak'ta gcl bir konum kazanan Şii ittifakı ile ABD arasında, radikal Şii lider Mukteda El Sadr'ın milisleriyle ABD askerlerinin zaman zaman çatışmaları boyutuna varan askeri sürtüşmeler yaşanmış, fakat asıl kriz Kürtler ve Sünnilerin yanı sıra ABD'nin de onaylamadığı eski Başbakan El Caferi'nin Şii ittifak tarafından Başbakanlığa yeniden aday olarak gösterilmesiyle patlak vermiştir. 4 ay süren bu kriz, ABD'nin müdahalesiyle Şiilerin geri adım atmasının ardından, Nisan ayının sonunda Şiiler, Sünniler ve Kürtlerin, "Milli birlik hükümeti kurma" hedefiyle, Maliki'nin başbakanlığına karşılık Talabani'nin devlet başkanı olarak kalması, Sünni Tarık el-Haşimi ile Şii Adil Abdülmehdi'nin devlet başkanı yardımcısı, Sünni Mahmud el-Meşhedani'nin meclis başkanı olmasında uzlaşmalarıyla aşılabilmiştir.(radikal-23 Nisan 2006) ABD'nin memnuniyetle karşıladığı bu uzlaşının ardından ABD Dışışleri Bakanı Condoleezza Rice, "daimi bir Irak hükümetinin kurulmasının, Irak vatandaşlarına karşı şiddet eylemlerinde bulunan milislerin yok edilmesi için gerekli ervevi sağlayacağını ve Kürtlerin Türkiye'ye yönelik saldırılarının nlenmesine katkıda bulunacağını" söylemiş, ardından terörün Türkiye için arz ettiği endişenin farkında olduğunu beyan etmiştir.(Washington post, 2006)

Türkiye bu surette yatıştırılıp yeniden beklemeye alınırken, ABD'nin yeni hükümetten beklentisi açık bir lisanla "halen mevcut sisteme direnen ve güvenlik açısından açık bir tehdit teşkil eden" milis glerin tasfiyesi olarak telaffuz edilmiştir. Bir i savaştan çekinen ABD için bu sorunun öncelikli hale gelmesinin asıl sebebini peşmergelerden ziyade kontrol altına alamadığı Mehdi ordusu ve Şii milisler teşkil ederlerken, devam eden Sünni- Şii atışması ve Sadr'a bağlı milislerin Kerkük'teki Kürt işgaline karşı harekete geçmeleri gibi gelişmeler bu sürecin hızlandırılmasını gerekli kılmışlardır. Zaten Maliki'nin ilk demeci de bu yönde olmuştur. Fakat milislerin dağıtılması veya kontrol altına alınması son derece zor bir operasyon olup, Barzani'nin "peşmergelerin milis değil düzenli gler olduğunu" beyan etmesiyle gelen ilk tepkiler milislerin tamamen dağıtılmasının mümkün olmadığı yönünde önemli ip uçlarıdır.

Bu uzlaşma neticesinde ABD, 20 Şubat'ta yaptığı bir açıklamayla "mezhepler arasında ayrımcılık yaptığı" gerekçesiyle anayasayı ve "Eğer Irak'ta demokratik bir yönetim varsa kimsenin Irak'ın herhangi bir bölgesinde federal bir yönetim

kurulmasını istemeye hakkı yok” sözleriyle federalizmi reddeden Mukteda El Sadr’la(radikal- 20 Şubat 2006) yakın ilişkileri olan İbrahim El Caferi’yi Başbakanlıktan uzaklaştırmıştır. Gerçi Maliki de Dava Partisi’nin bir üyesi olup Caferi’yle yakın ilişkilere sahiptir. Fakat yine de ABD karşıtı bir zihniyetin bu surette cezalandırılması arzu edilen mesajın verilmesi açısından önemlidir. Kürtler ise, Kerkük’le ilgili 58. Maddenin hükümlerini uygulamamakla suçladıkları, Türkiye ile girmiş olduğu diyalogdan dolayı ağır bir biçimde eleştirdikleri Caferi’yi ve onun temsil ettiği kanadı ABD marifetiyle ekarte etmişler ve yeni süreçte Devlet Başkanlığı’nı muhafaza ederek yine etkin bir rol kazanmışlardır. Gerçi “ABD’nin yeni dönemde Zebari’nin ırkçı yaklaşımının sebep olduğu sorunlardan dolayı Dışişleri Bakanlığı’nı Kürtlere vermeyeceği ve Kürtlerin özellikle Kerkük konusundaki aşırı isteklerinden ve uzlaşmaz tavırlarından dolayı Irak politikasında bölge ülkeleriyle büyük problemler yaşayan ABD’nin yeni hükümette Barzani’nin etkinliğini azaltacağı”(cumhuriyet- 30 Nisan 2006) gibi bir takım haberler medyada yer bulmuşsa da, kısa vadede, ABD’nin GBOP merkezli Irak politikasında Kürtlerin kazanımlarını ellerinden almayı gerektirecek bir değişikliğin vücuda geldiğini söylemek ve bu yönde iyimser bir havaya girmek mümkün değildir.

Bu süreçte Türkiye, Irak konusunda yeni ve daha etkin bir politika izleme yoluna gitmiş; Nisan ayında gerçekleştirilen bir basın toplantısında, bu yeni stratejisini Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol ve Başbakanlık Dış Politika Danışmanı Prof. Davutoğlu’nun tabirleriyle “bölgesel bir kriz veya çatışmayı zamanında önlemeye yönelik pro-aktif barış politikası“ olarak nitelendirmiştir. Özet olarak “etnik ve mezhep çatışmalarının önlenmesi ve geniş tabanlı bir ulusal birlik hükümetinin kurulması için, tüm liderlerle yoğun temaslar yapılmasını ve çok yönlü diplomatik ilişkiler kurulmasını” ön gören bu yaklaşımla(radikal- 28 Nisan 2006), Türkiye Başbakan İbrahim El Caferi’yi, Mukteda El Sadr’ı, Sünni liderler Haşimi ve Mutlak’ı Ankara’ya davet etmiş; Sadr’ın ziyareti ertelenirken Caferi’yi 28 Şubat’ta Ankara’da ağırlamıştır. Müteakip süreçte Özel Temsilci Çelikkol, yaptığı Irak ziyaretinde Barzani dahil Irak’taki her kesimin liderleriyle ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir.(Kohen, milliyet, 3 Nisan 2006)

Elbette ki Türkiye’nin bu hareketliliğinin süreci yönlendirecek bir boyutta olduğunu söylemek mümkün değildir. Görülen odur ki, bu süreçte de Türkiye ne

istediğini tam olarak ortaya koyamamakta ve bu yeni strateji, aslında “bölgesel bir çatışma riskinin sebep olduğu güvenlik endişesiyle” basit bir arabuluculuk rolü üstlenmekten öteye gidememektedir. ABD’nin baskısıyla son derece zayıf tepkiler vermek haricinde gerekenlerin yapılmadığı veya yapılamadığı acı bir sürecin sonunda Irak ve Türkmen politikası iflas etmiş olan Türkiye’nin “bölgesel bir çatışmanın engellenmesine yönelik” bugünkü politikası, aslında, hem son derece kısa vadeli; hem de tehlikeli sonuçları intac edebilecek bir uyum sağlama sürecinden başka bir şey değildir. Bunun ilk örneği Türkiye’nin Barzani’yi tanımlama sorununa bulduğu “yeni Irak anayasası kendisini nasıl tanımlayacaksa o kıstas benimsenecek” yaklaşımında gizlidir.(Kohen, milliyet, 3 Nisan 2006) Bunun anlamı şudur ki, bugün gelinen noktada Türkiye “zorunlu ve sorunlu komşusunu tanımak ve Irak’ta etnik temelli bir federasyonu tasdik etmek” zorunda bırakılmıştır.(Tarakçı, 2006, sf 54)

Yeni oluşuma uyum sağlama sürecinde Türkiye’ye uygulanan diğer bir baskı unsuru ise, “tırmanan bir ulusal güvenlik sorunu” olarak önüne konulan PKK terörü olmuştur. Bu süreçte batı merkezli medya vasıtasıyla bu sorunun çözümü olarak Türk kamuoyuna telkin edilen “Türk- Kürt federasyonu” tezi, sürecin vehametini algılamak açısından son derece ibret vericidir. Aslında anlaşılan odur ki, PKK terörünün tırmanışa geçmesi salt Kuzey Irak’taki bir otorite boşluğundan kaynaklı değildir. PKK’nın arzettiği güvenlik endişesi, Türkmen kartı elinden alınan Türkiye’nin müteakip süreçte pasifize edilmesi ve sürece uyum sağlaması için kullanılan bir baskı aracı olarak ön plana çıkacaktır. Bu gelişmeler ışığında çok net bir şekilde ifade edilebilir ki, yeni dönemde Türkiye’ye biçilen rol, Kuzey Irak’taki yeni oluşumu tanımak, stratejik ilişkiler kurmak ve başka türlü yaşaması mümkün olmayan bu oluşuma kuzeyden hayat vermek karşılığında, PKK terörü karşısında Türkiye’nin artan güvenlik endişelerinin giderilmesidir. Dolayısıyla Türkiye’nin “sorunu ötelemekten başka bir anlama gelmeyen” Irak’ta istikrarın korunması ve arabuluculuk politikası, uzun vadede bu açıdan son derece yetersizdir.(Eslen, 2006, sf 10-11)

Zira Kuzey Irak’taki ayrılıkçı bir gelişmenin Türkiye’yi uzun vadede etkilememesi mümkün değildir. Çok değil henüz bir yıl önce “Doğru zaman geldiğinde bağımsız Kürt devletinin kurulması kaçınılmazdır” diyen, çok geçmeden

“Türkler Kerkük üzerinde hak iddia ederse, Araplar Antakya, Kürtler de Diyarbakır üzerinde hak iddia eder” sözlerini sarf eden Barzani(radikal- 4 Şubat 2005); bugün Leyla Zana ile görüşmekte ve “Türkiye’ye Kürtlerin varlığını ve haklarını kabul etmesi durumunda” Kürt sorununu çözmesi için Türkiye’ye destek olmayı teklif etmektedir.(radikal- 2 Mayıs 2006) Henüz kimliğini bulmamış bir oluşumun Türkiye’nin güney doğusuna olan bu yaklaşımı ve basına ve günlük hayata yansıyan “Güney Doğu illerimizde esmeye başlayan Barzanicilik rüzgarı” PKK’nın mı, yoksa bu yeni oluşumun muhtemel etkilerinin mi daha tehlikeli sonuçlar doğuracağı hakkında bir fikir edinmek için yeterlidir.(Akfırat, 2006, sf 36)

Son dönemde İran ve Suriye Silahlı Kuvvetleriyle eş güdümlü olarak gelişen Türk Silahlı Kuvvetlerinin Irak sınırına yaptığı yığınak ve sergilediği kararlı tutum, belki de bu süreçte Türkiye’nin en etkin olduğu zaman dilimi olmuştur. Fakat bu noktada ABD’nin sınır ötesi operasyona soğuk bakan muhalefetinden daha ziyade önem arz eden husus, Türkiye’nin bu konuda Barzani’yle işbirliği yapmasının, daha doğru bir tabirle Barzani’ye başvurmasının teşvik edilmesi olmuştur.

Neticede bugün gelinen noktada ayrılıkçı Kuzey Irak Kürt Hareketi devletleşme sürecini fiilen büyük oranda tamamlamıştır. Kerkük konusunda ise, kenti Kürtlere terk etmek istemeyen Şii milislerin kentte yığınak yapmalarıyla başlayan gergin ortama rağmen, hali hazırdaki durumda, hem en önemli rakibi Türkiye ve Türkmenleri bölgeden ekarte etmiş; hem de siyasal sürece hakim olarak bu hukuksuz manevralarını uluslar arası seviyede meşrulaştırmıştır. ABD’nin yakın tarihte değişen dengeler sonrasında Kürtleri yüz üstü bıraktığı malum olmasına rağmen; halihazırda ABD’nin rakipsiz askeri gücü ve buna mukabil bölgesel güçlerin yeni dengeler oluşturma yönündeki acizlikleri sebebiyle, ABD’nin Irak politikasında Kürtler açısından böyle vahim bir neticeyi doğuracak radikal bir değişiklik yapmasını beklemek hata olacaktır. Bölgesel dengeleri gözetken bir yaklaşımla şımaran peşmerge liderlerini dizginlemek ayrı, süreci tersine çevirmek son derece ayrı olgulardır. Bundan sonraki süreç ise, Kürtler açısından muhtemelen sadece bir pazarlık süreci olacak ve bu pazarlık sürecinde, bir iç savaşa gebe olan Irak coğrafyasında radikal değişiklikler olmadığı sürece, sadece “adı konmayan kazanımların adı konacaktır.”

12. SONUÇ

1800'lü yıllarda “düşen Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşımı ve Şark meselesinin doğu uzantısı” kapsamında sömürgeci güçler tarafından bir müdahale aracı olarak gündeme getirilen Kürt meselesi, öncelikle ulusal bir nitelik taşımayan feodal nitelikli ayaklanmaların teşvik edilmesi, ardından yoğun bir propaganda faaliyetiyle suni bir millet kimliğinin teşkil ettirilmesi, takip eden süreçte bir destabilizasyon aracı olarak kullanılan silahlı bir siyasal güç olarak vücut bulması gibi aşamalardan geçmiş ve en nihayetinde uluslar arası kamuoyunda meşruiyetini bulan bir etnik ve ulusal sorun olarak devletleşme aşamasına gelmiştir. Bu safhada Kuzey Irak'taki ayrılıkçı Kürt hareketinin kazandığı geniş yetkilere haiz federatif yapının bölgesel dengeler ve Türkiye için ne ölçüde tehdit arz ettiği meselesi önemlidir.

Türkiye'nin uzun vadede karşılaşılabileceği sorunun niteliği ve cesameti, bazı batı güdümlü medya organlarının kamuoyuna lanse ettiği gibi “Kürt politikasını değiştirerek mevcut duruma uyum sağlayıp Barzani liderliğindeki fiili Kürt devletçiliğiyle stratejik ilişkiler kurmak ve bir Türk- Kürt konfederasyonunun teşkiline gitmekle” aşılabilecek nitelikte basit bir güvenlik sorunu değildir. Mesele daha geniş olarak ele alınıp incelendiğinde, asıl sorunun, Kuloğlu'nun tabiriyle “milli sınırların önemsizleştiği antik çağ imparatorluklarına benzer bir hegemonya ağı kurmak isteyen ABD'nin”, GBOP kapsamında Orta Doğu'yu, “federatif yapılanmalarla dirençleri düşürülüp, bağımlılığı yükseltilmiş eyalet tipi devletçikler suretinde yeniden şekillendirmek” istemesinde yattığı görülecektir. Dolayısıyla uzun vadede Türkiye'nin doğusunu ve güney doğusunu içine alan büyük Kürdistan tehlikesi gerçekleşirse bile, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerine taban tabana zıt, Kuzey Irak'taki gibi “etnik temelde şekillenen bir federatif yapılanmanın” Türkiye'ye de dayatılacağı ve büyük devlet geleneğine sahip olan bu milletin kabul edemeyeceği bu dayatmayı mevcut denge politikası yaklaşımıyla aşamayacağı aşıkardır.

Mesele Ümit Özdağ'ın ifade ettiği gibi, “70 milyonluk bir Türkiye ile 4 milyonluk bir devletçiliğin karşı karşıya gelmesi değil, arkasına Batı desteğini almış,

Kerkük petrolünü Türkiye üzerinden değil, genişletilmiş ve içine Adana ve Mersin'i de almayı hedefleyen bir Kuzey Kürdistan'dan akıtmayı amaçlayan bir ajan devlet" meselesidir.

Bu aşamada Türkiye'nin yeni kurulan bölgesel dengelere uyum sağlamak gibi vizyonsuz, ne istediğini ortaya koyamayan bir yaklaşımla amaçsız bir dış politika sergilemek lüksü artık yoktur. Türkiye tarihi bir perspektifle sorunun tabanına inmeli, bir yandan profesyonel bir yaklaşımla psikolojik hareket tekniklerini kullanarak mücadeleyi kaybetmiş olduğu noktadan yeniden başlamalı, diğer yandan yeni açılımlarla yeni bölgesel dengeler kurmalı ve süreci yönlendirecek şekilde aktifleştirmelidir. Eğer Türkiye'nin risk alması gereken bir nokta varsa, o şartlar çoktan oluşmuştur.

Kuzey Irak'taki nüfus projeksiyonlarının tahlili ve Türkmen nüfusunun hak ettiği yere oturtulması konusunda Türkiye, ayrılıkçı Kürtler lehine, telafisi son derece zor olan büyük bir kayıp yaşamıştır. Türkmenler Kuzey Irak'tan silinirken, Kürtler müstakil bir ulus statüsünde asli bir unsur olarak ön plana çıkmışlardır. Oysa ki, üçüncü bölümde incelendiği gibi, bugün dünya kamuoyuna Kürt kimliği altında yansıtılan nüfus hem rakamsal büyüklük açısından abartılıdır, hem de onların ölçekleri baz alındığında birbirinden son derece farklı olan topluluklar, suni bir birliktelikle suni bir Kürt kimliği altında toplanmışlardır. Bu suni kimlik, birbirinden İngilizce ve Fransızca kadar farklı olan en az beş farklı dil konuşmaktadırlar. Bu dilsel farklılaşmanın yanı sıra kültürel ve dinsel inanış açısından da derin farklılıklar mevcuttur. Tüm bu unsurların yanı sıra öz be öz Oğuz Türkü olan Şabak ve Kakai gibi topluluklar dahi artık bu suni yapının içinde telâffuz edilir olmuşlardır. Dolayısıyla bugüne kadar "Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması" adı altında etnik tabanlı faaliyetlerden kaçınmış olan Türkiye'nin, kendi bünyesindeki topluluklar için Batılı odakların kullandığı bu farklılıkları bilimsel bazda Kuzey Irak'ta kullanması ve bu yönde yeni yaklaşımlar sağlaması önemlidir. Yani Türkiye, Kürt toplumu olarak tesmiye edilen farklı kültürlerle ilişki kurmalı, KDP ve KYB'nin siyasal baskısı altına pasifize edilen farklı kültürlerden ve hatta rakip aşiretlerden faydalanarak yeni dengeler oluşturma yoluna gitmelidir.

Vurgulanması gereken diğerk bir husus ta, Kürtlerin etnik kimliğı tartışmalarında Türkiye'nin takınması gereken tavidir. Bir kavimler kapısı olan Mezopotamya'da çeşitli kültürlerin etkileşimine maruz kalan ve dolayısıyla kendi içinde farklılaşan bu halklar topluluğunu hasta bir zihniyetle "kabul edilmesi gereken bir realite" olarak müstakil bir millet statüsünde kabullenmek bu aşamada yapılacak en büyük hata olacaktır. Bu kabul toplumsal barışı değil, uzun vadede ayrışmayı getirecektir. Yine üçüncü bölümde incelendiğı gibi Kürtler, mezkur iddianın aksine, farklı bir etnik kimlik değil, Orhun yazıtlarında sabit olduğu gibi bir Türk boyudurlar. Bugünkü Kürt halkları da, Oğuz Türklerinin Anadolu'ya gelişinden çok daha önce bölgeye yerleşen Turani unsurların çeşitli kültürlerle temasıyla farklılaşmış bir halklar topluluğudur. Daha açık bir tabirle Kürtler ne Ari ve Farsi, ne de Samidirler. Kürtler asli unsuru Türk olan öz be öz Turani bir halktırlar. Elbette ki, nasıl böyle suni bir kimliğın teşekkül ettirilmesi 100 yıllık yoğun bir çalışmayı gerektirmişse, Türkiye'nin bu yönde geliştireceğı yeni açılımların da kolay olacağını ve kısa vadede sonuç vereceğini düşünmek hata olacaktır. Fakat asıl hata uyum sağlama ve kabullenme adı altında bu açılımları gereksiz görmek olacaktır.

Son olarak, "Türkmenlerin durumu, Kerkük'ün statüsü, Kuzey Irak'taki yeni oluşumun tanımlanması ve ayrılıkçı Kürt hareketinin Türkiye'deki etkilerinin bertaraf edilmesine" yönelik daha kısa vadede ve acil olarak hayata geçirilmesi gereken açılımlar yeniden ve daha etkin bir surette belirlenmelidirler. Elbette ki bu yeni açılımlar gerek siyasi istikrar, gerek ekonomik istikrar açısından ciddi riskler taşıyacaktır. Fakat yeni açılımlar belirlenirken sadece hali hazırdaki riskler hesaba katılarak kısa vadeli bir risk yönetimi yapılmamalı, sürecin nihai amacı ön görülmeli ve dolayısıyla uzun vadede Türkiye'ye sunulması muhtemel dayatmaların Türkiye tarafından kabul edilebilirlik derecesi bu süreçte iyi analiz edilmelidir. Zira kısa vadeli risk yönetimleri daima denge politikalarının üretilmesini netice vermekte ve değişimin önüne geçmektedir. Eğer bir müddet sonra kaçınılmaz bir çatışma ihtimali varsa, mevcut dengelerin dışına taşmayan, yeni açılımlara gitmeyen ve katı bir denge politikasıyla günü geçiştiren yaklaşımların hezimete uğramak zorunda kalacakları unutulmamalıdır. Dolayısıyla ilk yapılması gereken Lord Palmerstone'un ünlü "Devletlerin daimi dostlukları yoktur, daimi çıkarları vardır" sözünde son derece belagatla özetlendiğı gibi "stratejik ortaklık" yaklaşımının bağlayıcılığından kurtulmak ve sahip olduğu kartlarını karalılıkla oynayan bir dış politika üretmek için

gerekli adımları atmaktır. Bu adımlar PKK terör örgütünün “ABD’nin önleyici saldırı doktrininde kendisine hak olarak gördüğü gibi” nerede olursa olsun vurulması, Türkmenlerin daha etkin bir surette yeniden teşkilatlandırılması ve Şii Türkmenlere de kucak açan yeni bir Türkmen politikasının hayata geçirilmesi, Irak’taki muhalif grupların liderleri dahil bölgesel güçler ve devletlerle sürecin yönlendirilmesi hususunda ortak politikalar ve kararlı yaptırımların üretilmesi ve Türkiye’nin bölgesel ağırlığının süreci yöneten güçlere hissettirilmesi için gerekli ve kararlı adımların atılması gibi güçlü adımlar olmalıdır. Unutulmamalıdır ki, Kuzey Irak’taki oluşum, ekonomik olarak, yıllardan beridir ancak Türkiye’nin desteğiyle ayakta durmaktadır ve Türkiye’nin alacağı sert tedbirler bu oluşumun toplumsal ve ekonomik hayatını felç edebilecek nitelikte olacaktır. Elbette ki Türkiye, kararlı bir politika sergilediği takdirde, eski stratejik ortakların Türkiye’yle yeniden paylaşım içine girmesi için gerekli zemini zaruri kılacak kadar büyük bir bölgesel güçtür.

KAYNAKLAR

A. Kitaplar:

1. Akşin Sina, Ana Çizgilerle Türkiye'nin Yakın Tarihi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1998
2. Ateş Toktamış, Siyasi Tarih, Der Yayınları, İstanbul, 2001
3. Attar Şeyh Ali Rıza, Kürtler, Anka Yayınları, İstanbul, 2004
4. Bainbridge Margaret, Dünyada Türkler, Say Yayınları, İstanbul, 1995
5. Bratvold Gretchen, Iraq in Pictures, Lerner Publications Co., Minesota, 1990
6. Chomsky Noam, Bennis Phyliss ve ark, A.B.D.'nin Irak Politikası- Amerika'nın Irak Savaşı, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003
7. Dinç Ahmet, Babil'de Amerikan Tangosu, Selis Yayınları, İstanbul, 2004
8. Eroğlu Cevat, İsrail'in Beka Stratejisi Ve Kürtler, Sayfa Yayınları, İstanbul, 2003
9. Gerard Chaliand, A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan, Zed Press, London, 1980
10. Gürün Kamuran, Savaşın Dünya ve Türkiye, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986
11. Izady Mehrdad R., Bir El Kitabı- Kürtler, Doz Yayınları, İstanbul, 2004
12. Karadağ Raif, Petrol Fırtınası, Adak Yayınları, İstanbul, 1979
13. Karatay Osman, İran İle Turan, Karam Yayınları, Ankara, 2003
14. Kennedy Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1991
15. Kırzioğlu M. Fahrettin, Her Bakımdan Türk Olan Kürtler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1964
16. Kissinger Henry, Diplomasi, İş Bankası Yayınları, Ankara, 2000
17. Koçsoy Şevket, Irak Türkleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991
18. Marufoğlu Sinan, Osmanlı Döneminde Kuzey Irak, Eren Yayınları, İstanbul, 1998
19. McDowell David, A Modern History Of The Kurds, I.B.Tauris, London, 2001
20. Minorsky V, Bois T.H., Mac Kenzie D.N., Kürtler- Kürdistan, Doz Yayınları, İstanbul, 2004
21. Mosley Leonard, Petrol Savaşı, E Yayınları, İstanbul, 1975

22. Oran Baskın, Kalkık Horoz- Çekiç Güç Ve Kürt Devleti, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998
23. Öke Mim Kemal, Musul Kürdistan Sorunu, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995
24. Önder Ali Tayyar, Türkiye'nin Etnik Yapısı, Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2002
25. Özdağ Ümit, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Asam Yayınları, Ankara, 1999
26. Özdek Yasemin, Uluslar arası Politika Ve İnsan Hakları, Öteki Yayınevi Ankara, 2000
27. Özkan Tuncay, CIA Kürtleri- Kürt Devletinin Gizli Tarihi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004
28. Öznur Hakkı, Cahşların Savaşı, Altinküre Yayınları, Ankara, 2003
29. Parlar Suat, Barbarlığın Kaynağı Petrol, Anka Yayınevi, İstanbul, 2003
30. Rasoyni Lazlo, Tarihte Türklük, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971
31. Saatçi Suphi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003
32. Şimşir Bilal, Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2004
33. Timmerman Kenneth, Ölüm Lobisi Irak'ı Nasıl Silahlandırdı, Avesta Yayınları, İstanbul, 2002
34. Üşümezsoy Şener, Yeni Dünya Petrol Düzeni Ve Körfez Savaşları, İnkılap Yayınevi, Ankara, 2003
35. Üşümezsoy Şener, Kürt Kimliği, İleri Yayınları, İstanbul, 2006
36. Yamaner Şerafettin, Misak-ı Milli ve Musul, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000
37. Yavuz Turan, ABD'nin Kürt Kartı, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003
38. Yıldız Kerim, Irak Kürtleri, Belge Yayınları, İstanbul, 2005
39. Yıldız Yavuz Gökalp, Oyun İçinde Oyun- Büyük Orta Doğu, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2004
40. Yılmaz Veli, Siyasi Tarih, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998
41. Zinn Howard, Marable Manning, Davis Mike, Yılmaz Veli, Fatihler Yargılanıyor, Tüzmamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1992

B. Makaleler

1. Akagündüz Ahmet, “Şark Meselesinin Tarihi Esasları”, 2004, www.osmanli.org.tr
2. Akel Ali, “36. Paralelde İkinci Raund”, www.yarindergisi.com/yarindergisi2/ekim02/26-27.html, 2002
3. Akfırat Fikret, “Kukla Devlet Türkiye Üzerinden Kuruldu”, Jeopolitik Ocak 2006, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2006
4. Al- Hariri Mokhless, “A Kurd From Salahaddin”, www.library.louisville.edu/government/international/iraq, 1988
5. Alkan Sibel, “ABD’nin Irak’ı İşgalinden Sonra Bölgedeki Türkmen Halkın Durumu”, www.sks.kou.edu.tr/kouli/akademik/aka15.asp, 2005
6. Anderson Richard, “Between Communal Inertia and the Modern State: An Introduction to the Kurdish Question”, www.blissstreetjournal.com, January 17, 2005
7. Ayıışığı Metin, “Türkmen Meselesi ve Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası”, www3.balikesir.edu.tr/~metinay/turkmen.html, 2005
8. Bilgi Mustafa Sıtkı, “Türk Irak İlişkilerinin Tarihsel Boyutu”, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
9. Boztemur Recep, “Irak Seçimleri”, www.panoramadergisi.com, Mart 2005
10. Bulut Arslan, “Kürt Devletini Türkiye’ye Kourdurdular”, Jeopolitik Ocak 2006, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2006
11. Cafersoy Nazım, “Rusya’nın Irak Krizine Yönelik Politikası”, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
12. Caşın Mesut Hakkı, “Saddam Hüseyin Sonrası Irak’ta Yeni Gelişmeler Işığında Uluslar arası Hukukun Zorlu Sınavı”, Jeopolitik Kış /04, Çantay Kitabevi, 2004
13. Çetinsaya Gökhan, “Irak’ta Yeniden Yapılanma”, www.harpak.tsk/icerik/doc/sempozyum-mart-2006
14. Çolak İsmail, “Emperyalizmin Bildik Meşum Oyunağı, Kürt Devleti”, www.anadolugenclik.com.tr/subat03
15. Doglas Alan, “İslamic Studies And Arabic”, www.uga.edu/islam/iraq.html, 2005
16. Döksat Kerem, “ABD’nin Irak Ve Yeni Dünya Düzeni Politikası”, 2002, www.keremdöksat.com

17. Efeğil Ertan ,”1 Mart Günü Neden TBMM Üyeleri Hükümet Tezkeresi'ni Kabul Etmedi”, www.stradigma.com, 07 Aralık 2003
18. El Tikriti Nabil, “Social And Political Forces In Contemporary Iraq”, www.people.umw.edu/~naltikri, 2003
19. Erkmen Serhat, “Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası”, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
20. Erkmen Serhat, “İç Etkenler Açısından Irak’ın Geleceği”, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
21. Erkmen Serhat, “ABD, Büyük Ortadoğu Ve Türkiye”, Stratejik Analiz Sayı 52, Asam Yayınları, Ankara , Ağustos 2004
22. Erkmen Serhat, “Irak Anayasası ve Türkiye”, Stratejik Analiz- Ekim 2005, Asam Yayınları, 2005
23. Eruygur Şener, “Irak’taki Seçimler ve Türkiye”, Jeopolitik- Ocak 2006, Çantay Yayınları, 2006
24. Eslen Nejat, “Türkiye’ye Kurulan Tuzak”, Jeopolitik Ocak 2006, Çantay Yayınları, 2006
25. Galston William A., "Why a First Strike Will Surely Backfire," The Washington Post, 16 Haziran 2002
26. Gammig Jenny, “They have a flag-but no country”,www.unpo.org, Aug. 1997
27. Gautier Gerard, Daniel Metty, “Preliminary reflexions for the constitution of a national corpus of Kurdish language”,Center For Kurdish Studies, www.ggautier@club-internet.fr, 2003
28. Godlas Alan, “Modern History Of Islam in Iraq”, www.uga.edu/islam/iraq, 2004
29. Hasan Mazin, “Irak’ın Gizlenen Gerçeği Türkmenler”, Irak Krizi(2002-03), Asam Yayınları, 2003
30. Hasan Mazin, “Irak Kürtlerinin Bitmeyen Kavgası”, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, 2003
31. Hasan Mazin, Şükür Zoran, “Kerkük Kerkük”, Stratejik Analiz Dergisi, Asam Yayınları, Mart 2004
32. Hasan Mazin, “Irak Türklerinin Barışçı Politikaları ve Sonuçları”, Stratejik Analiz- Ekim 2005, Asam Yayınları, 2005
33. Hasan Mazin, Demiral Necdet, Şükür Zoran, “Arap Medyasının Kürtlere Ve Türkmenlere Bakışı”, Stratejik Analiz- Şubat 2004, Asam Yayınları, 2004

34. Jabar Faleh A., "Kurdish People", www.politicalresources.net/kurdistan.htm - 29k- Washington Kurdish Institute, 2002
35. Jenkins Orville Boyd, "The Kurdish Peoples", [www.endor.hsutx.edu / ~obiwan / articles/ kurds.html](http://www.endor.hsutx.edu/~obiwan/articles/kurds.html), 2003
36. Kalaycı Hüseyin, "Irak'ta Federasyon Tartışmaları", Stratejik Analiz- Mart 2004, Asam Yayınları, 2004
37. Kathleen Ridolfo, "Major Parties And Contenders For The December Parliamentary Elections", www.rferl.org, 2005
38. Kaymaz İhsan Şerif, "BOP'nin Ardında Yatan Gerçekler ve Türkiye", Jeopolitik- Temmuz 2005, Çantay Kitabevi, 2005
39. Koç Bahadır, "Türkiye, Iraklı Kürtler Ve Statükonun Meşruiyeti", Stratejik Analiz- Nisan 2004, Asam Yayınları, 2004
40. Kohen Sami, "Ankara'nın Irak Stratejisi", milliyet- 3 Nisan 2006
41. Kuloğlu Armağan, Saklaya F. Elif, "Büyük Orta Doğu Projesi Ve Türkiye", Stratejik Analiz Sayı 48, Asam Yayınları, Ankara, Nisan 2004
42. Kurtcebe İsrail, "Türk Dış Politikasında Musul Sorunu", Stradigma, Sayı 2, Mart 2003
43. Kurubaş Erol, "Irak Kürt Hareketi, İç Çekişme- Dış Destek- Ayaklanma", Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
44. Laçiner Sedat, "Irak Anayasası: İç Savaşın Manifestosu", www.usak.org.uk, 2005
45. Lewis Jonathan Eric, "Iraqi Assyrians: Barometer of Pluralismby", www.meforum.org/article/558, 2003
46. Leezenberg Michielle, "Political Islam Among The Kurds", [www.home.hum.uva. nl/ oz/ leezenberg/PoliIslamKurds.](http://www.home.hum.uva.nl/oz/leezenberg/PoliIslamKurds.), 2001
47. Leezenberg Michiell, "The Shabaks And The Kakais", www.kurdishacademy.org, 2005
48. Manaz Abdullah, "Geçmişten Bugüne Kuzey Irak", www.stradigma.com/ Şubat 2003
49. McDonald Marc, "Kurds Tightening Grip On Kirkuk", [www.mercury news](http://www.mercurynews.com), 2003
50. Oberling Pierre, "Kurdish tribes", www.iranica.com/articles, 16 Haziran 2004
51. O'Leary Brendan, McGarry Jhon, Salih Khaled, "The Future of Kurdistan in Iraq", <http://www.upenn.edu/pennpress/book/toc/14152.html>, 2005
52. O'Leary Carol, "The Kurds Of Iraq, Recent History Future Prospects", www.meria.idc.ac.il, 2002

53. Özdağ, “Türkiye’nin Türkmen Politikası Hala Mümkün mü?”,
www.globalstrateji.com, 2005
54. Uzun Özüm, Dersan Duygu, “Irak Seçimleri Analizi, Global Strateji Enstitüsü,
23 Şubat 2005”, www.globalstrateji.org
55. Pan Esther, “Iraq, The Transitional Government”, www.cfr.org, 7 Nisan 2005
56. Rabil Robert G, “Iraqi Opposition: From Conflict To Unity”, www.atimes.com,
2003
57. Raphaeli Nimrod, “Iraqi Kurds At Crossroads”, www.puk.org/web/htm/news/nws/news0403meast.html, 2004
58. Raphaeli Nimrod, “Between Kurdish Separatism”, www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/election/2005/0331kirkuk.htm, 2005
59. Robins Philip, “The Overlord State: Turkish Policy And The Kurdish Issue”,
1993, www.jstor.org
60. Rubin Michael, “The Islamist Threat in Iraqi Kurdistan”, www.meib.org, 2001
61. Shanker Tom, “Rumsfeld Irak’ta Kuzey Cephesini Açmayan Türkiye’yi Suçladı”, The New York Times, 21.03.2005
62. Tansi Deniz, “Irak Anayasası Üzerinden Genişletilmiş Ortadoğu”, Jeopolitik
Aralık 2005, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2005
63. Tarakçı Necat, “Zorunlu Ve Sorunlu Yeni Komşumuz, Kürdistan”, Jeopolitik-
Ocak 2006, Çantay Kitabevi, 2006
64. Uçar Ahmet, “Mühtedilikten Osmanlı’ya, İngilizler’e ve Türkiye Cumhuriyeti’ne
İsyana”, Tarih ve Düşünce Dergisi, Aralık 2002
65. Van Bruinessen Martin, Utrecht University, “Kurds, States And Tribes”,
www.let.uu.nl/martin, 2000
66. Zanger Maggy, “The US And The Kurds Of Iraq”, www.iraqwatch.org/perspectives/merip-pin104-080902.htm, 2002

C. İnternet Kaynakları ve Basın

1. AFP, The Iraqi Christians, 13 Şubat 2005(Fransız Haber Ajansı)
2. www.bbc.co.uk/turkish (BBC Turkish)
3. cnn- 28 Nisan 2005
4. www.cia.gov - The World Factbook , Iraq.htm

5. www.cumhuriyet.com
6. [www.devletarşivleri.gov.tr /yayın/osmanlı/musul](http://www.devletarşivleri.gov.tr/yayın/osmanlı/musul)
7. www.en.wikipedia.org/wiki/Kurds
8. www.encyclopedia.thefreedictionary.com/Kurdish+language
9. Frankfurt Rundschau(Almanya Basınından)
10. www.hürriyet.com
11. International Religious Freedom Report, 2003, www.state.gov
12. Irak Ülke Profili, Irak Krizi(2002-2003), Asam Yayınları, Ankara, 2003
13. www.iraqiturkman.org.tr/siyasidurum.htm
14. www.lexicorient.com/e.o/uyazidism.htm
15. www.midlleeastreference.org.uk/iraqiopposition
16. [midlleeastpolicy/winter 2005](http://midlleeastpolicy/winter2005)
17. www.ntv.com
18. [www.panoramadergisi.com/ mart2005/ dunyayabakis3](http://www.panoramadergisi.com/mart2005/dunyayabakis3)
19. www.politicalresources.net/kurdistan.htm-29k-Washington Kurdish Institute
20. www.radikal.com
21. www.rferl.org/special/iraqielections
22. www.rferl.org/reports/iraq-report/2000/01/02-140100.asp
23. [www.rojname.com/ article .php?sid=2317](http://www.rojname.com/article.php?sid=2317)
24. www.sabah.com
25. [www.un.org./depts/unmovic/blix](http://www.un.org/depts/unmovic/blix)
26. The İndependent Electoral Comission Of Iraq, www.ieciraq.gov
27. The National Security Strategy of the United States of America, White House, September 2002, www.whitehouse.gov
28. The Kurdish Identity, www.mtholyoke.edu/~awakata, 2005
29. www.turkmencephesi.com/nufus.asp
30. www.usiraqprocon.org/iraqpopulation.html
31. www.vatan.com
32. Washington Post- 6 Şubat 2006
33. www.whitehouse.gov/nevs

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Trabzon'un Maçka ilçesinde doğmuştur. 1986 yılında Işıklar Askeri Lisesi'ne girmiş, 1994 yılında KHO'ndan Piyade Teğmen olarak mezun olmuştur. Halen TSK'nde görev yapmakta olup, iyi seviyede İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

EKLER

EK-A. Irak Siyasi Haritası ve İdari Taksimatı

EK-B. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Batılı Kaynaklarca Desteklenen Kürt Tezi)

EK-C. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Türk Tezi)

EK.D. Irak'ın Petrol ve Doğalgaz Yataklarını Gösterir Harita

EK-E. Uçuşa Yasak Bölge İle Güvenli Bölgeyi Gösterir Harita

EK.F. KDP ve KYB'nin Fiili Hakimiyet Alanlarını Gösterir Harita

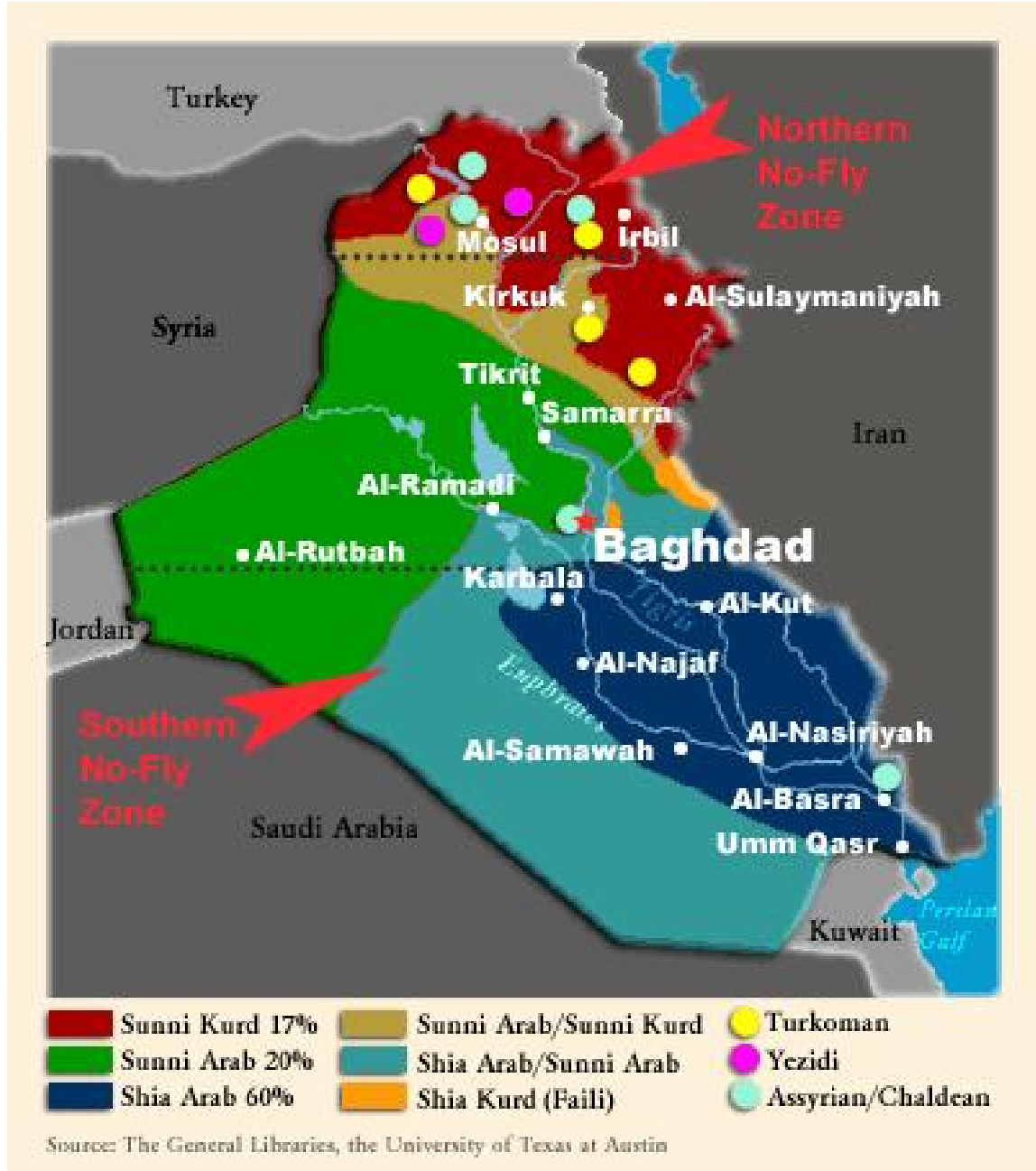
EK.G. Irak'taki Etnik ve Dini Grupların, Büyük Aşiretlerin Yaşam Alanlarını Gösterir Harita

EK-A. Irak Siyasi Haritasi ve İdari Taksimatı

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps

EK-B. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Batılı Kaynaklarca Desteklenen Kürt Tezi)

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps/historical/iraq

EK-C. Irak'ın Demografik Yapısını Gösterir Harita (Türkmen Tezi)

Kaynak: www.iraqiturkman.org.tr

EK-D. Irak'ın Petrol ve Doğalgaz Yataklarını Göstertir Harita

Oilfields and Facilities

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps

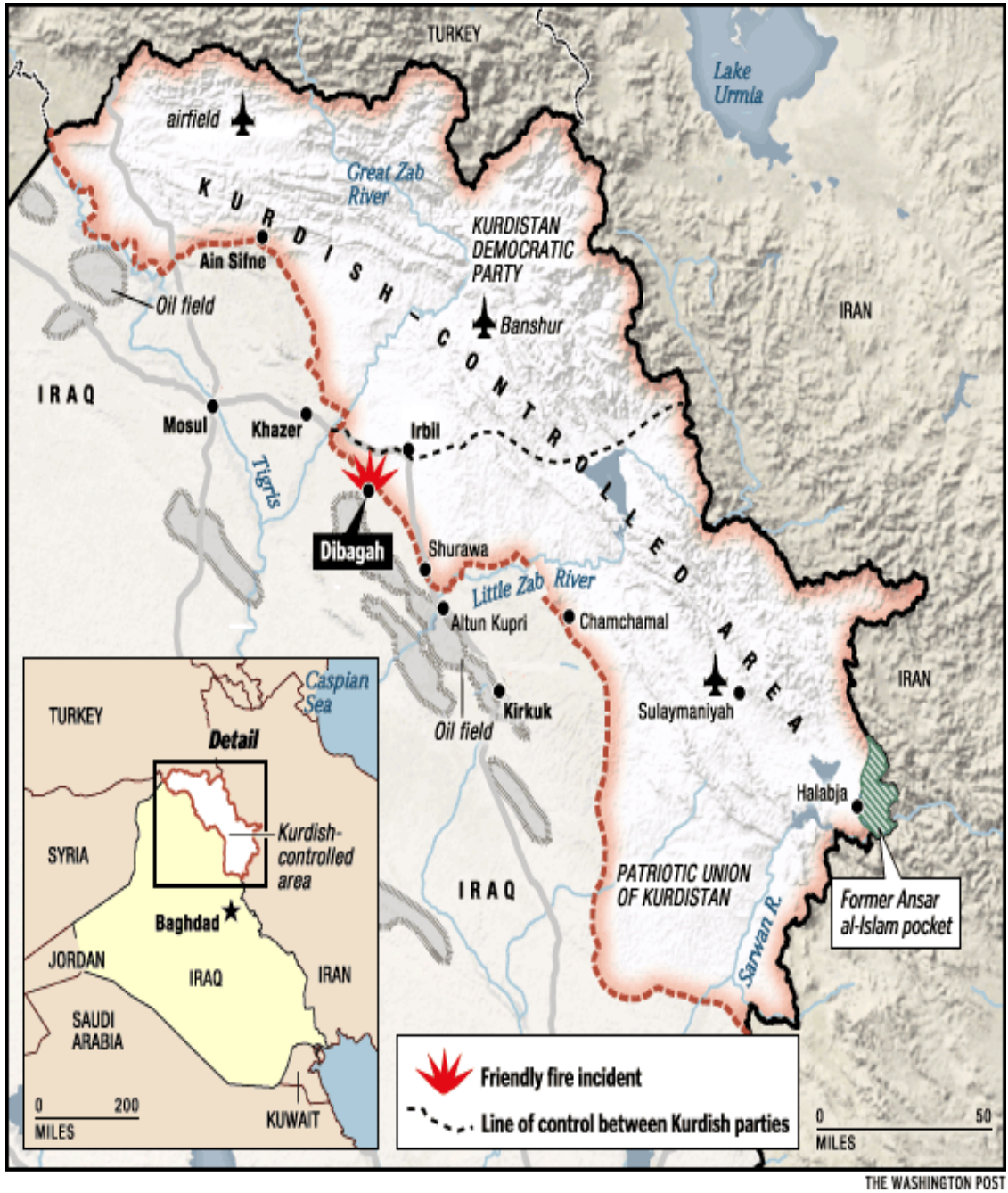
EK-E. Uçuşa Yasak Bölge İle Güvenli Bölgeyi Gösteriri Harita

(32. ve 36. paraleller uçuşa yasak bölgeyi belirlerken, uygulamadaki güvenli bölge olarak, KDP ve KYB'nin fiili hakimiyet bölgeleri çapraz çizgilerle taranmıştır.)

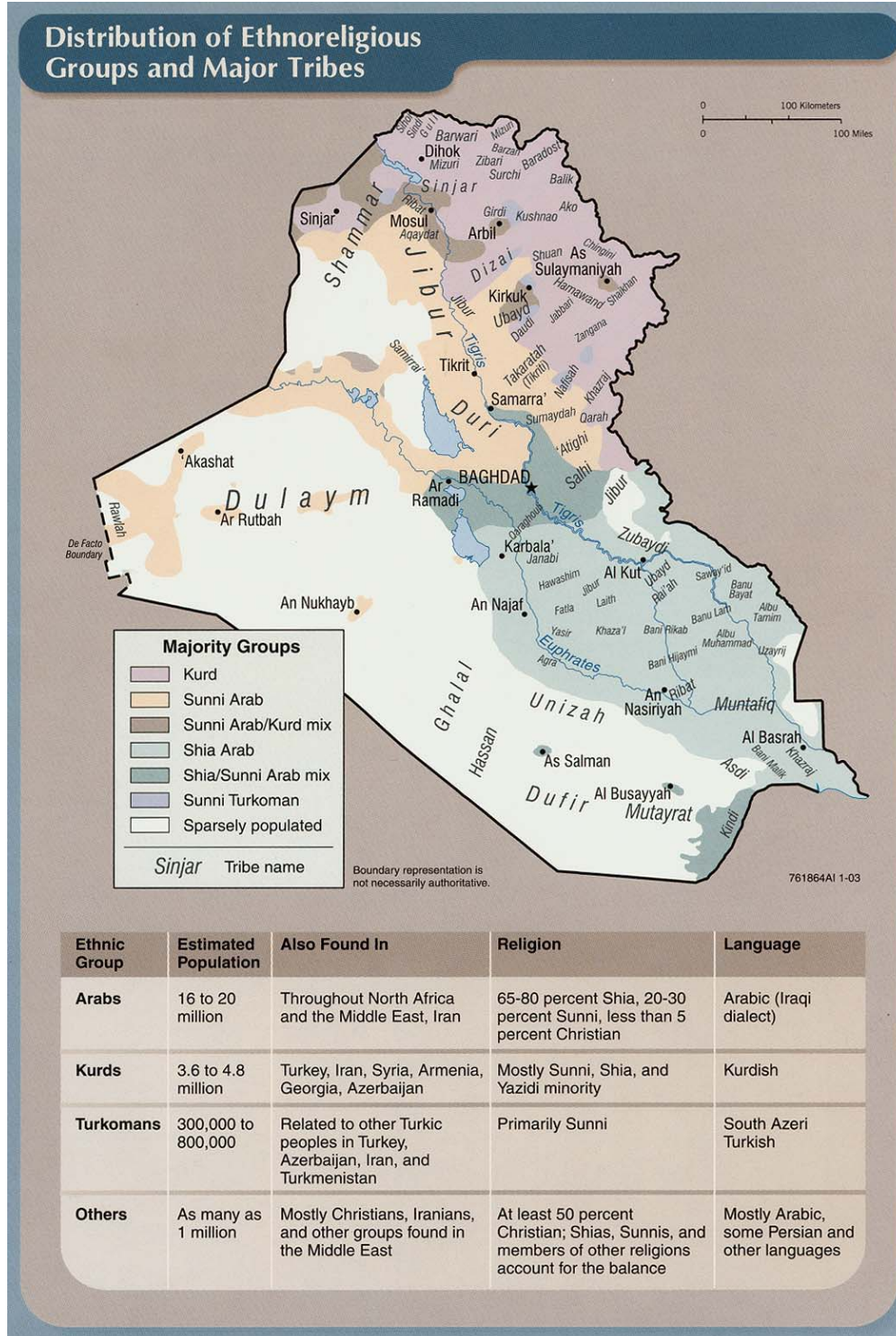
Kaynak: www.globalsecurity.org/military

EK-F. KDP ve KYB'nin Fıli Hakimiyet Alanlarını Gösterir Harita

Kaynak: www.washingtonpost.com/wp-srv/world/daily

EK-G. Irak'taki Etnik ve Dini Grupların, Büyük Aşiretlerin Yaşam Alanlarını Gösterir Harita

Kaynak: www.lib.utexas.edu/maps